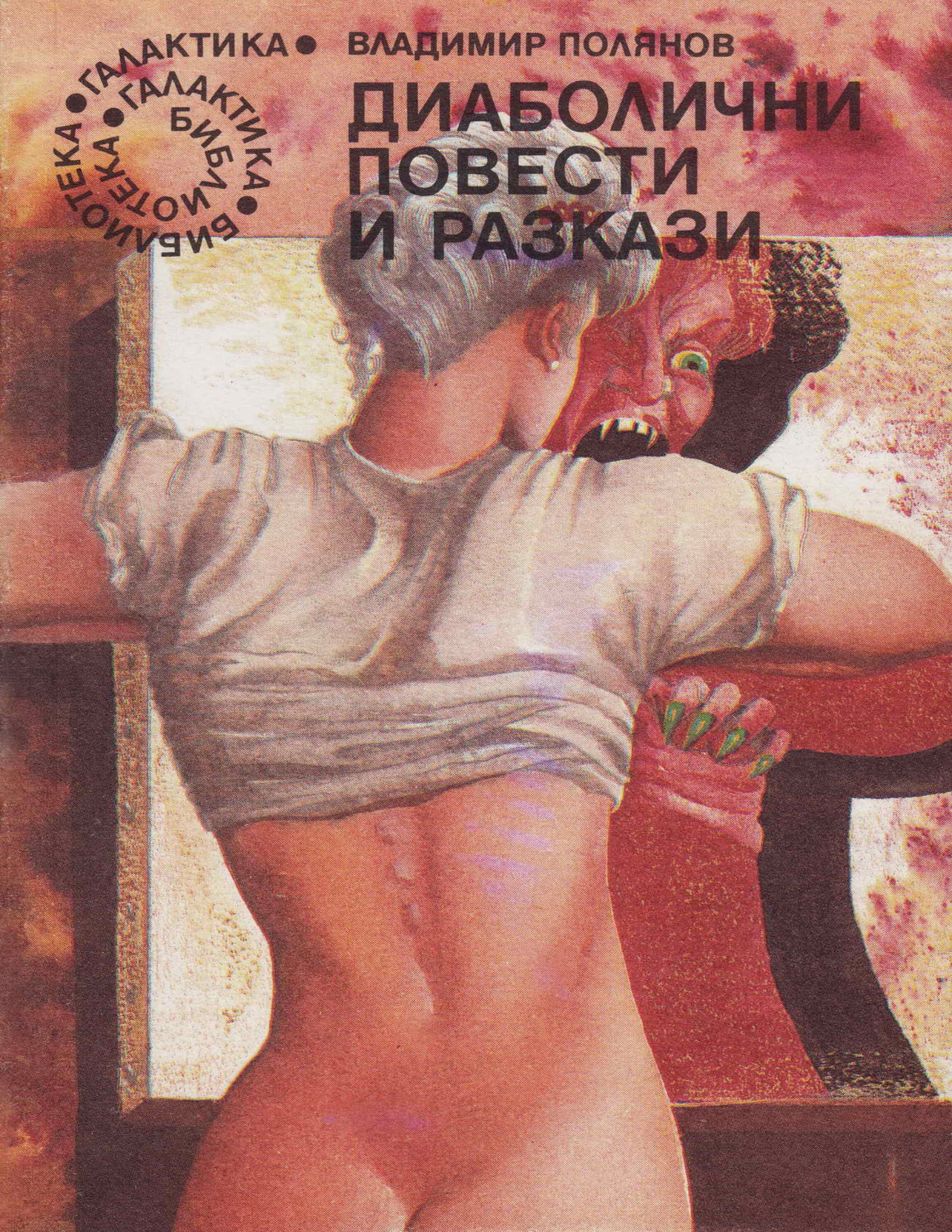

ГАЛАКТИКА ●
БИБЛИОТЕКА ●
ГАЛАКТИКА ●
БИБЛИОТЕКА ●

ВЛАДИМИР ПОЛЯНОВ

ДИАБОЛИЧНИ ПОВЕСТИ И РАЗКАЗИ

ВЛАДИМИР ПОЛЯНОВ
ДИАБОЛИЧНИ ПОВЕСТИ И
РАЗКАЗИ

chitanka.info

Не може да се твърди, че българският диаволизъм като художествен еквивалент на безизходицата подир крушението на националните идеали след Първата световна война е мъртъв литературен паметник. И колкото и специфичен да е, колкото и малко да са представителите му в нашата литература, той е неразчленима съставка на българската изящна словесност. В това бихме се уверили, когато разгърнем страниците на „Диаволични повести и разкази“. Творбите, включени тук, са от сборниците „Смърт“. „Комедия на куклите“ и „Момичето и тримата“, публикувани в периода 1922–1926 г. и непреиздавани досега, а подборът е направен от автора непосредствено преди кончината му.

АТАНАС СВИЛЕНОВ ВРЕМЕТО ОСМИСЛЯ

Когато в края на 1988 година културната ни общественост се прощаваше за винаги с писателя Владимир Полянов (роден е на 5 май 1899 г.), пред пресния му гроб мен повече от всякога ме измъчваше и чувството за своеобразна вина, за неизпълнен дълг. Мина известно време, излезе в издателство „Български писател“ сравнително представителният му ретроспективен сборник със задълбочен послеслов от Михаил Неделчев, появи се и анкетната книга на Александър Пиндиков, хвърляща подробна светлина върху държаното дълъг период в полусянка творчество на писателя, ала глождещото ме усещане не се е особено променило. Мисля, че не ще е пресилено, ако обобщя, че то е горчив самоукор от страна на цялата ни днешна литературна критика — ние сторихме твърде малко, даже почти нищо не направихме, за да получи художественото дело на Владимир Полянов вярна и справедлива оценка.

Възнаграждаваме с ласкава дума и с подчертано благосклонно внимание толкова безлични присъствия в литературата ни, а отминавахме с непростително лекомислие писател като него, който в дългия си житейски път остави ценности от безспорно значение и който до сетния си час бе верен на каузата да споделя само истини, в които вярва, които са единствено плод на изстрадани убеждения.

Неговата съдба не беше лека, тя познава драматични превратности, има своите щастливи извисявания и своите мъчителни спадове, но Вл. Полянов я носеше с достойнство. Той никога, даже тогава, когато ефектните жестове бяха удобно средство за житейско преуспяване, не прибягна до голословни декларации за верноподаничество, не си позволи унижителни самобичувания или изгодни компромиси, за да бъде битието му по-леко. Предпочиташе да бъде в сянка, но действията му да са подчинени на повелите на съвестта. До много свои прозрения достигна бавно и трудно, но друг път, освен този на честния вътрешен самоанализ, за него не беше

възможен. Живееше сред нас чужд на суетата, далеч от боричканията за почести и награди, безразличен за ласкателствата и венцехваленията, защото беше проумял, че те са пяна, която времето безмилостно и безвъзвратно отнася.

Някога, в по-ранните му години, всичко това и него го беше докосвало и замайвало. Тогава той е получавал възможно най-авторитетните отличия, превеждан е на десетки езици, висока оценка за творчеството му дават някои от най-строгите ни критици: Георги Цанев, Иван Мешеков, Александър Балабанов, Васил Пундев, Владимир Василев, Георги Константинов, Д. Б. Митов, Иван Радославов, Михаил Арnaudов и др. Знаем колко безмилостна е проверката на изминалите години, но все пак абсурд бе и залитането ни в обратната крайност, в която се озовахме, за да не се вслушваме почти никак в гласа на предходниците, да не подложим поне на съмнение доколко са били прави или не. Странно е това наше самочувствие, че сме по-мъдри и по-далновидни, само защото сме чада на по-ново време.

Сега обаче все по-ясно осъзнаваме, че нишката на приемствеността не бива да се прекъсва, че можем да се чувствуваме само по-обогатени и по-знаещи, ако осмисляме и ползваме уроците на наследството. В такъв план мисля, че е наложително да си извлечем поука и в нашето отношение към творчеството на Вл. Полянов. То дълго, твърде дълго се задържа в рамките на догматичната предубеденост. Сам писателят, деликатен и духовно извисен човек, не направи и намек, за да ни пренасочи към нов прочит, не си позволи жестове на обиден, пренебрегнат, наскърбен. Той предпочете да пише произведенията си в една, слава богу, все по-благоприятна атмосфера, когато след дълги странствувания из провинциалните театри отново седна спокоен в дома си зад пишещата машина и създаде редица книги, някои от които се появиха и в дните непосредствено преди кончината му. Към тях критиката ни също е длъжница, но мен повече ме измъчва вината, че не предприехме — с малки изключения — опити цялостно да оценим разнообразното му и интересно белетристично дело, да разчистим наслоенията на вулгарния социологизъм и схематизма, да открием и направим достойние на новите поколения онова непреходно и трайно в него, което е обидно да държим в забрава. Търсенията на Вл. Полянов в областта на

нравствено-психологическата проблематика са според мен с висока стойност не само в исторически контекст, но много от неговите вниквания в душевността на човека, в разкриването на драмата на личността, която се стреми да бъде с народа си в часове на обществени кризи и на върховни изпитания, са добър повод за размисъл и днес. Той даде сериозен принос за насочването на прозата ни към градския бит, към проблемите на метрополията и така нашата литература стана по-многообемна, с по-разностранен изследователски и стилистичен инструментариум. А широката му култура, изисканият му и облагороден вкус спомогнаха да се преодолеят домораслите критерии, да се съизмерваме без комплекси за малоценност с европейските образци.

Стеснените, доведени до догматична деформираност методологически подходи на литературнокритическата ни мисъл способстваха за обедненото, а нерядко и направо превратно представяне на цели периоди от нашата книжовна история. Явленията се оценяваха главно или почти изцяло като отзвук на политическите и социалните процеси, с тях се онагледяваше поляризацията в идеологическата и класовата борба. Това е съществена страна и не я подценявам, но се забравяше, че изкуството има за цел да вникне и в духовните стойности, които в много случаи имат надстроечен, надкласов характер, в тях се проектират измеренията на общочовешката цивилизация, на хуманизма в глобалната му същност. Така например и до ден-днешен картината на литературното ни развитие през 20-те години не е обхваната в реалната ѝ сложност и пъстрота. Тя все още е представяна главно като конфронтация между реалистичното направление, оценявано без никакви или несъществени уговорки с положителен знак, и другите, съществуващи тогава в изобилие направления, квалифицирани, кажи-речи, без изключение като упадъчни, естетически непълноценни, реакционни и т.н. След дълги усилия все пак прословутият експресионизъм на Гео Милев беше изваден от тези негативни категории и му бе признато, че е с прогресивен революционен дух, но с нескрити и сега кисели гримаси у някои изследователи, че големият ни поет е можел да си послужи и с по-подходящи, сиреч реалистични средства. В подобен смисъл като диалектически-противоречиво явление се разглежда и романът „Хоро“ на Антон Страшимиров, който някои и до днес биха предпочели да е в

методологическото и стилистическото русло на превъзнесенния до ранга на класика „Село Борово“.

Сянката на опростенчеството не се е разсеяла и в отношението ни към така наречената „диаболчна проза“, представяна в началото на 20-те години главно от Вл. Полянов и Св. Минков. Частичен пробив в догматичната схема все пак беше направен от страна на критиците от по-младите поколения и главно чрез съставената от Огнян Сапарев антология „Игра на сенките“ (издателство „Хр. Г. Данов“, Пловдив, 1983 г.).

В един нашенски речник намирам следното определение на ДИАБОЛИЗЪМ — „(фр. diabolisme от diable — дявол). Упадъчно литературно течение, възникнало под влияние на консервативния немски романтизъм. Характерно за диаволизма е бягството, страхът и ужасът, от действителността, блуждаенето в света на мистиката, на кошмарите и сомнамбулните видения, изпадане в плен на свръхестествени, зли, «дяволски» сили...“ Заклеймяването като упадъчно течение е категорично и безпрекословно. Такава беше и оценката за световноизвестен автор като Франц Кафка например, в чието творчество наистина се срещат споменатите в определението белези, но в по-новите критически текстове на редица съветски автори се набляга дебело, че то има корени в конкретната социална и нравствена атмосфера на времето, че отразява промените в съзнанието след реалния апокалиптичен ужас на войните, след подавянето в кръв на революционните движения, в условията на несигурност, на психическа травмираност, които потискат личността. Има и едно гениално предчувствие за катаклизмите, които ще донесат идващите години на разгул на фашизма, усетени са в зародиш „прелестите“ на тоталитарните режими, на садистичните диктатори. И не е случайно, а в тясна взаимовръзка с тези кошмари на социално-реалното, е появяването на киното на Пабст и Мурнау, което ни потопява в същата зловеща атмосфера, в същото тревожно предчувствие. Не се ли вписват тук органично и пластическите деформации на художници като Г. Трос, О. Дикс и К. Колвиц, които като великия си предходник Гойя извеждаха до злокобни метафори гражданските си вълнения и тревоги?

Като си позволявам тези успоредици, аз съм далеч от намерението естетически да уеднаквявам явленията, да преувеличавам

художествените достойнства на сътвореното в нашата култура през същия период. Но и то не е бягство, а отзвук на действителността. Фашизмът се зараждаше и надигаше глава не само в Германия и Западна Европа, но и у нас, даже именно у нас той пръв показва демоничната си същност, устрои кървава вакханалия. Струва ми се, че твърде леко се злоупотребява с фактора книжовно влияние, за да се оценява като нещо незначително и вторично дяволичната проза на Вл. Полянов, Св. Минков и други наши автори. Самият Полянов рязко отхвърляше тези инсинуации, той твърдеше, че образците, които му сочат, че е следвал, е опознал по-късно. Наблягаше, че подтиците са дошли от реалността, че са родени от личното му съзнание. Нека припомним, че той е в Германия, когато течението още не е изкристализирало и когато самата обществено-нравствена атмосфера там е заредена с мрачни предчувствия, той всичко това е усещал, то е прониквало в душевността, в съзнанието му. Но такова нагнетяване на мрачното, такова усещане, че човек се превръща в същество, което е във властта на сили, на които не може да се съпротивлява, че нещо ирационално кръжи във въздуха, е тревожело духовете и у нас. Да си спомним, че такива художници като Иван Милев и Пенчо Георгиев, опирайки се наистина на фолклорно-митологичното начало, стават изразители на същото усещане за надигаща се тъмна и ирационална стихия, на сбъждане на мрачна прокоба. Нека имаме предвид, че това стилистично направление е наистина и отражение, отзвук на народната трагедия от септември 1923 година, но и негово ранно предчувствие. С чувствителните си рецептори творците долавяха подземното надигане на злото.

За мен ранната проза на Вл. Полянов, така наречените му дяволични разкази, представяни в настоящия сборник, са недиректно, ала органично свързани именно с тази психологическа и социална атмосфера на конкретния исторически момент, те са художествена рентгенограма на душевния смут и неувереност, на мрачното предчувствие. Всичко това присъствува смътно, даже хаотично, но отпечатъкът му е категоричен. Авторът е твърде млад, той все още се бори с професионалните тайни, поддава се и на евтини изкушения, но е рядко спонтанен. Ние трябва да познаваме тези страници на личното му творчество, но и симптоматични страници на цялата ни национална литература, която в едно кръстопътно време не е затънала, както се

мислеше и твърдеше, в изолация, в безгрижно епигонство, а е била съзвучна на авангардни европейски художествени търсения, на достойни брожения на човешкия дух.

Озаглавих представените в тази книга повести и разкази диaboлични, защото, когато те се появиха в отделни книги и в някои списания през годините 1922–1926, така ги нарече критиката и ги свърза с явление в световната литература. Аз никак не държа на това определение. За мене тези творби са психологически, може би с по-необикновен анализ, но във всички случаи психологически. Използвам обаче като заглавие определението от критиката, за да привлека вниманието на жадния за необикновеното читател, като се надявам, че включените в книгата повести и разкази ще задоволят не по-малко неговото търсене.

Авторът

ЕРИХ РАЙТЕРЕР

Животът ми като студент във Виена през годините непосредствено след голямата война, не беше много лек. Между другото много често се занимавах с въпроса къде да живея. Аз имах достатъчно грижи при нищожните средства, които получавах за издръжка, и гледах да разполагам поне със сносно жилище. Смятах, че тъй по-малко ще ми тежат хилядите ограничения.

Най-сетне срещу доста скромна наем намерих стая на Мюлгасе, недалече от Карлскирхе, в някогашен богат дом. Чувах, че фрау Лотти — хазайката — е вдовица на загинал във войната полковник, който ѝ оставил жилището. Той ѝ бе оставил и доста голяма пенсия, но през дните, в които живеехме, тая пенсия от обезценени австрийски крони бързо свършваше и госпожа Лотти, по принуда, използваше жилището за допълнителни доходи.

Наетата от мене стая беше отрупана със стара виенска мебел като антикварен магазин — орехово писалище, диван с пъстроцветна източна дамаска, меки кресла, махагонови масички с вити струговани крака, табуретки, бюфетче, витрина, картини със скъпи тежки рамки, плюшени покривчици, завеси. Аз можех да бъда доволен, колкото и целият този разкош да не отговаряше на вкуса ми, ако в стаята нямаше още нещо, което убиваше всичката ми радост. Там, на стената, над ореховото писалище, дето отивах често да работя, винаги пред очите ми в патинирана златножълта рамка висеше портретът на някакъв — направо бих казал — неприятен човек. Това бе всъщност млад и негрозен мъж, но неговият поглед, изпълнен с присмех и груба надменност, ме смущаваше, а устните му, присвити тъй, като че сега ще ти заговори със злоба и съсък, просто ме дразнеха. Дали заради този изглед, или по някаква друга причина, но портретът, незначителен по големина, доминираше над всичко в стаята. Неговата златожълта рамка рязко изпъкваше в немного светлата стая и очите ми, без да искам, бягаха винаги към него.

Не беше лесна работа да попитам госпожа Лотти за портрета и особено да поискам да го махне от стаята. Може би нарисуваният бе неин син или съпругът ѝ на младини. Жената щеше да се оскърби. Все пак един ден не се сдържах и заговорих с нея за портрета. Наистина стана ѝ неприятно.

— Ах, не зная вече кога ще дойде полицията да го прибере — възкликна тя.

— Защо полицията ще го прибира? Чий е този портрет? — не можах да сдържа учудването си.

Тя, изглежда, нямаше много желание да говори. Изохка, още веднъж дигна безпомощно ръце и ме остави, като само повтори, че щом искам, ще прибере портрета, без да чака повече полицията.

Вече трета седмица живеех в новата си квартира, но не пожелах да се изнесе. Не само за да не безпокоя повече хазайката си. Трябва да кажа, че покрай лошото чувство и смущение изпитвах и голямо любопитство. Исках да разбера какво особено се крие в портрета.

Но скоро се случи нещо друго и аз съвсем забравих за него. Едно от чекмеджетата на тежкото орехово писалище стоеше заключено и хазайката не ми бе предала ключа от него. Когато обаче поисках ключа, оказа се, че бил изчезнал или може би взет от полицията.

— Толкова разтревожена бях тогава — мога ли да помня всичко — оправда се добрата жена, без да ми обясни пак кога е това „тогава“ и какво се е случило.

Но за мене бе по-важно отварянето на чекмеджето, което ми трябваше. Поисках позволение и с помощта на една ножица изкъртих ключалката. Чекмеджето беше пълно с книга. Най-отгоре, пъхната набързо, отворена черна тетрадка, изпълнена с плетениците на странен немски почерк, ме заинтересува извънредно. Преди да се сетя да обадя на хазайката, аз се зачетох. Някой беше започнал да разказва поривисто и страстно още от първото изречение.

... От една седмица живеем заедно. По една случайност, или дявол знае защо, той носи моето име — Ерих Райтерер. Но съвсем не прилича на мене. Той ми е свършено чужд. Никога не бях го виждал и кой знае откъде дойде онзи ден, когато...

Беше пред „Голямата музикална зала“. Хуберманов концерт по двеста крони последните места! Аз отчаян крачех пред широкото предверие на залата. Наистина не можех да купя скъпия билет. Логично беше да си отида. Но аз чаках да стане някакво чудо.

— Ти можеш да чуеш концерта и без да платиш двеста крони, които навярно нямаш!

Чудото беше дошло. Аз се обърнах. Пред мен стоеше моят едноименник.

— Да — потвърди той, — само пожелай!

Разбира се, трябваше да отхвърля това предложение, направено от непознат, и то така грубо, като ми говореше на „ти“ и с тоя предизвикателен присмех в очите му. Но аз не го отхвърлих. Дори не ми дойде такова нещо. „Предлагат ти да чуеш концерта“ — само това помислих и се усмихнах любезно на господина:

— Благодаря ви... аз наистина...

Той ме удари по рамото.

— Да вървим, какво ще го усукваме...

Тръгнах след него. Излязохме откъм задната страна на концертната зала. На една врата стоеше надпис „Вход, забранен за външни лица“. Господинът отвори тъкмо тази врата и ме покани да вляза. Сам той остана вън. Аз го погледнах слисан.

— От този вход можеш съвсем спокойно да влезеш в концертната зала! — повтори той и бързо затвори вратата след мене.

Смутен, аз се доверих и тръгнах. Но още не бях прекрачил и първото стъпало, напреде ми се изправи един от разпоредителите в униформа. Ясно беше какво ще последва. Аз не дочаках. С два скока се намерих обратно на улицата. Тука не видях повторно любезния ми едноименник, но не го и потърсих.

Няколко дни след случката той сам дойде в квартирата ми.

Беше нерадостен ден от мъчителните дни на моя бедствен живот. Пак нямах пари. Не за концерт. За хляб. Лежах на меката отоманка и мислех как да се сдобия с пари. Не стигнах доникъде. Тогава някой почука на вратата. Още недочакал моя отговор, в стаята влезе Ерих Райтерер. Ядосах се.

— Вие тука?

— Защо не? — запита той и в очите му светкаше присмех и наглост.

Но той съобрази, че така няма да постигне нищо. Лицето му се смекчи. Дори в очите се появи някакъв нов израз. Съвсем кротко и някак извиняващо се започна:

— Миналия път забравих да се представя... Извинявайте... Името ми е Ерих. Ерих Райтерер, студент по медицина...

Скочих от дивана, разтреперан от гняв.

— Не разбирам защо играете тази комедия с мене! Малко са моите грижи, та сега трябва и с вас да се разправам!... Онзи ден вие грубо ме подведохте, а днес искате да се гаврите. Защо се наричате с името ми?

Той отстоя на нападението и със същия извиняващ се тон любезно попита:

— Нима има нещо лошо, че и аз се казвам Ерих Райтерер?

— И студент по медицина?

— Защо да не бъда и ваш колега в университета?

Разбира се, в това нямаше нищо невероятно и обидно, стига да беше истина. Аз се поколебах. За да оправдая някак поведението си, казах, че все пак ми е направил лоша услуга онзи ден и за какъв дявол е дошъл пак.

Той започна да обяснява. Наистина зле ми е услужил онзи ден, но не зависело от него. Смятал, че входът, който ми показал, е съвсем безопасен. Друг път обаче щял да бъде по-внимателен. Не трябвало да му се сърдя, защото имал всичкото желание да ми бъде полезен. Бил съм му харесал много! Разприказва се. Отрупа ме с ласкателства. Изведнъж запита, като пак ми заговори на ти:

— Но днес, както изглежда, не си в по-добро положение. Пак нямаш пари, а?

Потвърдих, колкото и да ми бе обидно, че се навира в моите работи. Нямаше защо да крия. Но не можах да премълча учудването си, че знае това. Вместо да ми отговори, той седна до мене на дивана.

И сега започна най-ужасното това ден.

— Ти имаш хубава хазайка — каза той. — Видях я, когато влязох. Вдовица, както изглежда! Наистина малко презряла, но не смяташ ли, че можеш добре да си наредиш живота с нея?

Той говореше тия безсрамни работи, а аз слушах, ядосвах се, готвех се уж да скоча, а когато ме натисна да стоя мирно, безропотно се подчиних. Той продължи:

— Иди при нея, поухажвай я малко. За днес това ще бъде достатъчно. А утре ти ще бъдеш господар в къщата. Иди...

Най-сетне го блъснах и в яда си не знаех дали да го изпъдя или да го ударя с нещо. Той не дочака. Стана и като се извини, че имал важна работа, излезе от стаята.

Не мога обаче да кажа дали не бих използвал съвета му, за да изляза от страшното положение, в което се намирах, ако привечер този ден не бях получил пари. Изпрати ми ги моята леля от Дания. Една банкнота от петстотин датски крони. Споменавам нарочно за тези пари, защото те станаха причина да срещна моя съименник за трети път.

Отидох в банката да сменя парите. Обикновеният ред изискваше да предложи банкнотата на чиновник при едно гише и с бележката от него да отида на касата. Аз сторих това. Но когато носех бележката, забелязах, че чиновникът е сбъркал. Вместо две хиляди и петстотин австрийски крони, които трябваше да получа по курса за моите датски крони, бе написал двадесет и пет хиляди. Кръвта бликна в главата ми. Обърнах се и изгледах русичкия младолик служител. Той делово разговаряше с друг клиент. Нито сянка от подозрение каква грешка бе направил. Не знаех какво да сторя. Всъщност беше ясно какво трябва, но още в тоя момент ме обхванаха най-луди мисли. Тежеше ми вечната немотия. И аз бях студент като всички студенти, но знаех ли ден спокойно да отида на кафене, на театър, да се срещна с момиче, да се облека като хората. Със стихийна бързина пред очите ми преминаха картините на един живот поне за няколко месеца, докато похарча двадесет и петте хиляди крони. И все пак твърдо съм уверен, че в края на краищата нямаше да се поддам на съблазънта, ако в тоя миг покрай мене не мина Ерих Райтерер. Повиках го. Разправих му шепнешком положението и го помолих за съвет.

— Иди на касата! — без колебание ме блъсна той. — Получи парите. Ти не знаеш колко струват днес датските крони! Тези чиновници никога не се лъжат!

Да, аз не знаех колко струваха този ден датските крони. Курсът на различните валути бе така променлив през тази епоха след войната, а австрийските пари така главоломно се обезценяваха. Можеше ли наистина един банков чиновник да се излъже?

Отидох на касата и с разтреперани ръце прибрах двадесет и петте хиляди крони. Уж бях спокоен, а все се страхувах от нещо. Като излязох от банката, едва ходех от вълнение. Най-сетне се хвърлих в първия файтон, който видях, и в бясно препускане стигнах в квартирата си. Тука заварих Ерих Райтерер. Той бе хвърлил сакото си и лежеше по жилетка на дивана като собственик на стаята. Аз имах нужда някой да ме окуражава, да ми вдъхва увереност, че не съм извършил кой знае какво. Наистина, можеше ли банков чиновник така лошо да се излъже? Нямаше ли някаква промяна в курса на парите в моя полза? Исках отново да чуя от някого успокояващите думи. Почти се израдвах на гостенина си. Но като ме видя, той скочи и гръмко се закиска.

— Добра работа свършихме днес! Курсът на датските крони не се е променил нито със сантим, а ти, ха-ха-ха-ха, двадесет и пет хиляди за петстотин!

Той говореше тъй, като че заедно бяхме извършили работата, и явно подчертаваше предумисъла в нея. При това в поведението му беше изчезнала всяка сдържаност и оная нотка на уважение, с която се отнасяше досега с мене. Изведнъж този човек се разкри не като познат, непредвидено намесил се при някои случаи в моя живот с добри или лоши съвети, а като човек, който планомерно се е стремил да се намеси, преследвал е някаква цел и сега едва не се радва на успехите си. Стъписах се. Реших да се обясня и да туря край на играта му.

— Кой сте вие и какво искате? — започнах аз.

Той се усмихна.

— Стига глупави въпроси!

И отново се изтегна на дивана. Нещо по-лошо: от този ден на моята първа кражба, защото несъмнено, колкото и да се утешавах, историята в банката не беше друго освен злоупотреба и кражба, той не напусна стаята ми...

Ето, седмици вече живеем заедно. Той ме подведе, ловко ме измами, направи ме престъпник, но не мога да го изпъдя, защото съм в ръцете му. В банката навярно са открили направената от чиновника грешка. Уверен съм, че вече ме търсят. Разсърдя ли Ерих Райтерер, той може да ме издаде. И аз го търпя. Чувствувам как се пречупвам пред неговата воля. Чувствувам как ме унижава и смазва и виждам

самодоволството му. Но аз го търпя. И ме е страх. Нещо зло проблясва понякога в очите му. Тоя човек крои нови ходове.

* * *

Утре моето име ще се разнесе от всички вестници и незавидна слава ще ме обкръжи. Ето докъде стигнах. Но ако не мога да сдържа желанието си да довърша историята, правя това не за да се оправдавам. Знам, че съм виновен. Пиша по-скоро, за да мога сам да си изясня как стана всичко това страшно и гибелно за мене.

След случката с датските крони аз и Ерих Райтерер започнахме разгулно да пилеем парите. Аз, за да успокоя съвестта си, а той безспорно, за да довърши разрушителното си дело. Да, сега мога да кажа това, защото опасенията ми всеки ден се потвърждаваха. С някаква демонична настойчивост той ме оплиташе в своите мрежи. В столичните вестници излезе обявление:

Умолява се лицето, което на 28 август е разменило във Феркерсбанк петстотин датски крони и по погрешка е получило сума от двадесет и пет хиляди австрийски крони, незабавно да върне парите. Ако не стори това до три дни след излизане на тази обява, управлението на банката ще се отнесе до полицейските власти.

Свършено уплашен, аз показах обявлението на моя едноименник и го помолих за съвет.

— Не могат да те намерят — отвърна той спокойно. — Пък и вече е късно, за да върнеш парите. От тях липсват повече от половината.

Това беше вярно. За няколко дни ние успяхме да прахосаме повече от половината пари. Но как казваше той това! Като че ли е чакал тъкмо този ден. Аз трябваше да се утеша с предположението, че няма да ме открият. Но това мъчно ме утешаваше. Мисълта, че съм вече търсен от полицията, не ме оставяше. Ала какво направих, какво

разумно нещо направих? Той ме поведе и ние започнахме още по-разгулно да пилеем парите? За няколко дни от всичките останаха само хиляда-две хиляди крони.

— Нищо! — каза сега Ерих Райтерер. — Ще започнеш вече с фрау Лотти!

И аз не смеех да му отвърна. Той всякак се мъчеше да подчертае властта си над мене, а в очите му не преставаше да гори закана да ми нанесе нови по-големи удари. Безсилен да направя друго, един ден се наках да избягам. Виждах, че тоя човек си играе с мене, и пожелах да избягам, ако мога, да се спася. Но в деня на бягството ми се случи нещо, което ме принуди бързо да се върна. На улицата срещнах чиновника от банката, оня русичкия, който бе направил фаталната грешка с парите. Той ме погледна и тутакси ме позна.

— Господине! — забърза нещастникът към мене.

Аз нямах смелостта да понеса срещата и побягнах. Върнах се право при Ерих Райтерер в нашата квартира.

— Свърши се! — казах му съвсем изплашен. — Аз съм загубен. Откриха ме.

— Може да са те открили, но не си загинал! Още не! — отвърна той спокойно.

Вече нямах сили да издържа. Всичко възнегодува у мене. Грабнах гневно стола, който се мярна пред очите ми.

— Срещнах чиновника от банката! Той ме позна! Чуваш ли? Той ме позна!

Бях готов да го ударя.

— Не само това! — отвърна с предишния спокоен глас Ерих Райтерер. — Той те проследи и знае вече къде живееш.

Аз възкликнах от уплаха и отпуснах стола.

Моят едноименник ме хвана за ръкава и поведе към прозореца.

— Повдигни малко пердето и погледни на улицата. Там пред вратата стои чиновникът. Всеки миг може да изтича за полицията.

Плахо се прилепих до прозореца и надникнах. Долу пред вратата банковият чиновник оглеждаше къщата.

Тогава стана нещо страшно. Ерих Райтерер ме грабна с невероятна сила, притисна ме на дивана и засъска в ушите ми:

— Ти си открит, но още не си загинал! Ти можеш да попречиш на този чиновник да повика полиция. Той е единственият човек, който

те познава. Ти трябва да се отървеш от него!

Правех усилия да се изтръгна от ръцете му. Заскачах, завиках, заридях. Но той все по-здраво ме притискаше и още по-настойчиво говореше:

— Ти трябва да го махнеш от пътя си! Ако не сториш това, си загубен! Ако не сториш това, чака те опозоряване и затвор! Край на следването, край на доброто ти име, затвор...

Чувствах ужаса на думите му и отмалявах. Той казваше истината. Ако не попречех на чиновника да действа, очакваше ме опозоряване и затвор. И все пак аз не исках да се поддам на внушенията на моя съквартирант. Все още се противях. Когато у мене не останаха вече сили, той ме пусна. Стана, отиде до ореховото писалище, взе ножа, с който разрязвах книгите си, върна се и го тикна в ръцете ми.

— Още не е късно! — заговори той. — Още не е късно! Иди! Иди! Иди!

Хванах ножа и всичко у мене настръхна. Съзнавах какво ми внушава моят съименник. Беше ли обаче това някакъв изход? Не, то само щеше още повече да влоши положението ми. Представях си как излизам на улицата. Пред къщата стои банковият чиновник. Тихо се промъквам до него и светкавично бързо посягам да го ударя. Може да ударя, но може в същия миг младоликият русичък човек да се извърне и да хване ръката ми. Какво ще стане тогава? С последни сили ще се изтръгна от ръцете му и ще побягна. Ще ме спаси ли това? На виковете на нападнатия ще се втурнат хора, ще дойде полиция... Или аз ще надвия и нападателят ще легне убит на земята. Какво ще ми даде това? Ще ме спаси ли? Представях си как задъхан се връщам в стаята. Ерих Райтерер стои до прозореца. Той е видял и ме посреща със смях.

— Сега вече ти си загинал! Погледни! Сега вече ти си загинал!

Той ме дърпа да приближа до прозореца. Около нападнатия човек долу са се събрали много хора. Някой е видял какво е станало, оживено обяснява и сочи къщата. Какво ще стане по-нататък, Райтерер не искаше да знае какво ще стане! Втикнул ножа в ръката ми, той ме тласка да вървя. Не може да не предвижда какво ще стане, но ме тласка да вървя. Виждах го вече как ще тържествува, когато падна от бездната, от която няма излизане. Нима той искаше друго? Нима ми е приятел и доброжелател? Още при първата ни среща пред концертната

зала и по-късно пред банката той не се е стремял към друго освен да ме погуби... С омраза го отблъснах. Той тръгна отново към мене.

— Какво чакаш? Иди! Иди! — завика разбеснял, като приближаваше заплашителен.

Но в тоя ужасен миг у мене се намериха сили да посрещна моя безсърдечен зложелател. Докато той крещеше, предусещащ своето тържество, аз го изчаках да се надвеси над мене и забих в лицето му ножа, който още стисках в ръката си...

Нека сега човекът долу ме издаде на полицията. Нека тя дойде. Аз я чакам. Нека дойде! Вече не ме е страх. Свършиха кошмарите! Чувствувам, че ми става леко, ясно. Най-важното ясно, ясно...

* * *

В тетрадката нямаше написано нищо повече. Аз седях развълнуван. Историята на непознатия немски студент, беден като мене, беше ме засегнала поради странната близост със собствените ми тревоги, колебания и мъчения. Но каква беше тая история — откъс от преживявания на действително лице, или фантастичен разказ?

Избързах при фрау Лотти и като забравих всяка предпазливост, попитах кой е този Ерих Райтерер. Хазайката направи учудена гримаса.

— Откъде го познавате?

И ме заплаши:

— Ако и вие сте като него — да знаете, ще бъда принудена още сега...

Но добрата жена не издържа. Следващия миг тя поомекна.

— Ах, господи, какъв скандал! Един квартирант, търсен от полицията, обвинен... Знаете ли, той...

— Той е бил ваш квартирант? — запитах бързо аз.

— Да, и слава богу, че не е вече! Вярвам, че полицаите са го отвели в по-подходяща квартира.

— Значи той беше арестуван! А другият?

— Кой друг?

— Едноименникът му, който е живял в същата стая... с него... и когото той ударил с нож през лицето?

Очите на фрау Лотти се разшириха.

— Вие фантазирате! Ерих Райтерер живееше тука съвършено сам! Дори никой не го посещаваше!

— Живял съвършено сам?! — не можех да сдържа изненадата си.

— Благодаря на господата за това! Но как сте узнали името му? Да не би да го пише на портрета му?

— На портрета му?!

Хазайката припомни:

— Този в златожълтата рамка, който не ви харесва...

— Нима той е рисувал?!

Фрау Лотти навярно забеляза колко съм разстроен и побърза да се прибере, изпълнена кой знае с какви съмнения. Аз стоях, объркан от неясните обстоятелства в тази история. Но когато се върнах в стаята си, направих откритие, което още повече ме слиса. Точно през лицето на нарисувания човек в златожълтата рамка, през това лице, което ме гледаше така дръзко и присмехулно, видях един прорез, направен с широк нож...

МРЕЖАТА НА ДЪЖДА

Аз спрях изненадан пред стълба. Очите ми се разтвориха широко. Така те биха могли да видят целия свят. Друго, по-малко не смогнаха. Прочетох:

КАЗИМИР ХРАБЪР

Само името. Нищо повече. Очите ми гледаха широко разтворени, но не можеха да видят нищо освен черните печатни букви, които изплитаха това име. Облегнах се на стълба. Едно дете недалече дърпаше малката си количка. В нея беше впрегнато конче от картон. Бях повече от уверен, че животното не е направено от друго. Дори помислих нещо за фабрикацията на детските играчки. На другия ъгъл на улицата работници измазваха нова къща. Под скелята минаваха хора. Това е опасно! — убеждавах се аз. Стоях, облегат на стълба, и обсъждах колко е опасно да се минава под скелята.

Неочаквано тръгнах. Мисъл проблясна в съзнанието ми: Казимир. Не, не! Никаква мисъл! Само името! Не можех да повярвам, не смогнах да мисля. Само името проблясна в съзнанието ми и едно чувство да бягам, да догоня онова, което е останало, ме тласна. Онова неочаквано, невероятно! Файтон преминаваше улицата. Конете, изнурени, дишаха тежко. Коларят седеше спокойно. Не мислеше за своите бедни коне. Ръката му механично сваляше и дигаше камшика. На прозореца на една къща момиче поливаше цветя. Долу играеха деца. Техните викове оглушаваха улицата. Спрях. Сега бях уверен, че онова на стълба е някаква смешна игра на моите нерви. Нищо друго. Ето улицата. Ето хората, ето живота. Те бяха като през миналия ден, като преди десет дни, преди година. Две деца се сборичкаха. Ожесточено се нахвърлиха едно върху друго. Малкият пестник на по-

голямото разби устата на противника. Старец се намеси. Знаех какво им говори мъдро, добродушно и назидателно! Нищо не се е случило. Стана ми леко. Започнах дори да се забавлявам. Върнах се при стълба. Дотам броих стъпките. Сто и седем! Хубаво число! На осмата след стотицата спрях. Сърцето ми се сгърчи. Видях отново:

КАЗИМИР ХРАБЪР

Полетях по улицата. Не беше далече, а все ми се струваше, че няма да стигна. Най-сетне ето я малката позната уличка. Спрях и видях — пред дома беше пусто, никакъв човек, никаква кола, файтон. Втурнах се в къщата. Не погледнах встрани на стената. Знаех какво има там. Изкачих се по стълбите. Дълги, извити, прогнили. Задъхан спрях пред вратата на етаж. Отстрани на рамката стоеше картичка с името му. Но не като на стълба и ми стана странно, не ми се искаше да повярвам, че някога моят приятел е закачил картичката си. Чистият ѝ бял цвят говореше за някаква лъжа. Лъжата на мъртвите, че някога са живели.

В тоя миг вратата се отвори. Показа се хазайката на Храбър. Аз не посмях да я попитам. Гледах я с болка в очите. Тя първа проговори:

— И вие ли нищо не знаете?

— Знам — промълвих, — прочетох!

— Некролозите ли?

Сведох глава.

— А мъртвият? Не знаете ли де е той?

Погледнах слисан жената.

— Де е мъртвият?

Тя се разплака.

— Ето и вие не знаете! Господи Исусе!

Нещо кипна в мене. Отстраних разплаканата баба и през коридора влязох в стаята на приятеля си. Тук нямаше никой. Тогава отидох в съседната стая. Сетне в другата. Сякаш мъртвият можеше да бъде скрит! Хазайката влачеше крака след мене. Когато се готвех да отворя вратата на последната стая, тя ме задържа.

— Оставете! Вътре е докторът. Не го безпокойте!

— Кой доктор? — попитах. Не бях чувал за него.

— Секул Брадва! Моят втори квартирант!

— Кой е? — обади се пискливо някой от стаята и отвори вратата.

Късичък слаб човек, изгубен в сивата си домашна дреха, пристъпи напред, като тропна с дървената протеза на единия си крак.

— Кой е? — изписка отново той.

Хазайката се приближи, пошепна.

— Оставете го! Той е малко болен...

Цялата необичайна фигура на този невзрачен човек говореше, че жената казва истината. Но аз имах нужда от предупреждение. Не ми трябваше квартирантът й. Хванах я за раменете и настоях за обяснение.

— Кажете какво е станало с моя приятел?

— Ах, това господ знае! — изохка тя. — Господин Храбър излезе още миналата вечер и оттогава не се е връщал. А тая сутрин се появиха некролозите. Аз тичах навсякъде. Ходих и в полицията. Никой нищо не знае. Нито за мъртвия, нито кой е поръчал некролозите.

Секул Брадва затвори вратата.

Избързах и аз да си тръгна. Всичко ми се виждаше невероятно, объркано, мъчително. На стената до изхода долу се обърнах и сега погледнах това, което знаех, че стои залепено там. Приближих и зачетох:

Съобщава се на интересуващите се, че тая нощ скоропостижно почина писателят Казимир Храбър...

Следваше още нещо, но не го видях. Погледът ми, привлечен от някаква сила, трябваше да се обърне нагоре. Там, на прозореца на втория етаж, стоеше съквартирантът на моя нещастен приятел. Той беше втренчил очи надолу и ме гледаше...

От тоя нерадостен ден изминаха повече от два месеца. През това време никой не узна нещо определено за изчезналия. Неговото име стана предмет на разговор за много дни. Тези, които се подведоха от некролозите, побързаха да дадат своята дан от хвалебствия за починалия млад писател. Неговите по-близки недоумяваха и мълчаха.

Между тях бях и аз. Но за мене цялата история стана още позабъркана, когато в началото на третия месец от съобщението за смъртта на Храбър получих писмо от Буенос Айрес. То носеше подписа на Секул Брадва — съквартиранта с дървения крак. Той пишеше, че поради редица обстоятелства, за които не искал да дава обяснения, у него останали книжа на Казимир Храбър. Те му тежали, затова ми ги изпраща, тъй като знаел, че аз съм близък приятел на Казимир и вярвал, че не съм безразличен към съдбата му. Следваше адресът. А след това:

Вярвам писмото ми да е добре написано. За случая аз изучих най-подробно как постъпват благовъзпитаните хора. Ако има някаква грешка, тя не е моя — обвинявайте тях. Между това аз имам да свърша някои работи, които засягат само мене. С други думи — не си пъхайте носа!

Към писмото беше приложен пакет с книгата на Казимир Храбър. Самото то беше написано с непознат, остро начупен, сякаш насечен почерк и с тон, както разбирате, не много любезен. На това, поне в началото, аз не отдадох значение. По-скоро ме учуди необяснимият начин, по който книгата на приятеля ми са попаднали в ръцете на неговия съквартирант. И още повече: кога той е отишъл в Аржентина — нали го видях в квартирата му съвсем неотдавна! Времето, потребно за да стигне, както и за да дойде една пратка от далечния свят, и денят на последната ми среща с невзрачния човек — колкото и да се мъчех да ги разпределя, та да отговарят на някаква възможност — не съвпадаха. Но отдавайки всичко на случая, аз побързах да прегледам книгата на моя приятел, чиято съдба не ми беше съвсем ясна. Намерих някои ръкописи и една тетрадка-дневник. В нея на първата страница, написано с познатия почерк на приятеля ми, прочетох:

Трябва да разкажа някому необикновеното, което ме разиграва всеки ден, всеки час. То ме убива. Трябва да споделя с някого кошмара, в който живея, за да намеря

малко спокойствие, ако е възможно. Така по̀ ще тръгне. И ако се оправдаят моите предчувствия и съмнения, ще се разбере, че не съм фантазирал. Така странно е всичко!

Но първо един предговор. Сетне за днешното и за другия. Той дойде няколко дни преди смъртта на Раб. А когато Светослав почина, той се помъчи да го замести. Но това по-късно. В началото бяхме само аз и приятелят, мой съученик и другар от университета! Това не е важно. Друго има. По това време аз обичах да мечтая и да пиша разни работи. Раб ме крепеше: „В тебе има дар.“ Но аз бях още дете. Не по възраст. По изживявания. Пиших най-често приказки и фантазии за някакви пеперуди (обикновено бели), които, жадуващи за светлина, умирали, като безразсъдно се хвърляли в огъня или летели към слънцето, докато загубвали сили и падали мъртви. По-късно дойде мъжът. След баща ми помина се и майка ми. Останах сам на света. Светлата пътека, по която безгрижно тичах, изведнъж изви към безрадостен бряг. Аз се изправих на неговия край и почувствувах в себе си мъжа, който решава, който се колебае, проклина и моли, смее се, плаче, обвинява и чува безмълвния ответ на хилядите свои въпроси — мълчанието. Тогава започнах да пиша. Не защото мечтаех като детето със сантименталните пеперуди. А защото страдах.

Приятелят казваше за новите ми работи: „Те ще те създадат.“ Аз прехапвах устни, за да не похуля. Да се издигам пред хората и да правя име чрез своите страдания не ми се искаше. Но охотно се вслушах в другите му думи: „Тъй ти осмисляш живота си.“ Това беше вярно. Всеки написан къс беше дълго търсена пътека, по която за миг стигах до радост и успокоение. Чрез този миг аз добивах сили за нови изпитания, които не ме оставяха. Но Светослав Раб не млъкваше: „Средството, до което си достигнал, трябва да го дадеш и на другите. Смяташ ли, че те не страдат?“ Не много се вслушах и разбирах какво ми говори. Аз обичах себе си в мъките и радостите и не мислех за другите. Едва по-късно схванах предложението

му, но това не уби моето себелюбие. Напротив, помислих си: ще споделя с близки и далечни малките радости, за да получа голямата радост, че съм техен утешител. И туй ми се стори твърде значително за един живот. Раб сякаш прочете тая мисъл в очите ми. Гласно се засмя. Той не очакваше тъй широко да го разбере. Радваше се.

Тъй се реши издаването на моята първа книга.

Помня — в деня, когато тя се появи на една витрина, срещнах другия. Стоях пред пъстрата изложба и разсеяно гледах. Мъчех се да избягвам своята книга. Скоро сетих, че някой спря зад мене и един остър, насмешлив глас зашепна: „Гибел, разкази от Казимир Храбър.“ Нещо пропълзя по тялото ми. Обърнах се и го видях. За първи път. Той имаше малки очи като на мишка. Веднага забелязах това. Сетне — неговите къси руси коси и тънки дълги ръце. Краката му не видях под палтото. Той сякаш беше без нозе. Не помръднах. Тоя човек ме порази още при първата среща със своята особеност и оная насмешлива враждебност, която се излъчваше от него. Гледах го и стоях вцепенен, докато той се поусмихна и влезе в книжарницата. Отвътре долетя отново гласът му, пълен с хаплив присмех: „Гибел, разкази.“ Когато чух и името си, извърнах се и забързах по улицата. Побягнах. Глъчката наоколо ме смущаваше, тормозеше, къщите сякаш изведнъж легнаха над мене и между тях виждах очите на хора, които се смееха. Съзнанието и мъката за нещо грубо и непростимо, което съм извършил, ме шибаша, ръфаха жестоко и аз бързах, тичах, бягах.

На един завой се сблъсках с Раб. Той се зарадва. Търсил ме цялата сутрин. Де съм се губел. И ето дойде най-интересното през тоя ден. Приятелят ме запитва: „Къде си носил книгата си? И тъй накъсана! Но, господи — възкликна, — защо изглеждаш тъй чудноват?“ Погледнах го, огледах улицата, после ръцете си. В тях стисках моя сборник разкази „Гибел“, измачкан и накъсан. Смаях се. С всичката сила на паметта си бях уверен, че не съм вземал

никаква книга в ръцете си. Тя не ми трябваше, още повече на парчета! Измънках нещо и оставих приятеля си.

Но с това не свършиха странните случки през този ден. Когато се прибрах в къщи, забелязах нещо съвсем необяснимо — макар да не бях купувал нищо, от парите ми липсваха дванайсет лева и петдесет стотинки — цената на моята книга.

Между това „Гибел“ имаше неочакван успех. За книгата писаха всички, които имат обичая да правят това, и читатели я търсеха. Аз се радвах, радваше се и приятелят ми. Той казваше: „Ето че не се излъгах с предсказанията си!“ Ала най-много се радваше издателят. В края на седмицата той ни повика и предложи да издаде втора книга, като ми плати значителен хонорар. Раб ме погледна оживен: „Съгласни, разбира се!“ Аз не казах нищо. Приятелят ми се сдържа, но когато си тръгнахме, той нетърпеливо запита не се ли радвам на хубавата възможност. „Не!“ — отговорих аз. И днес се учудвам. Тъй неочакван беше отговорът и за двама ни. Сетих вътре себе си погледа на Светослав, изпълнен с укор. Но това не помогна нищо. Тласна ме само към нова неочаквана постъпка. Подадох ръка на приятеля си и му напомних: „Ще се видим утре, нали?“ Това значеше, че не ми се дори говори по въпроса. Той си отиде недоволен.

Тогава дойде другото. Не, така уверено не бих могъл да твърдя. Макар и неотдавна, случките през тия дни се редяха тъй бързо! Мъчно бих могъл да кажа коя бе първа, коя втора. Да, аз не мога да твърдя дали другото дойде след втората среща с непознатия. Едно само знам: то дойде, след като се разделих с Раб и се прибрах в къщи.

Беше късно привечер. Седях, свит на отоманката в стаята си, и гледах светналата електрическа крушка. Преди това няколко пъти гасих и палих лампата. Смяната на тъмнина и светлина, която зависеше от завъртане на един ключ, ми действуваше необикновено. Тая вечер за пръв път прецених, че електрическата светлина е мъртва. Но когато седнах и втренчено загледах лампата, не мислех вече за

нейната светлина. Мисълта ми бягаше по-далече: ние всички сме електрически лампи, може би ние всички зависим от един ключ и от два пръста, които го завъртат.

Тогава видях непознатия. Той стоеше пред мене, както доскоро до витрината, и ме гледаше с малките си миши очи. Няколко мига се взирахме мълчаливо. Пръв заговори дошлият. Той направи някакви причудливи знаци с дългите си пръсти и каза: „Научих, че ще издавате нова книга!“ Аз мълчах. Бях поразен как изникна, откъде се появи и не продумвах. Странно чувство отново ме сковаваше: тоя човек няма крака, а ръцете и главата му висят във въздуха, защото няма и тяло. Непознатият, макар да не отмахваше поглед от мене, играеше с очите си насам-натам. Неочаквано се втренчи и направи отново необяснимия знак с дългите си пръсти, като почти изкряска: „Това не бива да стане!“ Да — съгласих се аз и пред мене блесна голият образ на самоизмамата, че моята книга може да стане утешител за някого. Колебанието ми и пожеланието на тоя човек се сливаха в едно. Той се усмихна. Очите му отново заиграха, но пръстите се отпуснаха спокойно. „Мислех, че ще бъдете по-упорит!“ — каза той и седна до мене. Аз скочих. Мигновено премина пред очите ми всичко случило се. Стана ми обидно. А допирането на непознатия и това негово желание да интимничи — непоносимо. Изправих се пред него и разтреперан от гняв, запитах кого търси, защо е дошъл, кой е той. Поразяващ огън блесна в очите му. Но почти в същия миг той се овладя, измени израза на лицето си, усмихнат пристъпи до вратата. Там беше електрическият ключ. И ето, аз видях — два негови пръста се приближиха до машинката и се извиха един след друг.

Тъмнина. Светлина.

Когато лампата се запали повторно, в стаята вече нямаше никой. Извиках от смущение. Но вълнението ми скоро стихна пред поразяващата сила на преценката, че независимо какво се бе случило по-рано, какво по-късно, моето настроение — това другото, и желанието на чуждия

човек — искаха едно и също нещо: да не се съгласявам за ново издание. Тази преценка реши какво трябва да правя. Наистина лесно бих се поддад на собственото си убеждение за безнадеждността на всяко творчество, но мисълта, че тъй ще се изпълни и внушението на един вманиачен човек не ме оставяше. Аз реших: ще послушам Раб и ще дам съгласието си за ново издание.

Още на сутринта изпратих да повикат приятеля ми. Половин час след това узнах: нощес намерили Раб мъртъв в леглото му.

Едва дочух страшната вест, в стаята ми се втурна снощният гост.

— Научихте ли? — завика той още от прага, засиял от нескрито тържество. — Вашият приятел Светослав Раб е убит нощес от неизвестно лице.

И добави, като се усмихваше и приближаваше:

— Сега всичко ще тръгне по-добре, нали? Вие няма да бъдете вече така упорит. Този приятел ви влияеше зле, ласкаеше и подхранваше суетата ви. Тъй, нали? А?

Той чакаше отговор. Нетърпеливо размахваше ръце и явно недоволствуваше, че аз мълча. Не можех да проговоря. В съзнанието ми дращеше една дума и давеше гласа ми: моят приятел убит! Грабнах дрехата си и разтревожен се спуснах към неговия дом. Когато излизах, чух още веднъж непознатия да вика:

— Къде? Къде? Та аз съм тука! Нима не ви желая доброто повече! Къде по мъртвите?

Тогава аз не отдадох никакво значение на думите му. Както и на всичко друго. Водеше ме страшното: Раб убит! Ето, тъй започна и се разви до трагичния край на приятеля ми чудното, което ме омотаваше и смазваше. Но аз начевам да пиша тъкмо защото всичко още не е свършено. За края нямам никаква представа, страх изпълва цялото ми същество. Зная ли! Не виждам да ме очаква нищо добро. Необикновените настроения, в които изпадам, загадъчната смърт на Светослав Раб, този непознат — всичко ме смуцава и плаши. И най-много този непознат! Какво иска

той от мене? Защо се изпречва на пътя ми? Предлага своето доброжелателство и приятелство! Да! Това забравих. Когато се върнах в къщи през тая трагична утрин, на масата си намерих записка от него. „Вие и днес не разбрахте сърцето ми, изпълнено с най-приятелски намерения — пишеше той. — Но аз не желая да ви лиша от възможността да сторите това и ще ви посетя повторно.“ Предполагам, че записката е от него, защото иначе нямаше никакъв подпис и нищо друго, което да ми даде някакви указания. Аз и не искам нещо от този човек. Едно е лошото: че той загатва за ново посещение...

След това въведение, дадено в първите страници, изписани от Казимир Храбър, следваха отделни листчета с дати.

20 декември.

Днес е седмият ден от смъртта на моя приятел. Полицията не е открила още никаква следа, за да разгадае подробностите около престъплението и кой го е извършил. Намерен е само един пръстен при убийтия. Но аз намерих повече: моето спокойствие. Струва ми се, че не ще се наложи повече да пиша.

След убийството, което дойде сякаш за да разкъса сърцето ми от мъка, с мене не се е случило нищо особено. Започвам да мисля понякога, че и нищо не е било. И наистина, какво стана? Защо аз почувствувах тъй близо до мене дъха на смъртта, защо и сега треперя?

Пиша, убеждавам се, обсъждам всички положения, докато очите ми хвърлят поглед към бележката на непознатия, а в паметта ми възниква споменът за необяснимите състояния, в които изпадах след убийството на Светослав, и изведнъж у мене се възбужда страхът, че това затишие... не! Не! Аз насила си създавам страхове! От шест дни не се е случило нищо особено. Вярвам, че тъй ще преминат и другите дни. Загубих само Раб. Той ме водеше.

Къде ще отида сега сам? Така препълнено е сърцето ми с болка и безволие...

21 декември:

Издателят намира, че нямам причини да откажа на предложението му. Днес той беше при мене. Дадох му да разбере, че не бих имал нищо против да издаде втора моя книга.

Когато той си отиде, някой потропа на вратата. Посетител! Не очаквах никого.

— Влез!

Отвън се чува глъхнещи стъпки. Избързах към вратата и я отворих. През коридора минаваше човек. Той изчезна зад вратата на последната стая. По-късно хазайката каза, че това е новият ѝ квартирант. Любезен съсед с навика да чука по чуждите врати. Няма що!

С издателя определихме да се видим още веднъж, за да му предам новите ръкописи. Сега ще се помъча да ги подреда. Втора книга! Защо не! Така поне върша нещо. Не искам да мисля, че то е нищо! Не трябва да мисля!

23 декември.

Тоя пръстен! Де съм виждал тоя златен пръстен с мъртвоблед опал. Навярно той е на убиеца. Аз бих могъл да открия престъпника, ако си спомня де съм виждал пръстена...

24 декември.

Грижливо преглеждах ръкописите. Или по-точно едно мастилено петно, след като повече от два часа работих по чисто преписаните разкази. Това петно привлече погледа ми и не можах вече да го избегна. То се разливаше, разтягаше се пред очите ми, докато в еднообразието на тоя тънък слой мастило съзрях безсмислието на самите ръкописи.

Тогава от дъното на коридора чух познати стъпки. Те спряха пред вратата ми. Няколко мига се вслушвах със затаен дъх. Нищо. Сетне — едно плахо почукване, дръжката се наведе и остана така. Попитах кой е. Бравата скръцна, вратата се отвори. Скочих. Предишният ми гост,

непознатият с малките миши очи, пристъпи в стаята. Огледа, подсмихна се и кротко, сякаш се извиняваше, каза:

— От няколко дни приближавам до вратата ви и не смея да вляза. Вие тъй много...

Погледът му падна върху писалището. Той се прекъсна. Сбърчи чело и недоволен седна в най-близкото кресло.

Аз го разбрах. Очакването, че ще започне отново играта със своите съвети, ме изостри. Приближих го и почти грубо му казах:

— Мога ли да зная на какво дължа днешното ви посещение и дали няма да престанете да се държите тъй с мене?

Той ме изгледа продължително и махна с ръка.

— Оставете!

И сякаш въпросът ми не го засегна, с досада добави:

— Смятах, че смъртта на приятеля ви ще ви поучи...

Остро се взрях в него. Почти забравих оскърбителните думи, които смятах да кажа. Засягаше ли смъртта на Раб тоя човек, та вече втори път споменава за нея?

Той продължи:

— Когато едно дело иска жертви, трябва да му се дадат. Но ако въпреки жертвите от делото не излезе нищо, казват, че са отишли напразно!

Подозрение ме опари. Може би в тоя миг щях да кажа нещо. Думите бяха на устните ми. Гостенинът не ме остави. Скочи от креслото и като разпери ръце, изписка:

— Напразно отишли! Чувате ли?

Неговият глас и замах ми подействуваха с вковаваща сила. Аз се отдръпнах. И видях. Отново. С изплашените си очи. С моите в ужас разширени зеници: една глава с къси руси коси, люлеещи се в пространството ръце, които се чупеха в ъгли и дъги под нея.

Остър смях ме опомни. Непознатият беше се приближил плътно до мене и се смееше.

— Уплаших ли ви? Нищо! Това е на добро!

— Вън! Вън! — закрепях извън себе си и политнах към него.

Не издържах. Яростта ми премина бързо в припадък от плач и аз паднах на дивана. Тоя човек дойде, когато най-болно изживявах съмнението в смисъла на своите дела като писател, като човек. И сега аз забравих всичко било и не било, за да пропълзи отново пред очите ми онова фатално мастилено петно и да се сгърчи в лапите на отчаянието, което то ми навяваше.

В стаята настана тишина, сред която чувах само своето ридание. Тъй няколко време. След това кротък, приятелски глас, мой или чужд, зашепна над мене:

— Амбиция! Славолюбие! Остави! Остави! Кой си ти? Какво си? Откъде тая смелост да смяташ, че можеше да бъдеш утешител на някого? Де са твоите радости, та предлагаш и на близките си? Де е твоята утеха, та искаш да пресушиш чуждите сълзи?

Аз треперех от още нестихнал плач. Думите разравяха цялото ми същество. Те ръфаха стихнали рани и подлагаха мисълта ми на нов гнет и изпитания. Но не спираха:

— Твоят приятел трябваше да умре — чувах аз, — защото беше празен мечтател. Ние не сме родени, за да мъдруваме. Не и за да се пишат твоите смешни съчинителства. Друго има! Чуваш ли? Друго, по-ценно. По-смислено!

След тия думи гласът почти изписка в ушите ми:

— Лао-Це!

Това име, тая дума прозвуча с нетърпим фалш сред гнетящата логичност на изживяванията. Тя се яви като разкъсващо звено сред тях, за да стане сама център. Аз почувствувах как в един невъобразим хаос се увлякоха около нея мисъл, думи, чувства. Но тоя, който произнесе името, сякаш недокоснат от нищо, повтори:

— Лао-Це!

И веднага:

— Тя е някъде между нас. Ние трябва да я търсим. Защото тя е най-ценното. Ти търсил ли си я? Не! Твоят приятел, глупавият ти приятел, пречеше на това. Сега той е мъртъв и аз съм при тебе. Слушай ме — ние двамата ще я търсим.

Гласът затихна в ласка:

— Ние двамата — аз и ти...

За да пропищи неочаквано нервен и груб:

— Сега на работа!

Аз повдигнах глава, погледнах с още влажни очи непознатия. Сладостта от болката, която носех в себе си, тъй внезапно разнесена от един груб набег към нещо, което не разбирах, сега позеленя и съвсем огорчи вкуса си. Моят гост беше пристъпил до писалището. Обзе ме предчувствие, че нещо чудовищно ще се извърши с това, което още ценях и обичах. Скочих към него.

— Какво искате да правите?

Треперех. Тялото ми се отърсваше от всичко действащо върху него така — не по моя воля, за да придобие сили и възнегодува. Непознатият отмести една папка, зарови в друга. Разтвори всички и като показваше ръкописите, предложи:

— Ние трябва да унищожим това! Всяка следа от болестта да бъде изгорена, изтрита, убита, тъй както вашият приятел!

Говорейки, той простря ръце върху купа книжа, за да изпълни в следващия миг заканата си. Пръстите му алчно се гърчеха. И сега аз видях: върху показалеца на лявата му ръка ясно личеше белег от пръстен, който доскоро е носил.

Осени ме внезапно просветление. Не е ли намереният при трупа на Раб златен пръстен с мъртвобледия опал... Посегнах към ръцете на непознатия.

— Вие...

Не довърших. Моят гост се дръпна и в припадък на несъмнена лудост, с блеснали очи и страшно сгърчени ръце, се нахвърли върху листовите. Заграби ги, замачка и изведнъж започна да ги къса с ожесточение и стръв.

— Убиец! Убиец! — закряхах аз. В същия миг като в просъница пред очите ми преминаваше вероятната картина на убийството на Светослав Раб и видях ожесточения човек над него, както в момента го виждах стръвен и непоколебим над ръкописите ми. Не се съмнявах, че бях открил убиеца на скъпия ми приятел.

По-късно трябваше да се смея. Колкото и странно да е появяването и държането на тоя човек, колкото и необяснимо да е влиянието му над мене, той не можеше да бъде убиец на приятеля ми. Това беше първата ми мисъл. Сетне дойдоха и други и те съвсем разколебаха предположението ми. Помъчих се да се изсмея. Той ме загледа. Ръцете му още трепереха от възбудата, а очите му имаха суров израз. И колкото у мене се възвръщаше доброто настроение, тези очи меняха израза си, докато най-сетне блеснаха в огъня на злъч и ненавист. Тогава той се приближи и предизвикателно проговори.

— Не трябва да се смеете! Открихте ме — идете и ме предайте.

Аз отстъпих изненадан. Изгледът и думите му бяха повече от признание. Те пробудиха отново подозрението ми. Но миг и пак ми се видя всичко нелепица. Аз му казах, че лъже.

Непознатият сякаш не ме чу. Дигна ръце и потвърди:

— С тези ръце го убих, защото ми пречеше.

Аз го предупредих:

— Вие сте лъжец, но ако... настоявате...

Той сложи ръце на раменете ми.

— Не чувате ли? Аз съм убиец, защото съм ваш доброжелател.

Последната дума като че ли го укроти малко. Със съвсем тих глас повтори:

— Доброжелател!

И като ме повлече да седна на канапето, сам седна до мене и със същия тих глас заговори:

— Ние отдавна живеем в съседство. Аз ви зная какъв сте. С вас е лесно да се намери бледолунната Лао-Це.

Няколко пъти исках да ви кажа това. Приятелят ви пречеше. Не само това — той ви водеше. И реших: той трябва да умре. За Лао-Це! За нея си струва всяка жертва! И аз го убих...

Смяташе, че не е достатъчно да каже това.

— Убих го! — каза още веднъж и тържествуващи нотки прозвучаха в гласа му.

— Стига! — с безгранично отвращение извиках аз.

В тоя миг ми стана ясно какво трябва да правя. Отидох до вратата. Чувствата към загиналия ми приятел налагаха решение и аз го бях взел. Извадих ключа и бързо излязох, като заключих след себе си. Когато слизах по стълбите, непознатият викаше от Стаята:

— Да, доведете стражари! Предайте ме. Ще почакам...

Аз се спуснах из улиците към участъка. Преминах големия площад, сетне ъгъла до бакалницата. Тука спрях. Беше облачно, тъмно. Валеше дъжд. Погледнах струящата вода, трамвайната линия, извиваща през площада, продавача в бакалницата. Сякаш за пръв път ги виждах. Напрягах паметта си. Вместо спомена за всичко видно и преживяно, усетих парливото пробуждане на спомена за мастиленото петно. И още: Лао-Це! Аз помислих за нея. За луннобледата жена, за която говореше моят гост! Сещам още болката, по ръцете ми стоят още следите от ноктите, които забих в себе си, за да се опомня, и в мене отново се пробуди предишното решение да вървя към участъка. Затичах. През дъжд, кал, трамвайни линии и светлини от улични фенери. Преминах първата напречна улица, втората — към участъка. Пътят беше пуст. Из улиците препускаше само дъждът, раздираше лъчите на големите електрически лампи и оплиташе в мрежата си всичко.

Аз тичах. Неуловим, незасегнат. Докато се повтори предишното. Не зная кога съм спрял. Спомням си само мига, в който чух един тих, ласкаещ глас: Лао-Це!

Една сграда привлече погледа ми. Три етажа. Не ги броих, но те бяха толкова и това сякаш знаех от по-рано. С

още подробности: на най-горния етаж — пет прозореца, средният — със спуснати завеси. Погледнах право в него. Изтичах. В същия миг някой извика, сетне ме удари по рамото.

— Не късайте некролога, ви казвам!

Обърнах се. Ръцете ми се отпуснаха — парчета хартия паднаха на земята, а недалече видях отминаващ човек, прегърбен от дъжда. Сякаш се пробудих от сън. Непознат и чужд за всичко наоколо. Напразно напрегнах сили да разбера защо съм тука, защо беснее дъждът в настъпващата вечер и свиреше улицата, надувана от бурята. Докато в съзнанието ми отново проблесна споменът за непознатия и моето намерение да го предам в участъка.

Спуснах се отново напред. В далечината най-сетне видях лампата на полицейското помещение. Затичах към нея. Ала сега започна необяснима игра. Виждах пътя, по който можех да стигна, но отпреде ми се разтваряха нови улици и завивах по тях. Излизах отново на правия път и пак ме увличаха страничните улици. Една, друга, трета. Отпреде ми непрекъснато гореше полицейската лампа, а аз все не можех да я стигна, гонен и оплитан от бясно люлеещата се и развяваща се мрежа на дъжда.

И изведнъж се почувствувах уловен, а всички познати пътища изчезнаха. Намирах се в светлината на развихрената вода, без сили да се откъсам. С едно желание — към участъка! Извиках това и чух сред бурята собствения си глас. В същия миг побягнах, подгонен ст ужаса на внезапно открита смъртна опасност.

В някакъв час спрях пред познатата триетажна сграда с петте прозореца на втория етаж и спуснатото перде на средния прозорец. Видях, че се намирам пред къщата, в която живеех. Влязох. Непознатият ме чакаше в моята стая. Веднага скочи към мене. Изгледа ме за миг да прочете какво му нося и се хвърли в краката ми.

— Ти не ме издаде! — пошепна той и усетих устните му да докосват ръката ми.

Аз се облегнах на вратата и останах така дълги часове с поглед дълбоко в мене.

Утрината багреше прозорците, когато обърнах очи към околното. Първото, което попадна пред погледа ми, беше моят гост. Как изглеждаше той сега! Всичко ликуваше в него. Но това беше не лъчезарното тържество на едно добро същество, а наситеният с демонична радост празник на незадоволения и озлобения. Гледах го поразен, докато някаква дива злъч и стръвно желание за освобождение кипнаха у мене, подтикнаха ръцете ми към близкия стол. Преди гостът да може да каже нещо, аз запратих стола в лицето му. Видях, че ударих стената и полетяха парчета от дърво и мазилка. Като че ли прогледнах сега. Беше станало нещо невероятно. Госта го нямаше в стаята. Беше избягал или може би не е бил в стаята — не можех да кажа. Привлечена от удара по стената, дотича хазайката.

— Какво стана! Господи! — възкликна старата жена, като видя счупения стол и изронената стена.

Аз не ѝ отвърнах нищо. Сам питах какво стана. Беше ли в стаята непознатият, или го нямаше? Този въпрос повтарям непрекъснато. Разсъждавам, мисля, анализирам. Ето, аз не се реших да издам убиеца на моя приятел, а сетне оставих да ме разиграва този невзрачен шут. Защо? Какво става?

Какво става? Аз не знам. Виждам се само самотен в мрежата на нещо необикновено. И дните не ми носят нищо радостно.

26 декември.

Само датата. Нищо друго няма да отбележа. Защото нищо не се е случило през тоя ден, минал в просъница, в размисъл, мъка и слабост за всичко друго.

30 декември.

Седя като в пълна парализа. Като мъртвец, учуден от собствената си смърт. Само когато той влезе в стаята, очите ми се разтварят широко. Една мисъл заблъсква жестоко в

главата ми. Каква е, що ми носи тя — не зная. Тя блъска, а очите ми, широко разтворени, гледат непознатия.

3 януари.

Спрях пред голямото огледало на гардероба в стаята, в което се оглеждах на цял ръст. Едва застанал, видях него. Помислих, че е отзаде ми. Обърнах се — нямаше го. Погледнах пак в огледалото и той отново се яви. Обърнах се — напразно, не беше зад мен. Потърсих из стаята — никъде го нямаше. Тогава пак застанах пред огледалото и той отново се появи. Потърсих да видя къде съм аз. Той изпълваше огледалото — себе си не открих, колкото и да се измествах. Къде бях аз? Защо не виждах себе си? Обърнах се — него го нямаше в стаята. В нея бях само аз.

Същия ден.

Пак тази игра пред огледалото. В него се появява винаги той, щом застана пред стъклото. Обърна ли се — в стаята не го намирам. Той се появява само там в огледалото, когато застана пред стъклото, сякаш то не може да отрази мене. Но къде се губя аз? Защо огледалото отразява неприсъстващия, а пропуска този, който застава пред него? Него ли виждам аз или себе си — непознат, преобразен, нов, друг?

Стига! Викам отново — стига! Гласът ми кънти из стаята. Аз го слушам и се ободрявам. Живея още. Чувам гласа си. Кръвта ми се раздвижва, гореща и негодуваща.

5 януари.

Аз не съм аз. Не мога да намеря себе си. Заставам пред огледалото и виждам само него, винаги него. Къде съм аз? Вземам друго огледало. Може би онова на гардероба да е... Вземам друго огледало. Оглеждам се и не се виждам. Появява се пак той, а него го няма в стаята. В същото време аз говоря, мисля, както той говореше и мислеше. Не сядам на масата, не поглеждам нищо от онова, което някога ме привличаше, моята работа ми е противна. Аз мисля за друго. По-ценно! По-смыслено. Лао-Це! Тя е някъде между нас. Ние трябва да я търсим... Чувам думите си, осъзнавам мислите си и всичко у мене се бунтува. Аз не

искам да съм той, а говоря неговите думи, увличат ме неговите желания...

По-късно.

Напразно се противя, напразно се боря. Всички усилия пропадат. Всяка скъсана нишка от чудовищната мрежа, в която ме оплете тоя човек, се замества от хиляди нови. Аз губя все повече себе си, за да остане отзвук от него.

6 януари.

Днес видях. Днес разбрах. Аз не губя себе си. Не аз съм този, който се подава и губи в мрежата. Не съм безсилен под властта на моя гост. По-скоро би могло да се каже, че той се поддава под силата на моето желание. Или какво да кажа? Едно забелязах аз: всяко негово желание се предхожда от мое. Той само повтаря това, което аз искам. И налага то да бъде извършено. О, добре забелязах това още от началото!...

Вечерта.

Аз съм загубен.

Не! Не! Ние не носим едни и същи желания. Той ми е чужд. Далечен и чужд. Иначе... аз съм загубен!

Утре ме викат повторно при следователя по убийството на Раб. Несъмнено вече ме подозират в участие или може би като извършител на това убийство. За какво друго ме викат?

Ще отида да кажа кой е убиецът. Истинският убиец!

Оттук нататък до последния лист на тетрадката следваха тестове, явно написани не от Храбър. Изведнъж се вмесваше някакъв друг почерк, а и тонът, начинът на изказването беше съвсем друг. А написаното от моя приятел Казимир Храбър бе недостатъчно да се разбере в какви събития по-нататък се е оплел и каква е съдбата му. Той така внезапно бе прекъснал дневника си. Истински се вълнувах: Изненадата, преживяна преди два месеца от некролозите за един

мъртвец, когото никъде не намерихме, и гнетът на необяснимото по-късно сега се обърнаха в жадна стръв да разгада и разясня. Непрогледна мъгла лежеше над преживяванията и участва на моя приятел. В тая мъгла аз не можех да издържам повече. Защо смъртта на литературния критик Светослав Раб, наш общи приятел, му е направила такова впечатление? Защо той изопачаваше обстоятелствата около тази смърт и си приписваше неща, които нямат нищо общо с истината? Най-много се вълнувах да разбера кой е този непознат, споменаван тъй често в дневника. Дали не е този Секул Брадва, когото видях в квартирата му и който сега ми бе изпратил книгата на Храбър от Буенос Айрес? Не загатваше ли Храбър, че той е негов съквартирант? И тука имаше съвсем неясни работи. Още по-жаден да разбера загадката, започнах да чета останалите страници от тетрадката. Описаните събития в тях не бяха означени по дати.

Той се втурна в стаята ми. Веднага след него се потропа.

— Полицията! — предупреди тържествуващ Храбър.

Сетих устните ми да се присвиват и безгранично презрение да ме обхваща към недостойния. За него аз убих Раб. Беше ли нужна полицията, за да ми изкаже благодарността си за това?

Сграбчих го за врата.

— Ти ли я повика?

— Той ме отблъсна.

— Сега аз те познавам!

Той ме беше познал едва тоя ден!

— Ти ме заплете в чудовищната си мрежа, но днес аз я разкъсвам. Ето...

Каза това и направи крачка към вратата, на която непрекъснато се тропаше. Аз още повече се разярих. Негодникът трябваше да получи заслуженото. Отново се хвърлих върху него и го хванах за гърлото. Застисках здраво. Непокколебимо. Той махаше с ръце и хриптеше. Не! Някой проговори:

— Де е лицето?

Погледнах: пред отворената врата стоеше стражар. Всичко беше свършено. Недостигнал още смисъла, ценното в моя живот, аз стоях пред неговия край. Подадох ръце за белезниците и признах.

— Аз съм.

Стражарят сви рамене.

— Заповедта на следователя се отнася до убиеца на така наречения Светослав Раб, не до вас. Вие сам казахте...

Помислих: следователят заповядал! Но това не прекъсна стражаря, а друго. Болезнен вик се чу отвън. Аз го познах — викаше Храбър. Надежда погали душата ми. Не се ли разкайва той в последния миг и не дръзва да продължи делото си? Излязох в коридора. Не видях никого, а гласът вече се обаждаше отдолу. Бързо се спуснах по стълбите. Стражарят завика след мене:

— Ами къде е лицето? Къде отивате вие?

Не му отговорих. В този миг за мене беше по-важно да разбера какво ставаше с Храбър. Долу го нямаше. Излязох на улицата. Отново до слуха ми долетя гласът. Избързах до тъгла. Минах по улицата, по първата пряка — на площада. Гласът непрекъснато се обаждаше пред мене, до мене, зад мене.

Тогава се върнах. През площада, винаги след гласа, през едната, по другата улица. Стигнах в къщи. Вслушах се. Сега викът идеше съвсем ясно от стаята на Храбър. Избързах горе. Полицаят си беше отишъл. Храбър го нямаше. Когато прекрачих прага на стаята, чух сетната му въздишка. Повиках. Помолих. Никой не се обади повече. Седнах някъде в стаята и сетих за първи път в живота сълзи на очите си.

Аз плачех. Оплаквах. Нека бог просветли разума ми, но с този, който още имам, разбрах станалото: Храбър беше починал. Смъртта дишаше в стаята.

Ако Храбър е поел последен дъх с разкаяние за постъпката си — заличавам всичко, което той подбуди в мене. С тая надежда ще поръчам днес некролози, а през нощта ще ги разлепя сам, без да смятам, че той не ги заслужава. Същата нощ ще замина. Не искам да ми благодарят. Точка.

Прости ми, Лао-Це, че толкова грижи отдадох за другите. Ти знаеш, всичко мое ти принадлежи...

Трябваше да дойда в тая страна, за да разбера работи, които дори не бях чувал.

Пред аржентинците моите руси коси минават за черни, очите ми — за кафяви, а бедните крака, които ги нямам никакви, тези чудаци ги

намират здрави и силни на мене, както у всички хора. Само едно не зная — дали тази особеност е на наемодателите, или на всички у тоя народ. За сега смешната история ми разиграват само тези, които дават стаи под наем. Бях вече при трима. След като наемах стаята, явяваше се нужда да попълвам някакви листове. В отдела за моята външност на чист испански език, доколкото го зная, и трите пъти писах каквото трябваше. Но всеки път имах една и съща неприятност: хазаинът вземаше листа, прочиташе го и като се подсмиваше, забелязваше, че в някои области на местния език, изглежда, съм особено слаб. Не зная дали е така, но и тримата хазаи с най-спокойни движения започваха да поправят: нисък обръщаха на висок, ъгловато — в продълговато, русите ми коси стават черни, а когато се стигне до краката, както казах, съвсем ослепяват. Смешни недоразумения се получават и с името ми. Аз пиша, че се наричам Секул Брадва. Хазаинът гледа паспорта ми и...

Какви ли изненади ме очакват още между тоя народ?...

Изглежда, те идат. Наистина изненадите ми се поднасят мимо народа, сред който живея, но затова са по-силни: Казимир Храбър е жив. Или... Не! Аз не вярвам в духове. Аз го видях. Видях го жив, от кръв и плът — тъй, какъвто беше преди. В тоя миг той не можеше да бъде дух, дори ако такива съществуват. И все пак всичко не беше съвсем обикновено. Аз влязох в стаята си и седнах. Бях много уморен и потиснат. Сведох глава. Въздишка се изтръгна от гърдите ми. Можех да остана така часове и бих то сторил, ако... Вслушах се. Да, не се излъгах — въздишка отзвуча като ехо на моята. Огледах се. Срещу мене с поразителна точност в позата седеше Казимир Храбър. Едва не извиках от изненада. Но само миг на стъписване — и аз вече можах спокойно да кажа:

— Радвам се, че те виждам, Храбър.

Той отвърна на усмивката ми.

— Радвам се, че те виждам, Храбър!

Аз продължих:

— Вярвах, че си умрял.

Той повтори:

— Вярвах, че си умрял.

Усмихнах се отново. Не се ли шегуваше той с мене? Също се усмихна. Или, нека бъда по-точен, неговата усмивка съвпадна с моята. Погледнах го по възможност най-ласкаво и попитах:

— Забавлява ли те това?

— Забавлява ли те това? — повтори той сричка по сричка.

— Но стига! — предложих сега аз. — Би могъл да измислиш нещо по-добро.

Той повтори отново думите ми. Казвам повтори, а трябва да призная, не бях уверен, но стори ми се, че той не повтаряше казаното от мене, а просто всяка негова дума съвпаднаше в същия миг с моята. Опитах.

— Не — започнах аз и го наблюдавах внимателно.

— Не — отвори той уста и се прекъсна.

— Какво? Продължавай! — забелязах му малко ядосано.

— Какво? Продължавай! — чух да се влита неговият глас с моя.

Станах. Прекрачих от ъгъл до ъгъл стаята, отидох до вратата. Обърнах се към Храбър.

— Ще кажеш ли... — започнах и не довърших.

Храбър беше изчезнал от стаята.

Ясно е, че и дума не можеше да става за духове. И все пак и до днес не мога да си обясня случката. Най-много ме занимава краят — неговото изчезване. В първия миг прегледах всяко ъгълче на стаята, излязох дори в коридора. Аржентинските квартири не са по-различни от нашите. Поне тия, в които се дават стаи под наем. В този коридор, дето попаднах, като че изведнъж се намерих в софийската си квартира. Полумрак, един прозорец на дъното, а встрани отляво и дясно врати на заетите от квартирантите стаи. Едно предположение, че Храбър се е скрил някъде, не можеше да бъде съвсем неприемливо. Тръгнах по коридора. Но отминавах вратите отляво и отдясно. Нещо ме влечеше към дъното при последната стая. Тука спрях. Мъгла лежи над тоя миг. Не знаех какво търсех, нито имах представа за постъпката си. Ясен е следващият миг. Спрял пред вратата, аз бях дълбоко убеден — в тая стая ще намеря Храбър. Посегнах към дръжката и почуках.

— Влез! — обади се някой отвътре на испански.

Усъмних се. Постоях няколко време, без да предприема друго, и изведнъж бързо се върнах в моята стая. Но сега съм уверен, че Казимир Храбър е жив и пак е мой съквартирант...

Всеки ден пристъпвам до вратата и все не смея да вляза. Това не значи ново съмнение. И помен от това! В нито един час на деня той не е сам. Спирам до вратата и го чувам да говори с някого...

Някога аз му казах, че има нещо по-ценно и смислено от неговите смешни съчинителства. Днес той живее, за да пренебрегне отново Лао-Це.

Открехвам моята врата и следя хората, които го посещават. Той отминава пътеките към луннобледата жена и за това са виновни тези негови посетители. Мразя ги. Бих искал да им кажа да се пазят от мене...

Тези аржентинци!

Днес срещнах хазаина в коридора. За да не го отмина мълчаливо, попитах — не помня какво — за квартиранта от последната стая.

— Уйлям Блес ли? — екна въпросът на домопритежателя.

И като се засмя, допълни:

— Вие бихте могли да вземате него уроци по испански.

Смешно! Казимир Храбър, учител по испански, и с това смешно име! Ах, тези аржентинци!

При Храбър идват различни хора. През полуотворената врата на моята стая аз ги изучавам най-подробно. Има един с шуба. Когато минава по коридора, винаги подкашля, още задъхан от стълбите. Предупреждава, че пристига.

Другите са безлични.

Бих желал да видя този с шубата по-отблизо. Винаги сведената му тежка глава истински ме предизвиква...

Не мога повече да изтрайвам. Ще пиша на Храбър. Той трябва да отдели малко време и за мене. Нима забрави към какво го насочвах? Светът очаква, изнемогнал, затънал в безсмислици. Ние трябва да му дадем новото!...

Получих писмото си обратно, сякаш бе адресирано до мене, а не за Храбър. Знаем кой ми устрои тази игра. Ще се скрия в коридора и ще го причакам.

Чувам неговото подкашляне...

Щом той прекрачи на излизане долу вратата, тръгнах подир него. Той вървеше бавно и това ми струваше истински мъки. Но не се отказвах. На тая тежка, празна глава можеше лесно да се внуши да гледа само своите работи!

Неговата шуба изчезваше и отново се мярваше между тълпата, която пълнеше улицата. Аз бях решил. Той трябваше да изчезне от пътя ми както някога Раб.

Не предприех нищо. Не защото нямах сили. Нещо ме отклони от решението. Когато минавахме през най-многолюдната търговска улица, погледът ми неочаквано бе привлечен от една витрина. Спрях и останах дълги часове пред нея. Човекът в шубата беше отминал. Това забелязах, щом погледнах встрани. Но не направих нищо. Отново се втренчих във витрината, омаян от откритото...

Днес пак.

Тя седи в своя стъклен дворец и чака. Уверен съм: тя ме чака. Няколко пъти се спирах пред нея и дълго я съзерцавах. Неудобно ми е да сторя това за цял ден, за цяла нощ...

През нощта тя не е в двореца си. Преди малко минах: дворецът тънеше в мрак. Тя ходи някъде през нощта. Може би тя ни търси — мене и Храбър. Ще трябва да му кажа...

Той не е Храбър. Хазаинът има право: Уйлям Блес, един учител по испански — нищо друго!

Побягнах от стаята му. Отидох в моята. Бях разстроен, измъчен, тъй много ме изненада моето заблуждение. Но в стаята ме очакваше друго изпитание — още не прекрачил прага, пред мене се изправи Казимир Храбър, блед, разчорлен, страшен. Прилепих се до вратата. Няколко мига ние се гледахме. Нещо вражеско прелиташе между нас. Двамата стояхме, наежени като пред скок един срещу друг. Премислях с всичката бързина на паметта си събитията през последните дни. Те се омотаваха в нишките на някаква преднамерена игра, за която Храбър трябваше да даде обяснения. Но той не се отказваше да играе с мене дори и сега. Вплетох ръце отзад на гърба си и с колкото се може по-спокоен глас предложих:

— Ние трябва да се разберем, нали?

В същия миг чух го да повтаря:

— Ние трябва да се разберем, нали?

Прехапах устни, за да не изругая и веднага направих нов опит:

— Аз смятам...

— Аз смятам... — помръдна той устни и също ги прехапа.

Не го оставих да довърши. Обладан от истински бяс, тръгнах към него. Миг преди да разбере, че той също върви срещу мене. Стана онова страшно, при което стаята се сгърчи и замачка, задъвка тялото, душата, разсъдък ми сред блясъка на счупени стъкла и кръв, и кръв

навсякъде. Но от Храбър не беше останала нито следа в стаята. Къде изчезна той? Какво стана с него?

Тръгнах като замаян. Излязох на улицата. Вилнееше дъждовна буря. Каналите фучаха и преливаха. Прозорците на къщите пищяха от удара на водата. А тя бесуваше и гърчеше в мрежестата си плетеница всичко по пътя си.

Аз спрях сред улицата и разкъсващ с отчаяни ръкомахания кошмара на дъжда, през сълзи и потреса, питах:

— Къде отиде той? Какво стана с него?...

Сега случката през този ден ми се вижда невероятна. Но тя е ясно предупреждение, че трябва да се погрижа за нервите си. Как можа да ми дойде на ум, че Храбър е жив и в Буенос Айрес — едва не в моята квартира! Той е мъртъв и това може само да ме радва. Имам ли някаква нужда от него? Аз сам ще взема Лао-Це и ще я предложа на света, защото тя ще му възвърне солта, защото е по-ценна и по-смислена от всичко, което е видял досега.

И светът ще благодари.

Само на мене...

Пред нозете ѝ лежат скъпоценности. Над нея горят слънца от всички галактики. Тя е облечена в черно кадифе и раменете ѝ изглеждат като от слонова кост. Диадема краси главата ѝ, но аз не мога да преценя кое гори по-силно — косите ѝ или скъпоценните камъни.

Отминавам и отново се връщам, след като дълги часове стоя загледан пред стъкления ѝ дворец и моля:

— Защо никога не ме поглеждаш, Лао-Це?

Течението, което образува вятърът от земното въртене, непрекъснато отблъсва от границите си пеперуди, гълъби и цвят от цъфнали ябълки. Затова светът изглежда толкова хубав! Аз обичам децата, които гонят пеперудите, гълъбите и се китят с цветове от ябълки...

Аз съм детето, което гони пеперуди и се кичи с белите цветове на пролетта. Тя е, която прави света хубав!

Прекарвам часове в нейната близост. Това ме радва и ободрява.

Тя седи неподвижна. Ръка е подхванала мекото кадифе на роклята и открива коприната на краката ѝ. Тя седи така през всичкото време.

Пристъпвам съвсем близо до стъклото и моля да повдигне очите си. Искам да видя очите ѝ. Тя седи неподвижна, очарована от крака си...

Днес не я видях. Нейният дворец беше обкован в желязо и тънеше в мрак.

Вечерта отидох пак. Трябва да бързам, да действам. Тя е заключена. Затворена зад железни решетки.

Когато минах отново, нищо не беше се променило. Тя продължаваше да седи зад железните решетки, а наоколо ѝ нито лъч светлина. Извиках. Тя не помръдна. Тогава разклатих железните решетки. Тя кимна глава и видях очите ѝ. Те бяха все тъй лъчезарни. Нито помен от печал. Тя явно не съзнава какво са ѝ сторили. Пошепнах ласкаво името ѝ. После казах да ме чака. Тя не осъзнава опасността, в която се намира! Но аз познавам хората! Те са способни на всичко! Казах ѝ да ме чака. Не ще я оставя без защита. Аз ще разбия нейните окови. Трябва да разбия оковите ѝ...

Аз съм свел глава над масата, а ръката ми трепери върху листа.

Тя е восъчна кукла.

Вън снежи. Очите ми са пълни със сълзи. Някой би казал, че плача.

Казимир Храбър! Светослав Раб!

Напразно пожертвувани!

Кой се смее?

Сега ще опаковам тая тетрадка и ще я пратя на забравения ми някогашен приятел. А сетне? Какво помислих? Разрез с чук и длето в кръг около главата. Снема се похлупакът. Отвътре се изважда малката машинка. Премина ли през някоя нейна гънка нещо?

О, тая машинка от тесто и тлъстини!...

С нервно движение затворих тетрадката. С това сякаш прекъснах лентата безгранични мъчения и гнет над разсъдъка и чувствата ми. Успокоение облада тялото ми. Успокоение, при което сецах дъх на буря, която ще връхлети след миг. Какво ми разкри прочетеното, написано от Храбър, и какво написаното от другия. Оня, който се бе подписал Секул Брадва? Вълнуваше ме още какво е станало с единия и с другия.

Върху корицата на тетрадката случайно движение с молив беше отбелязало крива, начупена линия. Погледът ми падна върху нея.

Проследих хода ѝ. Отначало до края. Някъде се поколебах. Взрях се внимателно. Търсих началото и края на линията. Можеше да се направят различни предположения, без да се взема нещо за положително. Опитах. Отново колебание. Притиснах молива, който попадна под очите ми, и опитах отново, чертаейки по линията. Един път, втори. При третия път моливът се счупи. Ръката се отпусна.

И така без мисъл, без някакво намерение дигнах глава. Погледът ми блуждаеше по бялата срещна стена. Търсеше нещо. Напусто. Докато намери, но не върху стената. Затворих очи и прочетох:

Съобщава се на интересуващите се, че тая нощ
почина Казимир Храбър.

И веднага се намерих пред въпроса — какво трябва да направя.

Ударих по масата. Бурята, която предусещах, забушува. На нея изникнаха едни очи и ме вковаваха. Познах очите на Секул Брадва. Те ме гледаха тъй, както когато се видяхме за първи път. Сега разбрах злото, което излъчваше тоя поглед. Още повече че не се съмнявах: той е непознатият от дневника на Храбър. По волята на тоя човек, затаил кой знае какви намерения, аз държах ключа на тайната за смъртта на моя приятел и убийството на Светослав Раб. Можех ли да се колебая повече?

Още същия ден отидох при следователя, който водеше делото на Раб. С мъка стигнах до него. Той беше предупреден за целта на моето посещение. И все пак ме посрещна с подчертана досада.

— Искали сте да направите някакви разкрития около смъртта на критика Светослав Раб?

Погледнах го недоволен. Държанието му не ми хареса.

— Да — потвърдих. — Аз зная чий е пръстенът, намерен при убийтия. Това, може би е някаква следа, която ще ви доведе до убиеца.

Тогавя той каза, че следствието е приключено, понеже се установило, че няма данни за извършено престъпление.

Разбрах сторената грешка. С няколко думи разправих каквото знаех, показах и дневника. Следователят се усмихна.

— Явно приятелят ви бълнува — каза той. — Вече ви съобщих, че няма данни за някакво престъпление. А намереният пръстен при

покойника се оказа, че е негов собствен...

Не го оставих да довърши. Разтворих страниците от тетрадката с признанията на Секул Брадва. Предложих му да ги прочете. След като ги прегледа, следователят се смръщи.

— Все пак всичко е твърде неясно — каза той. — Трябва да се изиска... Този доктор трябва да се изиска от аржентинските власти.

Официалното писмо за това изискване бе направено веднага. Ала няколко седмици по-късно дойде отговор, че „такова лице не било регистрирано като живущо в Аржентина“. На същия адрес обаче в Буенос Айрес бил записан друг българин под името Казимир Храбър. Той, който знае защо, въпреки редовния паспорт и всички документи, установяващи самоличността му, твърдял, че Казимир Храбър е мъртъв, а той се казвал Секул Брадва.

Не зная дали неясното в този случай би се обяснило от следното, което още съобщаваше аржентинската полиция:

Споменатият Казимир Храбър се търси от полицията заради устроения от него инцидент с прислужниците от централния магазин за детски играчки.

Когато те пренасяли рекламната кукла от витрината към вътрешността на сградата, той се нахвърлил върху носачите, разблъскал ги и притиснал порцелановата кукла, шепнейки някакво чуждо име. По-късно потърсен от властите, оказало се, че е отпътувал от страната.

Това обяснение будеше радостната надежда, че приятелят ми е жив и може би скоро ще го видя. Колкото за Секул Брадва, беше съвсем ясно, че не е бил в Аржентина. Въпреки свидетелствуването на Казимир, че противният му непознат е с него в далечната страна, въпреки и личното твърдение на Секул Брадва в получените книжа, че е там, аз установих, че това не е вярно.

Отидох повторно в квартирата на моя приятел, разпитвах хазайката и видях с очите си този човек, жив и здрав, но все тъй невзрачен и саможив в същата стая, дете живееше по-рано. Не само това — разбрах, че не е пътувал никъде дори за един ден. Явно моят приятел, обхванат от съмнения и твърде чувствителен, блуждаеше в

някакъв душевен лабиринт или бог знае в каква мистерия се бе омотал. Любопитно е какво ще каже, ако си дойде в София. Но несъмнено в неговите подозрения около неясната и твърде внезапна смърт на критика Раб, както и във впечатленията му от невзрачния Секул Брадва, имаше нещо, за което човек трябва да се замисли. Защото, както твърди той, на пръста на квартиранта му доктор наистина има ивица от някога носен пръстен. Това сам видях и мога да го свидетелствувам! Вярно е и твърдението на Храбър, че някогашният му неприятен съквартирант е с един крак.

СМЪРТ

Плаха светлина играеше в кандилото под сребърното разпятие. Мълчаливи сенки трептяха по стените.

В стаята на болния студент беше тихо. Никой не смееше да наруши заповедта на лекаря: нито бащата, нито трите сестри на умирация. Те се притайваха по ъглите на стаята и чакаха да стане някакво чудо. Но никой не вярваше, че то ще дойде. Не вярваше и болният. С тих глас той направи някои разпореждания относно работите, които щеше да остави. Това разплака близките му. Мъчително е да се мисли за раздялата завинаги с любим човек. Но когато думите му затихнаха на устните и той се отпусна в леглото, сестрите му и бащата отново се притаиха в своите ъгли. Чудото може би нямаше да дойде, но всеки чувствуваше, че не трябва да губи надежда и че е длъжен да подготви неговия път. В стаята настана предишната мъчителна тишина.

Тогава на вратата се чува два отсечени удара. Далечни и близки, властни и тайнствени! Забравени в своята скръб, бащата и сестрите не ги чува. Само болният, уплашен, отправя поглед към вратата.

— Татко! — пошепна той.

Бащата скочи и приближи до леглото, но синът не можеше да продума нищо повече. Той гледаше втренчено към вратата. Страх и безнадеждност гърчеше лицето му.

— Какво има, сине? — питаше бащата, като давеше плача си, но не получил отговор, той се оттегли и там, в голямото старо кресло, даде воля на скръбта си.

А на вратата се чува повторни, по-властни и по-близки удари. Тя проскърца и по една от стените заигра нова сянка. В стаята бе влязъл някакъв непознат. Той дори не погледна наоколо. Пристъпи право към леглото.

— Аз дойдох! — каза той съвсем свободно на болния.

Умирацията го гледаше занемял.

Непознатият се засмя.

— Така изплашен ме гледате! А вие знаехте, че ще дойда! Пък сме и стари познати! Не си ли спомняте? Преди десетина години се видяхме. Помните ли? Вие бяхте още палав юноша. Искахте да прескочите с кон голям ров в предградието. Конят мина, но вие паднахте в калния ров. Не бяхте се научили още да яздите. Вършехте доста лудории. Струва ми се, че тогава си счупихте крака. Аз дойдох при вас и ви попитах дали ви е удобно в рова. Не ме посрещнахте много любезно! А притичаха и хора и всичко излезе глупаво. След тая случка ние повторно се срещнахме. На плажа или по-точно във водата, дете бяхте навлезли, без да знаете как да плувате... Дявол, как изплашено ме гледате!

— Татко! — простена едва чуто умиращият, като махаше с ръце, сякаш да прогони някого.

Този път бащата не стана. Избухна само в нескрито ридание, а една от сестрите с мъчителен вопъл побягна в съседната стая.

— Татко! — помъчи се да извика повторно синът и гласът му се задави. Непознатият бе прострял ръка и затисна устата му.

— Не викайте! — проговори той. — Те не ме виждат и аз искам моето посещение да мине незабелязано поне засега. Пък и глупаво е да се вика! По-рано бяхте по-мъжествен! Спомняте ли си нашата трета среща? Бяхте вече току-що изслужил военната си служба — мъжага! Тогава вие ми се изсмяхте. Това стана, когато се бихте за вашата любима. Бяха ви нападнали някакви хулигани в градината. Ах, как ми се смяхте вие тази нощ! Така дързък аз ви харесах извънредно много. Исках на всяка цена да ви отведа със себе си. Но вие се справихте с нападателите и нищо не излезе, макар да бяха трима дангалаци! Спомнете си този най-хубав случай от вашия живот и не викайте! Нали знаете кой съм аз? Познавате ли ме?

— Махни се! Махни се! — завика болният и някакъв странен трепет обхвана тялото му.

— Да вървим! — изсъска сега в ушите му гостенинът, надвесен над него.

— Къде? Не искам... — гледаше със замътен поглед и се мъчеше да го отблъсне умиращият.

— Тази вечер при мене съм уредил празненство. Трябва непременно да присъствувате! Пригответе се по-скоро и ме последвайте!... Ето тука са вашите дрехи... Добре беше да имате фрак

и жълти ръкавици, както и лачени половинки. В Германия всички тези работи ги правят от мукава и хартия, спомняте ли си? Възмущавахте се някога. Но е практично и евтино, защото най-важно е да бъде спазена формата. Какво чакате? Обличайте се!...

— Не мога! Не искам! — възпротивяваше се болният.

Непознатият започна да става нетърпелив. Той извади часовник и каза:

— Обещах в единадесет да се съберем. Ще бъде весело. Обличайте се!

И той подаде дрехите, които бе извадил от гардероба. Умиращият внезапно си спомни нещо. То сякаш го прониза като нож, защото той прехапа устните си и изохка болезнено.

Бащата скочи. Погледна сина си и разпореди да повикат лекар.

— Нека веднага дойде! Нека тутакси да дойде! — викаше той като луд.

Сестрите забързаха изплашени. А бащата се хвърли към леглото. Викаше, плачеше, питаше, обгръщаше своето момче.

— Сашинка! Сашинка! Сашинка! Лекарят ще дойде. Сега ще дойде. Ти трябва да живееш. Трябва! Трябва! Господи!

С последните думи той бързо се хвърли към сребърното разпятие, коленичи там и започна горещо да моли.

Тогава странният гостенин отново се приближи до леглото.

— Стига комедии! — започна той. — Всичко това е глупаво! А там ни чакат вече. Помисли — на празненството ще бъде и любимата, за която ти се би през онзи хубав ден на твоя живот!

— Емилия! — възкликна умиращият.

— Да, Емилия! — отвърна господинът. — Тя те чака... Ето панталоните, половинките... Стани и се облечи! Не забравяй и парфюм! Непременно парфюм!

Студентът бавно се изправи и започна да се облича. Устните му непрестанно шепнеха името на неговата любима. В това време този, който искаше да го поведе, отиде до тоалетката и потърси парфюм, отваряше всяко шишенце, помиришваше и захвърляше стъклото, като ругаеше:

— Баналности! Глупости! Безвкусици! Това било мирис!

Най-сетне отиде при вече облечения болен и като извади от джоба си малко шишенце, започна да пръска дрехите му. В стаята се

понесе уханието на неговия парфюм, който не беше много приятен, но сега господинът изглеждаше доволен. Той потри самодоволен ръце и каза:

— Сега е добре! Вече можем да тръгнем!

— Господи! — проплака студентът.

Господинът извади часовника си, погледна:

— Ще стигнем тъкмо навреме!

Огледа болния и изведнъж недоволен сви устни:

— Трябваше да облечете фрак и да сложите лачените половинки, както и ръкавици...

— Вие сте жесток! — пошепна умиращият.

— Та как иначе ще срещнете Емилия! — засмя се непознатият.

— Сякаш нищо не е останало от вашето следване в Германия.

— Да, там се кичат с такива работи, макар и книжни! — припомни си студентът, който някога бе учил в Германия...

— Да! Да! — смееше се господинът. Вървете сега...

— Не! — задъхан опита да откаже болният.

— Пак ли се развикахте! — упрекна го непознатият.

— Зная къде искате да ме заведете! Вече зная и не искам!

— Нима сте престанали да обичате своята Емилия?

— Емилия! — простена болният.

— Ще я оставите ли още да чака? Мълчите! Тръгвайте сега... по-тихо... по-тихо...

Двамата напуснаха безшумно стаята. Слязоха по стълбите и излязоха на улицата.

— Сега ще можем да вървим като доволни младежи, безгрижни и весели? — предложи господинът и загледа изпитателно спътника си.

Той кимна одобрително глава.

— Безвкусица! Пеша? — избухна непознатият. — Ах, вие съвършено сте загубен, мой мили!

И с жест махна ръка към кочияша на близкостоящата карета.

Двамата се качиха.

— Трябва да умееш да живееш! — каза господинът като се наместваше удобно. — Всяко нещо изисква своя тон и стил. Що за простацина да отидеш на такова тържество като устроеното при мене, а да завлечеш всичката улична кал със себе си!

— Емилия! — шепнеше забравен болният.

— Да, Емилия! Ще я видиш! — отвърна господинът, взе съобщителния шнур до кочияша и му заповяда да потегли.

Колата тръгна бавно по широката улица на града, като привличаше погледите със своята необичайна натруфеност. Болният студент е в някакво състояние на просъница. Но той не може да не забележи, че тяхното пътуване прави впечатление на минаващите хора. Под светлината на уличните лампи той вижда как мнозина спират, свалят почтително шапка и стоят тъй, докато колата отмине. Някак му е стеснително. Никога не е обичал да се натрапва на вниманието на хората. А колата непрекъснато пресича и извива от улица в улица. Найсетне тя спира пред някакво голямо здание. Слуги в черно дотичват от широката врата, застават до колака.

— Моля! — поканва непознатият и става.

Студентът поглежда разсеяно слугите, отрупания с цветя вход на зданието, слиза от колата. Спътникът му го повежда. Докато се качват по широкото стълбище, следвани от слугите в черно, болният чува тихо, сподадено пеене.

— Емилия! — шепне той и не знае сънува ли, или всичко наоколо е действително.

На площадката пред вратата слугите избързаха пред него. Те разтвориха вратата и той видя обширна зала, пълна с хора. В същия миг забеляза, че странният му пътник бе изчезнал някъде, а пеенето спря.

От тавана в залата се спущаха огромни полилеи, които блестяха в ослепителна светлина с всичките си свещи. На далечното дъно се издигаше, на няколко стъпала от пода, тежко, високо кресло. Над него, зад овална преграда на някаква галерия, стърчаха главите на хористите, които пееха, и гърбът на диригента, размаха ръце.

— Къде е това? — запита болният.

В същия миг гостите в залата се раздвижиха и мълком отвориха път, като се оттеглиха към стените, стиснали цветя в ръцете си, а към креслото пристъпи и се настани в него странният спътник, появил се незабелязано отново отнякъде.

— Господа! — обади се той, обхванал с поглед присъстващите. — Ще ви представя нашия нов приятел. Всъщност може би той е познат на мнозина тука...

С тези думи той насочи поглед към една от по-младите жени. Като хипнотизиран болният погледна в същата посока.

— Емилия! — възкликна той.

Господинът от креслото продължаваше:

— Да, той е познат на мнозина, но тъй като ще влезе за първи път в нашето общество...

Гостите покрай стените се поклониха учтиво. Те всички бяха облечени като него в най-новите си тъмни костюми, някои дори във фрак, бяла жилетка, лачени половинки, панталони от фин черен плат. А жените — повечето в бели бални рокли.

— Пристъпи, скъпи приятелю, и заеми своето място сред нас.

Все по-голям страх сковаваше болния. Не можеше да помръдне. В същия миг диригентът горе на галерията отново дигна ръка и хорът запя предишната тиха и сподавена песен. Болният не можеше да се успокои.

— Къде съм? Какви са тези странни хора? — питаше той. Изведнъж тревожно завика: — Защо ме доведохте тука, защо ме доведохте тука...

Струваше му се, че и пеенето, и светлините, и странните хора с цветята в залата са някаква злокобна примка, в която го омотаваше властният му спътник. И тъкмо сега се загледа по-добре и видя. И хористите, и диригентът, и гостите в залата са кресливи и мълчаливи, бурни и кротки, красиви и грозни безплътни призраци, които изчезват и се появяват в светлината на полилеите. Разтревожен, той стоеше до входа. Вече съвсем ясно разбираше, че е попаднал в някаква опасност.

Двамина слуги пристъпиха към него. Поканиха го отново да влезе в залата. Той се помъчи да събере сили да побегне, да се измъкне от протегнатите ръце. Тогава всички призраци, недоволни, мърморещи тръгнаха към него. А господинът от креслото се дигна и сред голямата олелия прогърмя гласът му:

— Докога трябва да те чакаме!

Болният правеше последни усилия да се възпротиви. Но сега съвсем близо до него един женски глас пошепна:

— Подчини се, мой мили!

Той позна този глас. Вълна от нежност и наслада го обля.

— Емилия! — проплака той е тръгна.

И в някаква просъница долови как го заобиколиха множество хора-призраци, над които, властен и заплашителен, се възправяше господинът от креслото. Чу отново хоровото пеене и със спомена от любимата потъна във върховна, необятна тишина, а пред очите му се отвори просторен път, в дъното на който тя му махаше ръце и ласкаво се усмихваше...

Плахо трептеше кандилото над голямото сребърно разпятие в стаята и по стените бягаха уплашени сенки. Едва се долавяше тихият шепот на молещия се баща, а от другата стая — сподавеният плач на трите сестри.

Когато в стаята влезе повиканият лекар, болният лежеше мъртъв в своето легло.

ПРОИЗШЕСТВИЕ

Лято. Жега. Сън.

Смъртта скучае. Никакви убийства. Никакви събития. Някои вестници пишат за кабинетна криза. Нищо не става. По краищата на страната мрат бежанци, но това е само печално. Хубавите дами са на курорти. Вестник „Дума“ дава за разтуха всеки ден сто реда глупости под заглавие „Изкуство и критика“. Един писател е „предприел екскурзии из парковете, слухти между шумаците“ и предава впечатленията си в разкази. Нищо не излиза и от това. Прозаявка е разтворила уста над целия град.

Скука. Прозаявка. Сън.

Смъртта решава да се влюби в първата жена, която срещне. Става. Тялото я боли от непрекъснато лежане. Дига завесите.

Вън е зноен ден. Асфалтът се топи и движи като черна, гъста река по улицата. Няколко минувачи вървят с отпуснати ръце и клатят шапките си. Далече на ъгъла слънцето блести през тънката рокля на млада жена.

Смъртта бързо се облича. Излиза. Жената стои на ъгъла. От съседните магазини, скрити в сянка, няколко мъже гледат слънцето през роклята. Жената чака някого. Тя е млада, руса, с тънко стройно тяло и добре гримирано лице. Очите ѝ гледат неспокойно.

Смъртта приближава, сваля шапка.

— Извинете!

Жената не вижда. Не чува. Тя очаква някого. Вдига деликатната си бяла ръка, поглежда сребърно часовниче. Безпокойството притегля очите ѝ, прави ги големи. Мъжете от съседните магазини се смеят и сбутват. Вместо слънцето те виждат през роклята друго.

— Извинете! — повтаря смъртта и галантно се усмихва.

Жената тръгва. Пристъпва до първата пресечна улица. Когато върви, роклята ѝ се разтваря и разкрива едното коляно. Обръща се, спира. Гледа към ъгъла, отново поглежда часовника. Трамвай загрухтява като недоклано животно. Минава, отминава. Празен.

Жената пресича улицата. Сега един мъж се затичва след нея. Той идва от ъгъла. Пот тече от челото му. В ръката си стиска часовник. Достига жената. Спират. Тя го гледа с недоволство, сочи му часовничето. Мъжът отчаяно ръкомаха и обяснява. Тя казва нещо със сърдито лице и отминава... Той остава. Смутен търси часовника, който е в ръката му.

Смъртта избързва след нея. Настига я, мъчи се да каже нещо забавно.

— Аз дойдох по-рано от него. На първия е винаги правото!

Жената не чува. Тя почти тича по улицата. Отчаяние стърже грима по лицето ѝ.

Смъртта се забавлява.

— Не упорствувайте! Ако не желаете да останете с мене, върнете се при него. Уверен съм, че часовниците ви устроиха неприятна шега. Вашият любим изглеждаше съсипан!

Младата жена пресича улицата. Спира пред трамвайната спирка, обръща се, поглежда към изоставения мъж. Смъртта е недоволна от себе си, разкайва се за думите си. Казва други:

— Ах! Наистина ли ще се върнете при него! След като закъсна половин час! Такова унижение!

С нервно движение жената се извързва и без да дочака трамвая, тръгва отново. Смъртта се усмихва.

— Тъй ми харесвате! Наистина ми харесвате! Ще ми подарите ли само един поглед?

Младата жена върви като замаяна. Отново пресича безцелно улица. Минава от един на друг плочник. Автомобили, трамваи, коли дават тревожни сигнали. Тя бяга. Смъртта се качва на малък луксозен фиат. Маха кърпичка.

— Елате! Ах, аз наистина започвам да се влюбвам във вас! Елате!

Тя не чува. Автомобилът криволичи зад нея.

— Елате! — вика смъртта и надува клаксона.

Жената се обръща да погледне и пада. Малкият луксозен фиат минава отгоре ѝ и спира.

Смъртта бързо слиза. Взема нежната ръка със сребърно часовниче и любезно я целува. Восъчна бледност покрива лицето на младата жена...

Вечерта смъртта, щастливо изтегната в леглото си, чете вестник. На втората страница тя вижда написано с едри букви:

ПРОИЗШЕСТВИЕ. НОВО ШОФЬОРСКО БЕЗУМИЕ.

Днес три часа следобед автомобилна кола премазва на улица „Търговска“, при бясно каране, младата госпожица Д. Няма ли власт, която да обуздае?...

Смъртта яростно смачка вестника и го захвърли.

— Простаци! Такъв речник! Галантните истории се наричат шофьорско безумие, а истинското безумие...

Плю и затвори очи...

ПО-СИЛЕН ОТ СМЪРТТА

Смъртта чете във вестник:

Днес известният милионер С. З. дава голям обяд на близки приятели и роднини по случай рождения ден на дъщеря си.

Някога милионерът беше беден прекупвач на стари вещи и тежеше четиридесет и три килограма. Никой не знаеше, че дъщеря му има рожден ден.

Днес той е милионер от сто и четиридесет килограма и всички приятели и роднини очакваха щастливия ден. За да не ги излъже паметта им, те го бяха отбелязали с червен молив на календара.

Между някога и днес стоеше войната, на която С. З. не ходи поради своите килограми, но успя да използва, за да спечели още сто килограма в тежина извън милионите.

Смъртта реши да се забавлява. Тя не влизаше между поканените „близки приятели и роднини“. Тук се криеше и забавата: да отиде на големия обяд непоканена.

Захвърли вестника и започна да се облича. Книжният фрак не беше изхабен от последната визита, както и мукавените половинки. Смъртта искаше да бъде изящна. Облече се, после направи фризура.

Десет минути след часа на обяда тя излезе.

* * *

Обядът беше започнал десет минути преди определения час. Милионерът не държеше за времето. Важното беше апетитът.

В обедната зала бяха заети четиридесет стола със същото число сервизи пред тях. В средата седеше домакинът — на едно кресло, което заемаше място за три обикновени стола. Очите на дебелия стопанин поглъщаха лакомо всичко по масата, устата му непрекъснато работеше.

Отляво до него седеше дъщеря му, отдясно млад господин, който напразно се опитваше през чудовището от сто и четиридесет килограма да види лицето на дамата.

Около тях дъвчеха останалите тридесет и седем гости.

За смъртта нямаше място.

Когато тя влезе, сервираха печено. Рибата беше минала отдавна. На масата бе останало непокътнато само едно парче.

Никой не го поглеждаше. Никой не хвърли поглед и към новия гост.

Всички вземаха и ядяха печеното. Милионерът дъвчеше и говореше.

— Аз сам го убих.

Дигаше плешка месо и сочеше кого убил. Коремът му се клатеше, а между дебелите бръчки по лицето и около устата се разливаше удоволствие. Никой не му вярваше.

— Завчера ходихме на лов — обясняваше той и гризеше плешката.

От очите му течаха сълзи.

Дъщерята седеше до него, права като дъска. Движеше ръце лениво и облизваше бавно празната вилица, защото не умееше да отреже късче, а знаеше, че е неприлично да гризе. Тя не се извъръщаше към младия господин отдясно на бащата — той много ѝ харесваше.

Смъртта пристъпи до милионера, спря отзаде му и галантно попита:

— Защо не си хапнете от рибата?

Дебелакът се извърна с пълна уста:

— Ядох вече.

И понеже не забеляза никого, взе друга плешка печено.

Някога С. З. не ходеше на лов за дивеч. Цял ден обикаляше улиците на града и с висок, пресипнал глас известяваше, че купува стари дрехи. До вечерта той спечелваше четири чифта кренвирши и с отмалели от викане и глад уста изяждаше двата чифта, като лакомо

поглеждаше към останалите, които бавно изчезваха в устата на дъщеря му.

Те ядяха, докато от масата изчезваше и последната трохичка.

През войната купувачът на стари вещи промени търговията си. Отначало с крадени работи от неприятелските страни, после с плячка от складовете на собственото си отечество. Когато те се изпразниха, сърцето на стария търговец се опечали. Реши да поправи нещастieto и започна доставки за същите складове. Сега той изглеждаше и почестен, а за чудо стана и по-богат. Така се оправда мъдрата дума, че честността е пари.

От едно само не се отказа старият търговец: да изяде и последната трохичка от масата за ядене.

Парчето риба оставаше непокътнато. Всички ядяха печеното.

Смъртта се наведе втори път до ухото на милионера.

— Защо не си вземаш от рибицата?

И се подсмиваше. Притваряше очи и се подсмиваше.

Милионерът се огледа с пълна уста.

Дъщерята напразно се мъчеше да яде. Господинът отдясно ядеше очите й. Наоколо мълчаливо дъвчеха. А масата стоеше все пълна. Милионерът цъкна:

— Рибата ще остане!

Смъртта се забавляваше.

— Защо не си хапнеш?

Завираше се до ухото му. Той се колебаеше. Дигна чаша:

— Наздраве!

Гостите посегнаха към виното.

— Пък хапнете си от рибата! — покани той.

Всички изпиха само виното.

— Ще остане! — пошепна Смъртта до него и се засмя с глас.

— Кой е? — обърна се той.

Нямаше никой. Обърса уста, посегна с вилицата и набоде парчето риба.

— Татко! — с укор прошепна дъщеря му. — След печеното!

Смъртта се намести между нея и него, потупа го по корема. Той се засмя и лапна цялото парче.

Веднага се задави. Огромното му лице почервения и се изду.

— Татко! — извика дъщерята.

— Какво ви стана? — обади се господинът отдясно.

Милионерът размахваше ръце и хъркаше. Лицето му посиня. Напразно огромното тяло се тресеше да поеме въздух.

— Изцапахте си дрехите, да ви дам моя фрак? — предложи Смъртта.

— Татко! — въздишаше дъщерята и гледаше изплашена.

Всички скочиха. Заговориха.

— Много яде!

— Задави се!

— Боже! — изписка една дама.

Прислужници влязоха със сладкото. Някой им махна с ръка да се върнат. Домакинът умираше, сладкото можеше да се изяде и по-късно. Но милионерът извърна поглед към съблазнителните подноси, премрежи очи, изкашля се и изведнъж се усмихна.

— Премина! — каза той и протегна ръце към прислужниците.

Смъртта се отдръпна, оправя дрехата си и ловко се промъкна до вратата. Тук тя извърна очи за последен път към залата.

Знаеше, че дебелакът е лаком и с дебело гърло, но не очакваше такъв край.

Тя беше победена. Отиде си посрамена.

ПРОБУЖДАНЕ...

Всичко дойде след срещата ми с Горда.

Тогава аз живеех на първата, втората, третата улица вляво, в голямата бяла къща — долния етаж. Държах две удобни и светли стаи — ателие и спалня. По-добре да не премълча едно обстоятелство: втората стая беше твърде тъмна всъщност. Изложена откъм двора и засенчена от срещната сграда. Не само това. Нейната мебелировка бе от тъмночервено дърво, стените — облепени с тапети от същия цвят, а от корнизите на двата прозореца се спущаха плътни червеникави завеси. Така оставах с впечатлението, че влизам в огнена пещ, когато завъртвах ключа на електрическата лампа, а през деня това червено ме измъчваше и аз гледах да влизам рядко в спалнята, но и тогава не можех да се освободя от тормозещото ме чувство. Достатъчно беше да остана и миг в тая стая, за да настане с мене мъчно обяснима промяна. Нощта, която по необходимост трябваше да прекарам в спалнята, аз посрещах винаги със смущение, което скоро ставаше мъчение. Напразно криех главата си под завивката. Напразно беше усилието ми да не мисля за нищо. Това, което допреди ми влияеше като мисъл и чувство, изведнъж приемаше образ, вплиташе цялото ми същество в мрежата на мъчителен кошмар. Мъчителен, без да мога да обясня отде идеше това чувство. Понякога го отдавах на моята впечатлителност, често — на остатък от детинството ми — тогава аз винаги съм плакал в тъмното. Повече се мъчех да не мисля за него. Защото след преживяното в спалнята очакваше ме радостта да бъда в ателието. Тука аз прекарвах цели дни и забравях всичко от нощта.

Животът ми вървеше някак чудно в двете стаи: в едната аз изпадах в ноктите на мъчителна трескавост, която смятах сън и исках да бъде сън, а в ателието изживявах светлите часове на мечти и радости, най-хубавите от които предавах в своите картини.

Самото ателие беше просторно и хубаво. В него през всичките часове на деня слънцето пилееше златен прах. По платното на паравана японка целуваше розов гълъб. Багри изплитаха по дамаската

на дивана влюбен махараджа, който поднасяше сърцето си на бяла европейка. А над всичко, в малкия бронзов кафез, моята Лоли пееше вечно звънки песни. По това време аз бях не повече от двадесет и три годишен, но по една необяснима случайност не бях преживял още каквато и да било близост с жена. Аз не знаех нито една любов, нито едно увлечение. Не помнех нито една пианска нощ, нито бях се отдавал на някаква съблазън. Ето защо обичах моето светло ателие, което тъй много отговаряше на детското и чистото у мене, и се смущавах от всичко, което ме изненадваше в спалнята. Това обстоятелство аз винаги премълчавах, споменавайки за въздействието на моите две стаи, ако по-късно не разбрах колко наивно съм си обяснявал преживяванията си. Но обяснението дойде твърде късно и за мене.

Горда — жизнена, самоуверена, с високо съзнание за своята красота — сама предложи да позира за моя първи опит да рисувам голо тяло. Тя не беше модел по професия. Желанието ѝ се яви като каприз на хубава и богата жена. Толкова повече се зарадвах аз. Чувството на художник в мене не можеше да не предпочете свежото и с изящни форми тяло на една охолна жена пред увехналото тяло на едно момиче, което по професия позира и твърде много се е изхабило. Опънах най-голямото си платно, приготвих всичко необходимо за работа и в назначения ден и час очаквах моя модел, изпълнен с енергия и ентузиазъм.

Горда дойде. Премина през ателието, като го облъхваше с опияняващ парфюм, и се скри зад паравана да се приготви. В нейното държане не забелязах нищо особено, освен чудния блясък на очите ѝ, ироничен и тържествуващ. Да, тържествуващ, като че тя не отиваше зад паравана да се съблече и започнем предвидената работа, а към някаква победа. Не обърнах много внимание, но с мене започна нещо. Първо, когато една блуза се метна върху паравана, сетне, когато дойде комбинезонът с портокаловите ленти, най-много при появяването на самия модел.

Пристъпвайки към подиума, като се прикриваше свенливо с прозрачен воал, Горда спря и помоли да определя позата. Аз не помръднах, занемях. Гледах втренчен бялото женско тяло и стоях вкаменен. Горда се засмя. Промълви нещо. Замълча. Отново каза няколко думи. Сетне смях изпълни стаята, звънящ смях, и отново

проговори. Аз не разбирах нищо. Чувах думите, но не ги разбирах. Сещах само кръвта да шиба в ушите ми, а очите ми втрещено гледаха едно бяло, красиво женско тяло и то ме парализирваше. Така продължи дълго. Когато се опомних, Горда я нямаше в ателието. В него беше останало само голямото изопнато платно и моето изумление...

Между това животът ми вървеше, както вече казах: по цели дни работех в светлото ателие и скъсявах нощите, за да попадам по-кратко време в ноктите на непознатото в спалнята. След срещата ми с Горда забелязах: без да съм го обмислял и пожелавал, бях започнал да скъсявам дните, за да се отдавам по-дълго на смущаващото ме в спалнята. Докато пренебрегнах напълно работата в ателието и се отдадох всецяло в пипалата на онова в спалнята. Как стана това — не зная. По силата на какво забравих слънцето и радостта от моята работа в ателието, за да се отдам на неясния кошмар в спалнята — не разбирам. Помня три нощи наред. Три дълги нощи наред аз сънувах. Едно и също. В началото немощно и неопределено. Сетне — властно и съдбоносно. Едно нещо!

Казах сънувах. А помня, че и трите нощи аз не можах да заспя. Ставаше нещо с мене. Непознати пориви и мисли ме обземаха и вълнуваха и аз виждах довчерашия си живот скучен и безцветен. Той оставаше настрана като непотребна вещ, а новото го оплюваше и се кискаше отгоре му. Чувствувах как всеки миг то ставаше по-завладяващо и омотаваше цялото ми същество. Напрасно се съпротивлявах, мъчех се да го потуша. Новото ме увеличаше и обхващаше все по-мощно в своя огън и аз усещах наслада и му се отдавах, ожесточен към вчерашното.

Затова казах, че сънувах. Исках да бъде сън. А то продължаваше своето разрушително дело. Завладяваше ме, като поразяваше всяка моя съпротива. Разкъсваше тялото ми и убиваше всяка моя мисъл и усет за вчерашното. Аз му се отдавах и чувствувах наслада. Преди това долавях един съсък и мощно блъскане на нечии криле в червените тапети. Първо тихо, сетне все по-громко и бясно, докато усетих нещо тежко да ляга върху гърдите ми и острието на едни нокти да дращят по тях и да обхващат врата ми. Аз изписках. В същия миг огън опари устните ми и нещо се впи в тях. Тогава почувствувах наслада. Дълга, болезнена. През която аз се гърчех, борех, мъчех се да викам, правех нечовешки усилия да се освободя. В един миг усетих ръцете си

свободни и поисках да сграбя чудовището. Ръцете ми се блъснаха една в друга. Остра болка ме прониза и аз скочих.

В спалнята беше тихо. Никой нямаше при мене в леглото. Само болката в ръцете и безсилието, което ме бе обзело, говореха, че с мене се беше случило нещо. Но то се повтори и следващата нощ и потрети. Три нощи. Три дълги нощи поред. След това аз забелязах, че започнах да скъсявам дните, за да увелича часовете, прекарани в спалнята. Едно странно очарование ме привличаше в нея. То разруши илюзията за щастливата бяла действителност. Оплю розовите гълъби на японката върху паравана и осмя влюбения махараджа. Напразно Лоли продължаваше своите песни, напразно слънцето ръсеше златния прах в ателието. Те нямаха вече цена за мене. Аз бягах от тях. За миг, за часове — по-късно за цели дни и нощи, през които всецяло се отдавах на страшното и сладостно очарование.

Почувствувах прелом в живота си. Двадесет и три годишният млад човек изведнъж стана зрял мъж, рвящ се с всички сили към новото, което бе открил. Какво бе то точно, не можех да си отговоря. Исках и не смогвах. Понякога се мъчех да възобновя своя сън, като не преставах да смятам и да наричам случилото се през трите нощи сън. Исках да видя образа на онова, което усещах, че лежи през ония нощи над мене. Може би така щях да стигна и до обяснението. Моята мъка свърши с това, че пред очите ми всичко се сливаше в огромна огнена маса, в която различавах само едни хищно извити нокти на някакво чудовище.

Не по-далече стигнах при опита да дам образ чрез четката на преживяното. Аз залях цялото платно — то беше същото, на което щях да рисувам Горда — с кърваво червена жарава и в някакво необяснимо влечение ръката ми изрисува хищно извити нокти. Очарованието от съня не се намали от напразната мъка да го обясня. Все по-силно ме завладяваше, все повече ме охлаждаше към старото, като ме опиваше със своята непозната сладост. Докато един ден аз прозрях необяснимото, което ставаше с мене.

Ателието сияеше в чистота и светлина. Лоли се люлееше в своя кафез и пееше по-хубаво от всякога. Аз лежах на дивана и мислех за преживяното напоследък, като едва се въздържах да не побягна в спалнята и отново да му се отдам. Отсреща японката от паравана стоеше сред своите гълъби. Аз мислех, забравен и измъчен. Над мене

плаваха часове. Докато студената ръка на тежкото мълчание ме докосна. Повдигнах глава. Погледът ми падна върху паравана. Погледнах повторно и скочих: гълъбите лежах мъртви, а японката ми се стори бледа и зъзнеща. Понечих да се уверя. Не направих нито стъпка. Един болезнен глас проплака и ме спря. Там, в малкия бронзов кафез, Лоли трепереше в смъртни конвулсии.

Стенанието се повтори. Аз се поколебах и се отпуснах на дивана. Неизказана мъка ме притисна. Аз знаех. Съзнавах. Виждах. Гълъбите и японката все тъй радостни играят сред белите цветя на паравана. Лоли не е прекъснала своите песни, щастлива в златния си дворец. Аз знаех. Съзнавах. Виждах. И все пак една мъка, че съм ги загубил, ме обгаряше и ме душеше. Сърцето ми казваше: те са мъртви. И аз чувствувах, че това е истината. А мозъкът, очите ми сочеха убиеца. В забрава на дива ненавист скочих и посегнах към картината на страшното очарование. Исках да я разкъсам и с това да не остане и спомен за него. Исках да я зароя и с това да погребя всичко ново, което се бе родило в мене.

Останах с издигнати ръце. Пред мене гореше кърваво огнената жаравя, над която извиваше нокти невидимото чудовище, отвориха се бездни и ме брулнаха огнени езици, но аз не посегнах. Исках и не можех. Власт, по-силна от моя бяс и воля, очарование, по-мощно от мъката, разпалена в мене, възпряха ръцете ми. Чия беше тя? Аз се гърчех в изнемога. Исках да викам. Напразно посягах да разкъсам невидимите окови. Едно само успях — да избягам. С мъката по умрелите любимци и с проклетие по непознатото да избягам.

Градът ме посрещна като разюздана блудница. Улиците сякаш сега за първи път разголиха своите съблазни и ме примадваха. Аз ги преминавах със затворени очи, оглушал за съблазни и желания. Без цел, без смисъл с един стремеж да бягам. Пътят сам ме изведе към съдбоносното, за да се увлека в него и разреши всичко. За да разкъсам чрез него булото на загадката и тайната на моите преживявания и видя какво се криеше зад тях. За да падне мостът, по който преминавах зовящите ме бездни, и намеря своята гибел.

Но това по-късно. Отначало съдбоносното ме отвлече далече от всичко преживяно. Подмами ме с една лекомислена авантюра, която трябваше да преживея този тъй тягостен ден. Напразно дебнех себе си, за да разбере силата, която ме водеше по толкова различни пътища. Но

нямаше съмнение, че в началото съдбоносното ме подмами с една авантюра. Празното лутане из града ме отведе по едно време в някакъв ресторант, сетне в театъра. Беше вече късно вечерта. Аз и не попитах какво ще гледаме. Имах само едно желание — да се забравя в нещо. Първото действие беше минало. Из коридорите на театъра се разхождаха разни хора. Повечето бяха на местата си в салона. Десетки бинокли се отправяха от ложите към партера, отдето отвърщаха със същото. Аз заех мястото си. От двете страни на салона се редяха ложите на първи ранг. Напудрени жени и бръснати мъже говореха и се усмихваха в тях. Някой до мен гласно дъвчеше. Отзаде ми ветрило пращаше вълни някакъв парфюм. Помъчих се да мисля, да отгадая какъв е парфюмът. В същото време разглеждах отново ложите. Една от тях беше празна. Но в огледалото до вратата се виждаше дамско манто, закачено на срещната стена. Посетителката беше излязла. Ложата празна. Това не ме интересуваше. Извадих вестник и се вгледах в него. Буквите се обвиха в прозрачен воал и затанцуваха. Сварих да прочета само едно обявление. По-точно то ми се натрапи с големите си черни букви, изнизващи думите „Еlegantни дамски манта“. Неволно помислих за това в ложата. Погледнах натам. Сега то вече не се виждаше. Една жена го закриваше. Не съжалих, дори не помислих повече за него. Погледа си обаче не отмахвах от ложата и гледах жената.

Стори ми се, че твърде дълго се загледах натам, и се разсърдих. Извърнах поглед и в желанието да се разсея започнах да броя креслата в партера. Скоро ми омръзна. Тогава започнах да броя ложите. От царската до срещната: една, две, три, пет... седем. Сетне отново: една, две, четири, седем. Повторих и винаги спирах на седмата. Още веднъж и пак спрях на седмата. Едни продълговати очи под дъгите на златисти коси ме гледаха от тази ложа. Под тяхната сила аз спирах броенето и не можех да продължа. Опитах — веднъж, втори път. Напразно. Аз само обръщах поглед към първата, за да се извърна тутакси към седмата ложа, без да погледна другите. И гука аз се вирах като хипнотизиран от очите под златистите къдри. Те ме вълнуваха с нещо познато, с нещо, което бях преживял и друг път. Не можех да си спомня къде, кога и чии са тези очи, но чувствавах, че не греша. Същевременно аз виждах — жената ми беше свършено непозната. Смутен, объркан, мъчех се да преодоля властта на ти очи. Стана

обратното: те ме привличаха с още по-голяма сила. Благославях звънеца, който възвести започването на второто действие на представлението, и публиката започна да приижда в салона.

Скоро загасиха осветлението и завесата се вдигна. На сцената някаква двойка задекламира любовни признания. Аз се вслушах в гласовете, изпълнени със страст и огън, и гледах оголените рамене на младата артистка. Сетне лъч от прожектор на сцената привлече вниманието ми. Той излизаше от определените рамки на действието и се разпиляваше някъде към ложите от първия ранг. Обърнах се натам. Едва не извиках от удивление и страх. Аз видях. Сред блясъка на лъча. Не. Излъгах се. Видях, но не това, що блесна за миг в очите ми. Друго. Друго и в него нямаше нищо страшно. Аз видях сред блясъка на прожекторния лъч само едни златисти коси и красиви продълговати очи, устремени към мене. И отново онова странно познато вкова погледа ми. То ме обгаряше, а по лицето на жената играеха пламъци.

От сцената чувах гласа на артистката с голите рамене.

— Ти не трябва да ме отбягваш!

— Ти не трябва да ме отбягваш! — чувах да казва жената от ложата.

— Не! Не! — шепнеше артистът на сцената.

Аз седях изтръпнал.

— Не! Не! — галеше гласът на артиста. — Нашите пътища винаги се гонеха и търсеха, за да се пресекат...

— Не, не! — чух собствения си глас, изменен и чужд, събуден не по моя воля. И споменът за нещо скъпо погали лицето ми. За нещо, в безкрайната наслада на което аз губех всичките си сили.

— Граф фон Нордланд! — провъзгласи лакей на сцената.

И хипнозата се прекъсна. Сякаш се пробудих. Огледах се с нов поглед наоколо. Напреде беше сцената с малкото кубе на суфльора. И глави, глави в салона. От седмата ложа на първи ранг вторачено ме гледаше жената с русите коси и големите продълговати очи. Погледите ни се срещнаха. В същия миг аз се извърнах, като промълвих:

— Ти не ме интересуваш!

В същия миг действието свърши. Завесата се спусна и пламна в светлината от салона. Аз скочих. Исках веднага да изляза. Да не срещна повторно погледа на жената, която повдигна толкова смут в душата ми. Неволно хвърлен поглед към ложата ме изненада: жената

беше изчезнала. Взрях се по-определено. Ложата беше празна. Мантото също не се виждаше.

Нещо се пречупи в мене. Облада ме чувство, че оскърбих някого и сега трябва да моля прошка, че убих някого и с неговата смърт се изпречвам пред собствената си кончина. Избързах навън. Претърсих всички кулоари, отидох на бюфета. Никъде я нямаше жената. Слязох долу, потърсих пред входа на театъра, в отпътуващите файтони и автомобили. Напразно. В един миг жената беше изчезнала. Върнах се отново горе в нейната ложа, сетне отново през коридорите, бюфета — няколко пъти. Поглеждах зад всеки ъгъл, колона, драперия и отново стигнах до изхода на театъра. Огледах тука и реших да чакам до края на представлението.

Аз трябваше да я намеря. Повторно да я видя. Закрачих пред високите каменни колони и всякак се убеждавах, че тя е още вътре.

Измина дълъг, мъчителен час. Най-сетне представлението свърши. Прислужници отвориха големите врати на театъра. В един миг из тях изригнаха безкраен низ от мъже и жени. Очите ми забягаха по техните лица. Повече по връхните дрехи на жените. Тичах, оглеждах, извърщах се, търсех. Една жена мина край мене и тя носеше мантото, което бях видял в ложата. Не видях лицето ѝ — само дрехата беше достатъчна. Това е тя — предположих. И под ешарфа ѝ зърнах нейните коси. Стройна, лека, тя премина площада пред театъра и влезе в градината. Изтичах след нея. И сега една мисъл ме порази: защо я търся, защо я следя, трябва ли ми? Но нещо по-силно ме подтикваше подир жената. Не спрях. Не можеше да ме задържи никаква мисъл, никакви въпроси. Аз чувствавах как цялото ми същество се стремеше към жената. Нищо друго не исках да зная.

Бях вече до нея. Виждах как мантото се люлее под мерния такт на стъпките и усещах опияняващия дъх на познатия ми парфюм. Още стъпка и вече се приравнявах с нея. Тогава стана нещо. Жената се спря под светлината на голяма електрическа лампа в градината. Малко огледалце блесна в ръката ѝ. В същия миг видях нейното лице. То не беше на жената от ложата. Трябваше да извикам, да изругая, по някакъв начин да изразя своето недоволство. Беше логично, естествено. Не сторих нищо. Изведнъж аз се изпречих пред нещо ново: тая жена, по-чужда от първата, ми беше равно скъпа, желана. От нея лъхате същото необяснимо очарование, старото, познатото. Стоях,

поразен от собственото си чувство. Какво ставаше с мене? По силата на какво двете жени ме еднакво привличат. Защо търсех едната и не се разколебавах, когато намерих другата?

Един мъж приближи жената. Тя го взе под ръка и двамата отминаха.

Сякаш ми отнеха нещо, което ми принадлежеше. Прониза ме остра болка. И веднага страх да не изгубя другата — жената от ложата. Тя стана отново предмет на желанията ми. Трябваше да я намеря. Трябвате. Трябваше.

Като луд се спуснах към театъра. Около него беше стихнало. Тогава тръгнах по улиците. По най-близките около театъра. Сетне по отдалечените. По всички, нататък, дето още минаваха хора. Тичах, догонвах минавачите, вирах се в тях и отново отивах нататък.

Никога няма да забравя тази нощ. Обиколих целия град. Ресторантите, градините, кабаретата. Беше вече късна нощ, когато, съвършено уморен, се прибрах в квартирата си. Не за да почина. Аз влязох в моята тъмна спалня и изпаднах в някакво свръхизживяване сред пламъците на кърваво огнена жаравя. В часовете на това отдаване направих откритие. Гибелната наслада от моя сън беше онова същото старо, познато влечение, което прелиташе от жената в ложата, после от другата към мене.

Това откритие ме изненада. Какво беше кървавата жаравя, какво жената от ложата, какво другата? Защо с еднакво обаяние ме увличат и двете? Не. Не. Тази нощ аз бях болен. Не можех да повярвам, че моят сън има нещо общо с коя и да е жена. Тази нощ аз бях твърде объркан, за да видя разликата между едното и другото. Объркан и измъчен.

Хванах се за тази мисъл и се залюлях в нея като в приспивна люлка. Не заспах. Спомних си. До късно тази нощ има маскараден бал. Сетне дойде решението: ако отида там, ще разбера всичко. Тя е на бала.

Люлеех се и мислех: тя е на бала и ще разбера всичко, ако отида. След това не помня нищо. Изведнъж се намерих в осветена бална зала. Аз бях немаскиран. Само една връхна черна мантия закриваше костюма ми. Другите посетители, препълнили салона, бяха рицари, венециански благородници, пиера и коломбини, някои носеха маската на Мефистофел, някои перата на индийски военачалници. Но всички бяха весели и търсеха забава.

Аз също търсех. Не забава. Нея!

Една корсиканска селянка с открити рамене и стегнат бюст привлече вниманието ми. Но аз я отминах. Аз търсех. Нея!

Вярвах, че ще я позная. По-точно ще почувствувам близостта ѝ.

Някъде от балкона долиташе музика. Маските танцуваха. Други, в ложите, пиеха, гуляеха и се обсипваха с конфети и книжни ленти. Повечето ухажваха своите дами. Аз нямах дама. Търсех. Една маска се блъсна в мене и ме обсипа с конфети. Погледнах я: корсиканската селянка. Нейните рамене бяха бели и заоблени, а под маската горяха пламъците на очите ѝ. Отминах я. Други очи търсех. Те ме преследваха, привличаха. Виждах ги неотменно пред себе си в блясъка на прожекторния лъч от театъра.

Тогава получих записка: елате в ложа десет.

Погледнах учуден прислужника, който я донесе.

— Кой те изпрати?

— Една маска! — беше отговорът.

— Жена или мъж?

Прислужникът разтвори ръце, сви рамене:

— Забранено ми е да говоря повече.

Тръгнах след него. Пред ложата той се поклони и изчезна. Аз мислех, предчувствувах: това е тя, тя ме вика! С треперещи ръце почуках. Вратата се отвори, без да чуя някакъв глас. В ложата не видях никого. Тя беше празна. Някой се подиграва с мене, помислих и пристъпих. Вратата се затвори след мене. Обърнах се. До стената зад вратата стоеше маска в костюма на корсиканска селянка. Аз се поклоних:

— Дали не е станало някаква грешка, госпожо?

Жената нервно сви рамене и с внезапно замахване свали маската си. Аз изтръпнах. Пред мене видях жената от театъра. Тя се засмя. И преди да се опомня, доближи и ме прегърна. Притисна глава до моята и тихо промълви:

— В театъра вие ме отбегнахте!

Аз не знаех какво да отговоря. Тя и не дочака. Притисна се още по-силно до мене и впи устни в моите. Още невкусил от сладостта на целувката, усетих как тя се извърна, а когато се обърнах, тя вече не беше в ложата. Хвърлих се към вратата. Трябваше да спра: тя беше заключена. Задърпах я, заблъсках. Не се поддаде. Тогава отидох към

другия край на ложата и погледнах в салона. Да се повика не беше трудно. Аз не сторих това. Там сред танцуващите маски аз видях корсиканската селянка. Тя бе се обърнала към мене и се смееше. Околните улавяха погледа ѝ, обръщаха глави и очи към ложата, дето стоях, и се раздрусваха в неудържим смях. Аз се отдръпнах. Сега ложата ми се видя по-светла. Веднага разбрах: вратата зееше отворена, а до нея стоеше предишният прислужник. Той също се смееше.

Нищо не разбирах, изпълнен с желанието само да намеря отново жената. Устните ми още горяха от нейното докосване. Слязох долу и потърсих тази жена. Маските вече танцуваха. Над тях летяха пъстроцветни дъги от светлини, конфети и серпантини. Бях уверен, че тя е между маските. Тука, там, навсякъде. Корсиканския костюм е сменила с тогата на римска матрона. Аз отивам при нея. Гледам. Сега тя е облечена като египтянка. Змия от злато обгръща голата ѝ ръка в тесни спирали. Навеждам се до ухото ѝ.

— Не ме отбягвай! — казвам и гласът ми трепери.

Някой се смее. Тя е недоволна от този смях и се отдръпва. Отминава, като ми прави знак да я последвам. Аз не тръгвам след нея. Тя е до мене. Млада, красива японка сред розови гълъби. Светли сълзи къпят очите ѝ. Тя отстъпва. Аз тръгвам след нея. Под големия полилей ние спираме. Тя стои вцепенена отпреде ми, обсипана с японски рози, виждам я в облеклото на придворна дама от двореца на Екатерина Велика, а една Кармен ми маха цвете от другата страна и носи образа на жената от театъра. Аз протягам ръце към едната, гледам жадно другата, плача и моля третата.

Светли сълзи отронват очите и светлината гасне пред тях. Пада мрак. Аз не виждам нищо. Напипвам с ръце и питам:

— Къде си?

Тогава чувам — някой хлопа. И един глас. Познавам го. Вслушвам се. Да — гласът на моята хазайка. Тя казва:

— Господине, една дама моли да я приемете...

— Да, да — отвърщам.

Вратата се отваря. Сега аз виждам: моята спалня, а до мене — тя. Скачам. Тя! И плача, и ридая, и благославям. Тя стои мълчалива. Аз протягам ръце. Тя върши същото. Нейната бяла дреха става огромна и закрива светлината. В мрака сещам едни нокти да пропълзват по тялото ми нагоре по гърдите. Аз я притискам и шепна в блаженство:

— Най-последно! Най...

Загубвам гласа си. Нещо тежко притиска гърдите ми. Ръце обвиват шията ми и душат. Аз зная какво ме притиска, познавам ръцете, стиснали шията ми. Наслада и огън обвиват тялото. Искан да викам. Не мога.

— Господине! Господине! — тропан някой на вратата ми.

Аз се притискам до нея, галя тялото ѝ.

— Господине! Господине! — шепне се над мене.

Обръщам се и събуждам.

Моята хазайка стои над леглото и учудена ме гледа.

— Една гостенка е дошла. Чака да я приемете — казва тя.

Аз скачам. Поглеждам в леглото. Сам съм бил в него. Никой няма. Не мога да разбера нищо.

Хазайката продължава:

— Вече половин час ви чакат в ателието...

Поглежда ме с уморените си очи и излиза.

Аз ставам. Обличам се. Отивам в ателието. Това вече не е сън. Между него и действителността има само едно общо обстоятелство: гостенката, която ме чака.

Но в ателието не намерих никого. Само сивата утрина надничаше през дантелените завеси и помрачаваше ярките цветове на японския параван и на дивана, тапициран с дамаската и махараджата. Поколебах се дали съм вече буден. С растяща тревога огледах ателието. Нямах никой. Тогава се хвърлих към вратата да намеря хазайката. Тя трябваше да ми обясни всичко. Спрях. Погледът ми падна на статива. Платното, върху което бях рисувал Горда, липсваше. Една бележка, сложена на статива, обясняваше:

„Скъпи приятелю, вие ме отбягвахте в театъра. Не разбирам защо. За наказание вземам моя портрет, който сполучливо сте дали в огненочервено. Разбира се, аз ще ви опъна добре ушите за тия нокти, които сте ми прикачили. Бих могла да ви извиня само поради обстоятелството, че не можах достатъчно дълго да ви позирам. Елате обаче днес у дома, за да се уверите, че нямам никакви такива нокти.

Горда“

Вечерта на този ден излязох и скоро вече не се върнах в къщата на третата улица вляво. Преместих се в новия дом, дето живея и днес с жената, която бях обикнал. Разбира се, вие не бихте се усъмнили коя може да е тя.

ЕДИН ГОСТ

1

По времето, когато всички вестници изнасяха подробности около страшното престъпление на лекаря Войдан Свобода и това име се шепнеше с ужас и удивление, в малкото затънтено градче Б. се случиха събития, които също заслужаваха да се отбележат. В Б. неочаквано се яви ново лице. Само това беше достатъчно, за да се развълнуват духовете. Представете си градче на най-дълбоката провинция, отдалечено от всички пътища, без всякаква търговия и връзки с околния свят. Никое външно лице не можеше да намери нещо, което да го привлече! Жителите на градчето разбираха това и оттука изхождаше тяхното любопитство и удивление при всяко външно посещение. Но ако един случаен, обикновен гост можеше да възбуди толкова сензация около себе си, тя щеше да бъде още по-голяма, ако този гост, отгоре на всичко, се появи по начин малко по-особен. Така именно се яви лицето, за което загатнах, и аз имах смелостта да съпоставя неговото явяване с крупни събития като престъплението на Войдан Свобода. Гостът на Б. беше намерен от пощенски куриер в безсъзнание на пътя, водещ до железопътната гара. Когато Раздел видял падналия на земята човек, той се опитал да го повдигне и помогне с нещо на непознатия, но всичките му усилия били напразни: човекът лежал като мъртъв. Тогава, забравяйки своята поща, Раздел изтичал до града. Аз не знам дали остана някой в кафенето, където куриерът съобщи своята новина: цяла тълпа се отправи към посоченото място.

— Раздел, видя ли добре?

— Раздел, да не ти се е сторило така? Какво ще търси непознат човек тъдява — пък и примрял казваш?

Раздел тичаше пред всички и непрестанно повтаряше, че с очите си го видял, дори се помъчил да го повдигне. А тълпата бързаше след него и гореше от желание по-скоро да стигне.

И Раздел не бе излъгал. Там, при един телеграфен стълб на пътя, лежеше нашият нов гост. До него беше се търколила немалка черна чанта, която показваше, че имаме работа с пътник. Но откъде е пътувал

той, накъде е отивал, как е попаднал тука, за нас оставаше тайна. Престарелият наш лекар Влад разкопча дрехите на примрелия и провъзгласи припадък от преуморяване. Тогава присъстващите се развълнуваха още повече. Всеки искаше да знае защо той е бързал толкова. Но когато полицейският пристав претърси джобовете му и не намери никакви документи за удостоверяване на самоличността, хората почувстваха, че са свидетели на нещо удивително. И може би само любопитството да се разкрие по-скоро тази загадъчност накара неколцина да вземат припадналия и да го пренесат в градската амбулатория. Но скоро те се почувстваха излъгани и огорчени, защото тука, в лечебницата, доктор Влад не допусна никого да влезе и цялата любопитна тълпа остана под прозорците да очаква разкриването на тайната около неканения гост.

Старият доктор Влад добре знаеше да използва тайни, булото на които случайно се разкриваше само пред него. Но дори и тогава, когато не съществуваше никаква тайна, той умееше да се държи така, че околните да горят от любопитство и да очакват думите му с притаен дъх. Тази слабост към загадъчност, чийто възел знаеше само той да развърже, докторът бе присвоил някак си при своята лекарска практика. Та не разрязваше ли той, за чудо на околните, с острието на своето знание възела на всяка болест, причините и същността на която бяха тъй загадъчни за пациента. Наистина разкриването на тайни от практиката понякога свършваше доста нерадостно за гадателя и болния, но докторът никога не губеше самообладание. Както при смъртен случай, така и при оздравяване той клатеше побелялата си глава, гледаше през дебелия многодиоптрови стъкла на очилата си и не казваше повече от това, което беше нужно, за да блесне и в единия, и в другия случай съкровищницата от знания, която пазеше в себе си.

Когато той излезе от амбулаторията, цялата събрана тълпа го заобиколи, за да узнае нещо. Докторът и сега остана верен на себе си. На десетките въпроси отговори лаконично и важно:

— Интересен случай!

— Дойде ли на себе си, каза ли кой е? — питаха хората за намерения, но докторът не смяташе за нужно да отговори. Той си проби път и спокойно влезе в кафенето, откъдето Раздел го бе обезпокоил преди малко. Там той взе сутрешните вестници и започна да чете новите подробности около престъплението на Войдан Свобода.

Малко по-словоохотлив беше полицейският, единственият, който влезе с доктора при примрелия пътник.

— Нищо особено — провъзгласи той, — бай Влад му даде нещо и човекът дойде на себе си. Отначало, навярно поради припадъка, се поуплаши малко. Попита къде се намира. Аз се приближих, за да му отговоря и го поразпитах туй-онуй. Тогава той отново припадна. Остана да лежи. Сестра Меруда е при него. Утре ще бъде съвършено здрав.

— Отново припаднал! — зяпна уста глупаво куриерът Раздел.

Но полицейският беше влязъл в кафенето при своя приятел доктор Влад. Захвърлил вестниците, този напрегнато мислеше нещо.

2

Други сведения узнаваха любопитните от сестра Меруда.

Тази още млада, тъжна жена много се различаваше от другите хора на града. Цялата чудна история с нейния болен я интересуваше само дотам, докдето се простираше дългът ѝ като милосърдна сестра. От отдавна тя беше отвикнала да се вслушва и оглежда наоколо си. Така е винаги с хора, чието душевно съдържание е по-изобилно от злобите на деня. А никой не можеше да каже, че тя страда от душевна пустота.

Ала, наблюдавайки своя болен, този ден с нея ставало нещо особено. Тя чувствувала голямо безпокойствие. Помислила и като не могла да си обясни причината, отново и отново се вглеждала в лицето на пострадалия. И в това лице започнала да вижда нещо познато. Тя знаела добре, че никога не е срещала този човек, и все пак лицето му ѝ се струвало близко. Тези черни коси, тези печално и мъчително извити по лицето бразди на дълбоки изживявания именно ѝ били познати. Тя чувствувала, че в леглото лежи неин близък, много близък, роден по душа човек. Та не е ли страданието свещеният купел, кръстените в който са братя? А сестра Меруда беше също кръщелница в тоя купел, откак загуби във войната годеника си и погледна с безрадостните очи на момиче, което няма какво да чака повече от живота. Това не значеше обаче, че тя не понасяше този живот спокойно и с готовност за всички удари. Защо се бе разтревожила този ден? Какво ставаше в нейната душа?

Непознатият, измъчван от тревожен сън, пъшкал, говорел неразбрани думи. Веднъж извикал съвсем високо, като че видял нещо страшно. Извикал и се събудил. Огледал смутен наоколо, хвърлил поглед към сестрата.

— Къде съм? — попитал.

— Успокойте се! — пошепнала тихо Меруда.

Но той скочил от леглото и се хвърлил към прозореца, погледнал навън, а като се обърнал към Меруда, изплашен попитал, къде е

стражарят?

Тя се съвършено слисала:

— Трябва ли ви? Той излезе с доктора. Беше, разбира се, приставът, а не стражарят. Но тука той няма работа.

— Няма ли тука работа?

Мъжът гледал някак слисано.

— Не, няма! — потвърдила Меруда.

Той седнал на леглото.

— Кажете ми, къде съм? Как съм попаднал тука? Мога ли да си отида.

Сестра Меруда го помолила да легне повторно и спокойно му разправила всичко. Когато тя свършила обясненията си, той с облекчение въздъхнал, но внезапно си спомнил нещо:

— Аз носех една чанта, къде е?

— Тука!

— Тука?! И никой не я е отварял?

— Не! — успокоила го Меруда и посочила чантата в ъгъла на стаята. — Тя е заключена!

— Да, тя беше много добре заключена! — потвърдил болният.

Сестрата попитала трябва ли му.

Но той я изпреварил и сам отишъл при пътничката чанта. Прегледал я и като се уверил, че не е отваряна, успокоил се. Взел ръката на Меруда и тихо ѝ благодарил.

— Аз имах любима — казал той, — която повече я няма. Безкрайно страдам. В чантата нося спомени от нея. Тя беше тъй красива...

Без да довърши, започнал да плаче сдържано, с усилията да не се издаде.

В този момент в стаята влязъл доктор Влад. Сестрата погледнала с молба към него, сякаш той би могъл да облекчи състоянието на непознатия.

Доктор Влад явно бил замислил нещо.

— Вие сте станали вече? — с усмивка попитал той.

Вместо да отговори, пострадалият пътник бързо грабнал дрехата си, облякъл се и като взел чантата, казал:

— И смятам, че мога да си вървя! Благодаря ви за положените грижи.

Доктор Влад пристъпил насреща.

— Струва ми се, че сте доста слаб, за да тръгнете... но щом желаете — бързо добавил той, като видял, че непознатият слага шапката си, — вие сте свободен. Моля само още една малка формалност.

Непознатият погледнал внимателно доктора.

— Да — продължил нашият добродушен любител на разкриване големи тайни и взел болничната книга от масата, — трябва да отбележа името ви и да попълня още някои графи.

— С удоволствие! — живо отвърнал гостенинът — името ми е Рад Ранина...

— Откъде?

— От София.

— Къде отивате?

— В обиколка съм...

Докторът внимателно, бавно вписвал сведенията.

Сетне, разсеян уж от нещо, попитал повторно за името и погледнал пациента.

— Рад Ранина! — потвърдил този.

— Странно име... много рядко се среща — заговорил докторът и замислен в нещо, изпуснал книгата. Когато се навеждал, за да я прибере, от джоба му изпадали вестници, в които с едри букви било написано: „Престъплението на доктор Войдан Свобода“.

Рад Ранина погледнал вестниците и сякаш мрачна сянка преминала по лицето му. Но той учтиво се поклонил и излязъл.

Доктор Влад не го обезпокоил повече.

3

Рад Ранина излезе на улицата и бързо пое пътя към гарата.

Единственият влак, който минаваше, беше отдавна отпътувал. Нашият гост като че не знаеше това, защото все повече усилваше своя ход. Навярно беше решил да си замине. Няколко любопитни граждани го проследявахме. По средата на пътя той внезапно спря. Помисли нещо, огледа наоколо. Тук шосето правеше завой край дълбок ров, обрасъл с гъсти храсти. Рад Ранина се огледа още веднъж внимателно наоколо и се спусна в рова.

Не минаха и десет минути, той вече пропълзваше обратно на шосето. Това обстоятелство, ако бяхме преценили правилно, би ни открило много работи. Но откъм станцията се зададе Раздел и той даде друг ход на нашите наблюдения. Ранина се сниши и поиска да се върне в рова. Пощенският куриер го забеляза и отдалече завика:

— Не там! Не там! Вие бяхте паднали по-горе, до телеграфния стълб... Изгубеното е там. Трябва да търсите, ако нещо сте загубили!

Нашият гост се изправи. Нему сякаш хареса това обяснение на постъпката му. Когато Раздел се приближи, той го помоли да му покаже мястото, дето бе паднал в деня на нещастieto с него, и ако иска, да му помогне да претърсят малко. Загубил нещо, което струвало повече от хиляда лева.

Раздел се разгорещи, а и ракията, която беше изпил в бюфета на станцията, го правеше по-усърден. Запълзя на колене по земята, започна да търси.

— По-скъпо от хиляда! Това е много! Трябва да се намери! — ясно викаше той.

Рад Ранина също търсеше. Мина доста време — напразно. Раздел отчаяно загрухтя:

— Друг го е намерил. Друг! Мама му стара! Хиляда лева! Хе! Това е много!

— Сумата не е голяма, но спомен беше загубеното! — помъчи се да го утеши гостенинът.

Пощенският куриер го загледа с пияните си очи.

— Не е голяма! — чухме го да вика. — Та с толкова пари аз... искам да кажа, моята Нина би станала най-щастливата мома. Нина знаете ли коя е тя? Моята единствена дъщеря. Хе, тя би целунала триста пъти земята, ако намереше тези пари. С тях щеше да стане важна госпожица. Запомнете — важна — като дъщерята на кмета. А когато една госпожица е „важна“, всичко тръгва от добре към по-добре. Но аз никога не мога да дам хиляда лева на моята Нина и тя ще остане само бедната, хубава Нина!

Раздел не спираше с приказките си. Забрави за изгубеното. Изправи се на крака и с ръкомахания и несвестни бърбрения се мъчеше да покаже колко е хубава, но бедна неговата Нина. Рад Ранина едва се вслушваше в приказките му. Той се беше замислил нещо, сякаш се колебаеше в някакво решение. Съвсем безразлично най-сетне той попита.

— Ти какво, пощата ли носиш?

Но този въпрос беше втората най-важна тема, върху която Раздел можеше да приказва цял ден.

— Хе, пощата — започна той, — щастие и нещастие на хората искате да кажете. Забележете, днес аз съм пиян, но това не е винаги. Аз пия само когато това е пълно...

Той разтвори чувала, който носеше, и показва големия куп малки и големи пликосе, десетките отворени карти и разните пакети, които трябваше да разнесе. Очите му гледаха с явна тъга, в гласа му като че се вмъкна плачлив хрип.

— Виждате ли! Има защо да се пие днес. Всички тези пликчета и пакетчета носят нещо. Аз знам какво е то: щастие и нещастие. И затова пия. Но не го прекалявам. Не! Не! Дълга си винаги знам. Каквото и да е, трябва да се занесе...

Не спираше да приказва. Така те стигнаха до градчето. Тука Рад Ранина се сбогува с пощенския куриер и влезе в единствения хотел на града. Когато се изкачи в дадената му стая на втория етаж, разтвори прозорец и загледа след отдалечаващия се Раздел.

4

Ако беше си отпътувал веднага след всичките тези случки, неговото появяване щеше да остане само един спомен, който, макар и не твърде скоро, щеше да бъде забравен. Той остана. Ние, хората на градчето, недоумявахме и тайно го следяхме, за да узнаем нещо, което да ни обясни решението му. Малките случки се предаваха и тълкуваха различно. Всеки допускаше нещо. „Той стоя вече два дни заключен в хотелиерската си стая“, съобщаваха едни новината, научена от прислугата в хотела. „Неговата черна пътническа чанта, единственият му багаж, е изчезнала по необясним начин“, добавяха други. Най-много се разискваше върху това, което бе раздрънкал Раздел: Той дал на неговата Нина хиляда лева, като ѝ казал да се моли за грешната му душа. По въпроса за грешната душа всички се съмняваха. Каква грешна душа може да има този човек! Не разправяше ли прислугата от хотела, че когато видял готвача да коли агне, така много се уплашил, че се затворил за още два дни в стаята си! Но всички тези приказки не обясняваха неговата щедрост към дъщерята на Раздел, още по-малко всичко друго, което гостенинът вършеше.

Доктор Влад, който всякак се мъчеше да покаже, че знае нещо около личността на Рад Ранина и неговите постъпки, може да се каже, че също не разбираше нищо. Явно беше, че отначало той подозираше някои работи, скоро обаче подозренията му отпаднаха. Ала той не желаше да се изложи пред очите на своите съграждани и видимо не показваше нищо, за да се разбере това. Напротив, започна да се държи по-надменно, а приказките му сякаш станаха по-загадъчни.

— Работата става все по-особена! — провъзгласяваше той в кафенето, но нито дума повече.

Между това приставът получи телеграма, отнасяща се до всички полицейски служби по царството. Наред със сведенията за различни престъпници, че станалият вече прочут доктор Войдан Свобода не бил заловен още, в телеграмата се съобщаваше и за един банков касиер, задигнал цялата касова наличност на банката, в която служил, и

забягнал. Предполага се да е още в страната. Да се внимава. Тази телеграма отклони за малко интереса на гражданите от нашия гост. Започнаха сега преценки за престъплението на банковия касиер.

Всеки знаеше да каже нещо. Всеки цъкваше с език от удивление. Ни в клин, ни в ръкав доктор Влад обаче провъзгласи, че интересът към престъплението на лекаря Войдан Свобода трябва да върви паралелно с престъплението на банковия касиер и личността на Рад Ранина, нашия гост.

— Защо? — изненадани попитаха изведнъж мнозина.

Дебелият пристав прихна да се смее.

— Ясно защо! Ако нашият гост не е убиецът Войдан Свобода, защо да не е крадецът банков касиер! Когато се играе на две карти, шансът да сполучиш е по-голям! Ха! Ха! Ха!

Всички разбираха, че престъпление като това на доктор Свобода не е дребна случка, нито обирът на банката. Не можеше да се каже, че и всичко бе изяснено около внезапното появяване на нашия гост, но никой не можеше да прости намеците, които тъй лошо правеше нашият Шерлок Холмс за паралела между тези събития. Полицейският, който беше уверен, че от него не може да избегне обяснението на никакво престъпление, се смееше презглава.

— Един такъв престъпник — казваше той — като Свобода, човек културен, добре знае пътищата да се измъкне от властта. Хе, не е глупак той да седи още в царството! Отдавна го носи някой параход далече от България! Изпекъл си е работата и касиерът. С толкова много пари може всичко да се уреди! Но тука е и дарбата на полицаия, че дори и отвъд света престъпникът пак ще бъде заловен. Търпение само! А нашия гост по-добре да оставим на мира!

Вбесен от тези надменни приказки, доктор Влад за първи път избухна и каза малко повече:

— Вие, полицаите, никога не виждате по-далече от носа си! Един вулгарен престъпник би направил, което казвате. Но един доктор Свобода ще стои винаги близо около жертвата си, защото неговата кръв е причина за престъплението му, тя го и обвързва с невидими вериги там, винаги там, неотменно до жертвата. Правете разлика, полицаю, между престъпление, извършено за наслада, по страшния вик на вътрешни сили у човека, и вулгарно убийство! Тресе го треска и

касиера. Къде ще бяга, тъй лесно ли се бяга! А за нашия гост не искам нищо да кажа, но не трябва да пренебрегваме едно обстоятелство...

— Какво обстоятелство? — подхвърли небрежно приставът.

— Изчезването на черната чанта и хилядата лева, които той е дал на дъщерята на Раздел! — съвсем ясно каза докторът.

5

Една вечер у дома на Раздел имаше тържество. Пощенският куриер беше казал право. Когато една госпожица стане „важна“, всичко тръгва по-добре. А от деня, в който Нина стана притежателка на хиляда лева, всичко наистина тръгна по-добре. Нейният годеник нямаше вече причина да отлага сватбата. Скоро бе определен денят и Нина можеше да каже, че е „най-щастливата жена“.

Сватбената церемония се извърши доста просто, но празненството, устроено вечерта, дълго нямаше да се забрави. Тъй казваше поне Раздел. Дали гостите нямаше да забравят този празник, не се знаеше, но пощенският куриер се бе тъй много напил, че никой не вярваше той да помни нещо от всичко, което се вършеше наоколо.

Раздел обаче даде доказателство, че помни нещо. Когато дойде Рад Ранина, той му каза, намеквайки за предишния им разговор.

— Това е втори случай, при който аз се напивам!

Рад Ранина дойде твърде късно. Личеше, че не е имал намерение да идва. Обуцата му бяха съвсем кални, целият той беше нечист и необлечен за такъв особен случай. Навярно беше ходил някъде и пътьом се е отбил. Това беше очевидно.

Между присъстващите беше и доктор Влад. В първия момент нашият гост не го забеляза и лицето му изразяваше известна ласкавост и безгрижност. Когато докторът стана обаче и приветливо го поздрави, това като че не хареса на Ранина. Лицето му се изостри и прие някакво зло изражение, а очите му пламнаха в зъл смях. Но той отвърна сдържано на поздрава.

— Вярвах, че ще ви намеря тука — обясни доктор Влад, — затова дойдох и аз...

— Още някоя формалност?! — подметна Ранина.

Не, докторът този път нямал никакви делови работи да върши, дошъл просто да го види. Малкият градец е доста скучен. Добре е човек да сподели някои мисли с един колега.

Заслушаните гости наоколо загледаха с любопитство. Докторът особено бе наблегнал, за голямо учудване на всички, че Ранина е негов колега. Този го поправи, като каза, че съвсем няма понятие от медицина. Тогава докторът извърши постъпка, която беше вече съвършено необяснима. Той удари дружески Ранина по рамото. При друг случай тази снизходителна интимност с един почти непознат би значело недодяланост. В този случай явно идеше да каже това, което докторът все пак се въздържаше да каже гласно: защо криеш, мой мили?

Малцина схванаха дълбокия смисъл на случилото се. Но полицейският пристав, който също присъствуваше, разбра новия намек, който бе направен, и прихна да се смее. Той бе разбрал, че докторът просто беше последователен на приказките си за паралела между престъплението на Войдан Свобода и появилия се в нашия градец Ранина. Щом първият е лекар, защо вторият да не бъде също? Приставът ръкопляскаше на смешното положение, в което се бе поставил нашият разобличител. Но скоро в стаята влезе пияният Раздел и всички насочиха вниманието си към него.

Сред голямата бърканица, която настана, Рад Ранина незабелязано се измъкна от дома. Явно беше неспокоен за нещо. Единствен аз го видях и проследих донякъде. Спомнил си може би за нещо, той тръгна по улицата, почти затича в тъмнината. Скоро беше извън града, по шосето за гарата. Там на завоя се спусна в дълбокия ров и се загуби в храсталаците.

Сватбената музика в дома на Раздел беше от отдавна замлъкнала, когато Ранина, по-кален и по-морен, се завърна в хотела.

6

Изглежда, че Раздел не желал така лесно да изпусне втория случай, при който му се отваряше такава голяма охота да пие — и два дни след сватбата той продължаваше да се мярка тук и там пиян.

Когато на третия ден тръгнал за пощата, състоянието му не било по-добро. Той сам по-късно разказваше това. Като залитал и весело размахвал ръце, той преминал улиците на града и излязъл на пътя за гарата. Очаквал, че чистият въздух ще го разведри, но не станало така. Изглежда, че по пътя у него изчезнала и малкото трезвеност, която той усърдно се мъчел да покаже по улиците на града. Той захвърлил фуражката си, разкопчал куртката и гръмко запял, мерейки наляво и надясно ширината на шосето. Раздърпан и окалян, волен и несвестен, той бил като луд, забравил се от безкрайността на полето. В това състояние приветствувал и държал дълги речи на телеграфните стълбове, зовял прелитащите птици, за да им разкаже за голямото свое щастие. Падал на земята и пламенно я целувал, молейки прошка, че не бил достатъчно чист, за да крачи по нея. Пеел и приказвал, крещял и безумствувал. Но винените пари замъглявали все повече съзнанието му, краката започнали да се колебаят и да стават неустойчиви. Той чувствувал някаква мъгла да го обгръща и понася високо към небесата, краката му станали ненужни и той се отпуснал...

Когато се събудил, настъпвало утрото. Вместо на небесата, той лежал сред дъбовите храсти в рова при завоя на шосето. Далечно се чувал лай на куче и звънът на минаваща кола, а около него пеели птици. Главата му тежала, цялото му тяло било премръзнало и болки го пронизвали. Да стане било много трудно. Но когато се опитал, само на една крачка от него, сред някакъв храст, забелязал нещо. Обхванат от любопитство, пропъзлял. Тука, сред листата и клоните на храста, той измъкнал една съвсем нова, чистичка двадесетлехова банкнота. Щипнал се, защото помислил, че сънува. Заболяло го истински, а в ръцете му стояла все още хубавата банкнота. Разбрал, че не сънува. Огледал се лакомо. Там, дето има една, може да се случи и втора

хубавица. Човешка лакомия дори когато банкнотите падат от небето! Направило му впечатление, че между храста земята била прясно разкопана. Бързо започнал да разравя с ръце. Скоро открил една чанта, пътническа чанта. Извикал от удивление: това била същата чанта, която неотдавна бе видял у нашия гост Рад Ранина. Как бе попаднала тя тука? Кой я бе скрил? Някакво животно прегризало малък отвор върху кожата. Лъхала лоша миризма. Раздел разширил отвора, понеже чантата била заключена. Погледнал вътре. Неизразим ужас го обладал. Сметнал, че ще полудее. Блъснал главата си, за да отрезнее. Бил уверен, че има някакво пиянско видение. Но немало съмнение — чантата и онова вътре в нея не били призрачно видение. Той видял, видял. Грабнал чантата и се спуснал обратно към града...

Същата утрин доктор Влад бе взел решение. Тъй лесно-лесно той не желаше да се помири, че е безсилен да разгадае събитията, които се разиграваха пред очите му, и да прозре тайната около нашия гост, която той смяташе, че непременно съществува. Настойчиво той вършеше своите наблюдения и изследвания, дори помоли за някои сведения от столицата. Особен резултат от всичко това нямаше, но по някакво вътрешно вдъхновение вярваше, че не върви по погрешен път. Той беше един от ония хора, които виждаха и в най-дребни прояви и събития тайната или следата на нещо по-голямо и значително. Окуражен от някои свои малки успехи в миналото, бе се отдал за през целия си живот на тази мания. Смешните положения, в които често изпадаше, никак не го смущаваха. Но хората помнеха тъкмо тези случаи и отдаваха малка стойност на брътвежите му. А когато прекаляваше, те всякак се мъчеха да му напомнят тези положения. Такъв беше случаят вчера.

Полицейският пристав, седнал в кафенето за следобедното си кафе, заговори за това, което вече всички събрани в опушеното помещение знаеха, че докторът съвсем уверено нарекъл Рад Ранина свой колега само защото имал в съображение, че убиецът Войдан Свобода е лекар. Всички се смяха. Това засегна доктора и той нарече полицейския „празна глава“. Този епитет пък ядоса пристава, но той съобрази нещо и измисли отмъщение, което излезе по-ефектно, отколкото ако беше нарекъл своя приятел „патка“, Той разправи една минала история за доктора. Изчезва дете. Родителите подават жалба. Полицейският, придружен случайно от доктора, прави обиск в къщата на родителите. И тука докторът открива нишките на нечувано престъпление: той намира на двора следи от кръв и обвинява родителите, че са убили детето си. „Кокошка клахме — от нея е кръвта!“ — викат родителите. Но докторът е непреклонен и настоява за арестуване на детеубийците. Няколко дни след това обаче детето се връща въпреки здраво и непокътнато. То просто било при леля си или

при баба си... Гръмък смях на всички присъстващи в кафенето приключи разказа. Докторът бясно хапеше устни. Но това бе вчера.

Тази сутрин обаче той беше взел решение да разбули тайната около Рад Ранина. Не каза на никого нищо. Беше се научил да бъде предпазлив. Рано, без да се отбива в кафенето, той отиде в хотела. В коридора го посрещнал единственият прислужник. Когато докторът попитал за Рад Ранина, слугата свил рамене:

— От снощи не е отрезвявал!

Това известие зарадвало доктора. То отговаряло на желанието му. Ако трезвият човек знае да мълчи и се пази — пияният съвсем не му прилича. Да, това обстоятелство твърде много харесало на доктора. Той решително похлопа на вратата.

— Кой е? — обадил се от стаята Рад Ранина.

Нашият проникател натиснал бравата, но вратата била заключена.

— Доктор Влад моли да влезе! — отговорил вместо него прислужникът.

Отвътре всичко затихнало. Сетне внезапно прихлопал прозорец и отново мълчание.

— Влезте! — чул се шепот след миг.

— Бъдете добър първо да отключите! — обадил се пак прислужникът и тихо обяснил на доктора, че Ранина снощи се върнал пиян, сетне си поръчал коняк и оттогава не преставал да пие.

В тоя миг обаче вратата се отворила. Докторът погледнал Ранина и нова радост го обладала. Да, той не вървеше по грешен път! Ранина изглеждал съвършено разстроен и измъчен.

— Влезте! — пошепнал той.

Доктор Влад пристъпил и затворил вратата след себе си. Слугата цъкнал недоволен. Много искал да чуе и види какво ще стане. Като не можал друго да направи, прилепил ухо до вратата.

Отначало и двамата отвъд в стаята мълчали. Слугата сякаш ги виждал как те стоят един срещу друг и се гледат. Сетне той чул гласа на доктор Влад.

— Войдан Свобода, вие съвсем не изглеждате добре.

Никой не отговорил. Сетне отново се чул гласът на доктора.

— Доктор Свобода или може би касиерът крадец...

Бесен вик прекъснал думите му. Чуло се, като че двамата са се сборичкали, сетне някакво хриптене на човек, когото са стиснали за гърлото. Слугата блъснал вратата и видял в стаята страшна картина. Рад Ранина се бил хвърлил върху доктора и го душал. Старецът немощно махал с ръце и хриптял в мъката да извика. Слугата се спуснал да ги разтърве и освободил доктора. В този момент на вратата се показала сестра Меруда. Бледа и разтреперана, тя се изправила там и загледала. Изведнъж се опомнила от моментното си вцепеняване. Избързала към Рад Ранина. Нещо я бе накарало да помисли, че той е пострадалият.

— Рад Ранина! Рад Ранина! — тревожно завикала тя.
Доктор Влад и слугата побягнаха от стаята.

8

Между това пощенският куриер Раздел, съвсем отрезнял, дотича в кафенето и разстроен, изплашен разказа за случилото се с него при завоя на шосето.

— Човешка глава в загубената чанта на Рад Ранина! — завикаха всички събрани в кафенето.

По-късно Раздел дълбоко се разкая за постъпката си. Ранина го беше облагодетелствувал, а той го предаде. И това беше нов повод да се напие и да не отрезнее повече. Но разкаянието дойде по-късно. А предателството беше вече свършен факт.

Голяма тълпа се спусна към посочените храсти в дола край шосето и намериха там чантата. Погледнаха в нея и не вярваха на очите си. Но очите им не ги лъжеха. В една стъкленица, наместена в чантата, лежеше в някаква течност главата на непозната млада красавица с руси къдри. Никой не се усъмни, че чантата беше същата оная, която бяхме видели у Ранина. В това не се усъмни дори и полицейският. Когато се върнаха отново в града, между тях беше вече и доктор Влад. Но неговите показания нямаха никаква цена пред страшното обвинение, което лежеше в чантата. А между това всички знаехме от описанията във вестниците в какво се състоеше престъплението на Войдан Свобода. Полицейският повика няколко стражари и последван от тях и събраните хора в кафенето, се отправи към хотела. Рад Ранина можеше да не бъде търсеният Войдан Свобода, но явно той бе извършил същото престъпление.

В кафенето остана само доктор Влад. И на него също, както на Раздел, съвсем не се харесваше това, което ставаше. Той имаше страстта да разкрие загадъчното, да открие престъпника, ако има такъв, но никога нямаше желанието да го предаде на полицаите. За него беше достатъчна насладата да разгадае загадката, и то само за себе си. Но при тази си слабост той не можеше да се въздържа да не пошушне нещо на този, на онзи, за да блесне прозорливостта му. Обикновено пошушваше дребни, незначителни неща, но те винаги

биваха достатъчни, за да извършат полицаите своята работа, стига да отдадат нужното внимание на приказките му.

Да, доктор Влад съвсем не беше доволен от това, което започна. Затова пък приставът беше предоволен от себе си. Из пътя към хотела на лов за престъпника той самодоволно разправяше, че винаги подозирал Ранина, но чакал само сгодния случай, за да свали маската му. Никому не беше ясно какво собствено се сочеше под тая дума, защото още съвсем не беше ясно, че Войдан Свобода и Рад Ранина са едно и също лице. Не беше ясно и за пристава. Той обаче имаше своите съображения да говори неясно: от момента, в който се видя, че подозренията на доктор Влад могат да излязат основателни, той също започна да вярва в тях. Но страхувайки се да не се изложи, ако те останат само фантазии, казваше „маска“, за да се разбере, че е имал предвид откриването въобще на престъпник.

Пред хотела даде своите нареждания: двама стражари да останат долу, двама по стълбите. Сам той се изкачи с останалите към етажа, дето беше стаята на Рад Ранина. Почука на вратата. Никой не отговори. Отвътре се чуваше само тракането на отворен прозорец. Полицейският почука втори път и като не получи отговор, натисна вратата. Тя се оказа незаключена. Но още непрекрачил в стаята, приставът изплашен се отдръпна: там, на прозореца, на горния му край, на желязна кука висеше обесен Рад Ранина. Прозорците се блъскаха и клатеха обесения, при което главата му се навеждаше и сякаш приветствуваше събраните хора.

Веднага отрязаха въжето. Рад Ранина беше още топъл. Повикаха бързо доктор Влад, който направи каквото можеше, за да върне живота в него. Часове се бори за това и успя малко, без да беше сигурен, че ще сполучи напълно. Когато той, уморен, си тръгна с настъпването на нощта, при обесения остана сестра Меруда с надеждата, че може би ще дочака мига, когато той ще отвори очи. Наистина положението му се подобрявало. Той не само отворил очи, но дошъл в съзнание, познал сестрата. Когато осъзнал какво е станало с него и в какво положение се намира, започнал да разказва колкото могъл. Мълвял като в някаква просъница и надали разбирал дали говори на сестрата, или със себе си. Тъй несвястно и неясно ни предаде сестрата разказа му.

— Страшното стана! — започнал той. — В душата ми се преплитаха тържество и горчиво разкаяние, след като узнах за

измяната и след като аз... Господи, аз! Някой чужд в мене извърши това и той чувствуваше своята победа, но аз плачех и треперех от ужас. Мъчех се да повярвам, че това не е станало. Напразна мъка. Там, в ъгъла, виждах черната чанта, в която бях поставил стъкленницата с нейната... На тая, която обичах нежно и безгранично и още обичам. А пред мене лежах вестниците с описания на извършеното. Пишеха, след като бяха намерили обезглавения й труп, който аз не можах да взема със себе си, колкото и да исках. Всички са ужасени. Но същински ужас изпитвах аз, само аз! И сред тоя ужас можех да съзная само едно: аз съм невинен...

Измъчен, той замълчал за миг, сякаш да си вземе дъх, и продължил:

— Полицията дойде да претърсва квартирата ми. Аз я видях, когато идеше. Грабнах чантата и се измъкнах от ръцете й. Защо не се предадох? Аз не знаях какво става с мене. Напрягах всичките си умствени сили да анализирам действията си и стана господар на себе си. Напразно, всичко беше напразно. Вършех това, което не исках. Нямах своя воля. Друг действуваше в мене. Прекарах една нощ в хотел. Чантата беше до мене. Дълги часове се радвах на своята любима. Отворих чантата, стъкленницата, погалих косите й. Те бяха мокри, студени, но аз ги галих, целувах хубавите очи на моята любима. Ако подът не беше още влажен от изтеклата течност, не бих повярвал, че съм направил това. Страшно прекарана нощ! Аз се борих. Мъчително се борих. Исках да отида в полицията и да се предам. А когато сутринта хотелиерският прислужник ми припомни, че трябвало да се регистрирам и поиска документите ми, аз се измъкнах от хотела, след като унищожих всички документи у мене, по които можеше да се разбере кой съм. За скъпата памет на моята любима аз трябваше... А какво направих? Побягнах! Това, което бях решил да направя, излезе безсилно пред волята, която ми повели да направя друго. Аз се лутах в странен лабиринт от повели и решения. Моята воля бе бледа светлина пред гигантските фарове, които блеснаха в тъмнината на лабиринта и ми посочиха други пътища. Бях решил да се предам, а побягнах. Тръгнах с влак, сетне вървах. Цели две нощи бягах през планини и поля несвястно и лудо с чантата в ръце. Но нека разкажа последователно.

Грохнал от умора, стигнах до вашия град. Ти знаеш — намерили са ме полумъртъв на шосето за гарата. Какъв беше ужасът ми, когато се свестих и над главата си видях някакъв полицай. Скоро разбрах всичко. Тука аз можех да бъда спокоен, ако не беше този доктор Влад. Той като че веднага започна да подозира нещо. Не току-така подхвърли пред очите ми вестниците, в които с големи букви беше написано името ми. Да — аз съм доктор Войдан Свобода! Старият Влад още не бе уверен, но скоро може би щеше да стигне до истината. Реших да скрия чантата. А името, с което се представих, доста ми допадна, за да подозре някой, че не е истинското ми. Можех вече да бъда спокоен. Спокоен! Нямаше за мене вече спокойствие! Лежах по цели дни в стаята си или обикалях до преумора околностите на градчето. Можех да бъда спокоен, а нямаше за мене спокойствие. Всичко ме връщаше към страшното, което бях извършил. Един ден едва не се издадох. Хотелиерският готвач колеше някакво животно... господи, какво стана с мене, какво стана с мене! Докато готвачът посягаше с ножа към главата на животното, то не разбираше нищо и гледаше учудено. И тя стоеше така кротко и безобидно и ме гледаше с очи, препълнени с любов, а аз... Побягнах като луд...

В онова потресно състояние, каква гавра беше с всичко човешко идеята, която ми дойде. Ти си грешен и престъпен, пошепна някой в мене. Ти трябва да се помолиш за себе си. Нещо се кискаше в мен, но аз отидох при дъщерята на пощенския куриер и като ѝ дадох някакви пари, поръчах ѝ да се моли за душата ми. Момичето ме гледаше учудено и недоумяващо. Кой знае какво е видяла в лицето ми, прие парите, като целуна ръката ми. Защо тя целуна ръката ми, тази ръка, която...

Докторът ставаше все по-опасен. Неговите подозрения, вместо да намалее, растяха неимоверно бързо. Той направи втора стъпка, която го издаде. Нарече ме свой колега! Искях да го убия в този миг, да изкрещя в лицето му — пази се, докторе! Ако аз пожелаех, можех да сваля маската си и без страх да посрещна възмездието, но не исках да бъда открит от другия, не желях друг да ме оголва. Ах, тъй говоря, а не знаех какво искам. Все по-често ходех при моята любима, отварях чантата и плачех. Аз се гордеех, че мога всеки миг да се изправя пред човечеството и да извикам: ето ме, проявен във всичката си красота и ужас. Но аз бях готов да убия всеки, който би ме посочил по-рано. Аз

празнувах сатанински празник на голата си душа, но не желяех зрителите. Дали това беше, което ми тежеше? Малка утеха ми давах думите. Все по-често ходех при завоя на пътя. Дълги любовни часове прекарвах там с моята любима. Но какво се бе случило? Един ден видях, че голяма част от спирта се бе излял или изветрял. Бе започнало гниенето. Моята любима вехнеше. Гледах какво става с нея и очите ми се пълнеха със сълзи.

Този ден трябваше да преживея и друго. Да, лекарю Влад, аз съм доктор Войдан Свобода. Вие добре разбрахте това. Когато ме назовахте с това име, облада ме лудост и за малко щях да ви удуша. Простете! Искрено се разкайвам сега. Ах, дали може да ми се прости след всичко, което извърших! Когато доктор Влад побягна, в стаята ми разтревожена дойдохте вие. Раздел беше намерил чантата и вече целият град знаеше какво съдържа тя. Всеки миг чаках полицията да потропа на вратата ми. А след това? Беше ме страх, че ще използвам предупреждението ви и ще побегна. Аз не желяех да продължавам жалката комедия. Потърсих средство как да туря точка на всичко. Бедна, мила сестра Меруда! С каква жал и състрадание ме предупредихте да бягам. Помня и ония думи, които ми казахте, че ме разбирате, че разбирате какво непоносимо страдание е причина за моето престъпление. Дълбоко развълнуван плаках. И това, което бях решил да направя, последното, което можех да направя, дължа само на вас. Вие си отидохте, а аз зачаках да дойде полицията, вече примирен с участта си.

Чаках. През прозореца вече виждах любопитствуващи да обикалят хотела. Тогава у мене започна колебание. Хиляди гласове закрепяха в мене и искаха да ме отклонят от решението ми. Аз можех още да побегна. Ти не си виновен, крещеше глас. Ти не си престъпник. Ти си само верен на своя човешки род. Никой не може да каже дали си направил зло или добро. Дали твоето деяние е престъпление, или любов. Ние всички сме жалки играчки на стихийното, което ни носи и повелява постъпките ни. Бягай! Чувствувах как ще се подхлъзна по гладкия наклон на съблазните. Те ме викаха, примамваха. Бягай! Могат ли твоите братя, твоите подобни, да те съдят? Откъде иде тяхното право за това, когато те не са нищо повече от тебе. Тяхното наказание не ще ли бъде само повторение на твоето престъпление? Бягай! —

повтори. И отвори очи! Сякаш осъзна къде е и какво е станало, продължи с последни сили разказа си.

Излязох в тъмния коридор и видях свободния път за бягство. На стълбите бяхте спрели вие, сестра Меруда. Вие дойдохте при мене и целунахте ръцете ми. Защо направихте това? Защо направихте това? Побягнах в стаята обратно. Сега вече нямаше друг изход. И не трябваше да го търся... Под прозорците ми се бе събрал народ. Сред тълпата полицейският си пробиваше път. Бягай! — закрещя отново у мене някой, а пред очите ми се мярна малката желязна кука на прозореца и здравият шнур на завесата. Бягай! — крещеше по-силно и по-повелително някой в мене. Останах. Защо вие, сестра Меруда, целунахте ръцете ми? Защо? Защо? Те хлопаха вече на вратата ми. Бягай! — крещеше и бясно се кискаше някой в мене. Аз мислех за вас и постъпката ви... Защо целунахте ръцете ми?...

Затвори очи, сякаш отпусна тялото си. И с последното си дихание промълви: Защо вие целунахте ръцете ми...

ЧЕРНИЯТ ДОМ

Срещах го много често. Не знаех кой е той, какъв е, откъде е. Нищо не знаех за него. Още при първата среща ми направи впечатление приликата, която имаше между нас. Той беше нисък, с малко птиче лице и тънки женствени ръце — почти същият бях и аз. По-невероятна беше приликата между външните изрази, на онова, което ставаше дълбоко в нас. Често забелязвах; свивах устни, притварях едното си око, оправях косата си — същото (сякаш мое собствено отражение в огледалото) повтаряше едновременно и той. Аз се сърдех, негодувах, не разбирах. Сякаш една и съща воля движеше нашите членове, повеляваше постъпките ни. Понякога прибягвах до измама, до фокусничество, за да го изиграя. Напразно. Тоя човек никога не оставаше изненадан: и най-мъчителния размах, и най-неочакваното движение той повтаряше със сигурност и точност, тъй както го правех аз.

Но всичко това ставаше много рядко. Аз мислех, че то е само една минутна случайност, на която причината лесно може да се открие — стига само да се помисли.

Без този случай — като оставим настрана малката външна прилика — ние бяхме съвършено чужди и далечни. Особено се различаваше той от мене по своите постъпки. И ако имаше нещо, с което ми обърна вниманието отначало — това бяха именно тия постъпки. Обикновено той заставаше на някой многолюден тъгъл и протегнал напред глава, търсеше онова, което го интересуваше. Но по-често го срещах при спирките на трамваите. Празните вагони никак не го занимаваха. Затова пък дочакваше с видимо нетърпение всяка пълна каруца. Оставяше да се качат новите пътници и след това сам влизаше във вагона. На стъпалото не му харесваше. Въпреки възможността да се качи на платформата или да влезе вътре, той ловко се промъкваше между тълпата и оставаше сред нея. Избираше обаче да не бъде между работници — мъже изобщо. Жените някак повече му се нравеха. И в такъв случай колкото по-притискван беше, толкова по-доволен

изглеждаше. Но настроението му се променяше с намаляването на пътниците. То стигаше до явно недоволство, когато вагонът се опразваше. Тогава той слизаше при първата спирка, за да дочака подходяща каруца. Ако такава не идеше скоро, побягваше към любимите кръстопътища или пред изхода на някой театър, локал. Заставаше там и проточил високо напред глава — гледаше. Погледът му никога не се свеждаше надолу. По земята сякаш за него нямаше нищо интересно. Това той намираще малко по-нависоко: над раменете на тълпата. Там вторачваше своя стъклен поглед и не го отмахваше, докато не оставаше сам. Аз не разбирах този човек — и го следях. Той ме поразяваше със своите постъпки. Те внасяха смут в мене и изостряха любопитството ми. Аз го следях.

Една вечер ние бяхме пак близо един до друг. Той не беше доволен. Това се виждаше. Напразно чакаше пред трамвайната спирка подходящата кола: всички каруци минаваха празни или с неколцина пътници. Той крачеше пред спирката и мърмореше нещо. Отправяше поглед по опустялата улица и неговата фигура сякаш ставаше все по-малка под тежестта на някаква мъка. Но в една минаваща кола той видя нещо и бързо се качи. Аз останах изненадан: колата беше съвършено празна. Тя обаче беше същата, която чаках и аз. Неволно ние станахме спътници. С още няколко: двама работници, една стара дама и две госпожици. Момичетата стояха на платформата и високо приказваха. По всичко изглежда — провинциалистки. Но тяхната компания му се видя по-интересна. Той остана на платформата.

Едната госпожица — стройна блондинка, скръбно разказваше историята си. Дошла отдалече. Търсела работа, квартира. Напразно. Живеела в хотел. Ужасно. Господинът внимателно ги наблюдаваше. Очите му не се отмахваха от тях. Но по-продължително гледаше той блондинката — нейната глава, както винаги. Разкошни златни къдри се пилееха по нея и хвърляха нежни отънъци по лицето. Тънка усмивка присвиваше устните на господина, а погледът му ставаше все по-настойчив. Той сякаш не беше на себе си. Нещо го опиваше, нещо го обезумяваше. Аз видях: той протегна ръка и леко поглади косите на момичето. В тоя миг нашите погледи се срещнаха и той прехапа устните си. Аз се обърнах. Тогава чух неговия глас:

— Вие търсите квартира? Извинете, че се вмесвам в разговора ви, но тъй като...

Пауза. Аз чувствавах как учуденото момиче го гледаше. После — пак неговия глас:

— Ако вие можете да плащате петдесет лева месечен наем, аз мога да ви предложа стая, от която ще бъдете предоволна.

Един женски глас възкликна:

— О, аз никога не мислех толкова евтино!

Не можах да удържа повече. Влязох във вагона и седнах така, че да виждам групата. Господинът се беше съвършено приближил до момичетата и продължаваше разговора с блондинката. Неговото лице сияеше с някакъв странен блясък, а момичето изглеждаше доволно. Явно беше, че работата се нареждаше. Той извади картичка и я подаде на провинциалистката. Аз проклинах шума на летящата каруца и гърлените гласове на двамата работници: не можех да чуя нищо от това, което се приказваше вън. Ядосването ми се оказа напразно, защото миг след това господинът се сбогува с момичетата и скочи от вагона.

Цяла седмица след тая вечер не го срещах. Нямах го пред театрите, из улиците, пред трамвайните спирки. Никъде. Не знаех какво да мисля. Бях свикнал да го виждам навсякъде и неговата липса сега идеше да засили още повече любопитството ми. Не можех да допусна, че се е отказал от любимото си занимание — вечно да дири нещо. Това беше негова страст! А позастарелите хора не се отказват тъй лесно от своите страсти! Дали не беше намерил търсеното? Но какво собствено той търсеше? Неговият поглед, изпълнен с огъня на някакво безумно желание, плаваше между главите на хилядното многолюдие — и там може би намираще диреното. Но какво беше то?

Между това едно странно събитие се случи. Споменавам за него, защото то възпламени за миг у мене страшно подозрение, за да угасне веднага. А по-късно...

Но нека по-добре да разкажа за случката.

Един ден срещнах русата провинциалистка. Тя тичаше из шумната улица и викаше. Не за помощ, не от радост — а тъй, както викат лудите: безпричинно. Дрехите ѝ бяха разкъсани, очите ѝ гледаха в пространството. Но едно нещо ме учуди повече от всичко: нейните златни коси бяха отрязани и по главата ѝ стърчаха само жалки кичури от предишното съкровище.

Аз видях къщата, от която тя излезе. Това беше мълчаливият дом, построен от големи каменни блокове, който винаги ми правеше впечатление. Черните каменни блокове придаваха на сградата величественост и загадъчност. Това идваше и от вечно затворената врата, по която майстор-резбар беше изработил два големи разярени льва, а по краищата — странни фигури на жени и мъже, обезглавени жени и убити мъже. Идеше и от спуснатите жалюзини, през които никога не се виждаше светлина отвътре, нито проникваше слънчев лъч отвън. Аз винаги очаквах тази къща да бъде място на нещо, което ще се случи или се е случило вече, но нещо, което ще порази всички. И сега изглеждаше, че моето подозрение се оправдава.

Повиках стражар и с него поведохме лудата към тая къща. След всяка стъпка нейното безумие растеше. А когато трябваше да прекрачим прага на дворната врата, тя диво се запротиви. Някакъв ужас ѝ навяваше тая къща и не се поддаваше на желанието ни да я въведем вътре. Ние не отстъпихме. Вкарахме я в двора и позвънихме на къщната врата. Трябваше дълго да звъним. Накрая дантелата на едно перде се подигна и някой погледна към нас. Аз познавах тоя поглед. Познавах тоя стъклен поглед. Но скоро трябваше да помисля, че съм се излъгал, защото вратата се отвори и на прага видяхме някаква старуха, която имаше същия поглед.

— Господи! — възкликна тя, като ни видя.

— Госпожицата живее тук, нали? — попитах аз.

Бабата ме погледна учудена:

— Та вие добре знаете, че тя е нашата нова квартирантка.

После, като протегна ръце към лудата:

— Милата! Какво е станало с нея?

— Значи госпожицата живее тук? — обади се стражарят.

Старата жена потвърди.

Аз попитах:

— А някой друг?

— Господи! — прекръсти се бабата и ме гледаше дълбоко учудена.

Аз погледнах към прозореца нагоре и повторих по-ясно:

— А господинът, който преди малко беше на прозореца — той ваш квартирант ли е?

Изумена, бабата отново се прекръсти:

— Какъв господин? Господи! Тук няма никакъв господин. Вие знаете това много добре. Ах, господине, какво значи цялата...

В този миг стана нещо страшно. Обезумялата, която досега стоеше мълчалива и кротка до нас, изведнъж разпери ръце и преди да успеем да я задържим, се хвърли по стълбата към прозореца, чиято завеса по-рано се беше повдигнала. На една крачка от него тя внезапно се вцепени на мястото си, завъртя се и политна надолу по каменните стъпала. Кръв обагри лицето ѝ — то се сгърчи в страшна болка, и не мръдна повече.

— Милата ми! Милата ми! — чух отново гласа на бабата...

* * *

Мина една седмица.

През тия дни аз почти забравих господина от трамвая, потресен от случки и изживявания, които не мога да разбера.

Отсъствувах от града, а когато се върнах, стана първата неясна за мене случка. Отивах към дома, в който живеех. Бях вече на няколко крачки пред него. Една мисъл ми мина: някога аз съм виждал този дом. Не тук — другаде! Не можех да си спомня къде, но сега в мене по-ясно възникна споменът за тази къща. Аз виждах нейната голяма врата и черните блокове, от които беше построена. Виждах странните фигури на обезглавени жени и убити мъже, изобразени по дървото на вратата. После: жалюзините с позеленели железата. В моя спомен и тук, в лицето на моя дом — поразителна прилика! Помислих дали моите разстроени нерви не са ми устроили комедия и да са ме довели пред оня чужд дом, който познавах. Помислих и пристъпих към вратата. Натиснах звънеца. Едно перде се заклати в първия прозорец на долния етаж и зад него видях едни очи. Зачаках в тревога. Споменът за тези очи ме обгаряше. Къде бях виждал тези очи? Трябваше да се засмея — вратата се отвори и на прага се показа моята стара икономка.

— Какво нещастие! Какво голямо нещастие! — започна тя още от вратата. Но радостта вече кипеше в мене. Какво по-хубаво след толкова безименни тревоги да бъдеш в своя дом! Аз ударих леко бабата по рамото и казах:

— Ти си счупила нова чаша? Нищо. Нищо даже и ако си счупила десет от най-хубавите чаши.

— Господи! — възкликна тя.

Аз си влязох в стаята. Бедната женица се чувствуваше винаги нещастна, когато нейните трепереци ръце ѝ изневеряваха. Нищо. Аз не исках и да мисля за това. Радостен, въздъхнах сред любимата обстановка и се излегнах на отоманката.

Навън се свечеряваше. Камбана биеше за вечерня и нейните удари се преплитаха с гласа на някакъв вестникар, който високо провъзгласяваше новините на своите вестници. Когато минаваше под прозорците ми, той вече крещеше най-голямата си новина — и тя възбуди моето любопитство. Повиках старата жена и я пратих да купи всички вестници. Няколко минути по-късно аз четях:

От известно време в столицата ни се случват странни и поразителни по своята прилика неща.

Следваше едно дълго описание на случката с русата провинциалистка, която тъй трагично загина пред своята квартира. После:

Но ето че завчера гражданите бяха свидетели на една втора такава случка. Вчера — на една трета. А днес осъмнахме с четвърта.

Винаги при едни и същи обстоятелства: отнякъде се задавала една обезумяла жена и с писъци тичала из улиците. Дрехите — разкъсани; лицето — издраскано до кръв. Но най-интересното било, че на всички косите били отрязани.

Последната част от вестта аз дори не прочетох. В паметта ми ясно израсна пред мене онова, което никога не бях видял: случилото се с останалите жени. Не знам защо, но аз веднага почувствувах, че то ми е отдавна известно. Че съм чувал за него, а може би — и видял. Аз си казах: на следния ден из улиците тичаше една друга жена с отрязани

коси, после една нова, след това още една — и винаги с отрязани коси. И прочетох същото във вестника. Но когато стигнах до пасажа „отрязани коси“, аз коригирах и себе си, и вестника. Гласно казах: косите не бяха отрязани, а отскубани, откъснати — с ръце и нечовешки усилия.

За миг в душата ми изплува странна картина. Мъгла се спущаше в съзнанието ми, виждах небивали неща, пред мен се движеше лента от случаи и събития и аз не знаех спомен ли бе всичко това или сънувах. Едно само помня: страшен ужас ме облада. Побягнах по улиците и когато погледнах своя дом с големите каменни блокове и затворените жалюзини, с разярените зверове по вратата — някой изписка в мене: това не е твоят дом!

През една нова седмица се случи това, след смъртта на бедната провинциалистка. През тия дни аз бях почти забравил господина от трамвая, нито го срещах някъде.

* * *

Срещнах го един ден по-късно. В бюрото за квартири. Аз търсех — той предлагаше. Когато излезе от бюрото, помолих за неговото предложение. Прочетох:

Стая добре мебелирана, само за госпожици, при нищожен наем, но с условия, които трябва да се уговорят.

Следваше адресът. И той указваше същата къща, от която аз видях да излиза обезумялата провинциалистка през онзи съдбоносен за нея ден. Останах изумен. Бабата каза тогава, че там не живее никакъв господин. Защо излъга тя? Какъв смисъл имаше лъжата й? Гледах листчето с адреса и не можех да си дам никакъв отговор. Тази квартира беше точно подходяща за моята сродница, която ме беше задължила с търсенето. Още повече ми се нравеше, защото щях да изпълня план, който внезапно проблесна в мен. Аз съчетах случките: лъжата на бабата, странното подлудяване на провинциалистката;

внезапно в мен възникна спомен за известието във вестника — и реших, че трябва да проникна в дома на господина от трамвая.

Но от плана ми нищо не излезе. Аз дадох адреса на своята сродница и я изпратих в дома. Един час след това тя се върна. Той отказал да ѝ даде квартирата: тя не отговаряла на условията. Той давал стаята само на бедни момичета от провинцията, и то с условие, че неговата квартирантка ще му помага в домакинството.

След тоя ден нашите срещи зачестиха отново. Аз го виждах навсякъде: по многолюдните кръстопътища, пред театрите, пред трамвайните спирки. Винаги и навсякъде, където имаше много хора — особено жени. Очите му напрегнато блуждаеха между тълпата. Но често те се спираха само върху един предмет. Проследявах погледа му и нашите очи се събираха в един фокус: главата на някоя жена.

Но през тези дни той не изглеждаше много доволен. Търсеше и явно беше, че не му се удаваше. Аз знаех вече какво търси. Реших да му помогна.

Няколко дни по-късно му изпратих една нова квартирантка. Предварително ѝ казах как да се държи и тя бе приета. По-скоро аз предполагах, че е приета, защото тя не се върна същия ден, както бяхме уговорили. Не дойде и на втория, и на третия ден. Започнах да се безпокоя. И една вечер сам тръгнах да отида при нея. Слава богу, че сторих това! Но не мислете, че успях да помогна с нещо на момичето. Не! През тази нощ аз имах нещастieto да бъда само зрител — безпомощен зрител на нечовешкото, което се разигра пред очите ми.

Преди да се осмеля да позвъня и попитам за своята позната, когато влязох в двора на къщата, погледът ми бе привлечен от особената светлина, която трептеше в една от стаите. Тя беше в долния етаж, наред с друга, през спуснатата жалюзина на която едва проникваше светлината отвътре. Аз пристъпих към прозореца на първата. Завесата беше спусната и трябваше да надникна през дантелата. В дъното горяха няколко свещи, поставени на висока подложка. Под тяхната светлина можах да разгледам стаята. Четири голи стени, на една от които висеше кожен бич; един селски оджак, пред който бяха нахвърляни дърва; а встрани — един голям дървен сандък. Но в дъното на стаята видях и нещо друго: голяма пожълтяла икона, а пред нея — коленичил — някакъв човек. Аз го познах. Господинът от трамвая. Той седеше там и се молеше. Или се

преструваше, че върши това. Никога не очаквах да го видя в такава поза. Скоро трябваше да се уверя, че това наистина е поза, ако не и нещо по-лошо.

Не бяха изминали и няколко мига, когато чух гласа му. Той викаше някого. Едно познато име. С трепет зачаках. В стаята влезе моята приятелка. Тя изглеждаше спокойна и като че ли свикнала вече с обстановката и странностите в тая къща. Тя тихо пристъпи към своя хазаин.

— Коленичи! — чух неговия глас, и той се изправи пред нея с някаква голяма книга.

Момичето се подчини. Той сложи ръката си върху главата ѝ и промърмори нещо. Не чух какво. Видях. Неговото лице — тихо, смирено, огряно от светлината на фанатична вяра. А момичето кротко бе скръстило ръце за молитва и чакаше. Тогава отново чух неговия глас:

— Съблечи се!

Момичето погледна учудено. То не бе очаквало това. Но той я притисна с едната си ръка, навярно за да внуши своята мощ, и повисоко заповяда:

— Хвърли дрехите и чакай пречиштането!

Моята приятелка се изправи и блъсна книгата и самия него настрана. Той не мръдна. Само очите му се взираха в нейната глава. Той вече не беше смиреният верующ. Сега беше такъв, какъвто го познавах от улицата, а пред него беше търсеното. Той се взираше със своя стъклен поглед в него и чакаше. Ръцете му потреперваха и на няколко пъти се издигаха към момичето. Но то не изглеждаше, че ще изпълни заповедта му. Цяло настръхнало, то стоеше срещу него и беше готово да се брани. Тогава аз видях как неговото лице се изостри, а ръката му се протегна напред. Но не към момичето, а към стената. Същата стена, на която висеше бичът. Миг след това кожената сплитка изпищя във въздуха и се обви около тялото на моята приятелка. Тя извика и побягна към вратата. Остана там, за миг разперила ръце, с ужас в очите — и се изгуби. Бичът втори път изсвири във въздуха и падна някъде из стаята. Господинът от трамвая не изтича след избягалата. Той остана сред стаята: чупеше ръцете си, а тялото му трепереше. Пламъкът на свещите играеше по лицето.

Аз не знаех какво стана с приятелката ми. Изтичах към входа на къщата и блъснах вратата. Тя беше заключена. Върнах се и отидох към прозореца на втората стая. Жалюзината беше здраво притисната и аз не можех да видя нищо в стаята. Чух само един сподавен плач. Тогава всичко ми стана съвсем ясно, като че някога съм го виждал или сега го виждах. Една елегантно уредена спалня. Насреща — огледало над мраморен умивалник, и в него — фигурата на една жена, трепереща в несдържан плач. Познах блузата и черните къдри на своята позната — и исках да изтропам. Нещо ме въздържа: една мъжка фигура се приближи до тая в огледалото. Миг след това от огледалото изчезнаха двете изображения, за да видя сред стаята моята приятелка, а срещу нея — господинът от трамвая. Те се гледаха. Но това беше само за миг. После той протегна ръка.

— Вземи! — чух аз гласа му и видях да подава някакъв бял предмет на момичето.

— Какво искате от мене? — проплака моята приятелка.

— Вземи! — долетя до мене гласът му.

После отново пак неговият глас:

— Ти си блажена сега! Ти си блажена след причестяването! А ето сега и нафората. Вземи!

Аз не можех да разбера нищо от странностите на този човек. Това не бе кроткото внушение на верующ, а несвестните пориви на луд. Едно разбирах само — техния обект. Те заплитаха в една чудовищна мрежа моята приятелка. Но какъв беше смисълът на това заплитане?

Момичето прие нафората. При това господинът от трамвая прилепи ръце една към друга и кротко гледаше своята жертва. По лицето му се разливаше блаженство и доволство — докато момичето започна странни гърчения и треперения. Сладна усмивка цъфна на устните му и то пошепна нещо. Аз не чувах какво, но то като че ли повика, като че ли призова мъжа. Той приближи и обви ръце около тялото ѝ.

И сега започваше страшното. Момичето се гърчеше и притискаше до себе си мъжа, а той, коленичил пред нея, прокарваше ръцете си по цялото ѝ тяло: от нозете нагоре, все по-нагоре, в странни скачания и плъзгания, към раменете, до главата, до косите ѝ. И тук те се свиха, прихванаха здраво плитките, разплетоха ги, издигнаха ги

нагоре като стена от нежни жици, слязоха пак надолу, обхванаха цялата коса до черепа.

Аз изтръпнах. Исках да извикам, но нещо стягаше гърлото ми. Исках да разбия прозореца, юмрукът ми остана във въздуха. Една необяснима сила сковаваше всичките ми членове. А страшното продължаваше пред очите ми.

Момичето изписка от болка и се загърчи. Тогава господинът от трамвая обви лицето си с нейните коси, прехапа ги. Косите съвършено закриваха неговата глава, а моята приятелка се губеше някъде под него. Аз виждах само ръцете му и бесния трепет на тялото — и чувах непрекъснатия болезнен писък на своята приятелка. Тя изнемогваше. Но, обхванат от безумна похот, той не преставаше. Впиваше се все поплътено в своята жертва, ръцете му трепереха и все по-бясно развяваха косите, които обвиваха и ласкаеха лицето му.

В тоя миг той се изправи, издигна нагоре ръце и аз видях: косите! Откъснатите коси на моята приятелка! Той ги ласкаеше, хапеше, целуваше. Обвиваше се в тях, искаше, благославяше. А момичето се гърчеше в адски болки в леглото и пищеше.

Направих нечовешки усилия и блъснах жалюзината. Тя не се счупи. Изтичах към вратата и я налегнах с всички сили. Тя отстоя. Тогава се спуснах из улицата и завиках...

Събраха се хора. Аз им разказах всичко. Казах им за страшното, жестокото, което стана в къщата. Те заблъскаха по вратата — дълго и силно. По вратата на къщата, в която видях страшното зрелище. Аз също блъсках — силно, до кръв. Изглеждаше, че в къщата всичко спи дълбок сън. Дълго време никой не се обади. Най-сетне видях да се повдига крайчецът на едно перде и там зад него — две очи, две стъклени очи. Аз ги познах: те бяха неговите. Сега не се съмнявах в това: те бяха неговите. Зачаках. Чува се бавни стъпки. Той иде. Аз казах: Той иде. Хората също зачакаха с трепет. Но вратата се отвори и на прага застана предишната баба. А горе на прозореца нямаше вече никой.

— Къде е той? Къде е той? Извикай го! — завика тълпата, а аз най-силно.

— Кой? Кой? — трепереща, питаше бабата.

Тогава ние влязохме в къщата. Претърсихме навсякъде — всички стаи и ъгли. Бабата тичаше след нас и викаше:

— Тук няма никой. Никой друг, господин Лунц, какво става с вас? Господин Лунц?

Ние не я слушахме. Обърнахме цялата къща. В нея нямаше никой. Тогава аз казах: Да търсим още, той се е скрил! Но разбрахме отново, че в къщата нямаше никой освен бабата и младото момиче, което ридаше в леглото.

Аз отидох при него и го попитах:

— Къде отиде той? Избяга ли?

Тогава момичето се изправи, погледна ме, погледна другите и като се хвърли отгоре ми, завика:

— Демон! Звяр! Чудовище!

Аз казах:

— Тя е луда. Тя е безумна. Той беше тъй жесток с нея!

— Ти ме подлуди! — изкряска тя.

В същия миг тя се хвърли отново върху мене, хвана се за жилетката ми — копчетата попадаха по земята — и тя издърпа едни коси — едни женски черни коси...

Хората ме гледаха с широко отворени очи. Те всички ме гледаха с широко отворени очи. С моите ги гледах аз. Тогава някой каза:

— Той е луд или мошеник.

И очите на всички се притвориха и станаха зли. Аз не мръднах. Аз само помислих, помислих с широко отворени очи: това е черният дом, страшният черен дом, в който живее ужасът...

А до мене някой горко плачеше:

— Какво става с вас? Какво става с вас, господин Лунц? — плачеше до мене старата ми икономка.

ПЪТЕКИ ПРЕЗ НЕУЛОВИМОТО

1

Пътят опустяваше и глъчката по него стихваше. Зелените борове лягаха над хълма като огромен, черен плащ, под който едва поникващите цветя и охранената земя можеха да починат спокойно до зори. Долу градчето изплиташе последните брънки от мрежата на вечерните си светлини. Така отново настъпваше първият час на нощта и пак сварваше Роза и годеника ѝ на бялата пейка при завоя на пътя, когато оня се появяваше.

С Роза ставаше нещо. Едва долавяше думите на Стамен. От оная вечер, през която за първи път видя Нощ, с нея ставаше нещо. Не можеше да си обясни какво. Смътно чувствуваше в часа на вечерния здрач: Нощ ще мине отново покрай тях, тя трябва да го дочака, без да мисли за друго. Годеникът ѝ беше забелязал. Но не се издаваше. Само питаше:

— Защо тъй лошо ти действа настъпването на нощта. Роза?

Три пъти вече. И първата, и втората, та и следващата вечер. Тя гледаше втренчено по пътя откъм гората и очакваше със затаен дъх. Оттам се задаваше Нощ.

Тази вечер Стамен не намираше за необходимо да зададе въпроса си. Опита да се пошегува:

— Роза, нощта иде! — и галеше ръката на годеницата си.

Тя не го слушаше, само ръката ѝ потреперваше и отговаряше на ласката. Така предполагаше. В изблик на нежност целуваше малките, бели пръсти. Но неочаквано видя.

— Нощта иде, дете! — повтори и особено наблегна на първата дума, за да се разбере кого вижда.

Роза го бе видяла също. Не помръдна. По пътя откъм гората бавно, люлеещ се, пристъпваше Нощ. Едва въздържащ се от смях, Стамен предложи:

— Ако искаш, мога да го повикам!

Роза не отговори. Извърнала глава, вираше се в приближаващия човек. Годеникът усещаше тялото ѝ да трепери.

— Хей, Нощ! — извика той.

Роза му стисна ръката, тихо помоли:

— Остави! Недей!

Люлеещ се, човекът отмина. Стамен прегърна любимата си, извърна я към себе си:

— Кажй, мила — започна той съвсем сериозно, — защо ти ставаш така особена, щом... Нима тоя идиот...

Тя го прекъсна.

— Не го наричай идиот...

Стана, предложи:

— Да вървим!

Двамата тръгнаха по прекия път за градчето. Стамен отново се опита да получи някакво обяснение:

— Искам да ми отговориш, Роза, само на един въпрос...

Тя го дръпна по първата пряка улица.

— Роза! — укори я той.

Тя спря. Подаде ръка.

— Довиждане!

Той погледна. Момичето се усмихна леко.

— Стигнахме вече!

— Довиждане! — отговори годеникът и отмина по продължението на улицата.

2

Стройната му фигура се бе прегърбила. Тъжен, Стамен пристъпваше бавно към своя дом. Тревожна мисъл разстройваше цялото му същество.

Той не беше ревнив. Още по-малко можеше да се събуди в него такова чувство при един съперник като Нощ. Той смяташе: да ревнуваш своето от друг, значи да се приравниш с противника. До такова унижение Стамен не можеше да достигне с Нощ. За него все пак беше необяснимо настроението, в което изпадаше Роза, и той вече се тревожеше. Първите вечери се забавляваше. Отдаваше всичко на детската натура на годеницата си. Тази вечер сметна, че в постъпките ѝ лежи нещо повече от детинщина. Какво е то, не можеше да си обясни. Виждаше: то увличаше и променяше любимата му.

Спря. Мъка за нещо, което губеше, притисна сърцето му, рушеше спокойствието и увереността му.

Някога той гонеше всяко хубаво момиче и на всички с еднаква жар подаряваше своята нежност, защото не обичаше никоя. Той беше строен, мургав красавец, обичлив и остроумен и нищо не му пречеше да остане верен на себе си. Така минаха доста години. Между това ходи в чужбина, учи, завърши и когато се върна, почти веднага го назначиха архитект на града. А в странство като че бе оставил всичко, което беше някога. Поне тъй прецениха хората около него и отдаваха промяната на възрастта и полученото солидно образование. Сам Стамен малко вярваше, че нещо се е променило в него. Той дори се присмиваше на късогледството на близките си. Не беше ли достатъчно за тях да видят, че не върши едно или друго, за да повярват в някаква промяна! Да, Стамен се бе върнал, какъвто беше отпътувал! Ако имаше нещо, което можеше да се нарече промяна, това беше вярата му, че най-сетне е намерил в лицето на Роза търсеното момиче между десетките ухажвани от него някога. Любовта между двамата започна още щом се видяха в деня на завръщането му.

Роза напълно заслужаваше вниманието му. Тя беше малка хубава мечтателка, току-що завършила гимназия, рисуваше добре и жадуваше да стане художничка. Лекомисленият победител довчера на женските сърца сам бе един победен и не искаше да бъде друго.

Тази вечер разбра, че е свършено със спокойствието и щастието му. Идеше нещо ново и неговият образ се налагаше с най-кресливи черти. Явно Нощ беше за Роза нещо повече от дразнител на детското ѝ любопитство.

Стоеше сред улицата и тръпнеше в мъка и безпокойство.

Няколко крачки нагоре беше домът му.

3

Роза влезе плаха в стаята си. Бялата моминска обстановка, в която всяка играчка и бродерия някога толкова я радваше, сега не ѝ направи впечатление. Свали шапката си почти механично. Тука беше старото кресло, пренесено от кабинета на покойния ѝ баща. На това кресло някога ѝ бяха хрумвали първите момински желания и мечти. То знаеше за нея повече от най-добрата ѝ приятелка. Но тази вечер Роза беше мълчалива и затворена и за доброто старо кресло. Седна на него и то трябваше да разбере, че не е нужно за нищо друго.

Момичето се страхуваше от мислите и чувствата си. Те не бяха като някога, когато мечтаеше за бъдещия си живот, за своя жених.

Нейният жених! Приглаждаше буйните си руси коси, съвсем случайно поглеждаше в огледалото очите, които се преливаха от сиво към зелено и мислеше някога за своя жених. Той не трябваше да бъде като другите. Беше чела приказката за чудния принц, очакван от всяко момиче, и сама тръпнеше за такъв. Имаше дързостта да очаква и повече от принц. Стамен дойде точно навреме като очаквания. Тя се радваше и беше щастлива. Докато срещна Нощ. Вечерта на този ден те се видяха отново. Не си казаха нищо, нито се поздравиха. Тя го виждаше за първи път, а Нощ мина покрай нея, без да я погледне. Но не това накара да го причаква следващите вечери на бялата пейка. Имаше друго, и по-силно от един хвърлен поглед. Когато той минаваше, тя чувствуваше пипалата на нещо неизпитано да я сграбчва и ласкае. Успокоението не идваше и след като той отминеше, нито през остатъка от вечерта, още по-малко през новия ден. Тя все още беше възбудена, разсеяна. С нетърпение очакваше часа на новата им среща. Вземаше годеника си и почти насила го отвеждаше на пътя по хълма, дето привечер градската младеж излизаше на разходка. Без да се преструва, държеше се със Стамен ласкава, приказлива. С настъпване на вечерния здрач той сякаш изгубваше за нея всяка привлекателност, обземаше я трепет и с цялото си същество започваше да очаква другия.

Тъй се случи първата вечер, втората, третата. Тя се страхуваше вече, че мислите и чувствата ѝ към Нощ са по-силни от тези към годеника ѝ. Това разбра последната вечер. Тялото ѝ още тръпнеше от неизказаното, което пробуждаше у нея този човек. И пред него тя видя избрания приказен принц безсолен и никакъв. Смътно съзнаваше това, без да може да го изкаже ясно с думи. Чувствуваше само, че е видяла разтворени вратите на нещо загадъчно и желано, към което трябва да приближи.

4

Стамен скочи от леглото. Неспokoйната нощ беше оставила бледи следи по лицето му, но не беше го лишила от енергията му. С нервни, бързи движения се облече и излезе. Тази припряност издаваше всъщност станалото дълбоко в душата му. Първите стъпки на улицата показаха това. Краката затрепераха. Обща слабост и колебание го принудиха да спре. Само допреди миг беше му ясно какво трябваше да направи. Мисълта, която внезапно го бе дигнала от леглото и повела навън, сега се разпиля в нещо неуловимо. С нея се прекъсна и енергията му.

Облегна се на близкия телефонен стълб и болно пое дъх. Но в същия миг видя Роза. Изправи се и притисна до стълба. Радост и облекчение бяха първите му чувства. Не за дълго. Скоро нещо у него се пречупи и загърчи в лапите на ново чувство. Роза излезе от къщи и не тръгна по пътя към дома му, както правеше това всеки преди обед. Няколко мига той се бори с породилото се съмнение. После тръгна след момичето.

Тя излезе на главната улица, пресече малка пряка и тръгна по успоредната улица на първата. Не спираше никъде, нито се обръщаше, вървеше ясно насочена и уверена. Само на моста спря случаен минувач и попита нещо. Навярно за някоя улица, защото спреният човек замаха ръце и очерта посока. Стамен не я загубваше от погледа си. Но когато тя премина моста и тръгна по малката крайна уличка, той не направи нито крачка повече след нея. Разбра къде отива. На тази уличка живееше Нощ. Съмнението му се оправда. Извърна се и бързо тръгна обратно към града.

5

Роза пристъпи през дворната врата и приближи малката, схлупена къщичка, в която живееше Нощ.

Тази къщичка, както и обитателят ѝ бяха известни на цялото градче. Някога те бяха подбудили най-голям интерес. С някакво особено отношение местните жители говореха за Нощ, къщичката му и за всичко, което се беше случило. Това не се дължеше само на характерната бърливост на хората от малките провинциални кътчета. Каквото имаха да разкажат жителите на градчето, горещо и възбудено биха бърбили за него и други, стига всичко да беше се случило при тях.

Преди три години в тази къщичка на крайната улица живееше цялото семейство на Нощ. Още тогава хорските езици немалко приказваха. Бащата Нощ — едър, плещест дърводелец, беше прочут със своята грубост и безобразния си нос, изгризан от някаква болест. Като достойни наследници следваха: Видол — по-малкият син, който страдаше от епилепсия, и Тихо — по-големият, когото сега наричаха Нощ. Това име всъщност хората биха му го давали с непогрешимо чувство още тогава. То му допадаше напълно. Той беше от ония редки хора, които почти нищо не приказват, а само вършат и оставят дълбоки следи от всяко свое дело. Външността напълно отговаряше на характера му. Имаше бледо, изпито лице. Различаваше се от мъртвешко само със странно блестящите очи, които вковаха и привличаха със силата си. Когато приказваше, устните му разкриваха едри прогнили зъби и се сбръчкваха в болезнена гримаса, ушите му стърчаха, косите бяха преждевременно побелели. Най-особен у него беше вървежът му. Той сякаш не ходеше, а дебнеше, при което тялото се люлееше от една на друга страна. Всъщност необикновеното в неговия вървеж се дължеше на краката му, извити навътре при коленете.

Всичко това беше достатъчно за хората на градчето, за да наблюдават и приказват. Толкова грозота, събрана в едно семейство,

можеше да възбуди и най-спокойното любопитство. Наскоро те намериха нов и по-подходящ повод да се разбърят. Умря майката Нощ. Тя беше бледа, грохнала от беднотия женица, но можеше още дълго да живее, ако не бе изпитвала тъй често юмруците на мъжа си. Един ден преди нейната смърт няколко улици около къщата на семейството гърмяха от голяма караница. Обитателите на тия улици отдавна бяха свикнали с това, но тази вечер всичко беше някак извънредно. В кавгата сега вземаха участие всички членове на семейството. Бащата, както винаги, укоряваше жена си, че била болна и му родила изроди. Майката и синовете обвиняваха бащата. Той налагаше мнението си с пестници. На другия ден майката почина. Съседите очакваха последствията от тази смърт с нетърпение. Бащата трябваше да бъде арестуван и даде обяснения за сините петна по тялото на мъртвата. Но друго събитие изпревари това. Не мина и един нов ден, старият Нощ беше намерен съсечен с брадва в двора на собствения му дом. Всички подозрения за престъплението бяха насочени, разбира се, към синовете. Но когато дойде денят правосъдието да си каже думата, Тихо, по-големият син, беше освободен по недоказаност. В затвора остана само Видол. Против този край на делото никой не можеше отначало да възрази. Новите подозрения дойдоха по-късно.

Тихо, единственият останал член от семейството, изведнъж стана някак много особен. Саможив още отпреди, сега той съвършено се затвори. Ала не това даваше повод за подозрението, а новият израз, в който се сгърчи лицето му, израз на неутолима мъка, докато в очите му загоря някакъв загадъчен и плах огън. Наистина станалото можеше да се обясни с преживените нещастия в семейството. Хората не искаха да се поддадат на това обяснение. Те вярваха вече друго и то се понесе из целия град: не Видол, а Тихо е убиецът на бащата!

Тези късни подозрения обаче не измениха положението. Видол остана в затвора, а Тихо — у дома, самотен, изоставен от всички със своята потайна мъка. През деня той почти не се вестяваше на улицата. Едва привечер го виждаха из крайнините или в гората, по пътя, дето младежта правеше вечерната си разходка. Напоследък вечер започна да се мярка и из ресторантите. Продаваше малки гипсови статуетки. Кога беше усвоил майсторлъка да прави тези статуетки, малцина любопитствуваха.

Тъкмо това обстоятелство беше намислила да използва Роза като мотив за посещението си. Тя почука на къщната врата. Еднообразното леко стъргане, което се чуваше отвътре, престана.

— Кой е? — чу се не глас, а сякаш ръмжене.

Същевременно Роза долови познати стъпки, отмерени като махало на часовник. Дъските отвътре проскърцаха, а къщичката се разклати.

— Кой е? — повтори въпроса и на прага се показа Тихо.

Той беше загърнат с някакво бяло платно от раменете надолу. По него личаха следите на гипсовия прах. Най-много по ръцете и лицето.

— Извинете... — започна Роза.

Той я изгледа, без да може да прикрие израза на недоволство. Устните му се свиха в своята гримаса, гърчеща се до щръкналите му уши, грубо изфъфли:

— Какво търсите?

Момичето се смути. Не очакваше такова посрещане.

— Извинете... статуетки — започна повторно.

Вратата се тръшна пред лицето ѝ. Съвършено изплашена, Роза побягна из улицата. Тя не можеше да разбере грубото държане на Нощ, но в този момент и не помисли за него, а за себе си. Какво я беше накарало да дойде, какво очакваше, какво търсеше. Отдадена на тревогата, че е оплетена в някакви незнайни сили, тя чувствуваше единствената нужда бързо да се прибере у дома си, безпомощна, изплашена.

Тук я очакваше нова неприятност. Стамен беше идвал и без да я дочака, бе оставил записка. Съобщаваше ѝ, че не може да понесе мъката, която тя му причинявала със своите чудатости. Изглежда, той я бе проследил и знаеше за посещението ѝ в дома на Нощ. Той тъкмо така пишеше: че не може да понесе капризите ѝ да посещава разни типове от рода на Нощ. Накрая: че ще смята всичко свършено помежду им, ако тя още днес не му обещае, че случаят няма да се повтори.

Пръстите на Роза смачкаха листчето и го накъсаха. С това тя сякаш скъса и последната нишка на сдържаност. Тялото ѝ се поколеба, лицето ѝ се сгърчи в мъка. В следващия миг тя изтича до старото кресло и се отдаде на нервен, несдържан плач.

6

През целия този ден Стамен очакваше отговор на бележката. Отначало беше твърдо решил да устои на казаното в нея. Колкото Роза забавяше своя отговор, започна все повече да се колебае. Накрая той съвършено се разкая за прибързаната си постъпка.

Дошъл до това състояние, Стамен поиска да поправи стореното. Пригответи се и излезе. На улицата напълно се изплаши. Не беше ли направил нещо и разрушил възможностите за търсеното от него щастие, свързвайки се с единственото момиче, което бе истински обикнал. Започна да се укорява. Трябвало е да разбере, че постъпката на Роза нищо не значи, че е най-невинното, което едно момиче може да направи. Тя е млада, търси интересното, неவிжданото. Ето един тип — Нощ е тъмно име, замислени очи, бели коси, криви крака и мрачната мътва около него. Не като всички. Той е страшилището в приказките, ужасява децата и те все пак искат да го видят. Спря замислен. Защо той не беше съобразил по-рано всичко? Защо...

Желанието да поправи колкото се може по-скоро стореното изведнъж прекъсна мислите му и го тласна бързо към дома на Роза.

Беше вече късна вечер. По малката тъмна уличка лежаха сенки от осветени прозорци. В дъното дремеше фенер. Бяха забравили да го запалят или някой нарочно го бе загасил. Стамен помисли и за двете възможности. Този фенер беше мястото, дето се разделяха двойките, идещи от разходката по хълма. Те предпочитаха там да бъде тъмно. Наблизо беше и къщата на Роза. Няколко бързи крачки и Стамен спря пред дворната врата. Тогава му хрумна нещо. Дръпна се към средата на улицата и погледна към стаята на годеницата си. Светеше. Роза не беше още легнала. Обхвана го момчешкото желание да сложи ръце, присвити в тръба на устата си, и да извика. Не се сдържа.

— Роза!

Името на годеницата му прозвуча високо и отекна. Но с последния още носещ се звук, Стамен чу един нов, друг глас зад себе си съвсем ясно: някакво ръмжене, мърморене, ругане. Обърна се. От

тъмнината около фенера излезе Нощ и като се залюля повече от друг път, тръгна по пътя на хълма. В същия миг светлината от прозореца на Роза угасна. Стамен направи крачка след Нощ и спря. Поколеба се. Изтича отново и пак спря.

Едно подозрение, по-силно от предишните му безпокойства и тревожни мисли, късаше всеки негов порив. Той искаше да стигне Нощ и същевременно на всяка цена да види Роза. Двамата трябваше да му дадат някакво обяснение за случилото се. Нямахте сили да догони Нощ, нито да извика повторно Роза. Пристъпи до фенера пред дома на любимата и там остана дълги часове.

От тази вечер мина много време. Стамен живееше с видимо безразличие към всичко. Хората скоро видяха в него отново предишния лекомисленик и не го осъждаха, защото вече прекалено се говореше за Роза и нейните чести посещения в къщичката край реката. Но лекомислието на Стамен беше само умело прикриване на мъката, в която живееше и го рушеше. Въпреки всички приказки, тъй неочаквано окръжили името на годеницата му, той още не можеше да повярва, че между нея и Нощ има нещо. Все се утешаваше с детето от приказката, което иска да види чудовището, и не намираше нищо лошо в неговото любопитство. Трябваше само да почака. Имаше дни, през които крещеше и налагаше на себе си това „трябва“, защото всъщност и измислицата за приказното чудовище и любопитното дете беше утеха, зад която се прикриваше оскърбеният и пренебрегнат мъж. Да, оскърбен и пренебрегнат, защото въпреки неговата готовност да оневини поведението на Роза, тя не бе дала още никакъв отговор на записката, която ѝ бе пратил.

Този отговор не дойде и три седмици след като бе станало нужда да се изиска. А на края на третата седмица се случи тъй, че направи отговора въобще невъзможен. Роза внезапно се самоотрови. При първия слух за това Стамен забрави всичко и побягна към дома на нещастията. И след дълги дни видя отново любимата си, но мъртва. Тя лежеше в своя бял ковчег, отрупана с цветя, сложени нарочно в изобилие, за да прикрият лицето ѝ, сгърчено около синьо-червения белег от някаква рана при устата. Когато Стамен влезе при мъртвата, тя не измени с нищо израза си. Само риданията на нейната майка станаха по-неудържими и мъчителни.

8

Около отравянето на Роза се понесоха различни слухове. Те се събираха в едно: Нощ. Всички бяха уверени, че той има някаква връзка с това самоубийство. Тая увереност се усили още повече, когато се разбра, че в деня на нещастиято той изчезнал от града.

Стамен вярваше повече от всички във виновността на Нощ. Но приписваше си и своя вина. У него бе започнала предишната игра на разкаяние и упори. Роза беше дете, защо той, мъжът, я изостави? Защо вместо ревниви условия не я предупреди, посъветва, приласка? Обстоятелствата против момичето с нищо не намаляваха чувството му на виновност. Те само подсещаха за Нощ, който беше непосредствено свързан с тях. Тогава у него се събуждаше някакво диво озлобление и омраза. Стръвно искаше да срещне Нощ. Свиваше пестници и се чувствуваше способен с един удар да смачка кривокракото чудовище. Но никой не знаеше къде е Нощ.

Така минаха дните до началото на маскарадните празници. Когато те настъпиха, някакво опиянение облада всички. Не се говореше вече за нищо друго освен за радостите през настъпващите празници и за предстоящия бал. Най-сетне и той бе устроен в салона на офицерското гарнизонно събрание.

О, тези провинциални балове! Скромната офицерска зала се обръща само в няколко часа в огромно гнездо на паяк, изплел мрежата си от разноцветни ленти. Машинките на всички книжари издупчват милиони конфети. Търговците вече са направили своите поръчки в столицата за венециански фенери и най-разнообразни маски. Заскърцват всички тавани и стари гардероби, разтършувани от лакомци за подходящ маскараден костюм. С приближаване вечерта на бала шумът и движението се усилват. Някаква нервност обхваща всичко. В определения час тя се обръща на истинска лудост. Започват да пристигат маските в смешно комбинирани костюми. Явно е, че един се смята за рицар от средновековието, там онзи — за някакъв паша, ето и жените му във фереджета и шалвари, сетне идат офицерите от

някакви фантастични армии, пиерота, коломбини, дяволи, змейове. Но невинаги околните вземат маскирания за какъвто се представя. От това произлизат недоразумения, закачки. Става весело, прекалено весело. Оркестърът вече е настанен на галерията. Започват танците, пиенето, целувките из тъмния коридор. Милите провинциални балове!

Тази вечер в разгара на танците една маска обърна внимание на някой, сетне на друг. Скоро хората от целия салон насочиха поглед към маската и се отдръпнаха. Тя остана в кръга от насочените погледи.

— Гледайте! Гледайте! — зашепнаха веселящите се един на друг.

Изведнъж някой извика:

— Но това не е маска! Това е той!

Веднага кръгът около уродливата маска стана още по-широк, а лицата на хората се смръщиха.

— Няма ли кой да го изгони! — чу се глас.

Нощ дигна лице. Загледа хората със свиреп поглед. Защото това беше наистина той, който знае отде появил се отново в града и пристигнал тази вечер на бала.

Оскърбени, възмутени хора отново завикаха:

— Няма ли кой да го изгони!

Но преди някой да се опита и изпълни поканата, Нощ изправи сгърбената си фигура, разгъна дрехата си и посегна към колана на кръста, дето висяха две бомби одринки. Докато наоколо все още се суетяха какво да направят, той бързо развинти някакви капачки, хвана някакво телче.

— Господи, той! — чу се вик.

В същия миг Нощ дръпна телчето на едната бомба, сетне на другата. Почти веднага последва взрив и в салона полетяха късчета от разкъсаното му тяло.

СЕКРЕТАРЯТ НА ЛУНАТА

Аз знаех един луд, който се мислеше за секретар на луната, и това беше неговото безумие.

1

Аз мразех всеки булдог. Не зная дали тази ненавист бе последица от някое събитие през моето минало — не си спомням. Но всяко куче от тая порода възбуждаше у мене непоносимо отвращение и жестоко чувство. Пиша „всяко куче от тая порода“ и си спомням, че всъщност за мене не съществуваха множество, а един-единствен булдог. В лицето на един аз виждах този, който бях срещал някога, но виждах и този, който щях да срещна. Това се дължеше може би на тяхната поразителна прилика — не зная. Друго ми е ясно: въпреки всичко моята омраза не намаляваше. Напротив — ако в един и същи ден ми се случеше да срещна няколко булдога, в мен заживяваше непоносимото чувство, че съм жертва на някаква страшна гавра, че омразният, нисък, патрав пес, в лицето на който виждах всички негови събрата, по странен начин ми се явява от няколко улици и чрез необяснимо фокусничество изскача отново напред ми, след като съм го видял да замине със своя господар. През такива дни моята ненавист ставаше по-неутолима, по-жестока. Стисках пестници, храчех от отвращение и едва задържах крака си да не простра с един удар на земята кучето, което се появяваше пред мене в такава минута като някакво свръхестествено, демонично същество.

Но веднъж не можах да се въздържа. Наистина случаят беше много особен и аз бях лишен от възможността да се овладеея. Влизам в някакъв бижутериен магазин. Искях да купя дребни работи. Кой знае защо, имах предчувствието, че тука ще стане нещо с мене. И наистина, когато се обърнах към касата, за да заплатя, видях на стола зад изправилия се касиер един от моите любимци. Той сумтеше от тлъстина и очите му едва примигваха. Когато кучето усети, че го гледам, надигна глава и ми смигна, като показва черните си прогнили зъби. Хвърлих парите и побързах да изляза колкото се може по-въздържано. Но тук е странното, че още ненаправил и десет крачки по улицата, видях същия булдог, отвратително клатещ се до някаква дама. За да избегна разминаването, при което не бях уверен дали нямаше да

извърша нещо скандално, върнах се назад и влязох в друг магазин, отново бижутериен — това добре видях. На стола до касиера видях още: полузадрямало, там лежеше същото отвратително животно. Нещо закова погледа ми върху него. Тогава то надигна глава, погледна ме, смигна със съзливото си око и странна усмивка оголи черните му зъби. Аз изругах и побягнах. Но при вратата усетих нещо топло и меко да се преплита в краката ми. Погледнах и истински бяс ме облада: видях булдога, който тъй жестоко ме разиграваше този ден. Дигнах крак и стъпих отгоре му. Наведох се и впих ръце около шията му. Скимтенето на кучето се смеси с писъка на някаква дама отзаде ми. Но аз се бях забравил: размахах проклетото животно и го изхвърлих на каменната настилка на улицата. В този миг някой ме удари по главата. Обърнах се и с един замах разчупих хубавия слънчобран на ядосаната жена. Стана неприятна сцена. Събраха се хора, дойде стражар. Аз протестирах, виках, обяснявах, а когато полицаят ме хвана за ръката, за да ме поведе със себе си, аз съм го ударил през лицето. Не помня това. Струва ми се, че имам доста такт при държането си с хората, пък били те и полицаи. Но ако наистина този път съм извършил това, в което ме обвиняваха, не се разкайвам. Стражарят искаше да ме поведе със себе си, без да имаше това право, и аз съм му дал заслуженото. Не така са разбирали постъпката ми другите — цяла тълпа се притисна около мене, полицаят ме хвана здраво и така успяха да ме отведат в участъка. Едно беше особено непоносимо. През време на разправията чувах непрекъснато шепот в тълпата: „Навярно луд. Луд! Луд!“

По-късно дойде още по-мъчително: този шепот на улицата, това мнение на случайно стеклите се хора възприеха и служителите в полицейския участък. А на другия ден и тези, от които можеше да се очаква нещо по-умно. Да, тъй е! С едно писмо от полицията бях изпратен в болнично заведение и тука лекарите обявиха, че аз, Филип Преславски, студент по философия, съм луд. Разбира се, не казаха луд, а нервноболен, но то бе същото. Аз протестирах, мъчех се всякак да докажа на почтените медици своята нормалност и здравите си нерви, които този ден не се различаваха по нищо от състоянието им през миналите дни, не се различаваха и от днешното им състояние, когато разказвам. Те се усмихваха многозначително, клатеха глава, казваха, че ми вярват. Но това не им попречи да ме изпратят в мръсната килия на болницата, дето се намирам и сега.

Тука за първи път почувствувах, че тези хора могат наистина да ме подлудят. Протест и възмущение ме завладяха за отнетата ми свобода. Започнах да блъскам заключената врата, впирах ръце в железните решетки на прозореца и се мъчех да ги разчупя. Напразно. Тогава ме обхвана още по-силна ярост: раздробих дървеното легло и заудрях с части от него по прозорците и вратата. Това само влоши положението ми. Дойде лекар и прислуга, хванаха ме и след като насила ме блъснаха под студения душ в банята, върнаха ме в стаята и вързаха за новото желязно легло, което донесоха. Не бях се още укротил, но сега започнах да съзнавам, че със своите буйства съвсем лошо исках да докажа нормалността си. Стана ми весело. В едно по-добро настроение реших да променя държанието си.

Престанах да викам, не буйствувах повече. Скоро се оказа, че този начин на действие е по-добър: отвързаха ме, а няколко дни по-късно можех да отивам в общата зала на болницата, дори на разходка из градината около сградата. Но че съм здрав, не можах да докажа. Надзорът над мене не преставаше, студентите душеве и някакви хапчета, както и лекарският преглед — също. Търпях и чаках. Минаха десет, отлетяха двадесет мъчителни дни, аз все чаках кротко и безобидно.

В края на третата седмица, да, тъкмо в края на третата седмица търпението ми се изчерпа. Помислих: двадесет и един дни! И това число започна да ме преследва, да играе някакви странни танци по стените, влизаше и излизаше през ключалката на вратата, пищеше в ушите ми. Някой чука. Кой е? — питам. — Влезте! Надигам глава да погледна. Някакъв господин, загърнат в черна наметка до лицето, влиза. Аз дойдох! — казва и гласът му клокочи в задавен смях. Учуден го гледам. Мрачно предчувствие ме обхваща и ме плаши. Кой сте и какво искате? Той захвърля плаща настрана. Аз виждам: числото двадесет и едно. Едва се сдържах да не избухна. С недоволство помислих — колко неприятно ще бъде, ако утре дойде двадесет и две!

Започнах да чакам. Килията и цялата болница сякаш изведнъж се сплескаха, сляха се и извихриха нагоре, като безкрайно минаре. На неговия връх виждах нещо и започнах да се дразня. Там висеше обесено числото двадесет и едно, а над него се кискаше и люлееше двадесет и две. Числото ми махаше с ръка. Разбрах, то казваше: утре ще дойда! Бяс закипя в гърдите ми. Дива омраза се зароди в цялото ми

същество против всички, които ме държах в болницата. Започнах да ругая слугите и едва се сдържах да не прикача на лекаря някой не твърде любезен епитет. Същия ден аз му казах, че е време да се свърши непоносимата комедия с мене. Тогава се случи нещо, което и досега не мога да разбера. Като говорех на лекаря, аз се взрях в лицето му. Думите замряха на гърлото ми. Слисан, погледнах по-добре, но лекарят не издържа погледа ми и избяга. Аз не можех да повярвам, че това, което видях в лицето на доктора, беше действително. Този ден сам се усъмних в душевното си състояние. Това съмнение ме уплаши. Искан да се уверя дали то почива на нещо. Отидох до прозореца, погледнах залязващото слънце, взрях се в цветята из парка и ги назовавах с техните имена. Това не беше достатъчно. Забих ноктите си в месото на крака и усетих непоносима болка. Помъчих се да си спомня цялата моя история от онзи проклет ден с кучето до лудницата — не изпуснах нито една подробност. Поисках молив и хартия и ето — моята още недовършена история лежи написана на масата.

Да, нямаше съмнение, аз бях със съзнанието, с което съм и сега: напълно нормално. Но нямаше така също съмнение и за това, което видях в лицето на доктора, защото то се повтори и на другия, и на третия ден: лицето на лекаря напълно напомняше, не, а изглеждаше като муцуната на обикновен булдог.

Заживях страшни дни. Моята стара омраза запламтя стихийно! Невероятни мисли завихриха в главата ми, втълпих си, че съм отново жертва на омразния пес. Да, тъй вече предполагах, че той, предрешен като лекар, ми крои някаква примка. Това беше диво и да се помисли. Все пак аз го мислех. Искан да си наложа да не си втълпявам невероятни неща — излизаше обратното: при всяко ново посещение на лекаря все по-дълбоко проникваше у мене увереността, че той е маска, една лоша маска на нетърпимото животно. Или: защо лекарят и булдогът да не са едно и също същество? Каквото мразя в кучето, не намирам ли и в човека? И стигнах дотам, че изкарах човека като разумно същество, дори по-опасен за мене от омразното куче. Уплаших се дали няма с това чувство някой ден да извърша с доктора нещо и свършено да се лиша от възможността да изляза от болницата. Когато лекарят идваше при мене, започнах да не го гледам. Но мисълта, че той, подобният на отвратителното куче, е наблизко, разтреперваше тялото ми.

Веднъж помолих най-настоятелно лекарят да прекъсне визитите си. Той обаче не ме послуша и това, от което се боях, стана. Беше в час, когато той не влизаше в стаята. Аз лежах на леглото и мислех с недоволство и мъка за непоносимото ми положение. Преценявах всичко случило се и сипех с хули невежите лекари и фаталния пес — причината на всичко. Изведнъж почувствувах нетърпимата миризма, която лъхаше само от дяволските кучета. Помъчих се да стана. В същия миг над мене се надвеси главата на един булдог. Изкрещях от ужас и отвращение. Същевременно с едно посягане сграбчих животното за гърлото. Знаем, че го задуших с всички сили. Но това сякаш не ме задоволяваше. Прехвърлих се отгоре му и заблъсках главата му в стената. В същия момент видях нещо ужасно: пред мене, на леглото, се изви и падна докторът с разбита глава.

Бедният лекар, навярно е извикал или може би са чули моя вик — не зная, но в стаята скоро нахълта цялата прислуга. Вързаха ме и заключиха, след като изнесоха ранения. Той не беше мъртъв. Но с последния поглед, който хвърлих към него, видях още: от лицето му бе изчезнала омразната прилика с булдог.

Разкажание притискаше душата ми.

2

Докторът наистина не беше убит. Няколко седмици след случката той отново започна обичайните си посещения. Когато дойде при мене, бях уверен, че ще бъде неприязнено настроен или най-малко ще ми заговори с упрек за моето деяние, и аз бях приготвил хиляди извинения. Но той не стори нито едното, нито другото. Кротко, мълчаливо направи своя преглед и си отиде. Аз също задържах извиненията си за друг път. На следващия преглед обстоятелствата ме принудиха пак да отложам извинителната си реч. „Следния път непременно ще се извиня“ — утешавах се аз. Но и при третата визитация не изпълних намерението си. Не че няхах искрено желание — имаше нещо, което ме принуждаваше да отложам. По всичко изглеждаше, че лекарят не желаше да му се напомня нещастната случка. Че имах право, скоро се убедих.

На стената, в която онзи ден разбих главата на доктора, беше останала някаква следа. Това петно аз бях умело прикрил от прислугата като спомен за моето престъпно буйство и за предпазване от ново. Винаги, когато чувствавах някакво нервно раздразнение, откривах това кърваво петънце и резултатът от гледката биваше по-голям, отколкото от десет хладни бани и хапчета опиати. По невнимание един ден бях оставил петното открито. Дойде докторът за преглед и го забеляза. Той побледня и така замръзна в ням ужас. Аз бързо хвърлих одеялото си върху белега. Докторът потрепера, разпери ръце и закряска несвястно:

— Валентин! Валентин!

В стаята бързо влезе един от служещите и мислейки, че ме е обхванал припадък, без да се вглежда в лекарят, се хвърли отгоре ми. Аз се помъчих да го отблъсна и да му обясня случката. В този миг чух гласа на доктора, спокоен и наставнически.

— Да, вържете го! Той е малко развълнуван! Един душ няма да му повлияе зле.

И мене ме вързаха в отвратителната болнична риза, а когато в стаята дотича и останалата прислуга, занесоха ме под душа. Аз не се противях, дори не забелязах какво правят с мене. Напрягах всичките си умствени възможности и се мъчех да разбера случилото се. Преценявах всички подробности и се стремях да извадя от тях някакво обяснение. То идеше колебливо и неясно, неустановено още. И наистина какво можеше да се мисли за случката? Най-възможното беше, че уплашеният лекар измами добре служещите, за да не се изложи сам. И в това нямаше нищо необикновено — аз също бих постъпил така. Но защо той се уплаши? Да, ясно беше, че споменът за оня ден, когато насмалко щях да го убия, се бе събудил у него при вида на кървавото петно. Това беше първото ми впечатление. Но скоро видях в случката нещо много повече. Черно предчувствие ме завладя. Аз се питах: как може той изобщо да забрави, че едва не го убих онзи ден? Да, как може? А после кой е този Валентин? Никой от прислугата не носеше това име. Все пак нищо положително не можеше да се установи по цялата тази история. Завладян обаче от своето нерадостно предчувствие, че докторът се преструва и съвсем не е забравил случилото се между нас и тъкми някакво отмъщение, не можех да остана спокоен.

На следващия преглед аз го наблюдавах. Той не прояви нищо особено, освен че ме запита дали не чувствавам някакви нервни трепети в палеца на левия крак. Ето това ме запита.

— Не! — Отговорих аз.

Докторът не каза нищо повече. Излезе. Тогава аз реших. Когато наближи часът на следващия преглед, открих петното кръв на стената и зачаках. Останах излъган. От примката, която поставих, не излезе нищо. Този път лекарят забеляза петното, но спокойно извика дежурния прислужник и му заповяда да почисти стената.

— Такава непростима небрежност не бива да се допуска! — смъмри той човека.

Служещият почисти стената и си отиде. Тогава аз прибягнах към втора уловка. Извъртях се зад лекаря и тихо пошепнах:

— Валентин! Валентин!

— Какво има? — обърна се към мене той.

Засрамах се.

— Вие не изглеждате спокоен! — продължи той и ме помоли да седна.

Съвършено унищожен, седнах.

— Събуйте се. Така! — започна той. — Покажете левия си крак. Така. Не чувствувате ли още никакви трепети в палеца?

— Не! — отговорих.

— Не?! — учуди се той. — Това не е добре. Не е добре. Изглежда, ще стане необходимо да оперираме.

Погледнах го изумен.

Но лекарят отсече:

— Тия дни ще се реши въпросът.

И излезе.

Сега разбрах всичко. Предчувствието ми се оправдаваше. Докторът играеше комедия. Една престъпна комедия. Моята болест, ако такава съществува, разбира се, съвсем не се нуждаеше от грижи към моите пръсти. Но докторът явно имаше някакъв план. И аз разбрах какво ще ми донесе. Той разиграваше комедията на припадъци и обезумяване (случаят, когато видя кървавото петно), за да ме подложи на замисленото от него отмъщение, при което операцията на палеца на крака ми щеше да бъде страшният венец. О, аз не бях се излъгал в моето предчувствие!

При първата възможност, която ми се откри, влязох при управляващия лекар и му съобщих за намерението на неговия колега да ми прави операция на палеца. Той поклати глава, изпълнен със съмнение. Тогава, за да усиля казаното, разправих случката с кървавото петно и моите опасения. Но управляващият лекар нямаше време да се произнесе, защото в този момент в кабинета влезе обвиненият лекар. Този, на когото се бях оплакал, отиде при него и дълго му шепна нещо. Сетне двамата започнаха да се смеят.

— Самовнушение! — чух да казва моят лекар.

— Да, вижда се! — съгласи се началникът му.

Излязох. Негодувание и ярост бушуваха в гърдите ми. Но един случайно дочут разговор в общата зала ме отвлече настрана от моята тревога. В залата се бяха събрали някои прислужници и разтревожени споделяха:

— Само преди десет минути бях при него — казваше един санитар, — а когато влязох сега, той лежеше в кръвта си с

хирургически нож, забит в гърдите му.

— Самоубил ли се?

— Може би. Но този нож? Откъде може той да вземе хирургически нож...

— Трябва да се доложи на управителя...

— Трябва да се доложи! — повтаряха всички и се пръснаха. Едни отидоха към стаята на убития луд, други към кабинета на управителя, когото скоро видях да излиза оттам разтревожен, заедно с моя лекар.

Разбира се, че случилото се нямаше нищо общо с мене и моите страхове. Но аз се оттеглих в килията си и твърдо реших, че в това заведение, където започнаха да се случват такива невероятни работи, човек трябва да бъде предпазлив.

3

Вчера в парка на болницата с мене стана нещо, последствието от което е помирение трябваше да понеса. Вчерашният ден беше свободен за посетители. Такива имаше доста. Но от тях само един навлече нещастиято ми. Беше един булдог — нисък, дебел, кривокрак, с широка муцуна и натезали съзлививи очи, като всички негови събратя. Водеше го някаква жена.

Аз го видях през прозореца и се заклев да не излизам през този ден в градината. Не зная как стана, но не удържах клетвата си. Помня, че дълго се разхождах между леглото и вратата на моята стая. Но още по-дълго стоях на прозореца и гледах омразния пес, който клатеше тлъстото си туловище из алеите вън. Да, това е вярно. Аз стоях на прозореца и го гледах. А той непрекъснато се разхождаше със своята господарка насам-натам и тъпчеше любимите ми цветя. Поглеждаше към мене и като че нарочно тъпчеше цветята. Аз не се дръпвах от прозореца. „Нека ги тъпче — утешавах се. — Ще цъфнат други!“ Изведнъж си спомних, че до следващата пролет има още безчет месеци и дни. Тиха, дълбока скръб ме обхвана. „Все пак по-добре е, ако не ги тъпче. Пролетта е далече! Трябва дълго да чакам нови цветя!“ От прозореца обаче не се отмахвах. Друго разправят прислужниците. Кога е дошло това друго, аз не помня. Помня само студената баня, а няколко часа по-късно видях там, дето се разхождаше проклетото куче, локва кръв. От що беше тя? Защо не са я посипали с пясък? Слугите разправят, че аз съм излязъл в парка и съм налетял на кучето...

Малко съм болезнено настроен. Случката може да е само измислица на санитарите. Твърдо вярвам, че мога вече да се въздържам, макар омразата и отвращението към кучетата от рода на пострадалото да не са угаснали у мене. Но станалото, ако то наистина е станало, даде повод на лекуващия ме лекар да ме попита трети път за палеца. Може би той щеше да ме попита и без този повод. Не изглеждаше, че се е отказал от желанието да се погаври с мене. Неговият въпрос обаче този път беше за мене непоносим. Той навярно

ме смяташе за много глупав, щом вярваше, че така лесно ще се хвана на въдицата му. Казах му, че виждам неговия палец да трепери, а не моя. Тогава той се разкри. Погледна ме като обезумял и каза, че денят на операцията е дошъл.

Докато той изтича за инструментите си, аз записвам последните си преживявания. Всеки миг може да се върне. Ако дойде, съвсем не зная как ще свърши отвратителната комедия. Имам всичкото желание да предупредя управляващия лекар, но не ще мога да понеса втори път да ме обвиняват в самовнушение и маниачество и не отивам. Ще съумея сам да се защитя. Не ще се оставя срещу домогванията на един. На един — какъв? Престъпник или луд? Какъвто и да е — не ще се оставя! Но какво мога да направя? Ако викам, не ще ли ме обвини той пак, че съм изпаднал в не знам какво си. О, как хитро плете той своята мрежа! Как хитро! Но не ще му се оставя. Ни го дума няма да произнеса. Аз... Чувам стъпките му. Той иде. Той иде. Това с ужасно. Какво иска той от мене? Какво иска? Той влиза и носи кутията с хирургическите инструменти. Неговите очи! Неговите очи! Аз не зная...

Този ръкопис на студента по философия Филип Преславски аз намерих в архивата на отделението за душевноболни при държавната болница в деня, когато постъпвах като младши лекар. В същата архива намерих и протокол за едно друго събитие: на 23 април 1899 година около 10 часа преди обяд болничната прислуга е била разтревожена от страшни викове, долитащи от килия №4. Когато разчупили вратата, в килията били намерени студентът Преславски и доктор Валентин Поклонников в предсмъртна агония. В гърдите на студента е бил забит хирургически нож, а около шията на доктора се виждали още пресни следи от пръсти и нокти. Студентът Преславски е страдал от периодични душевни кризи. При следствието се установява, че от същата болест, неизвестно за управлението на болницата, е страдал и лекарят.

НА МОСТА

1

Вилата на доктора е оная с двора, ограден от жив плет, който завършва при вратата с два стълба и арка. Там стоеше и табелката му: доктор Тома Поклонников, специалист по стомашно-чревни болести. Вече на преклонна възраст, той говореше много, носеше черни очила през слънчевите дни и беше специалист повече по подрязването на живия плет и отглеждане на рози. В къщата прекарваше само лете и през това време не приемаше, нито ходеше по болни. За да стори такава нещo, трябваше да се отклони от увлекателните грижи за градината, да смени очилата, да се преоблече. Всичко това беше много трудно за него. Щом пристигнеше в края на май, често поглеждаше към съседите си Рударови. Тяхната вила стоеше през зимата също със залостени капаци на прозорците. Тя беше по-голяма — с висок приземен етаж, таванска стая с балконче под островърхия покрив и голяма веранда долу, до която се стигаше по няколко дървени стъпала. Стара лоза обвиваше стълбовете и провисваше голите си клони по тях. Едва в началото на май лозата се раззеленяваше, семейството пристигаше и прозорците се отваряха. Рударови бяха трима: майката, Людмила — дъщерята, и Смил — синът.

Със започване на почивните летни дни докторът излизаше късно следобед и не отиваше по-далече от своите съседи. При тях — на верандата — вече го очакваше майката.

Тя бе по-възрастна от него, държеше се сдържано и някак вгълбена в себе си. Седеше на дълъг плетен стол, на който можеше и да се полегне. Гледаше през очилата си полето, винаги с някакво плетиво в ръцете.

Отпред нямаше други къщи. Полският простор стигаше чак до далечната планина, която при залез изглеждаше виолетова. Докторът идваше и сядаше на другия стол за почивка. Домакинята сваляше очилата, усмихната запитваше:

— Е, какво ново ще ми кажете днес, съседи?

Той винаги имаше нещо ново за разказване. Говореше непринудено и с радост, която можеше да се долови заедно с нотката нежно чувство към събеседницата, но всичко помежду им не отиваше по-далече от едно добро приятелство. Все още запазени, двамата бяха минали времето на сърдечните увлечения. Те се познаваха от двадесетина години. Съпругът на старата жена бе умрял в ръцете му. След това той сам овдовя и от няколко години особено се привърза към нея, а тя мълчаливо прие приятелството му. Седнал на верандата, докторът говореше за залеза, за цветята и храстите, оплакваше се от някакви болести по тях и тъй неусетно, без никакво намерение, свеждаше всичко към болестите, от които сами се оплакваха, и към техния собствен залез. Тя намираще, че той е приятен, мил, мъдър, и не се отегчаваше.

Понякога при тях идваше и Людмила. Тя беше още ученичка в гимназията. Заета със свои интереси, не се вслушваше в разговора. Сядаше обикновено на оградката на верандата, мълчалива се заглеждаше в залеза. Имаше бледосини очи, хубави светли коси. Късаше листа от лозата, люлееше единия си крак. През лятото тя тъгуваше за града, дете навярно ѝ беше по-весело.

Смил — синът, следваше в чужбина. Неговият портрет висеше на стената в гостната. Изглеждаше, че живее лоста весело. Мълвата говореше за парите, които харчел, за любовните приключения, заради които често трябвало да бяга от един град в друг. По едно време дори се споменаваше за самоубийството на някакво пренебрегнато от него момиче. Може би всичко това не бе вярно, но пред неговия портрет и най-зле настроеният не можеше да не каже: „А, разбирам!“

Той изглеждаше одухотворен, мъжествен и хубав. Отначало бе следвал медицина, сетне се бе прехвърлил във факултета по философия, после пак се бе върнал към медицината и вече се готвеше за дипломата, когато започва да изучава история на изкуствата. Последното увлечение съвпадаше със слуха за бягството му в друг град или държава. Понякога идваше в родината и прекарваше лятото при майка си. Докторът го знаеше още като гимназист, но го виждаше само при тия редки негови завръщания и летувания във вилата. И то не винаги. През едно лято го видя едва няколко пъти. Смил почти не излизаше от стаята с балкончето горе под покрива или ходеше до късна нощ из полето наоколо. Приказваха малко. Докторът го харесваше.

Струваше му се мъдър и кой знае защо, много тъжен. Старият лекар започна да се отнася към него почти бащински. Това не разсърди младия. Напротив, отвърна с приятелство, дори започна да загатва признания. Виждаше се, че му тежи нещо, искаше, търсеше да се изкаже някому. Госпожа Рударова наблюдаваше някак плахо сина си. Тя самата не можеше да изтръгне нищо от него, затова почти устройваше последните му срещи с доктора. По този начин двамата оставаха понякога сами на верандата. Сетне стана така, че когато докторът идваше при залез за обичайното си гостуване, намираще само Смил. В такива срещи те мълчаха или говореха малко, но никога не си омръзваха. Говореше по-често младият. Но не винаги ясно, все като че започваше от средата. Докторът разбра, че Смил е преживял много неща — тъжни и радостни, че е извършил също доста лоши и добри дела и сега е някъде накрая, където не знае какво го чака, че е много уморен, много обезверен и почти няма сили да прекрачи бариерата. По това време докторът забеляза — пък и госпожа Рударова му каза, — че Смил често получава писма от чужбина, но ги изгаря, без да ги отвори. Веднъж Смил сам заговори и за тия писма и докторът надзърна донякъде в тяхната тайна, но те пак си останаха загадка. Друг път младият попита, като държеше в ръце едно неразтворено писмо:

— Докторе, да харесаш някое момиче и да му кажеш това, значи ли да се задължиш? Как сте решавали по ваше време такива въпроси?

Докторът не знаеше какво да отговори. Разбира се, колкото се отнася до разрешаване на случаите по негово време, нямаше какво да се колебае в отговора си, но той се смути от внезапно зададения въпрос, който обясняваше или загатваше нещо от тревогите на младия, и не можа да отговори веднага. Смил и не дочака. Стана и в порива на чувствата си бързо закрачи през двора.

В края на лятото, когато се готвеше да отпътува, внезапно заяви, че вече няма да ходи в чужбина. След това докторът не го видя три години.

Три години и прозорците на лятната къща на Рударови не се отвориха. Синът беше отишъл на война. Майката и дъщерята не идваха да летуват.

Най-сетне, когато войната свърши, един ден отново дойдоха всички. Докторът веднага смени очилата си. Трите години бяха се отразили зле върху него, но той не бе изневерил на цветята и храстите,

към които се привързваше толкова повече, колкото ставаше по-ненужен на хората. Свали работната престилка, остави, почти захвърли ножицата и отиде да поздрави съседите си.

Те имаха гост. Разхождаше се с Людмила из градината. Млад човек, контешки облечен, малко нехаен в държанието си, но хубав и приказлив. Докторът веднага разбра. А момичето беше отдавна хвърлило ученическата престилка и имаше защо да лее звънлив смях, бледосините му очи да горят от щастие и вече да не тъгува за града.

Срещата с майката Рударова беше трогателна.

— Мой мили докторе! — възкликна тя.

Беше съвсем застаряла, дори малко прегърбена, но някаква радост я оживяваше. Тя имаше отново своя син, а из градината се разхождаше дъщерята, изпълнена с чувството за очакваното щастие. Смил седеше на верандата. Наближаваше залезът. Полето ухаеше, леко появяване галеше лицето. Съседът пристъпи до завърналия се фронтовак.

— Моето момче! — поздрави той.

За първи път го наричаше така и това дойде на устата му, сякаш бе чакало през годините. Докторът бе тъгуват доста по своя млад приятел. Беше го обикнал не само със старческото чувство на привързаност, а и с онова, което можем да наречем „възвръщане към темата“ или „към любимата книга“, която внезапно са ни отнели.

Смил подаде сърдечно ръка. Доктор Поклонников я стисна и загледа втренчено приятеля си. Малко се разочарова. Имаше някаква явна промяна в познатото лице. Щастие, радостта, жаждата за живот почти крещяха в него. Той беше свикнал с друго лице, с познатите печални очи на неудовлетворения и търсеция. С образа на младия човек, на когото може всичко да се прости, защото бе образ на смутения, неопитния. Сега пред него стоеше обикновен щастливец, който не издаваше нищо друго, освен че е доволен.

— Какво? Не ти ли харесвам? — попита той.

Докторът седна.

— Сякаш си се върнал от сватба!

Смил също седна. Облегна се, погледна небето през клоните на лозата и каза:

— Не, от касапницата и смъртта!

И заговори, сякаш само бе чакал да го запитат.

— Как се радвам, приятелю, че съм отново тука! Отмора! Аз не знаех какво е това. Дом! Не съм го търсил. Спокойствие, сигурност! Не съм мислил за тях. Войната ми отвори очите за много работи. Аз ида прероден. Чувствувам, че започвам отново, от топлия кът, дето ласката на майката те търси, дето...

Замълча и се загледа към градината. Оттам се чу смехът на Людмила. Тя бягаше, а гостът късаше цветя и ги хвърляше след нея.

Докторът попита.

— Май ще имаме скоро сватба?

Смил се усмихна. Обърна глава.

— Ще имаме. Как ти се вижда годеникът? Ти сега ли научи?

— Сега чувам. Кой е той?

Смил каза шеговито.

— Людмила го знае по-добре. Юрист. Син на стари наши познати. Изглежда малко лекомислен, но добър. Майка ми се радва. Аз също.

Взе ръката на приятеля си, позагледа го със светнали от радост очи.

— Докторе!

— Говори, момчето ми!

— Аз научих мъдрости!

Замълча. Рязко се отдръпна. Лицето му се помрачи. Сетне заговори с глух, нервен глас, сякаш къртеше думите, вкаменили се някъде у него. Заговори за своя минал живот като студент в чужбина. Не можеше да каже дали е бил радостен, или не. Той търсел, минавал от мисъл на мисъл, от една постъпка на друга. Не спирал никъде, не от лошо сърце, не от предвзетост. Страдал от неяснотата пред себе си. Бил удавник; търсил бряг. Нищо не виждал. Безсмислен се зъбел животът насреща му. Той пиел, любел, сетне не пиел, забравил жените. Започнал да учи, погледнал навсякъде — нищо не видял. Тръгнал да пътува. Веднъж спрял в едно немско старинно градче. И там срещнал момиче, което обикнал. Решил да се ожени. Неочаквано отпътувал. Не знае защо направил това. Видяло му се всичко пусто и безсмислено. Когато го изпратили на войната, не се възпротивил. Жадно търсил смъртта. Тя не го засегнала, но я видял. Повтори многозначително:

— Видях я!

Възторг озари лицето му.

— И зажадувах за живота! За радостите от живота. Нещата, които ми изглеждаха тъй безсмислени, сега ми станаха най-необходими. Това — щастието на твоята сестра, ласката на майка ти, уютът на семейния дом, сега е всичко за мене! Да се завърнеш у дома си и да почнеш отначало сред простите житейски радости. Това е блаженство. Най-сетне този ден настъпи, тръгнах от кървавия кошмар, летях...

Докторът взе ръката му, стисна я сърдечно.

— Може това да не е всичко. Важното е да разбереш, че пред зиналата пропаст на смъртта дори моите розови храсти са един свят от блаженство!

На верандата излезе майката Рударова. Гостенинът стана. Дойдоха Людмила и годеникът ѝ. Момичето се задъхваше сред букет цветя. Годеникът гледаше усмихнат. Той целуна ръка на майката. Представиха го на доктора. Не му се стори лекомислен, както бе казал Смил. Но се усмихваше много любезно, някак пресилено и това не му се хареса. Беше висок, малко прегърбен, с гънки устни и влажни очи, гладко пригладена коса.

2

Докторът стоеше до вратата пред розовите стълбове. Свечеряваше се. От тъмното поле идеха две сенки, зад тях свиреха щурци. Старецът гледаше втренчено. По небето трептяха звезди. Нощта изглеждаше необятна и омайна. Край него минаха Людмила и годеникът. Пристъпваха притиснати, но го забелязаха...

Летните месеци изтекоха.

Рударови останаха тримата. Людмила и майката ходиха няколко пъти в града. Веднъж с тях дойде оттам и Людмилиният избраник. Жените изглеждаха загрижени. Господинът, против обичая си, едва се усмихваше.

Една утриня повя вятър и оголи розовите храсти. Полето пожълтя и засъхна. Над него висна сиво, мрачно небе. Стана студено. Рударови заминаха. Къщата остана самотна със заковани капаци на прозорците.

Последната вечер докторът отново видя Людмила и годеника ѝ. Те се връщаха от разходка из полето. Тя пристъпваше бавно, вървеше малко напред и мачкаше кърпичка до устата си. Той крачеше нехайно, удряше пожълтялата трева с бастуна си...

3

През зимата до него стигаха оскъдни новини. В един вестник прочете за официалния годеж, сетне чу за сватбата. Всичко вървеше както трябва, но зимата мина тежко. Старческата немощ хлопаше на вратата на доктора. Той тъгуваше и за приятелите си, особено за Смил. Младият човек идва само веднъж да го посети в софийската му квартира. Изглеждаше много зает, почти не остана. Докторът помисли, че и той е решил да се ожени. След като бе намерил радостта от живота в домашния уют, в семейството и обикновените неща, друго не му оставаше. Смил не каза нито дума за това, изглеждаше тъжен, отиде си веднага, щом се осведоми за здравето му.

През лятото се срещнаха отново. Когато той пристигна, Рударови се бяха вече настанили. Той дойде с файтон, потънал в меки възглавнички. Коларят и старата му прислужница трябваше да му помагат да стигне до къщата. След това два дни лежа, без да се обади на никого.

От прозореца на неговата стая се виждаше верандата на съседите и тяхната градина. Рано в зори Смил излизаше, минаваше през двора, без да погледне нищо, и тръгваше из полето. Явно вървеше без посока. Прегърбен, с наведена глава, може би и не знаеше къде отива. През тия дни не зърна Людмила и съпруга ѝ. Само веднъж видя майката. Тя излезе на верандата, пристъпи някак плахо, втренчи поглед в отсрещните далечни хълмове. Стоя тъй вцепенена. Стори му се, че е отслабнала. Вятърът развяваше белите коси над челото ѝ.

Една сутрин се почувствува по-добре. Изгревът на новия ден, заедно със свежия въздух, нахлул през отворения прозорец, го вдигнаха.

Привечер излезе в градината. По лехите още се пилееше сламата, с която сам бе завил стъблата на някои дръвчета и розовите храсти за през зимата. Пясъкът не беше разгребан. Земята трябваше да се разкопава, а живият плет да се подкастри. Докторът не се разсърди. Всичко това не беше грижа на другото, а чакаше него и той се радваше,

че може още да върши нещо. Пристъпваше бавно, подпирайки се на бастуна си, оглеждаше наляво, надясно. Ненадейно трябваше да се обърне назад и да погледне през оградата към дома на Рударови. Стори му се, че някой го повика. На верандата стоеше Смил, наблюдаваше го с усмивка. Когато погледна към него, той протегна ръце.

— Добър ден, добър ден!

Съобрази веднага и бързо дотича. Ръкуваха се сърдечно.

— Ех — заговори докторът, — мойто момче, аз съм от два дни тука. Съживиха се отново старите ми кости...

Седнаха на пейката.

— Това лято и ние дойдохме по-рано! — обясни Смил.

Докторът беше готов да сподели надеждата си, че ще имат през сезона хубаво време. Погледна към младия си приятел и му се стори, че ще бъде твърде банално за неговото настроение да подхване такъв разговор. Явно откъснат от всичко наоколо, съсредоточен в себе си, Смил го изпревари.

— Кое е скъпо, докторе, и кое — евтино? — внезапно заниза той — Можете ли да прецените?

Изненадан, доктор Поклонников се помъчи да разбере какъв смисъл имаше въпросът. Но Смил, без да дочака отговора, продължи, все тъй загледан някъде далече:

— Случи се нещо — истинско нещастие по мярката на човешкия разум — и все пак някакъв глас те разколебава... Защото кое е същността? Госпожата от съседната къща в същата минута ляга до съпруга си, а в Атлантическия океан по палубата на параходи танцуват. На север и на юг светът си съществува невъзмутим. Нищо не е отклонило пътя на живота. В него има нещо добре замислено — то е единичното събитие и безучастието на останалия свят. Тъй или светът е нищо, или — случилото се събитие, защото едното не иска да знае за другото и човешкият разум не стига, за да прецени кое е за добро, кое за зло. Когато съседът майор умря, синовете му издигнаха с оставените от него богатства приют за старци, а известната ви госпожа изневери на мъжа си и от незаконната си връзка роди син, който днес е професор и учи младите поколения. Синовете на майора...

Старият лекар го прекъсна:

— Какво става с тебе, момчето ми? Случило ли се е нещо?

— Людмила е болна...

— Болна!? — учуди се добрият човек. — Не ѝ понесе женитбата, що ли?

Смил наведе глава, зарови с ток в пясъка. Помълча и изведнъж каза:

— Те не са се още оженили, докторе! Не зная какво става. Годеникът се оттегли, сякаш нищо не е било. Людмила се надява още, но това е дори обидно.

Надигна се някак неочаквано.

Огледа къщата, градината, като че искаше да отвлече разговора, подаде ръка и си отиде.

Поклонников не свари да продума.

От тоя ден той възстанови редовните си посещения в Рударови. Людмила не излезе нито веднъж. Разбра се, че лежи в стаята си, а на прозорците на тая стая пердетата стояха постоянно спуснати. Само понякога чуваше гласа ѝ — тих, останал без сили. Все питаше за раздавача на писма. Виждаше се, че чака известие отнякъде. Раздавачът идваше, но нищо не ѝ донасяше.

Един ден я видя, откrehнала пердето на прозореца.

Стоеше там неподвижна и бледа като восъчна кукла.

Поздрави я.

Тя не го забеляза. Радостта сякаш завинаги беше изчезнала от неподвижното лице и стъклените очи.

Старата Рударова го посрещаше мило, но говореше малко и се държеше тъй, сякаш бе виновна за нещо. Тя беше съвсем повехнала. Смил ставаше от ден на ден все по-мрачен. Мълчеше по цели часове или като по-рано започваше разговора някак от средата, от някакви недовършени мисли. Това бяха въпроси и отговори, с които той живееше в себе си. Понякога дори изглеждаше, че не вижда събеседника си. Но той явно не виждаше вече и причина за оная радост, за която бе говорил някога. Ставаше все по-ясно, че случаят със сватбата на Людмила е разстроил цялото семейство. Докторът не можеше да разбере защо вземат всичко тъй трагично. По дявола, станала бе най-обикновена случка в живота на семейство с момиче за омъжване! Поне в настъпилите нови времена след войната не се гледаше толкова строго на тия неща. Можеше донякъде да оправдае само мрачното настроение на Смил. Той беше разочарован. Веднъж каза:

— Когато достигнеш малкото възможно щастие, огради се с окоп!

Изпусна тези думи, след като мълча и дълго се занимаваше с някакви свои мисли. Но докторът долови упрека и тъгата в казаното. Смил не жалеше заради самото нещастие, а за своята непредпазливост. В държането обаче на Людмила се криеше нещо съвсем неразбрано.

Най-сетне раздавачът донесе чаканото от момичето писмо. Получи го госпожа Рударова и бързо го отнесе в къщата.

Късно през нощта, когато вече спеше, някой похлопа тревожно на вратата му. Докторът скочи. В просъницата всичко му се стори още по-страшно. Помисли, че разбиват къщата. Тропаше Смил. Щом отвори, той сграбчи ръцете му.

— По-скоро, докторе!

Старецът едва свари да се облече с чувството, че нещо го заплашва. Смил го повлече към дома си. У тях цялата къща светеше, а вратите стояха отворени. От някоя от стаите се чуваше сподавен плач. Все още не разбираше какво е станало. Смил го въведе в стаята на Людмила и се притисна до стената. Погледна. Сред белите завивки на леглото лежеше бледа, изстинала Людмила. Над нея плачеше майка ѝ. Той приближи. Момичето беше мъртво.

Майката се надигна, видя го, хвърли се в ръцете му.

— Спасете я, скъпи приятелю, спасете я!

Беше късно. Нищо не можеше да помогне срещу отровата, която болната бе пила...

На следния ден я погребяха. Майката нямаше сили дори да плаче. Беше съвсем убита. Смил гледаше тъпо в земята. Той вършеше всичко машинално.

Минаха дни. В летния дом стана тихо, безмълвно. Всички завеси стояха спуснати, сякаш никой не живееше вече там.

4

Веднъж на обяд през тези тъжни дни майката Рударова седеше необикновено замислена пред масата. Смил едва докосна яденето и поиска да се оттегли. Отдавна двамата бяха престанали да се утешават. Знаеха, че всяка дума само разпалва нестихналата скръб.

Едва бе стигнал до вратата, чу тихия, шепнещ глас на майка си. Той се обърна. Приблужи и погали ласкаво белите ѝ коси.

— Искаш да ми кажеш нещо?

Страхуваше се да говори. С най-мрачно предчувствие той очакваше да разбере тайната около постъпката на Людмила. Предпочиташе да не я знае, да страда, но не да научи всичко. Ръцете на майката трепереха. Тя също се колебаеше. Седеше с наведена глава, бореше се със себе си. Той понечи да избяга. Но тя го задържа.

— Почакай малко!

Посегна към дрехата си, извади писмо.

Смил го взе, втренчи поглед в него. Беше до самоубилата се от годеника ѝ. Прочете няколко реда. Неочаквано изохка, разпери ръце и побягна из стаята.

Майката дигна глава, каза сухо, остро:

— Разбра ли сега?

В очите му гореше лудост. Извика:

— Разбрах!

Отиде горе в стаята си, облече се бързо. Върна се. Майка му седеше на стола си, неподвижна като камък. Спазма разиграваше долната ѝ устна, сякаш изговаряше проклетия. Той посегна към стената, дето на един ковчор стояха закачени негови трофеи от войната. Сне един пистолет, скри го в джоба си. Майката едва сега осъзна какво бе направила. Раздвижи се, дигна изплашена ръце.

— Смил! Смил, аз не исках това!

Той не обърна внимание на думите ѝ. Бързо излезе. Тя скочи след него, но стигна до вратата и примаяла, коленичи там...

Той тичаше през полето. По него извиваше пътят за града. Смил бързаше с разлюлените стъпки на пиан. Наоколо беше пусто. Тревата шибаше в нозете му. Изведнъж спря. Загледа наоколо. В тишината бе чул глас и бързи стъпки да го следват. Нямаше никой. Махна ръка и отново забърза. Отначало по пътя, сетне се отклони през буйната трева, после излезе пак на пътя. Тъй се губи часове, но не напредна никак в посока на града, а изведнъж се намери пред своя дом. Задъхан се облегна на сградата. Изглеждаше уморен и замаян.

Докторът беше излязъл в градината си и отдавна го наблюдаваше. Сега отиде при него.

— Моето момче, какво правиш, какво ти е, станало ли е нещо?

Взе го под ръка и го заведе в своя двор. Смил идваше на себе си, усмихваше се някак странно, лековато, сякаш нищо не му е и нищо не му е било. Седна на пейката.

— Какво, докторе, какво сте се разтревожили? — започна да пита.

Приятелят му се слича. Но не го изпуцаше от очи, седна до него.

Смил престана да се усмихва, дигна пръст и тъй, както би подел да разказва някаква смешна история, запита:

— Кажете, приятелю. Седнете по-удобно! Така, погледнете ме. Кажете ми сега какво бихте сторили, ако ви заплуют?

Старият се обърка съвсем. Искаше да попита него, но Смил го изпревари:

— Не само това! Да речем, че ви ограбят, вземат ви всичко, което скъпите. Запомнете: всичко, което скъпите! Сетне крадецът приближава и плюе в лицето ви! Кажете, какво бихте сторили?

— Какво бих сторил ли! Но това, това на нищо не прилича, то е невъзможно! Не зная какво бих сторил!

Смил се зарадва.

— Така! Виждате ли, там е работата! Не можем да кажем какво бихме сторили. Вие сте чудесен, докторе! Аз смятах, че мога да убия. А когато тръгнах, видях, че не мога...

Приятелят му се развика:

— Но защо ще убиваш! Кой те е ограбил, кой те е заплюл?

Без никакво вълнение Смил обясни:

— Людмила се отровила, защото онзи злоупотребил с нея и я остави!

— Дявол — позеленя докторът и удари с ръка.

Смил не обърна внимание и със същото учудващо спокойствие продължи:

— Днес старата ми показва писмото, което Людмила бе получила последния ден. Разбрах всичко... Людмила, майка ми, нашият дом бяха станали всичко за мене. Спомняте ли си, аз бях построил цяла философия за тях. Вие ми се присмяхте, но аз се залъгах. А това е важното — нещо да те залъгва! На, прочетете!

Той извади писмото и го подаде. Докторът разгъна листа, зачете с тревога безочливото мъдруване на годеника за любовта, свободата и колко малко значение имало случилото се между двамата. Смил мълчеше, гледаше разсеяно.

— Прочетохте ли го?

Докторът върна писмото. Ръцете му трепереха. Смил почна да сгъва грижливо листа и тъй заговори:

— И аз го прочетох! Отначало почти нищо не разбрах. Пак го прочетох. Е, най-сетне разбрах. Взех пистолет, излязох. Бесен изтичах към града. Не мислех нищо. Тичах право към него с пистолета в джоба си. Трябваше да убия тоя негодник! Като бясно куче с хищни вълчи зъби всичко хриптеше у мене. А виждате как си бърбим сега! А? Какво? Чудно ли ви се вижда, че не съм го убил? Аз си помислих: има ли смисъл! Посмейте се — могат да ви ограбят, да ви оплюят, да ви стъпчат и все пак вие имате сила да попитате има ли смисъл да си оправите сметките със злодея!... Ах, че ме боли глава! Хайде, говорете вие, мене ми е тежко. Боли ме глава. Имате ли аспирин?

Говореше насмешливо. Но в гласа му докторът долавяше не присмех, а злъч, горчивина и още от началото чакаше то да припадне. Той знаеше какво бе Людмила за него. Не беше ли той удавникът, заловил се за последната опора! Слушаше настръхнал и тъкмо в подигравателните, привидно спокойни думи виждаше страшното. Настръхнал чакаше припадъка. Но когато Смил запита за аспирин, докторът сам щеше да припадне. Той закрещя:

— Не ти трябва аспирин! Стига тая игра! Аз зная, че страдаш, че си обезумял от болка! Плачи или наистина иди да убиеш!

Смил стана. Погледна мрачно. Тръгна си.

Старият съсед се изправи пред него.

— Къде?

Смил протегна ръце сякаш да го отблъсне, но изведнъж започна да се смее.

— Довиждане, мили приятелю! Моето глупаво бърбене, изглежда, ви разстрои. Приберете се и нека прислужницата ни сложи студен компрес на главата...

И тръгна. Докторът го спря.

— Къде отиваш?

Той се бе изплашил, че приятелят му наистина ще отиде да убие.

Смил сви рамене.

— Отивам да спя. Да ям и сетне да спя.

Поклонников остана втренчен. Смил си отиде.

Беше вече тъмно.

5

Тая нощ докторът задряма едва след полунощ. Вън пищеше и беснееше вятър. Един гърмеж, сякаш се пречупи клон от голямо сухо дърво, то събуди. Огледа се, вслуша се, не знаеше дали бе чул гърмеж, или наистина се бе счупило дърво. Последва вик, който проплака и заглъхна. Стана, дигна завесата на прозореца. Тогава затрополиха стъпки и някой почука на вратата. Чу гласа на своята домакиня:

— Викат ви в Рударови.

Доктор Поклонников избърза навън. Още не беше съмнало. Прислужницата на Рударови плачеше долу.

— Бати Смил... — зареди тя.

Вятърът цвилеше, препускаше, чупеше клони, блъскаше полузатворени капаци. Докторът избърза до съседната къща. Вратата стоеше отворена. Един мъж по нощен халат и шапчица го бе изпреварил. Той го посрещна на верандата и каза:

— Станало е нещо в Рударови. Чу се гърмеж...

Къщата стоеше мълчалива. В коридора мъждукаше лампа. Ненадейно насреща му излезе старата Рударова, замаха ръце, мъчеше се да каже нещо. Беше бледа, обезумяла от вълнение, гласът ѝ се давеше. Докторът попита къде е Смил. Тя махна ръце. Сочеше навън. Задърпа го след себе си. В двора бяха дотичали още хора. Някои носеха фенери. Най-сетне майката изхриптя:

— Той се е убил...

И падна.

Никой не можеше да разбере случилото се. Смил го нямаше в къщата. Потърсиха и из градината. И там го нямаше. Докторът и един друг съсед пренесоха припадналата в стаята ѝ. Тя скоро се опомни. Започна да вика, видя доктора и задърпа ръката му. Той я помоли да обясни какво е станало. Прекрачи, затвори вратата, пред която бяха се събрали любопитните. Тя не можеше да събере мислите си. Говореше непрекъснато едно и също:

— Той се е убил... Аз чух гърмежа. Той побягна и веднага се чу гърмеж...

Приятелят съсед излезе, качи се горе в стаята на Смил. Портретът на майка му лежеше на пода. Прозорците бяха отворени. Няколко чекмеджета на писалището стояха издърпани. Смил, изглежда, бе прекарал последните часове в голяма тревога. В едно от чекмеджетата докторът видя писмото на измамника — годеник на Людмила.

В това време се чуха гласове долу, затрополиха много стъпки. Докторът побърза да излезе. В ходника долу стояха неколцина съседни. Четирима носеха Смил. Хората казаха, че го намерили в полето, дете лежал. Появи се майката Рударова, видя сина си и се хвърли върху него. С мъка я отскубнаха. Положиха тялото върху опразненото легло в нейната стая. Докторът разкопча дрехата му. Той беше ранен, но жив...

Тая нощ мина бавно, сякаш беше по-дълга от другите. По-късно Поклонников си спомняше за нея като за тежък, мъчителен сън. Майката плачеше и се смееше, разтреперана докосваше главата на сина си, търсеше ръцете му. Най-сетне той отвори очи, надигна се с мъка, протегна ръце, загледа се някъде в пространството и завика:

— Имам ли право? Имам ли право?

Бълнуваше. Говореше с видение. Очите му гледаха несвястно. Беше вече съмнало, когато се опомни. Сега, без да се надига, погледна майка си, позна съседа — приятеля си. Усмихна им се и отново очите му се замъглиха, отпусна се и заспа дълбок сън.

Майка му плачеше.

— Аз съм виновна. Не му давах мира...

Докторът си отиде. Зората гледаше с кърваво око от изток. Струваше му се, че се връща от непознат свят.

По обяд се отби отново у Рударови.

Смил лежеше буден, гледаше с тъжни очи, дълбоко замислен. Едва когато забеляза стария си приятел, някаква промяна стана в него. Подаде ръка.

— Причиних и на вас големи тревоги навярно!

— Когато краят е хубав, всичко е хубаво!

Докторът седна до леглото му.

— Ах, тая страшна нощ! — въздъхна Смил.

— Не мисли за нея! — предложи му лекарство докторът.

Смил започна развълнуван да разказва.

— Аз ви казах на раздяла, че ще отида да спя. Да ям и да спя. Тръгнах. Лятната нощ беше тиха и хубава. Имаше много звезди. В полето мракът шепнеше с хиляди тайнствени, невидими същества. Бях спокоен, дори весел...

— Тъкмо това наистина ме изплаши! — вмъкна Поклонников.

Смил се усмихна горчиво.

— Бедният доктор, помислих за вас! Той ще прекара една неспокойна нощ! Той не би могъл да разбере как тъй говоря за ядене и спане, когато...

— Когато запита за аспирин, аз наистина...

Смил си спомни.

— Още кънти в ушите ми вашият вик — плачи или наистина иди да убиеш!

— Да, аз, старият човек...

Смил бързо го прекъсна.

— Не само вие! Ние сме нещо като автоматичните бюфети. Срещу двадесет стотинки даваме лимонада, а срещу петдесет — малинов сироп със сода. Годеникът на Людмила ни подхвърли монета и получи злобата на майка ми и моето желание да го убия. Ако беше се оженил, щеше да получи нашето уважение. Ние имаме рецепти за всичко. Не е ли това тъпо и смешно? Над нашето скъдно разпределение има нещо повече. Трябва да има, иначе... Сърцето ми изнемогваше от случилото се с Людмила. Тя беше моето надеждно пристанище. Много се лутах. Моят дом, майка и сестра бяха последната ми радост. Печалният случай нанесе тежка рана. Аз няхах вече нищо и цялото ми същество се гърчеше. Само едно не исках — да се разправам с виновника. Беше ли нужно?

Аз нямаше да ям, нито да пия. Не можех още. Но в мене гореше двигателят на стария автомат. Годеникът на Людмила беше пуснал своята монета и автоматът реагираше както е предвидено. Но аз не исках да се разправам. Вие казахте да плача или да убия. Предпочитах да плача.

Не можех да спя. Отидох до прозореца, отворих го. Нощният хлад погали лицето ми, тъмното разшири очите ми. Беше тихо. И в дома, и в околността сякаш само аз съществувах. Попипах пистолета в джоба си, извадих го и възнамерявах да го заключа в чекмеджето на

писалището. Мина ми мисъл за оръжията и все не можех да отворя чекмеджето. От стената ме гледаше портретът на майка ми. Тя ми беше казала:

— Разбра ли?

Бях разбрал — тя ме караше също да убия. Бедната! Изплаши се, когато тръгнах. Най-сетне отворих чекмеджето. Сложих пистолета и изтръпнах. Видях писмото на онзи. Кога го бях оставил тука! Взех обратно пистолета, взех и писмото. Исках да бъдат пред мене, за да преценя за последен път чувствата и разума си. Майка ми втренчено гледаше от стената. Добре! Нека и тя прецени! Има ли нещо, за което си струва да дигнеш оръжие и да убиеш! Смяташ ли се сам толкова непогрешим, за да можеш да съдиш другия?

Някой пристъпи до вратата. Вслушах се. Не, клони брулнаха стъклата. Започваше буря. Завесите на отворения прозорец се развяваха като привидения. Отидох, затворих го. Вслушах се пак. Някой дишаше уморено зад вратата. Не исках да мисля за това. Казах, като гледах към портрета на майка си:

— Ето, прецени, мамо!

Майка ми гледаше със стъклени очи пистолета и писмото, а зад вратата съвсем ясно чувах дращенето и скимтенето.

— Не разбирам — кой е бил зад вратата? — обади се докторът.

— Кучето!

— Кучето? Какво куче?

Смил продължи, като че не чу въпроса.

— Аз стоях, спомних си. Когато бях в чужбина, едно момиче ме интересуваше повече от другите. То ми пишеше писма. Сетне започна да идва в квартирата ми. Това трая няколко месеца. Най-сетне аз се преместих другаде и забравих момичето. То научи къде съм и пак започна посещенията си. Тогава заминах за друг град...

Спомените нахлуваха един след друг, а то дращеше отвън. Аз стоях изтръпнал от все по-ясни спомени. То задраци още по-настойчиво, заскимтя, заблъска. Вратата се откряна. Погледнах смъртно изплашен вън нямаше никой! Изтичах, търсих — нямаше никой! Само бурята напъваше и пълнеше къщата с шумове. Трябваше веднага да се върна, защото прозорецът се отвори. Завесите запърхаха с белите си крила. Небето беше почерняло. Дърветата нападаха къщата с разлюлените си клони, бореха се в градината. Затворих и се върнах

при масата. С треперещи ръце прибрах пистолета, писмото, заключих ги. Обърнах портрета на майка си.

Тревогата бушуваше в душата ми. Имах ли право? Хвърлих се на дивана, покрих главата си. Искях да плача, да вия. Сега виждах всичко — не рецептите, друго имаше съдбоносно и гибелно в живота ми. Крецях: искаш да убиеш, защото погубиха сестра ти, а ти сам невинен ли си? Искаше да запазиш топлия домашен кът, за да има къде да се скриеш в безопасност, а ти сам не руши ли домове, където хората живееха щастливо? Виках: войната ти посочи, че има дълг, че има опасности. Ти беше свикнал безнаказано да воюваш — не, да грабиш, да нападаш от засада! Ти се върна изплашен от нея и не искаше вече нищо, освен да стоиш под покрива на своя дом, измисли теории за рецепти и автомати, построи цяла философска система, защото виждаше какво сам заслужаваш. Слагаш голата си душа пред очите на майка си и искаш тя да прецени, защото те е страх сам да решиш...

Скочих. Гледах като пиян из стаята. Масата се люлееше, люлееха се стените, люлееше се и скърцаше лампата с шнура, виснала от тавана. Полетях към писалището. Грабнах пистолета. Погледнах портрета на майка си. Беше обърнат. Посегнах, оправих го. Майка ми загледа със свити очи право в лицето ми. Аз излязох. Вън бесуваше вятърът. Дрипави жени се гонеха из полето. Аз се спуснах през него. С лай и вой пред мене тичаше кучето. Стигнах града. Тоя, когото потърсих, беше вкъщи.

Смил наведе глава притеснен.

— Годеникът на Людмила! — обясни той. — Сам ми отвори вратата. Изправихме се един срещу друг. Аз стисках пистолета. Той не каза нищо. Стоеше блед и ням. Аз сам се запитах: имам ли право? Той се разгърди, сякаш каза — стреляй, ако имаш право! Беше блед като восък. Аз се поколебах. Гледах го с омраза, но не направих нищо. Тръгнах си. След себе си чух стъпки. Те дращеха земята. Някой се въртеше около мене бясно, яростно и искаше да ме спре. Измъкнах се от примката. Отново задрачиха стъпките отзаде ми и се чуваше яростното ръмжене на животното. Спрях. В мрака не видях нищо. Чувах само бясното ръмжене на вятъра. Побягнах пак. Стъпките ме последваха, отново невидимият звяр замота тялото си в краката ми. Сетне не помня. Какво стана сетне. Аз стрелях...

Смил сложи уморено глава на възглавницата, затвори очи. Остана да лежи така. Не боледуваше, лежеше без сили, уморен.

Дълго време след тая нощ нищо не се случи. Летните дни догаряха в спокойни огнени залежи. В двете къщи се връщаше предишният живот. Скоро докторът забеляза, че розите са подали листа, че храстите са бухнали. Същия ден облече работната си дреха. Потърси очилата. Не ти намери и неочаквано загуби желание за работа. Поиска му се да седне и да си помисли. Излишен за хората, лишен от собствени особено големи тревоги и радости, той търсеше чуждите като зрител, който губи времето си или се нуждае да бъде някъде. Познанството със Смил и случките около неговото семейство бяха запълнили живота му много време. Всеки ден прочиташе страница от един чужд живот и сам усещаше, че живее.

Беше ли свършил романът? Не му се работеше, искаше да седи, да мисли, да преценява. Привечер отиваше у Рударови. Майката го посрещаше тъжно усмихната. В страха си да не загуби и Смил тя бе потиснала голямата си скръб по дъщерята. Двамата седяха и гледаха хълмовете, зад които се губеше всеки ден слънцето. Смил рядко излизаше. Лежеше в стаята си. Не боледуваше, раната му бе отдавна заздравяла, но лежеше като болен.

Докторът най-сетне не издържа. Имаше нещо от преживяванията на младия му приятел, което беше останало съвсем неясно. Един ден седна до дългия стол за лежане на верандата, в който Смил си почиваше.

Няколко пъти в своя разказ ти спомена за някакво куче, а не обясни започна предпазливо докторът — какво е това куче?

Смил го загледа и дълго не проговори, сякаш имаше нужда да се върне към някакъв далечен спомен. Най-сетне каза:

— Кучето, да! То стоеше на моста... и стръвно виеше...

— Какъв мост? — учуди се докторът.

— Не зная! Тогавя виждах мост, през който исках да премина от едно към друго, а кучето стръвно виеше и се зъбеше, като ме виждаше, че се колебая... Разярен стрелях в него...

Из полето не бяха намерили убито куче. Докторът знаеше, че Смил бе стрелял в себе си, сам беше лекувал раната му. Не можеше да каже, че е разбрал за какво става дума, но долови, че приятелят му загатваше за някакво свое душевно състояние, в което се е намирал

през драматичната нощ. Това го накара да не настоява повече за обяснение.

Но и Смил нямаше намерение да каже нещо повече. Той беше извърнал глава към далечните хълмове. Замислен загледа натам и старият му приятел.

Денят бавно гаснеше.

СМЪРТТА В КИТАЙСКИЯ КВАРТАЛ

Първия път: в театъра. При представлението на „Пиер Гинт“. Той беше в партера, тя седеше сама в една от ложите на първия ранг. И втория път, и следващия: винаги в театъра. При представлението на „Пиер Гинт“.

Той беше добре забелязал: когато Аза умираше и ридаеше долу под сцената оркестърът, те се поглеждаха. Те: той и жената от ложата в първия ранг. Техните погледи се впиваха в сред здрача на театралния салон. Или по-точно: неговият поглед правеше това, а тя извърщаше глава и под гъстия воал той вярваше, че нейните очи се впиват в неговите. Той ги чувствуваше: големите невидими очи, които го обгаряха със своя скрит блясък, докато лампите се запалваха и околният шум го събуждаше от вцепеняването.

Тогава жената ставаше и си отиваше. Сякаш бе дошла в театъра само за мига, когато те двама, по волята на незнайна сила, се докосваха с погледите си, за да изживеят една близост.

Последния път, когато тя си отиваше, една бяла роза падна от нейната ложа. Той я взе и сложи до сърцето си. Но от тази вечер за дълго не видя жената. Тя сякаш изчезна от града, при все че той не знаеше дали тя някога е била в града. Беше я виждал в театъра и никъде другаде. И винаги сама, загадъчна при своето явяване и изчезване, в светлината на една тайнственост, сякаш не беше от този свят.

Той не знаеше дали тя е от този свят. Но още през оная първа вечер, когато почувствува непреодолимата сила да се обърне към нейната ложа, с първия поглед още той разбра, че това е жената, която е търсил през целия си живот. Имаше нещо фатално в срещата му с тази жена. Обгарящ със своя поглед очите на непознатата, той мислеше: „Тя е, през която минава пътят на моето предопределение.“ И в сърцето му назря копнеж по нея.

Но когато след третата вечер тя изчезна, не я потърси. Той я чувствуваше близо до себе си. Не можеше да каже откога е това

чувство у него, но то беше трайно и наложително. Може би от години, преди да я види, може би и от по-рано. Всеки път, когато той помислеше за това, в съзнанието му изплаваше спомен, сред мъглата на който виждаше нейния образ. Това чувство може би идеше и от друго: по стените в кабинета му висяха нейни портрети. Да, той виждаше тези портрети всеки миг, когато си спомняше за нея, без да може да проумее, с положителност да твърди, че жената от портретите в неговия кабинет и тази от театъра са една и съща. Неговото чувство само му внушаваше това. То проникваше зад воала на жената от театъра и правеше своя донос.

Ето защо той беше спокоен, когато жената от театъра изчезна след третата среща. Знаеше, че така трябва да бъде.

Беше отдавна. Може би преди десет години, може би по-отдавна. Но той не можеше да каже дали не е вчера било, или преди миг. Те живееха заедно. В този дом, където стените са украсени с нейните портрети. Той не знаеше дали беше щастлив тогава. От такива работи разбираше твърде малко. Но когато един ден трябваше да се разделят, той почувствува това като нещастие. Тогава тя извади малък медальон със своя портрет и му го подари с думите, че те отново ще се видят. Може би два пъти, сигурно и повече, а след това тя отново ще се върне в неговия дом, за да остане завинаги. По-вярно, това каза старият енорийски свещеник, който присъствуваше на тяхната раздяла, а тя даде медальона, като пожела само „довиждане“.

Той вярваше в думите на стария духовник и беше спокоен за нейното връщане. За това трябваше да дойде само денят. И той се готвеше, защото денят приближаваше: те се бяха виждали вече три пъти.

Той разпореди да се обкичи празнично големият салон на неговия дом. Тук зад тежки завеси той отдели тяхната стая, която обкичи с цветя, всред различните багри на които само розата от нея беше бяла. Той я извади от топлия кът до сърцето си и я постави в малката китайска ваза. И в една странна хармония се пречупи белият цвят на розата всред околното пъстроцветие. След това той коленичи до стъпалата пред завесата.

Сега тя трябваше да дойде. Той чувствуваше непоколебимата мощ на оная мистична сила, която повеляваше това „трябва“. И коленичил, благослови тази сила, защото нейната воля беше и негова.

Тогава срещните врати се разтвориха и всред здрача на дългия коридор, който се простираше отвъд, той видя група мъже, които се движеха като тъмна, неопределена маса в далечината. Те носеха нещо, което блестеше в ослепителна белота.

Той седеше коленичил и очакваше в тиха радост. Чувствуваше, че думите на свещеника се сбъдват.

Мъжете бавно пристъпваха. Не се забелязваше нито един техен мускул да се движи и все пак, притиснати около дългия бял предмет, сякаш самият под се движеше под тях и ги носеше, а те седяха върху него като мраморни изваяния.

Той гледаше само в белия, ослепително белия предмет. Това беше тя. Той знаеше това и тръпнеше в тиха радост.

Мраморната трупа беше на две крачки пред него. Сега тя внезапно се раздвижи. Сложи белия предмет пред нозете му и като се поклони ниско, в хор провъзгласи:

— Това е тя!

После мъжете се оттеглиха:

Той повдигна очи, устните му шепнеха:

— Тя!

И тази дума замръзна на устата му. Очите му се разтвориха широко и ужасът задраци в тях; пред него, в нозете му, лежеше един ослепителнобял мъртвешки ковчег.

В миг на внезапно проблеснала надежда той се хвърли към него, отхвърли капака и извика. Ковчегът беше празен. Само една бяла роза лежеше на дъното. Като тази, приютил до сърцето си. И сега видя: празничната зала беше опустяла, а от цветните украшения и всичкото великолепие в спалнята не беше останало нищо. По стените висяха дрипи от разкъсани тапети и сухи стърчища от цветя. Една китайска ваза лежеше разчупена на пода, от полилеите множество черни паяци танцуваха нагоре и надолу по своите невидими мрежи, а всред тях, вплетени в златистите мрежи, той видя огромни човешки очи. Те го гледаха с безмерна скръб и го ласкаеха. Той чувствуваше ласката на техния поглед и разбираше знаците, които му правеха, за да ги последва.

В града ридаят погребални камбани. Със стъпката на сомнамбул той следва огромните очи. През звуците на ридаещите камбани по мъртвите улици на града, докато очите се изгубват. Тогава той вижда:

два огромни венеца върху бавно кретаща катафалка. И на тях надписе: „От неутешимия съпруг на скъпата покойница“. И чува: „С вярата в бога ти отново ще я видиш.“ Той се навежда и целува ръцете на беловласия свещеник.

Изведнъж всичко изчезва. Съвършено сам той тича из улиците на чуждия град. Пред него извиват пътеките на тъмен лабиринт и го дебнат ужасите на престъпни бордеи. Той чува изпод земята, отстрани, отвсякъде: „С вярата в бога ти отново ще я видиш.“ И вижда: нея. Тя бяга пред него, завита в своя плащ. Той я познава. По трепета на нейната дреха, по стъпките на нозете ѝ. Нея: жената от театъра и тази, чийто портрет той носи до гърдите си. Тя се обръща няколко пъти и му прави знаци да я следва. Наоколо от всички бордеи го викат жълтите лица и острите очи на дебнещи ужаси. Той вижда. Само едно: нея.

Тя извива през тесните, тъмните, кривите улички. Минава входове, тунели, мостове. Или: мостове, тунели, улички минават през нея, покрай нея, около нея, а тя седи неподвижно и му прави знаци да я следва. Не вижда, не чува. Само едно: отдавна, отдавна крачи той след нея. И винаги из тоя град. Странно мълчалив, порутен. С жълтите призраци зад мрежите на паяци по прозорците. И вечния вик изпод земята, из облаците, от ъглицата: „Ти ще я видиш с вярата в бога.“

Тя спира пред високо, порутено здание. Тя го чака. Когато той доближава, тя си закрива по-внимателно лицето. При това се смее. Той чува: тя се смее. Студени тръпки минават по тялото му. Той знае от що са те. Така студено и жестоко звъни нейният смях. О, той никога не е очаквал така да се срещнат отново. Едва въздържащ сълзите си, понечва да каже нещо. Но тя не чака. Взема го за ръка и го повежда. През коридори, стълби, зали.

Нагоре, надолу, наляво, обратно. Той не чувствава, не вижда, не чува. И когато те стигат голяма задимена зала, нему се струва, че той е от отдавна в нея. Че е бил винаги в нея. Това то радва и тихо ласкае. Още по-мило му е, че тя е най-послед пред него. Той забравя всичко и пада пред нозете ѝ. Обвива ги с ръцете си, целува ги. Притиска главата си в нозете ѝ и е готов да ѝ разкаже за дните, през които е живял само е мисъл по нея.

Тогова чува смях. Предишния студен, писклив смях. И думите:
— Харесвам ли ти?

Той обвива нейното тяло и по-силно го притиска. Отначало при нозете, после по-горе, нейната гръд. Сълзи давят гласа му. Той изнемогва от мъка поради нейното държане и така е щастлив, че е до нея. Треперещи, пръстите му играят по тялото ѝ, хващат плаща ѝ и го дръпват.

Неговият вик се вплита в смеха ѝ, сега по-остър и по-сгъстен. И като ехо от всичко изсъскват повторно думите:

— Харесвам ли ти?

И нагла, тя се изправя във всичката си ужасяваща голота на мъртвец, прояден и прогнил. Той разбира, всред всичкия ужас на това, което се откри пред него, той разбира: това не е жената, която е търсил. И иска да си отиде, да избяга, да изчезне.

Тогава започва един странен концерт. Димът в залата заплава, разрежда се и всред лек здрач разкрива отворите и прогнилите големи зъби на милиони уста. Които крещят, пеят, съскат:

— Това е тя. Тя. Тя.

А в такта на този концерт жената прави една стъпка, втора, започва странни чупения, при което ставите на нейните голи кости пращат и вият, черепът ѝ пиано се върти на прогнилите гръбначни пръстени, краката ѝ се пречупват, при което остатъци от месо, дрипи от гной и мърша лудешки се люлеят по нея, докато тя пристъпва към трета стъпка, прави едно неумело движение и на земята, разпадайки се на купчина кости с разцъфнало месо по тях.

Устата завършват.

— Това е тя. Тя. Тя. Тя.

Той извиква и пада на очите си. Лъх на тежка, отвратителна миризма удря в лицето му и то задушва.

На сутринта той още лежеше всред задимената зала в „Дома на опиума“, в китайския квартал. Когато старият прислужник на дома влезе в залата, той учуден се спря пред кабината на спящия. Никога старият китаец не беше виждал между клиентите на заведението побледо и с израз на по-голяма мъка лице. Но въпреки страха си, преди да извести за възможното нещастие, той не се посвени да изпълни един свой стар обичай. Наведе се над мъртвобледия клиент и претърси джобовете му. В един от тях намери портфейла му с дребни банкноти, в друг един златен медальон с портрета на красива жена.

Но до сърцето старият китаец не намери никаква бяла роза.

УПОРИТИЯТ МЪРТВЕЦ

Борис пръв чу вестта и слезе с жена си от най-горния етаж. Отдавна не бе идвал. Днес не можете да не дойде. Най-сетне стана дългоочакваното. Прескачаше стъпала надолу. Жена му едва го настигаше.

Новината се разнасяше и синове, дъщери, снахи, зетьове, настанени по различните етажи на голямата къща, идеха в обширната всекидневна стая с дългата маса по средата, с увисналите прашни завеси по прозорците, с разкривените, скърцащи столове и кресла и стария часовник с махалото, закачен на стената над тежкия дъбов бюфет. Всеки влизаше и поглеждаше към затворената висока двукрила врата на спалнята.

Скоро дойдоха и Васил със съпругата си. След тях лениво и разсеяно крачеше малкият им син. После, задъхан, влезе мъжът на Мариола — най-възрастната от дъщерите. Пенсионирани офицер, но още наперен здравеняк със засукани мустачки, той твърде много държеше на униформата, която износваше с голямо самочувствие, макар и да бе свалил от нея отличителните военни знаци. Сега дойде по брич и ботуши, облечен в пъстра домашна дреха, тъй както го завариха, когато дотичаха да му съобщят какво е станало.

— Мариола е вътре! — каза той, като посочи двукрилата врата. — Още нощеска слезе...

Явно той искаше да изтъкне някаква заслуга на жена си, но не му хрумна друга дума да дообясни.

Събраните хора в голямата стая шепнеха и се придвижваха на пръсти или стояха мълчаливи покрай стените.

Последен пристигна Стефан — най-старият син — едър, тромав, петдесетгодишен мъж, с жълто, тъмно лице.

— Оттатък ли е? — влезе и попита, като погледна преходната врата.

Някогашен търговец, сега безработен, който дояждаше каквото има, озлобен и ядосан, той страдаше от черен дроб. Жена му — дебела,

дребна, свила тънките си устни — вървеше след него.

— Оттатък. Обличат го.

Отговори Борис. Той бе извадил от тежкия дъбов бюфет тумбестата пъстра стъкленница с вишновката.

— Ти не трябва да пиеш! — измърмори Стефан. — Нали ти забраниха лекарите!

Седнал пред голямата маса, Борис наливаше в чашка от червената сладко-кисела напитка. Той беше вторият син. Добродушен, чувствителен, той работеше като художник-изпълнител в един театър. Изглеждаше съвсем слаб, с изпитите бледи страни на човек, на когото, както казват, храната не се лепи. Някога баща му искаше да го направи търговец. Синът се записа в Художествената академия. Не можа да завърши въпреки несъмнените си дарования, защото, когато старият узна какво е направил, престана да му дава издръжка. Тогава Борис постъпи на работа в театъра. Но преживяното не мина без следа у него. Той заживя с чувството, че е загубил нещо скъпо. Започна често да пие, за да забрави, и се разруши. Днес за първи път от много отдавна реши да се напие, завладян от друго настроение. Той дигна чашата си.

— Нали ти казах! — обърна се отново към него едрият и мрачен Стефан.

— Казвай му колкото си искаш! — намеси се веднага и офицерът, съпругът на Мариола, с неговия наставнически тон.

В очите на Борис гореше някакъв странен огън.

— Ще се напия!

— Най-подходящо ли е тъкмо днес? — явно страдаща за мъжа си, изговори седналата до него съпруга, миловидната още млада жена, слязла по розов бархетен пенъоар, който стискаше до гърдите си.

— Да, най-подходящо ли е тъкмо днес! — повтори Стефан.

Художникът изпи вишновката си и като остави чашката, загледа с добрите си очи към по-стария брат.

— Вие не ме разбирате... Дали е най-подходящо тъкмо днес? Може да не е най-подходящо, но аз ще се напия, защото има нещо, което започва тъкмо днес...

— Какво започва? — Стефан го загледа с подозрение.

В спалнята лежеше бащата. Дебел, едър човек като най-големия си син и някогашен търговец като него, овдовял отдавна, след като съсипа малката си нежна съпруга, в която виждаше само машина за

раждане на деца и за почитване и поддържане на огромния дом, напоследък той живееше в партера сам, под грижите на една чужда жена, някогашна тяхна прислужничка. Всички останали апартаменти в сградата доскоро много богатият човек подели между синовете и дъщерите си при национализацията. Но от него мъчно се откъсваше нещо! Той прехвърли апартаментите си само формално, колкото да заобиколи закона, а дъщерите и синовете останаха всъщност наематели и като другите многобройни обитатели на голямата къща задължи по различни начини да му плащат наеми. Борис печелеше и можеше да плаща наема, но заедно с всички други познати прояви на баща му той възненавидя тая негова ненаситна жажда за печалби и пари. Нейна жертва стана някога майка му. От скъперничество и завладян от жаждата да трупа богатства, старият не му позволи да осъществи мечтата да завърши художественото си образование. Тая жажда го караше да трепери за всяка стопанка и да души живота на всички.

Махалото на стенния часовник равнодушно се клатеше и отмерваше времето. В тишината всички наоколо наострено изчакваха какво ще каже по-нататък Борис. Той отново напълни чашката си. Дигна глава, явно готов да сподели завладелите го мисли и чувства.

Погледна събраните наоколо братя, сестри, зетъове, снахи и нещо го накара да се въздържа. След смъртта на бащата те всички щяха да се освободят не само от гнетящото му присъствие, от задължението на наематели, но още ще трябва да си поделят обитавания от стария партерен апартамент, доста обширен и натъпкан с вехта мебел. Освен това баща им имаше пари, останали от някогашната му търговия и натрупани от събираните наеми. Борис оглеждаше братята си, жените им, особено се загледа в Стефан, Васил и в наперения си зет.

Васил, най-малкият от синовете, строен, с изострено интелигентно лице, непрекъснато ходеше до прозореца в дъното на обширната стая. Измъкнал се от своята среда, станал научен работник, той бе предпазлив, сдържан и студен. Но той също живееше със семейството си в един от апартаментите на голямата къща и не можеше съвсем да скъса със средата си. Поне в такъв важен случай, както днешния той трябваше да бъде между своите, с които през следните дни ще уреждат доста въпроси. Преди всичко той искаше да

замени своя по-малък апартамент с партерното жилище на баща си и смяташе, че има много основания и права за това. Жена му, руса, красива, седеше мълчалива наблизко, прегърнала през кръста малкия си четиригодишен син, изправен до нея. Тя знаеше очакванията на мъжа си и колкото да ѝ бе противно стоенето в стаята сред не много приятните ѝ роднини, издържаше.

Борис познаваше всички, техните характери и стремления. Лесно стигаше до най-потайните кътчета на желанията им и средствата, с които си служеха, за да ги постигнат. Готовността му да заговори, да сподели с тях мислите си, да открие сърцето си отстъпваше пред една оценка, пълна с горчивина и разочарование.

Откъм спалнята се чуха гласове.

Тежкият Стефан приближи до двукрилата врата, откряна я, погледна какво става оттатък и затвори.

— Кой са тия хора?

— Специалисти! — неволно се усмихна Борис и изпи вишновката.

Пенсионерът офицер се възмути:

— Как тъй специалисти! Там е и Мариола!

Той искаше да добави още, че Мариола е любимото дете на баща им и единствена се грижи за него, и още други такива приказки, каквито отдавна вече повтаряха с жена си, за да предразположат по-благоприятно към своите домогвания останалите наследници, но Борис не го остави. Омръзнало му беше.

— Специалисти! — повтори той и в съзнанието му се набиваше все повече нерадостната оценка какво представляват неговите братя и техните жени. — Има ги такива майстори, само да им падне случаят — бързо свършват работата си!

Зетят — запасният офицер — пак искаше да вземе думата, но обади се Стефан и той замълча.

— Какви ги подхвърляш! — мрачно каза някогашният търговец.

Той бавно се отпусна на едно кресло недалече от масата. Веднага привлече стол и седна наблизко и жена му със стиснатите устни. Тя гледаше мълчалива и сърдита. Заедно с мъжа си тя смяташе, че имат най-големи права при бъдещата подялба, и за това неведнъж бяха говорили пред всички. Нали Стефан бе не само най-големият син, а и съдружник на бащата! С неговия труд, дето се казва, е изградена

голямата къща и т.н. Навремето никой от наследниците не изяви готовност да зачете тези предявени права и, изглежда, нямаше намерение да ги зачита. Стефан започна да страда все повече от черния дроб. Жена му стискаше устни да сдържи яда, който я загриза. Днешното събитие отново върна двамата съпрузи към вълнуващия ги въпрос. Но сега неувереността как ще се реши ги измъчваше неимоверно много.

Засегнатият напъчен съпруг на най-възрастната сестра стоеше до масата и гледаше към Борис, пламнал от възмущение. Най-сетне той можа да проговори:

— Там дойдоха и някакви баби! Но аз казах, че там е и Мариола. Още през нощта я извикаха! Така че какви специалисти!... Моля, без обиди! Защото...

Пак не го оставиха да довърши. В стаята се втурна Роза, най-малката от дъщерите. Тя беше облечена в блестяща вечерна рокля с разголени рамене и ръце, току-що прибрала се, макар отдавна да бе съмнало. Момичето пееше в естрадният състав на известен ресторант и често осъмваше след разни гостувания през нощта.

— Аз сега научих! — каза тя веднага. — Вярно ли е? Боже мой! Как така е станало!

Същевременно тя бършеше с малка копринена кърпичка пламналото си от възмущение лице.

— Ела, ела, сестрице! — покани я Борис. — Ето... ще пийнеш ли?

Той наля чашка вишновка. Чувствуваше малката единствено близка и сродна.

Певицата седна до него.

— Ти по-добре да отидеш да се преоблечеш! — подкани Стефан възмутен и сърдито гледаше двамата на масата.

Не криеха възмущението си и останалите, които седяха или стояха прави наоколо. Те всички не одобряваха поведението на Борис. Търпението им преля, когато видяха разголената млада жена. Животът на най-малката им сестра ги обиждаше. Щом прекъсна следването си в университета преди две-три години, защото бащата отказа и на нея да я издържа, всички се надяваха момичето да стане чиновничка или учителка в детска градина, както ѝ предлагаша. Роза обаче откри, че има глас, и стана естрадна певица. По разбиранията на бащата и на

Стефан и Мариола, както и на Васил и жена му, макар те само да й обърнаха гръб, без нищо да й кажат, не можеше да направи нещо лошо. После нейните нощни закъснявания съвсем я изложиха в очите им. По това време тя живееше при баща си в партера, дори се смяташе, че тя ще наследи неговия апартамент, защото не бе взела преди това никакъв дял. Но бащата без колебание я изпъди. Прибра я Борис. После по голяма милост дадоха й някаква стаичка на тавана, дето живееше оттогава. Но тя остана срамното петно в семейството. Тъй благонравните братя, сестри и снахи, лакоми за по-голям дял от наследството, настойчиво злословеха зад гърба й, за да не се разколебае бащата от безсърдечното си решение.

— Не чуваш ли? — подвижна Стефан. — Иди се преоблечи.

Не го дразнеше дрехата, а присъствието на малката и вероятността, която му се натрапваше, че утре може и тя да се яви на пътя му към правата, каквито ще предяви.

Борис си наля нова чашка вишновка. Горчивината и разочарованието, какво представляваха този Стефан, неговата жена и всички други, започнаха да го правят все по-злъчен и хаплив.

— Добре си е и така! — каза той. — Какво? Дай да си посипем главите с пепел. Това ви се иска! Форми! Да изпълним правилата! А важното е какво има в сърцето!

През цялото време Васил виждаше и чуваше всичко, но не се намесваше. Продължаваше, студен и недостъпен, да ходи пред прозореца към улицата. Жена му, прегърнала детето си, упорито издържаше да не избяга.

Мъката преливаше в сърцето на слабичкия Борис. Толкова похапливо той нападнаше по-нататък:

— Да, важното е какво има в сърцето! А да ви кажа ли какво има във вашите сърца? Особено в твоето, Стефане, и в сърцето на твоята съпруга!

— Нали искаше да прием! Хайде по-добре да прием! — мъчеше се да отклони разговора Роза.

Но оскърбеният най-голям брат не можеше вече да търпи.

— Докога ще безобразничиш?

Разяряваше се и дебелията му съпруга.

— Пияница! — отсече тя.

Борис ги гледаше.

— Сетихте се веднага какво исках да ви кажа!

— Пияница! Това си ти! — рязко му отвърна жената.

— Аз пия! Право е! — съгласи се Борис. — Исках да пия за едно, сега ще пия за друго.

Роза смутена хвана ръката му:

Недей!

Но художникът прехвърли чашката в другата ръка и бързо изпи вишновката. Жена му, с миловидното лице, започна тихо да плаче.

— Поне не забравяйте, че оттатък лежи... — заговори с чувството на някакво особено превъзходство напереният запасен офицер с мустачките, мъжът на Мариола.

— Аз никога не съм го забравил, когато не лежеше, не го забравям и откак легна! — отговори Борис. — Никога не съм лъгал, не искам да лъжа и сега.

Зетят го погледна строго.

— А нима ние! За какво пак подмяташ?

Стефан скочи и извика:

— Ще направиш добре да си отидеш горе или да престанеш да пиеш!

Борис смръщи лице.

— И да направя твоята физиономия: вижте ме каква тежка загуба понасям, вижте ме колко скърбя!

— Да си вървим! — стана и жената на Стефан.

Мъжът ѝ я спря:

— Как тъй! Чакай! Какво е той тука!

Борис продължи:

— Да, не съм го лъгал, няма да го лъжа и сега с никаква лицемерна физиономия! Е, малко ми е мъчно, дявол да го вземе. Но не скърбя тъй много! Да си кажа право, откак чух накъде върви, като че ми олекна. Нищо няма да ме дърпа вече за краката — помислих си... Тука какво съм аз, казваш! Това беше той, това си и ти! Все смятате, че другите са нищо, а вие сте всичко! Наистина доста сте дебели и тежите, ама по това ли се мери човекът, по тлъстините!

Стефан вече не можеше да издържи. Тръгна към него. Жена му, накипяла, чакаше. В този миг обаче вратата откъм спалнята се отвори. Показа се Мариола, охранена жена с много бяла кожа, с голяма, чорлава, посивяла коса, натежали бузи, уморени очи.

— Здравко! — обърна се тя към мъжа си. — Ела да ни помогнеш!

Офицерът се изопна към нея, сякаш да докладва на някакво началство.

— Какво има?

— Донесоха сандъка, а не можем да го... Сандъкът ли е малък...

— Как? Какво? — в недоумение заговориха всички в стаята.

Съпругът с късата пъстра домашна дреха влезе в спалнята. Другите загледаха развълнувани към вратата. Когато тя се затвори, Борис се обади:

— Голям, едър човек!

— Та не са ли взели мярка? — озадачен се запита Стефан. Изведнъж се опомни. Обърна се рязко към Борис: — Голям, едър! Какво пак дрънкаш. Какво искаш да кажеш?

— Какво искам да кажа?! — нападателно го погледна художникът.

Сблъскването изглеждаше неизбежно. Но следващия миг, без да се занимава с брат си, Борис заговори на Роза:

— А ти защо дойде?

Роза искаше да обясни:

— В такъв момент... Може ли... Човек забравя всичко...

Борис клатеше глава:

— Забравя човек всичко!... Едва му се откъсна стаичката горе... А попита ли те как живееш?!

— Нищо! — каза момичето, извади цигара и запали.

— Нищо! — повтори брат й и с внезапно завладяла го ярост продължи: — Не е нищо! Не е нищо! Мразя това бездушие и лицемерие! Нищо ще кажеш и утре, когато посегнат да те ограбят!

Братята наоколо, както и жените им наостриха слух, мрачни, сурови, готови на всичко. Роза си наля чашка вишновка и бързо я изпи.

— Ти си добър човек, но много говориш!

Борис се засмя със злъч:

— Негова черта! Говореше и баща ни! Разликата е само тая, че той говореше умните си и благонравни приказки, за да прикрие какво мисли, а аз...

И без преход, изведнъж, пак се обърна към по-големия си брат; който все още стоеше тежък, нападателен срещу него:

— Какво искам да кажа, питаше!

— Разбрах какво искаш да кажеш! — отговори Стефан тъй остро, сякаш го плесна с всички сили, и му обърна гръб.

— Искам да кажа — продължи Борис — това, че ние сме негови деца и че всички носим нещо от него. Аз бърбривостта му, ти дебелината му и още нещо, Васил...

Студеният млад човек, който неспирно крачеше пред прозореца към улицата, спря и се обърна към масата:

— Много стана вече! Ние също имаме нерви!

Огорченият художник си наля нова вишновка, изпи я наведнъж.

— Бързаш ли? — попита той с остър поглед към учения брат. — Слязъл си от висините, а нямаш време! Ти никога нямаше време нито за него, нито за нас! Защо тогава си дошъл? Според обичая наследството ще се дели, струва ми се, след четиридесет дни, когато се успокои душата му! Никой дотогава няма да посегне на твоя пай!

— Аз ти казах да не идваме! — скочи и извика русата мълчалива красавица с детето. Като дърпаше момченцето, тя тръгна към вратата.

Мъжът ѝ протегна ръце да я спре:

— Остани! Какво правиш! Той е пиан!

Борис още по-гневно заговори, сякаш не бе пил нито капка:

— Баща ни беше скъперник и егоист, но прост човек. Ти идеш от висините на културата, но си същият! Днес не можеше да не дойдеш! Ясен си ми като бял ден?

Възмутената снаха се отскубна от ръцете на мъжа си и заедно с детето бързо излезе.

Васил ги изпрати до вратата. После с бавна крачка се върна, отиде до прозореца и каза с достойнство:

— Обидно ми е да ти отговоря — обидно и жално!

— Не само на тебе! — подхвърли брат му. — Всички се преструват, че им е обидно и жално да ми отговорят! Но зад тази мантия на достойнство всички криете страха си да ми отговорите! Защото аз казвам истината! Неподправена с никакви завъртулки! За него там в онази стая! И за вас! И за себе си! За всички, които го носим с добрините му и злините и зад никаква пелерина не можем да го скрием!

Думите му наостриха събраните в стаята. Те гледаха обидени, засегнати. В тишината, която зацари, се чувствуваше опасно

напрежение. Но някаква глъчка оттатък в спалнята привлече вниманието им. Всички се заслушаха, а после един през друг започнаха да питат:

— Какво става?

— Карат ли се там? Какво става?

На високата двукрила врата се подаде разтревожена Мариола.

— Трябва да дойде още някой! — каза тя.

Всички в голямата стая загледаха смаяни и смутени.

— Какво става пак? — попита Стефан сестра си.

— Какво има? — не се сдържа и строго се обади и Васил.

Жената с натезжалите бузи и уморените очи гледаше объркана и безпомощна.

— Трябва да дойде още някой!

Миг след като осъзна какво можеха да значат думите ѝ и какво може да се е случило, Борис започна да вика:

— Не влиза ли?

— Какво?! — наведнъж запитаха неколцина с облепени очи и изопнати лица.

Събитието в другата стая ставаше ясно на всички. Някои, изплашени, се размърдаха. Стефан дръпна жена си и отиде с нея в спалнята след тежката Мариола. Васил, също незагубил присъствие на духа, се поколеба миг и ги последва.

Те оставиха вратата отворена. Там в спалнята Здравко, жена му Мариола, Стефан, съпругата му със стиснатите устни, Васил, една от бабите, събрани около сандъка, наистина трябваше да се справят с невероятното обстоятелство.

— Сандъкът ли е малък! Не мога да разбера какво става! — пъшкеше здравенякът зет.

— Как тъй са взели мярка! — сърдеше се тежкопохватният Стефан.

— Не е това! Всичко е по мярката! — обясняваше Мариола. — Друго трябва да има!

— Друго?! — В миг всички останаха неподвижни, поразени от някаква мисъл. Но Васил бързо ги опомни, като ядосан каза:

— Какво друго! Глупости!

— Натискайте насам! — изкомандува сега офицерът.

Всички започнаха по-старателно работата си.

Борис отиде до отворената врата.

— Не можете да го настаните! — заговори той. — Не се мъчете! Няма да успеете! Той ще остане тука между нас!

— Борисе! — проплака жена му и протегна ръце да го издърпа.

Васил погледна към него, готов да го удари. После, мрачен, с изострено гневно лице, подхвана отново работата си. Стефан се отдели за миг от групата, дръпна вратата и затвори...

В обширната всекидневна стая с голямата маса, с тежкия дъбов бюфет и стария часовник на стената останаха само Роза, театралният художник и миловидната му съпруга.

Той продължаваше да говори възбудено:

— Тука е бил между нас, в нас и тука ще остане, защото той е още жив, жив...

От спалнята се чуваха задъханите усилия на останалите там мъже и жени.

— Борисе! Борисе! — със съжаление, упрек и ласка каза Роза. — А аз толкова се надявах...

Брат ѝ се заслуша в думите, после тръгна бавно към нея.

— Надявала си се! На какво?

Все още ядливи, иронични тонове звучаха в гласа му. Певицата промълви тъжна:

— Толкова тежко живееш!

Борис спря пред нея. Сякаш набрал сили, той каза:

— Да, това е! Надявала си се, че без него ще започне друг живот!

Изведнъж я хвана за раменете и ги стисна, без да мисли, че може да ѝ причини болка:

— Аз също се надявах. И още се надявам! Не може да не почне, колкото и мъртвият да е упорит! Кой беше казал: да минеш от миналото към бъдещето, от един свят към друг, не е да се поразходиш по гладкия асфалт на софийски булевард. Миналото не е мъртвец, когото можеш да заковеш в ковчега и да го погребеш. То остава със своите зловония още дълго при нас, у нас. Но докога?

Той разтърси момичето с кипяща сила:

— Докога? Няма ли да има край? Безсмъртен ли е той, макар и да живее още у мене, у тебе, у ония там специалисти! Не е безсмъртен! Не е безсмъртен!

— Стига! Да вървим, моля те, да вървим! — настояваше изплашената му съпруга.

Борис пусна момичето, седна на един стол до масата, протегна ръка към стъкленницата с вишновката. Но не си наля, а тъй, както държеше чашката и шишето, увлечен от своята мисъл, повтори високо, загледан в сестра си.

— Не е безсмъртен! И чаканото ще дойде, ще дойде!

Думите му, гневни и остри, явно идеха от безкрайна горчивина и болка, с които живееше не от днес, но те звучаха заплашително.

— Ела да си вървим! — молеше го дребната миловидна жена.

ТЕАТЪР С ОГЛЕДАЛА

Театрална зала. Публика. Часът е вече седем и половина, в салона е тъмно, представлението не започва.

Един зрител се възмущава: — Защо не започват?

Друг: — Затвориха вратите!

Трети: — Поне да запалят лампите!

Дебел господин в партера се обажда: — Мълчете, моля!

Съседът му скача: — Не желая да ми правите бележки!

Караница.

Неколцина зрители съскат. Още няколко. Целият салон. Дебелият господин също става, гледа разярено съседа си: — Какво нахалство!

Съседът му свива пестници: — Ще млъкнете ли?

Няколко зрители викат: — Тихо!

Целият салон загърмява: — Тихо!

Появява се разпоредител: — Господа! Господа! Моля, господа!

Дебелият разсърден зрител обяснява: — Този тука...

Из целия салон се понася: — Шт... Тихо!...

Съседът също иска да обясни: — Аз моля, господин разпоредител...

Дебелият господин предлага: — Изведете го...

— Аз моля... — трепери съседът му.

Из целия салон се носи: — Шт...

Разпоредителят тръгва към един от зрителите. Пред завесата излиза директорът на театъра. Той е нисък, пълничък, весел господин с бръсната глава, брада и мустаци. Дига ръка.

— Господа!

Целият салон продължава: — Шт...

Сетне един глас се отделя: — Няма ли да започне представлението?

Друг: — Това е подигравка!

Директорът размахна ръце: — Аз моля да ме изслушате!

Предишният глас: — Кога ще започне представлението?

Директорът, спрял сред авансцената, весело се усмихва: — Ще започне, изслушайте ме!

Той млъква, гледа с израз на доволство, вече иска да продължи, когато женски глас изписква: — Поне да запалят лампите!

Сега директорът прихва да се смее: — Но угасените лампи поне трябваше да ви подсетят, че представлението... — Не довършва...

Шум, викове, тропот посрещат думите му. Той гледа, сякаш друго не е целял. Лицето му сияе като на аплодиран. Тъкмо това обуздава публиката. Виковете вече започват да стихват. Директорът използва случая и прави опит да провере гласа си между последните негодуващи викове, докато в залата остава да се чува само той:

— Ето че не разбирате от шега. Е, добре, чуйте ме тогава. Тази вечер наистина не всичко е в ред, но какво от това? Между нас казано, образцовият ред, при който публиката чете афиша, купува си билети, театърът се отваря, точно в седем удрят три звънци, дига се завесата и представлението започва, този ред, казвам, не ви ли навява скука? Нещо преживяно и от бащите ви, и от дедите и бабите! Да, скука, плесен, от която трябва да се освободим срещу всички жертви! Театърът трябва да бъде бомба, която да разтърсва и да предлага невиджани и непреживени неща! Не говоря това, за да извиня нередностите тая вечер в нашия театър. Реших да изляза с открити карти. Между живота и илюзията редът е нещо като студен душ. Там е работата! Накратко: искам да ви съобщя една тъжна вест и представлението ще започне на всяка цена...

Той извади кърпа, за да избърше изпотеното си лице. Всъщност ловко прикри смеха си, наистина съвсем неподходящ за следващото неприятно съобщение, което направи:

— Вашият любимец артистът Лавренов е зле. Болен не бих могъл да кажа. Вие го знаете какъв е едър и здрав мъж. Имал е някакви неприятности. Господ знае, може би семейни разправи. Нали преди две години, вече доста поостарял, се ожени за съвсем млада женица. Всичко става! Тази вечер е съвсем разстроен, а трябва да играе или да отложи представлението и театърът да загуби четиридесет хиляди лева. Лавренов ще играе! Той ще направи тази жертва за нас, но бъдете снизходителни...

Един зрител не можа да се сдържи:

— Какво ни интересува всичко това!

Веднага наскочаха и други:

— Защо ни разправяте за семейните работи на Лавренов?

— Та това театър ли е или лудница!

Директорът се кланяше:

— Извинете, извинете...

Всички викаха:

— Или започвайте, или ни върнете парите и да си вървим!

Директорът замоли, едва не заплака:

— За бога, само това не говорете! Започваме. От два часа Лавренов се е заключил в гримьорната си. За бога, спокойствие! Аз ще разбия вратата!...

Вдигна театрално ръце и изчезна зад завесата.

Публиката се поуспокои. Някои все още мърмореха, но скоро млъкнаха и те, защото завесата се дигна. Какво беше обаче учудването на всички. Сцената представляваше гримьорната на актьора Лавренов. Самият той седеше пред огледалото, неподвижно загледан в себе си. В един ъгъл изправен чакаше гримьорът. Той държеше някаква перука, гледаше страхливо артиста и молеше:

— Ще позволите ли да ви сложа перуката? Да знаете как се вълнуват зрителите! Седем отдавна минава. Публиката е вбесена!

От салона се чуват недоволни гласове. Без да им обръща внимание, Лавренов изважда от джоба си пистолет и го гледа. Гримьорът се притиска съвсем до стената.

— За бога, какво мислите да правите? И заключихте вратата! Дайте ми ключа, ако обичате!

Актьорът изглежда много заинтересован.

— Кажи, приятелю, кой е изнамерил това маслинено клонче?

Старият театрален служител трепереше.

— Ах, как можете да говорите спокойно такива работи!

Лавренов разсъждава със загадъчна разсъдъчност.

— Железарят прави брави. Той знае за какво могат да послужат! Богатите да запазят парите си. Любовниците да се предпазят от изненади!

Гримьорът започва с известно облекчение.

— Навярно! Точно така! Особено за любовниците! Ах, съвсем е хубаво при заключена врата! Спокойно...

И изведнъж млъква. Притиска се до стената и гледа ужасен. Лавренов е тръгнал бавно към него.

— Спокойно?!

— Моля не пристъпвайте с пистолета към мене! — проплаква старият човек. — Това е лоша шега!

Актьорът го доближава и говори с леден сарказъм.

— Спокойно?!... О, не, приятелю. След железаря е дошъл по-голям умник и е направил това...

Той завира оръжието под носа на стареца.

— То разбива всички брави. Само един куршум е достатъчен! И наказва всички подлости!

Гримьорът се мъчи да го разсее.

— Вие съвсем не сте добре. Защо не си полегнете? Най-сетне можете и да не играете днес!

Лавренов го гледа строго.

— Защо да не съм добре? Какво знаеш ти? Какво виждаш?

— Очите ви са съвсем червени, лицето — бледо. Вие не сте весел.

— Ха, ха, ха! Намираш ли? Хората, които убиват, смеят ли се?

— Защо говорите така! Та кой убива?

— Кажи, кой убива!

Над огледалото светва сигналната лампа три пъти. Старият гримьор веднага използва това.

— Вече ще почват. Вижте сигнала. Оставете да ви направя косите!

Някой хлопа на вратата. Чува се гласът на директора.

— Лавренов, хей, приятелю, съвсем си полудял тая вечер! Пил ли си, драги! Хайде, отваряй и да почваме, или сме загубени!

Актьорът се хвърля на кушетката, закрива лице. Гримьорът се оглежда, вижда ключа от стаята на тоалетната маса, пристъпва на пръсти, бързо го взема и отваря. Директорът се втурва вътре. Старецът се измъква. Лавренов лежи, като тресе гърба си. Влезлият го гледа учуден.

— Виж ти, лежи приятелят! Лавренов, за бога, как смяташ да свърши тая комедия! Дигаме завесата вече...

Разбутва го, обръща го, вижда лицето му.

— Гледай, плаче! Девицата! Засрами се! Мечка!

Лампата над огледалото светва отново три пъти. В гримьорната се хвърля инспициентът.

— Дигаме завесата!

Тропот и викове се чуват от салона.

Директорът се мъчи да изглежда отчаян.

— Лавренов, загиваме! Чуваш ли публиката? Знаеш, аз излязох преди малко да ѝ обясня. Посрещнаха ме със свирки! Помъчих се да развлека хората с някои от моите теории за театъра, за живота, за порядъка. Нищо не излезе!

Лавренов става, постоява няколко мига, без да каже нищо, сетне измърморва:

— Добре, добре...

Директорът израдван пляска с ръце и веднага разпорежда:

— Гримьорът!

Отваря вратата и повтаря:

— Гримьорът!

На прага са се струпали няколко артисти, работници, изтичва и старият служител.

Директорът е в стихията си.

— Бързо грима, перуката! Седни, приятелчето ми...

Лавренов става, маха ръка:

— Ще играя без грим... Какво беше тая вечер? „Небето без звезди“?

— „Преди всичко галантен“.

Лавренов избухва в смях.

— Ето роля, която ще ме забавлява тая вечер.

— Видя ли — случай!

— Какво беше? Галантният барон. Лекомислената съпруга. Любовникът. Незаклучената спалня. Изненадата. Поклонът. Самоубийството. Аз трябва да се самоубия, когато кръвта ми кипи да откъщам. Хубава илюзия, в която трябва да играя героя.

Директорът го гледа учуден.

— Но защо илюзия? Това е драмата на мъжа от епохата...

Лавренов го поглежда право в очите.

— В живота, когато един мъж е излъган, не убива себе си. Аз трябва да играя героя в илюзията, за да заслужим клиентелата, и да хапя езика си пред действителността.

— Но каква друга действителност има тука?

— Кой е любовникът тая вечер?

— Милов.

Лавренов стои един миг вцепенен.

— Милов? Милов?

В залата започват да пращят столове, сякаш разярената публика ги чупи.

Директорът хваща главата си.

— За бога, по-скоро... Ето костюма...

Помага му да се облече и бързо го завлича след себе си. На вратата към коридора остават работниците и артистите. Един артист недоволен подхвърля:

— Тази вечер спокойно можеха да ми дадат да го дублирам.

— Ти ли? — смее се друг в лицето му.

— Защо пък не? Аз отдавна репетирам барона...

Един работник започва да разказва и всички се вслушват:

— Аз живея на тавана в къщата, където живее и Лавренов. Той е долу в първия етаж. Нощес, като изкачвам стълбите, от неговия етаж чух караница. Лавренов крещеше, та къщата гърмеше от гласа му...

Дубльорът на барона злобно подхвърля:

— Милов се върти около женицата му, а изглежда, че Лавренов е подушил. Как ли ще си подават реплики!

Изведнъж всички стават любопитни:

— Милов ли е тая вечер с него?

— Той е любовникът.

— Ах, добре са се наредили!

— Вярваш ли, че има нещо между Милов и Лавренова?

— Нищо не се дрънка току-така.

Работникът обяснява:

— Аз виждах няколко пъти Милов да излиза от Лавренови.

Дубльорът подсвирва:

— Туйто, комедията замириса на трагедия! Бедният Лавренов! Той може да изпорти, ако подозира нещо между жена си и Милов...

При групата спират стражар и един цивилен полицай.

— Кой е тука артистът Лавренов?

Всички заобикалят полицаите, изпълнени с любопитство. Завесата пада. Публиката гледа мрачно.

— Какво е това?

— Тук се подиграват с нас!

Чуват се три звънци, пред завесата излиза директорът, поглежда с любопитство, покланя се:

— Тази вечер злоупотребихме с търпението ви, но вече започва.

Изгубва се в тъмното. Завесата се вдига веднага. Сцената представлява спалня. Пред огледалото седи съпругата на барона. Зад кулисите — инспекциентът, суфльорът, артисти и работници. Тук е Миров, до него приятелят му Симеонов. Инспекциентът нервиран шепне на артистката:

— До масичката... към прозореца... гледа през завесата...

Артистката на сцената изпълнява дълга пауза под командите.

Миров шепне на приятеля си:

— Тая вечер не трябваше да играем заедно. Разбираш ли? Той ме завари.

— Къде? Вкъщи?

— У тях. Аз знаех, че той има репетиция. Изглежда, че я зарязал, и ни свари.

— Е?

— Остави се. Страшно се смутих.

— И избяга?

— Дявол да го вземе, може да се каже!

— А жената? Остана?

— Остана.

— Подлец!

— Кой, той ли?

— И питаш още?

— Ах, дивотии! Тоя дивак Лавренов заслужава да бъде рогат.

— А жена му малтретирана?!

— Смяташ ли, че може да й направи нещо?

— Да беше останал да видиш!

— Той е цял бик... Пък за една жена... Важното беше да не играем тая вечер заедно. Не бих могъл спокоен да му подавам реплики. Пък кой знае и той? Беше се заключил преди малко...

Инспекциентът командува артистката, забравила ролята си:

— Отваря прозореца... Гледа... Връща се... Натиска звънца...

Влиза слугинята. Суфльорът шепне: „Заповядайте, госпожо!“

Слугинята повтаря високо:

— Заповядайте, госпожо!

Господарката ѝ дава нареждания как да посрещне любовника.

След малко инспициентът вика:

— Любовникът!

На сцената излиза Милов. Двамата влюбени бурно се прегръщат.

След малко трябва да влезе баронът. Той ще отвори вратата, оставена незаклучена, и като види жена си в прегръдките на любовника, трябва да се поклони и да се извини:

— Ако бяхте заключили вратата, нямаше да извърша тази неловкост.

Инспициентът командува:

— Баронът!

Лавренов стои до една кулиса мълчалив. Директорът го ласкае.

— Хайде, сега, милички.

Разпоредителят за сцената отива при двамата, хваща Лавренов за ръка и почти го избутва на сцената. Баронесата се изтръгва от прегръдките на любовника си и изписква:

— Мъжът ми!

Любовникът смутено оправя дрехите си.

Баронът се покланя. Суфльорът шепне.

— Ако бяхте заключили... вратата...

Но баронът не чува. Той се изправя, гледа страшно и изведнъж започва да крещи.

— Лъжа! Лъжа! Това става в литературата... това го измислят писателите...

Суфльорът уплашен маха ръце и вика:

— Не така... чуй... подавам... Ако бяхте заключили вратата...

Баронът крещи извън себе си:

— В живота излъганите мъже не се покланят... те наказват подлещите...

Пристъпва до Милов и хваща ръцете му.

Инспициентът си дърпа косите. Суфльорът излиза на сцената:

— Ръкописът е авторски труд, а аз съм „всички права запазени“.

Тази вечер тук виждам само обезумели!

В залата публиката скача.

— Наистина обезумели!

— Тук се подиграват с нас!

Чуват се свирки. Някои шумно напуцат залата. Лавренов пречупва ръцете на Милов и вика:

— Аз те търсих, ти трябваше също да получиш своето. Сега ще го получиш. След това аз ще ти се поклоня... ще играя най-веселия барон...

На сцената влизат двамата полицаи, приближават до Лавренов и грубо го разделят от Милов.

— Вий сте арестуван!

Директорът избързва към тях.

— Защо, защо това?

Единият полицай казва:

— За убийството. Той е убил жена си.

Завесата бързо пада. Лампите светват. Публиката възмутена ругае и си тръгва. Чуват се различни приказки.

— Такова нещо в театър...

— Разпасана работа! Аз отдавна съм казал — това, актьорите...

— Няма ли поне да ни заверят билетите за друго представление?

В празната зала, на третия ред в партера, е останал само един зрител. Той седи известно време неподвижен на мястото си. Усмивка играе на лицето му. След като излиза и последният зрител, става и той. Тръгвайки към изхода, още повече развеселен, измърморва:

— Избягаха, отидоха си възмутени, без да разберат! Взеха работата за истина! А не че им бе представена новата пиеса „Театър с огледала“! Но затова пък те играха не по-лошо от изпълнителите на сцената!

Този зрител беше авторът.

ИГРАЧИ

1

Срещното легло е негово. В тясната, черна дупка сме само двамата. Когато поискаме да погледнем небето, отиваме един след друг пред прозорчето с решетката, защото то е малко, за да застанем едновременно аз и той.

Шмид е сварил жена си да се целува с някакъв непознат мъж. Той е бръснар й в джоба му винаги се намирал бръснач. Ако е имал време да почака, да отиде например да вземе бръснача от магазина, всичко щяло да мине благополучно, защото се установило по-късно, че непознатият мъж бил завърналият се от чужбина брат на жената, когото Шмид не познавал. Но той имал бръснач подръка и макар роден швейцарец и доста хладен по темперамент, избухнал и преди да помисли какво прави, заклал жена си и тежко наранил брата.

За мене той не знае нищо и не любопитствува да узнае. Смята, че няма по-трагична и вълнуваща история от неговата. Понякога плаче. Шмид не е престъпник, лошо е попаднал — това е всичко!

Килията е съвсем тясна за двама ни. Опушените каменни стени навяват хлад. Понякога ми се струва, че сме потопени в някое блато, и ми е много тежко. Небето, което се вижда през прозорчето, ми припомня за живота вън и ми става още по-тежко. Изглежда, немалко се измъчва и бръснарят. Случва се все пак да бъдем и весели. Тогава играем със зарове, направени от натопен и мачкан хляб. Шмид ги направи. На мене не би ми дошло наум.

Заровете са доста разкривени и леки. Аз почти никога не ги хвърлям добре. Швейцарецът ми се подиграва.

— Ако можеше винаги да се хвърля добре, нямаше да бъдеш в затвора!

Отговарям му със същото, но повече не мога да играя. Шмид все пак е доста ограничен и не разбира колко ме нараняват думите му. Те ме връщат към миналото. Някога бях хвърлил хубав зар...

Аз бях секретар във Външното министерство и се ползувах с доверието да получавам поверителни задачи. В България винаги е

имало лица от чуждия дипломатически корпус, които са се занимавали с нещо повече от официалната си задача. Те се явяваха като скрити, невидими ръководители на шантажи, кражби на документи, завербуване на предатели и други такива, докато привидно водеха празен светски живот. Тъкмо поради последното обстоятелство обикновеният полицай нямаше много възможности да наблюдава и проследи действията на някои от тези хора. Бяха нужни равни сили по положение и достъп в ония среди, дето се движеха и действуваха те. Външното министерство противопоставяше свои служители. Аз се ползувах с доверието да бъда един от тях и доказах, че заслужавам даденото ми доверие: нишките на няколко афери попаднаха в ръцете ми и аз с удоволствие разниших цялото кълбо.

Не пропускам да спомена за удоволствието, защото без него не върша нищо, или по-скоро не вършех нищо. Аз бях на двадесет и осем години и живеех за слънцето, хубавите жени и работата си. Животът ми се усмихваше.

Един ден началникът на отдела, към който се числях, ме повика:

— Много съм доволен — започна той — от последния ви доклад. Спирам се отново на вас.

Аз се поклоних. Той ми посочи креслото до писалището, предложи цигара. Седнах и небрежно оглеждах светлия кабинет. Изпитвах истинска радост, а хитрувах, правех се на безразличен към случая. На срещната стена висяха в златни рамки портретите на четирима министри от миналото. Тогава брадите и бакенбардите са били на мода. От стената ме гледаха четири стари, мустакати и брадати мъже. Лицето на единия беше бледо, изопнато, с мрежа подути вени по челото. Той бе втренчил и двете си очи, но сякаш гледаше само с едното. През широките сводести прозорци блестеше слънцето. Завесите на позлатените корнизи излъчваха някакво сияние и пълнеха кабинета с него.

Аз бях потънал във фотьойла с облеgnати лакти. Очакваше ме нова задача.

Началникът го каза съвсем ясно.

Напразно се мъчех да прикривам радостта си. Имах изключителна причина да посрещна новата задача като щастлив случай, без да смятам, че бях поласкан от държането на моя шеф. Да

бъда натоварен със задача, значеше да не стоя в канцеларията, да бъде почти свободен, да разполагам с времето си. Тъкмо това ми трябваше.

Началникът продължи.

— Вие познавате Алфред Зебо?

Беше в навечерието на Европейската война.

Между очерталите се два противникови блока се водеше задкулисна дейност за привличане приятели и съюзници на тяхна страна. България, макар и незначителна по сили и току-що излязла от поражението в една война със своите съседи, поради местоположението си бе станала център на особено внимание.

В София бяха дошли агенти от всички по-големи държави. Между тях най-интересният и ще кажа веднага, най-опасният беше Алфред Зебо.

— Познавам го! — отговорих на началника и настроението ми се подкоси.

Бях обзет от нескрито смущение.

Отговорникът на отдела се усмихна:

— Виждам, че и вие не можете със спокойствие да си спомняте за тая личност.

Възразих.

— Оставете! Виждам! Но, струва ми се, толкова по-интересна ще бъде и вашата задача.

— И тя се състои?

Началникът мина пред писалището и седна близо до мене.

Като угаси цигарата си, той зашепна. Имал сведения. Алфред Зебо вършел нещо повече от официалната си секретарска длъжност в легацията. Трябвало да се проникне в неговите тайни работи. Това било от голямо значение. Аз съм могъл да изиграя една завидна роля.

Слушах и се вълнувах.

Чудно защо съдбата ми устройваше среща тъкмо е тоя човек!

Познавах Зебо. Няколко пъти бях го срещал и винаги оставах с едно и също впечатление, че той ме следи и проучва с особен интерес и ако някога започнем борба, не аз ще бъда победител.

Много пъти през живота си съм оценявал известни личности. Почти никога не съм се излъгвал. Смятах, че не се мамя и сега за сериозната опасност, която ме заплашваше при един двубой с тоя чужденец.

Бях прав, излезе, че интуицията ми не бе ме излъгала.

Но за това сетне...

През оня ден аз не бих се страхувал от него, ако той изглеждаше странен, тайнствен, внушителен.

Има хора, на които природата е вложила всичко в красотата им, а ги е оставила празни и глупави.

Има други, които държат много на поведението си, на блестящия си външен вид, а под всичко се крие простакът.

Такива не биха ме уплашили.

Но да имаш работа с един изключително хитър човек, който с нищо не издава възможностите си, е пълно с опасности. Зебо изглеждаше истински светски човек — изящен, остроумен, любезен, тактичен. И днес виждам красивата му фигура, прихлупената му светла шапка, монокъл, зад който втрещено гледаше едното му око, докато другото се усмихваше. Той водеше привидно празен живот. Ходеше на тенис и езда, следобед на чай в някои познати, вечер — в клуба. Но в тайната архива на нашия отдел от една година насам нямаше преписка, без да се споменава неговото име. Той се явяваше като скрит двигател във всяка афера, докато изглеждаше, че живее с единствената грижа за гънките на панталона си, за чистата риза или за някой нов удар на тенискорта.

Не можах да възразя нищо на началника си. Приех задачата.

Когато излязох от министерството, въздъхнах с облекчение, сякаш бях се измъкнал след продължително гърчене от въжена примка. Слънцето беше позлатило булеварда. Отворих очи, за да видя хубавия ден. Отсреща металът на Цар Освободител блестеше и оживяваше коня му и крилатата жена с меч, както и бойците под тях, тръгнали в неспирен марш пред Народното събрание и златните куполи на „Александър Невски“. Пред паметника, като широка застояла река, лежеше павираният с жълти плочки булевард, по който шестуваше пъстра върволица от съблазнителни млади жени и издокарани мъже. Беше вече единадесет и половина — часът на обедната разходка за столичния свят. Пъстрата тълпа стигаше до двореца, засенчен в дъното на булеварда от стволите на столетни дървета, и се връщаше към парка от другата страна, дето булевардът се разливаше в двете сенчести алеи под чадъра на раззеленилите се кестени.

Тръгнах натам. Все повече идвах на себе си. Всъщност беше ли ме заплашило нещо? Вече отхвърлях тая вероятност.

В тоя миг, когато пиша, моят живот с всички нишки, по които е трепкала мисъл и предчувствие, с всички пътеки, по които се е стигало до някое събитие, по-рано или по-късно, незначително или важно, до оня момент, когато дойде преломяващият удар, стои в съзнанието ми съвсем ясен. Аз помня всеки миг откъде съм тръгнал, кого съм срещнал, какво съм извършил и помислил. И сега разбирам. Ударите никога не идват неподготвени. Най-незначителните събития не са безсмислени. Около живота на дадена личност от рождението ѝ се набелязват точки, пътеки, пътища, връщания и отново тръгвания, но всички водят към голямото, преломното събитие в тоя живот. Сега аз мога да кажа, ако това беше станало, ако другото бях видял. Ние вървим слепи — виждаме дърветата, а не семето, сока, въздуха, слънцето, които са ги отхранили. Виждаме нещастieto или радостното произшествие, а не привидно дребните, незначителните обстоятелства, които са ги подготвили. Моите първи предчувствия, необясними вълнения оня ден пред началника, когато чух каква задача ми възлага, можеха да ме спасят, ако им бях отдал повече внимание. Аз ги отхвърлях, бягах от тях. Не исках да мисля за тях. Вървах към парка и все повече се отвлечах от тях.

Всяко кътче от моето същество се занимаваше вече с друго — свежо, радостно, сладостно и замайващо. Колкото повече приближавах парка! Какъв хубав ден имахме! Отвъд моста с железните орли, по павираното шосе до хълма, отдето почваше боровата гора, всичко стоеше спокойно, светло и разнежено като на картина. Аз минах край езерото при входа на парка. Зад стъклата на цветарския павилион тържествуваха всички радостни багри — едно слънце от цветя, между които се промъкваше бялата, деликатна ръка на продавачката. По входната алея минаваха колички с розови бебета. Зад езерото се показваше синята Витоша. Едно дете плачеше до електрическия стълб, на който висеше автоматът за шоколад. Аз се отправих към първата странична алея с японските рози.

2

По това време наемах стая в голям, многоетажен дом. От входа тръгваше дълъг, почти мрачен коридор със стълби и врати за партерните жилища от двете страни. В дъното започваше главното стълбище за горните етажи. Вечер в коридора едва мъждееше слаба електрическа крушка и оскъдно даваше възможност да се намери пътят. Входът стоеше отворен денонощно и аз не можех да се освободя от чувството, че някога тука ще се случи нещо.

Една вечер пред входа заварих голяма тълпа, а отвътре, в полутъмния коридор, се чуваха гласове, между които на няколко пъти надделя пискането на жена и почти нечовешкият настървен вик на някакъв мъж. Приблжих и разбрах какво се е случило. По всичко изглеждаше, че мъжът и жената, които викаха, са близки — съпрузи или любовници, — скарали се бог знае защо. Мъжът посегнал да удари, подхлъзнал се и паднал. Тогава жената стъпила с обувката си на лицето му и запискала злобна и тържествуваща. Ако тя бе само отвърнала на удара му, може би нищо не би се чуло и тълпата не би се събрала, защото те вървели из улицата и почти незабелязано се карали. Необичайната ѝ постъпка обаче привлякла минаващите хора и разярила истински мъжа. Започнала нова схватка и попаднали в полутъмния коридор. Може би те живееха някъде из големия дом.

Аз не видях лицата им. Отминах и вече нищо не чух за разправията долу.

Но тая вечер и дълго още не можех да забравя разказа за постъпката на жената и нейното ликуване, когато сложила подметката си върху лицето на мъжа. Каква безгранична омраза, какво дълбоко презрение може да накара една жена да притисне с мръсната си обувка лицето на съпруга или любовника и да тържествува? Чувствах кръвта ми да излиза от пътя си и да залива цялото ми тяло при спомена за тая жена. Особено сега, когато всичко в моя живот е минало, когато всичко вече се е случило...

Три дни отлетяха както си отиваха всичките ми дни от много време. Задачата, с която бях натоварен, тежеше на съвестта ми, но не предприемах нищо. Отгоре на всичко и не стъпвах в министерството. За разлика от усърдието ми до неотдавна, напоследък живеех съвсем особено — не по навика и характера ми. Сега можех съвсем да не се безпокоя за това. Получил важната задача, можех да отсъствам колкото си искам и поне за известно време да не върша нищо. Разбира се, аз се мярках и в службата си, но главното, което продължавах да върша, беше да ходя до парка по алеята с японските рози, било сутрин или следобед, но преди всичко сутрин. Споменах за радостта си от слънцето, хубавите жени и работата си. Имаше обаче дни, през които слънцето пострадваше заради хубавите жени или работата за слънцето. По това време и работата, и слънцето бяха останали на по-заден план заради една жена.

Веднъж на път за градината срещнах Зебо. Той беше в бял костюм, с открита риза и без шапка, размахваше ракета. Забеляза ме и най-любезно заговори. Как умееше той да върши това! Закачи ме за постоянния ми интерес към парка, особено за алеята с японските рози. Аз пламнах смутен. Откъде знаеше той това? Зебо се смееше:

— Безспорно японските рози са толкова ароматични и красиви! Аз също много ги харесвам. С удоволствие бих им се наслаждавал, ако имах повече време за това...

По-интимен никога не е бил. Въпреки това окото зад монокъла ме гледаше строго и изпитателно и аз не се съмнявах, че разиграваше комедия. Останах с известно смущение до края на срещата. Смущаваше ме, че той беше открил интереса ми към алеята с японските рози, и не се съмнявах, че иронично загатва нещо повече. Какво можеше да бъде то? Любовната интрижка, в която се бях увлякъл, или може би задачата, с която бях натоварен около личността му?

Стигнахме до входа на градината и се разделихме. Той отиде към тенискорта, аз се отклоних по алеята към моите японски рози. Вече казах, че по това време всичките ми интереси страдаха заради увлечението ми по една жена. Не зная какво мнение ще си съставите за характера ми. Вярно е, че чиновник като мене трябва да бъде по-предпазлив и сдържан, но със същото спокойствие, с което произнасям мъдро какво е трябвало, аз вървах в противната посока. Тука, в алеята

с японските рози, една слънчева сутрин срещнах тая жена. Оттогава аз я търсех, без да я познавам, без тя да ми е обещала, че ще ме чака или че ще дойде. Една сутрин тя мина през тая алея и ме погледна. Само толкова. Нищо повече. Не позирам. Не казвам, че се е случило някакво чудо. Тя ме само погледна. От тоя ден непрекъснато я търсех.

Има погледи скъпи, които будят надежди. Погледът на тая жена съсредоточи целия ми живот в мисъл по нея. Искях да я срещна още веднъж, само още веднъж. Ако тя ме бе погледнала два пъти, ако бе дошла на другия ден отново, може би щях да постъпя с нея както с много други. Със своето скъперничество тя увеличи цената на онова съдбоносно в очите, което ми действа...

Юли беше разцъфнал цветя, дървеса и изпълнил градината с аромати, пъстроцветие, слънце и желаниа. Тя и днес не дойде. Седнах на същата пейка, край която мина някога. Зададе се откъм гората. Преди да се извърна, усетих нейния парфюм, сетне видях очите, които гледаха към мене. Имаше сини очи и те грееха в един венец от патинирано злато. Златото беше косата й. Когато отмина, видях я цялата. Тя стъпваше безшумно, като видение, и оставяше следа от упоителния мирис след себе си. Но тя вече не дойде, макар на другия ден да я чаках на същата пейка. Нямах да дойде и днес. Тревожих се и измъчвах. Колко време вече я търсех. Коя беше тая жена, откъде се появи, къде изчезна? В тия минути смогвах и да размислям. Поразяваше ме слепотата, с която се увлякох по нея. Защо това не се бе случило с друга? Колко бях срещал! Или има една и тя е оная, на която не можем да устоим? Чувствувах, че съм попаднал сред мистерия от чувства и сили. От тях познавах само едно: желанието да я видя пак.

Тя и тоя ден не дойде.

3

Вечер се прибирах вкъщи. Твърде рано според мене! Защо не я търсех другаде, а само в градината? Имаше нещо тъпо, идиотско в постъпките ми. Защо се бях заловил само за градината? Някога в разговор един разправяше, че убийците след престъплението винаги като хипнотизирани минават край мястото на убийството. Не беше ли ме обхванала някаква такава? Съвсем сантиментално можех да мисля, че в градината убих волята и нрава си.

Какво правех вкъщи — заравях се в книгите, четях, пишех, пушех, пиех — вършех всичко безполезно, за да се съсредоточа някъде. Големият, многоетажен дом в тия часове беше същинска лудница. Горе свиреха, долу пееха, някъде плачеше бебе, само отвъд стената в съседния апартамент беше тихо. Но аз усещах тишината там повече от шума, плачовете и виковете. Имаше минути — треперех изплашен от нея. Като върху бял лист в тая тишина невидима ръка отбелязваше моята тревога. Веднъж изплашен избягах. Намерих компания и останах с нея. Имаше музика, паркет за танци, много вино и няколко познати хубави жени. Пих, танцувах, ухажвах, но всичко вършех не като някога. Питаха ме какво ми е. Познавах ме и намираха, че съм се променил, че нещо особено ме е обхванало. Това нещо беше дяволското. Пих тая нощ и ругаех себе си. Не бе ли се родил един нов Вертер със сто години закъснение? Оставаше ми да започна дневник. Аз не бях обичал никога. Харесвал съм и пожелавал крака, уста, коси. Сега бях... Напих се, но и в това състояние не се увлякох по друга.

Друг път отидох в клуба.

До една масичка, в най-топлия ъгъл на общата зала, седеше Зебо. Погледнах го и помислих с ожесточение за него. Искях да му причиня болка. Ако бих могъл да хвана нишка от неговата загадка, ще дръпна и ще размотавам с наслаждение и смях. Блазнеше ме още сега да му подхвърля нещо подигравателно. Неуспехите ми с непознатата ме правеха раздразнителен, почти лекомислен.

Той седеше сам. Тръгнах към него. Тогава усетих как лекомислието ми се изпарява, как всичко у мене настръхва и се готви да посрещне удар. Само желанието да се погавря въпреки това не ме оставяше. Поздравихме се. Той ме покани да остана. Изглеждаше весел. Помъчих се да взема неговия тон. Трябваше ми усилия. Неговото око зад монокъла сякаш пронизваше мозъка и четеше намеренията ми. Той продължаваше да се усмихва и любезничи. Разправи ми за някои възможности при близките армейски конни състезания. Попита ме как вървят интересите ми към ботаниката и по-специално към японските рози. Едва не го зашлевих. Подигравката му беше толкова очевидна. Но преди да се реша, той вече разправяше за нещастното падане на принц Хохенцолернски при бяганията в Люцерн.

Той почти лежеше във фотьойла и люлееше единия си крак, праметнат върху другия. Беше в смокинг. От съседната зала се чуваха ударите на билиардните топки. Аз бързо съчиних една история:

— Чухте ли за процеса в Париж?

— В Париж! Там има винаги процеси! Някоя любовна авантюра?

Той искаше да се покаже любител на любовни пикантерии. Аз се тъкмях да вкуся от удоволствието да ужилия.

— Една шпионска афера!

Произнесох тия думи явно предизвикателно, сякаш му хвърлих в лицето: вие сте шпионин!

Зебо свали крака си, извади цигари, започна да търси кибрит из джобовете си.

— Интересно!

В същото време зеницата зад монокъла ме гледаше изпитателно. Аз се усмигнах.

— Един член от германската легация е бил заловен при най-обвиняващи обстоятелства...

Той най-сетне намери кибрита. Запали.

— Интересно! Не съм чул нищо за това.

Трябваше да се чуди, че не е чул нищо. Навярно той имаше инсталирана мрежа да узнава всичко. Разположих се на свой ред в срещното кресло и едва не се смеех в лицето му.

— Французките власти са го изгонили от страната, а съдът произнесъл смъртна присъда срещу заловените негови агенти.

Зебо бързо смачка цигарата си.

— Невъзможно!

Имаше сякаш нервна криза. Лицето му бе побледняло. Повтори високо:

— Това аз трябваше да зная. Вие навярно се лъжете!

Станах тържествуващ.

— Аз никога не се лъжа.

— Тогава вие сам лъжете! — каза той.

Пристъпих към него. Той също стана. Бог знае какво би се случило. Бях готов да го ударя. Трябваше ми това. Нещо да ме разсее, да ме отвлече, да почувствувам действие, движение. Той не ме интересуваше, той беше само жертва на настроението, което ме тровеше вече от толкова време. Но беше естествено, че към него отправях стръвта си. Той тежеше на съвестта ми. Аз трябваше да предприема нещо, за да оправдая или успокоя чиновническата си съвест. Стоях със свити пестници срещу него и се чувствавах по-висок, по-здрав и по-смел.

Той разбра. Поколеба се за миг, сетне протегна приятелски ръце и ги сложи върху моите.

— Но какво ви стана? Аз помислих само, че сте зле информиран или че ми устройвате някаква шега!

Извърнах се и тръгнах. При гардероба погледнах през стъклената врата към Зебо. Смутих се. Той стоеше с лице обърнато към мене в напрежение, което можеше да разкъса тялото му на части. В очите му, големи, кръгли, кафяви, гореше огън.

Тръгнах си истински зарадван. Зебо се издаде, че шпионските афери го засягат силно, а аз имах волята да му устроя примката. Това бе все пак нещо. Ако не успее да го разобличи и хвана, ще го направя безвреден. Това беше безспорно нещо.

4

Трябваше да се задоволявам с „нещото“, докато преди се стремях към много повече. Моята страст не ме оставяше и подкосяваше силите ми. Не познавах себе си. Правех впечатление и на близките си. Може ли толкова да ме увлече една жена? Аз отивах всеки ден в градината с надеждата, че тя пак ще мине. Вече месец ходех! Тридесет дни! Японските рози вехнеха. По пясъка не бе останала и прахолинка от нейните стъпки. Всеки ден чаках на алеята отново да мине. Не беше ли видение тая жена, не бе ли сън срещата с нея? Тя ме преследваше с нейния венец от злато, сред който, като две магически цветя, се вираха очите.

Аз страдах. Ако бих могъл да я срещна някъде, не знаех каква лудост бих направил. Животът ми нямаше цена без нея.

Един ден началникът ми ме повика и поиска доклад по хода на възложената ми работа. Цял пламнал от смущение, помолих да даде още пет дни на разположение. Как ми дойде на ума! Защо ми бяха тия дни, какво можех да свърша, когато и за миг не се занимавах със задачата. Той се съгласи, но беше явно, че не вярва да получи нещо. Това ме раздразни. Трябваше на всяка цена да се заема с възложената работа.

Потърсих Зебо. Знаех програмата, по която прекарва времето си, и се учудих, че не го намерих на тениса, нито в клуба. Съвсем потайно той беше изчезнал някъде. Попитах познати — никой не бе го виждал.

Спомням си добре, беше неделя, отидох на конните армейски състезания. Претекстът беше невинен: да се развлека. Стоях в стаята си със спуснати завеси. Вън есенното слънце все още приличаше и нажежаваше улицата. Към пет часа се поразхлади, а в стаята жълтата светлина стана безцветна и по-спокойна. Аз седях, заобиколен от празни кутии цигари, вестници, книги сред мъгла от дим. В един вестник, по целия ред на страницата, прочетох за армейските конни състезания. Спомних си за нещастieto на принц Хохенцолернски в Люцерн. Притворих очи и видях тълпата жени и мъже, които

посещават красивото вълнуващо зрелище. Почти веднага ме завладя надежда и радост. Нямах ли да я срещна там? Тъй елегантна, красива — тя несъмнено принадлежеше към ония, които ходеха на тая светска среща.

Дъсчената трибуна беше препълнена. Амфитеатрално разположените пейки също. По корсото гъмжеше народ. Жокеи зад преградата вече разтъркваха конете, които щяха да участвуват в състезанието. Извън конодрума, додето стигаше окото, се простираше полето, нататък се извисяваше тъмнозелената Витоша.

В кулата на журито подготвиха старта. Аз тръгнах между навалищата по корсото. Беше уреден и тотализатор. Мнозина вече се готвеха да участвуват в наддаванията — записвах номерата на конете и отличителните им белези, ездачите, които щяха да ги водят. За тях надбягванията са хазартна игра на слънце, затова и по-страстна. Аз се качих горе на трибуната, слязох по-долу през стръмно разположените дъсчени редове, отново се заблъсках между разхождащите се по променадата. С втренчени очи търсех навсякъде. Напразно. Не знаех защо се изправих недалече от дъската на тотализатора. Тогава видях гърба на Зебо. Той стоеше през няколко зяпачи. Аз загледах само него. Дали съзнанието, че преди няколко дни го търсих, или нещо друго, внезапно хрумнала мисъл, която още не знаех какво ми носи, ме накара да го приближа.

На старта вече стояха група конници, готови да полетят. Цветният сигнален балон се дигна. Публиката се раздвижи. Ония по пейките наскочаха. Тия от променадата се натълпиха към преградата. Ездачите се спуснаха. Зебо се изгуби, но забелязах, че миг преди това се извърна и ме видя. Не ме ли избегна? Може би беше обиден от оная вечер в клуба. Промъкнах се бързо между хората. Тълпата ме тласкаше натам-насам, аз си пробивах път с лакти, понасях груби забележки. Видях го още веднъж. Сега бяхме лице срещу лице само на няколко крачки. Пак ме видя и пак побърза да се извърне. Не искаше да приказва с мене или — усмихвах се — не се ли вече бои от мене? Да се плаши, значи да се пази и почти нищо да не върши. Една определена мисъл ми хрумна. И веднага решение: безсилен, в невъзможност да постигна повече, аз мога наистина да го направя безвреден. Трябваше само да поговоря с него.

Ездачите по конодрума правеха вече третия рунд. Те летяха като фантастични птици на фона на тъмнозелената планина и свежия въздух. Публиката гледаше с възхищение и тревога. По таблото на тотализатора се появяваха като в един барометър белези за вероятностите на този или друг кон и сумата на наддадените влогове. Жълтият жокей с черния кон №14 бягаше пред всички.

Приблжих до оградата и останах неподвижен, притиснат от непознати хора. Проследих бягащите коне.

— Гледай ти, добра среща!

Някой ме чукна по гърба. Чух познатия глас. Встрани от мене протягаше ръка Зебо. Той се правеше, че сега ме е видял. Дали не му е трябвало време, за да обмисли държанието си. Мъчеше се да бъде любезен. Аз не му отвърнах със същото. Измъкнах се от навалищата и се изправих пред него.

— Необходимо ми е да поговоря с вас.

Мъчех се да не се вълнувам и все пак се вълнувах.

Той ме погледна с любопитство.

— Аз, разбира се, ще ви изслушам, само че не сега. Нека се срещнем някъде.

Той предполагаше може би някакво сериозно последствие от разправията на миналата вечер в клуба. Но веднага преодоля безпокойствието си и подхвърли шеговито.

— Още някоя афера като парижката!

— Да, пак за една афера! — казах аз.

Гледах го предизвикателно. Той вече съвсем спокойно се смееше.

— Но осведомете се по-точно! Онази, за която ми разказахте, наистина излезе измислица! Впрочем, знаете ли, елате, ако обичате, утре у дома, ще поговорим по-спокойно и...

Той се поколеба. Поиска да изостри повече вниманието ми и добави:

— Тъкмо ще ви дам възможност да направите хубаво познанство.

Аз не се поддадох на шеговития му тон.

— И така утре!

Зебо ми даде картичка с адреса си и ние се разделихме. Едва тогава помислих за намека му. Какво кроеше! С кого ще направя хубаво познанство?

Сутринта на следния ден проучих в министерството всички тайни преписки, в които се споменаваше името на Зебо. Други преди мене бяха проследили отчасти дейността му. Тя беше блестяща. Реших да свърша по свой начин: ще му кажа, че зная много от делата му, и ще го предупредя да се пази.

Русия вече воюваше. Франция и Англия също. В света бяха се очертали двата блока от съюзени държави, които хвърляха войските си едни срещу други. Как лесно мислехме това! В началото на войната вече виждахме края ѝ. Имаше всички изгледи България да отиде със съюзените държави към Франция. Тогава всички чужденци от противния лагер ще напуснат страната ни, с тях и Зебо. Да го направя безвреден за това късо време, щеше да бъде еднаква заслуга, ако го уловя. На следния ден или по-късно смятах да дам доклад приблизително в смисъла на онова, което върших.

Нямах желание за работа, бях озлобен, прибързан, лекомислен. Погледнато през всичко това, моите планове изглеждаха приемливи. Аз вече пресмятах последствията от една добре завършена работа. Най-важното беше, че ме очакваше покой. Или по-скоро — освобождение, поне временно, от служебните ми задължения. Покой никога не можех да намеря. Покой — без нея!

Към единадесет часа излязох от министерството. През есента това е часът, когато булевардът изглежда позлатен, хората — похубави, а в сърцето трептят радостни чувства. Погледнах над главите на тълпата, сетне към далечината, дето се зеленееше паркът. В същото време напипах в джоба си една монета. Ако я извадя, помислих си, с лицето, ще имам щастлив ден. Неволно се усмигнах на вероятното щастие. Това значеше да я срещна. Извадих ръката си с монетата. Лицето. Тръгнах към парка и като дете се опивах от вярата, че тоя ден ще бъде радостно съдбоносен. Ако тогава ме попитаха що е любов, бих отговорил: възвръщане към детинството, пречистване на душата, избистряне на очите.

Тоя ден излезе съдбоносен, но нея не срещнах в парка. Все пак монетата не ме излъга.

Следобед, в четири часа, отидох в дома на Зебо. Той живееше в квартал около зоологическата градина, в една улица, засенчена и освежена от две редици тополи, чиито върхове стигаха до покривите на високите здания. Всички прозорци на малкия двуетажен дом бяха със спуснати завеси. Помислих, че Зебо внезапно е заминал.

— Господин Зебо ви чака.

Едно момиче ми отвори вратата и каза това съвсем ясно. Тръгнах по каменни стъпала с червена пътека по средата, а встрани отрупани със саксии кактуси, които стояха неподвижни и разперени като малки смешно осакатени хора. Момичето отвори врата в преддверието на горния етаж и ме покани в полутъмен салон. Огледах: кресла, кожи, килими, тежки завеси, масички, статуйки, картини. На срещната стена един портрет в естествена големина. Познах Алфред Зебо. Окото зад монокъла гледаше с нескрита ирония.

Аз спрях пред портрета и сетих как се поколеба решението, с което влязох в дома. Щях да покажа на Зебо, че знаех много работи за него, и ще го заплаша да се пази. Нямаше ли той да открие в това безсилието ми да го хвана. Художникът беше предал всичката вътрешна сила на тоя човек. Тука беше и хитростта, и спокойствието, и жестокостта, и любезността. Голямото, светло чело говореше за интелект и силна воля. Какво щях да противопоставя на това: един истеричен вик — „Пази се!“

Чуха се стъпки. Бързо се отдръпнах към прозореца. Вратата се отвори и в салона влезе тя.

Монетата не ме излъга — тоя ден ми провървя!

Стоях замаян, не вярвах на очите си. Не беше ли това призрак. Тя тука, в дома на Зебо, пред мене, на една крачка!

— Добре дошли! — погали ме гласът ѝ.

Той беше звънък, усмихнат, бих казал, какъвто можеше да има само млада, здрава и нежна жена. Неволно отроних:

— Вие, вие тука!

Тия думи изразяваха всичко. Аз се радвах и учудвах, и плашех. Страхът ми беше още неопределен като дихание дълбоко в потайните лабиринти на чувствата, но той идеше и моите думи го вече издаваха.

Жената пристъпи по-близо и се усмихна.

— Познавате ли ме?

Зебо беше унгарец. Тя говореше български и по всичко изглеждаше българка.

— Познавате ли ме? — повтори тя въпроса си.

Аз я търсех от два месеца, през които животът ми се преобрази, за да стане само мисъл по нея. През които забравих целия свят, за да го виждам само в нея, а тя питаше познавам ли я. Косите ѝ сияеха. Стоеше пред мене стройна, млада, свежа и ме гледаше усмихната. Не, не, точно така! Тя ме гледаше и явно искаше да бъде ласкава и усмихната и това почти ѝ се отдаваше, но не напълно. Тя стоеше пред мене и върху лицето ѝ стоеше булото на ласкавост и усмивка, но в моменти то се повдигаше и тогава аз виждах дълбоко в очите ѝ загриженост и тъга. Тя искаше да изглежда весела и за момент се издаваше, сякаш водеше борба как точно да се държи и разколебанието дръпваше крайчеца на завесата. Това е много важно и аз не изпускам да го кажа, въпреки че тогава не се спирах много на него. Аз я само гледах и бях щастлив и изплашен.

— Но заповядайте, седнете. Зебо се извинява. Неотложна работа го принуди да излезе.

Тя сама седна. Аз я последвах.

— Да, дойдох за Зебо!

В главата ми пламтяха тревожни мисли. До устните ми напиреха въпроси. Искях да зная едно, второ, трето, докато страхът, оня предишният страх се изправи отзаде ми и чух гласа му:

— Ти си в примка!

Не, тя говореше:

— Сърдите ли се, че аз ви посрещнах?

Погледнах я. Очите ѝ излъчваха невинността на дете. Ръката ѝ висеше отпусната от креслото и молеше милост. Забравих всичко.

— Дали ви се сърдя!

След това унесен, влюбен, разказах всичко:

— Аз ви търсих. Спомняте ли си, от оня ден, в който минахте край мене, аз ви търся.

— Ние сме се виждали някога?

— Аз седях в алеята с японските рози в парка. Една сутрин вие минахте...

Тя се замисли и отново се помъчи да се усмихне. Аз ѝ говорех, сякаш я познавах от години. Тя узна за моето голямо увлечение. През това време седеше, сетне сякаш трогната, стана, протегна ръце към мене, няколко пъти пошепна:

— Приятелю! Приятелю!

Едва не ме погали. Нейната топлина преминаваше по цялото ми тяло. Аз говорех. Чувствувах близостта ѝ, докосването на косите ѝ, притеглих белите топли ръце и лудо започнах да ги целувам. Тя не се възпротиви. Чух само отново гласа ѝ:

— Странно! Едва узнах името ви и вече... Защо не мога да ви се сърдя...

И с внезапен порив пригали лицето си до моето. Помислих: монетата, която предрече щастието ми през този ден, ще сложа в златна кутия!

Внезапно тя се отдръпна.

— Господи, как се забравихме! Това никога не е било!

Аз знаех, че това никога не е било, но исках да се повтори, да не свърши.

— Простете ми!

Тя протегна ръце.

— Сърдя ви се! Сбогом!

Усещах с цялото си същество, че не се сърди. Въпреки това тя излезе от салона и не се върна. След няколко минути дойде прислужницата с шапката и бастуна ми.

Аз си тръгнах.

На улицата беше потъмняло. Над тополите летяха облаци, вятър разлюляваше върховете. На края на улицата се откриваше гледка към Витоша, забулена и непрогледна. Щеше да вали. Свалих шапката си. Хладният въздух освежи главата ми. Вървах, без да зная накъде. Без определена цел. Къде можех да отида? Нито мислех и да потърся някого. Хората и градът сякаш бяха бездушни, мъртви декори на драмата, в която се оплетох.

На един ъгъл завих, слязох към парка и пак завих. Беше минало много време, когато забелязах, че обикалям непрекъснато по околните улици къщата на Зебо. Исках да я видя още веднъж. Нея, единствената, която съществуваше сред мъртвия свят. По лицето ми гореше още нейната ласка. Притварях очи и сецах нейното докосване. Исках да се

спра някъде, да се съсредоточа, да размисля. Колко бързо стана всичко. Не беше ли сън?

Съвсем притъмня и заваля. Притиснах се до стената на зоологическата градина откъм парка. Останах там.

На няколко крачки пред мене се виждаше каменното корито на реката, която преграждаше пътя към парка. Отвсякъде бягаха хора и търсеха подслон. Зад стената ревяха затворените животни. Писъците на папагалите, безпомощни и изплашени, долиташе вой на вълци и някакъв необуздан хор от ръмжене и крясъци.

Дъждът плискаше в лицето ми. Аз не помръдвах. От дъжда, мрачната нощ и воя на животните дълбоко в душата ми се пробуждаше тревога. Ласката изстиваше. Напразно се мъчех да задържа вкуса ѝ. Над краткото ми щастие летяха страхотни призраци. Вече ги виждах. Главата ми гореше в мисли и преценки. Отварях широко очи и исках да възвърна гледката на нейната увиснала от креслото ръка, молеца за милост. Исках да видя лицето ѝ, излъчващо ласка и невинност, да вникна в очите ѝ и да открия истината. Напразно. У мене растеше страхът, който ме бе завладял, когато я видях през първия миг в тая къща. Чувах предупреждението му: — Ти си в примка!

Един папагал закряска с гърлен, дрезгав вик, сякаш самодоволно се присмиваше на някого. Помъчих се да възвърна пред очите си нейния скъп образ, вместо това видях мъчително ясно всички подозрителни подробности на приключението. То започваше от конните състезания, на които Зебо ми обеща интересно познанство. Знаеше ли той какво представлява за мене тая жена? Някога той се подсмиваше за особената ми наклонност да се разхождам по алеята с японските рози. Вършеше ли това случайно? Слугинята каза, че Зебо ме чака, а бях приет от жената, която от своя страна тъй бързо, чудовищно бързо ме дари с нежността си!

Тръгнах. Дъждът измокри дрехите ми и потече по тях. До вкъщи тичах. Не ме плашеше времето. Имаше друго, по-страшно. Нямах съмнение, че бях в примка. Зебо не беше женен, значи тя — тази млада българка — е там, в дома му, примка за наивници. Сълзи изпълниха очите ми. Да отдадеш цялото си съществуване на стремежа към една жена и когато я намериш, да разбереш, че тя е оръдие на шпионин!

Дъждът обливаше уличните лампи, без да ги угаси. Аз бягах из опустелия град. Вкъщи ме посрещна мракът на стаята и тя ми се видя

страшна. С уплахата на дете запалих електричеството, легнах в едно кресло и останах така разочарован, смазан, нещастен...

6

На другия ден ме търсиха от министерството, помолих да съобщят, че съм болен. Останах вкъщи на креслото, дето ме завари утрото.

Когато слънцето блесна зад завесите, обля ме светлина. Започваше новият ден, нов живот. Гледах с тъга. Новото не ми носеше нищо хубаво. Само скръб и самотност. Състоянието ми граничеше до отчаяние. Оставаше ми един подтик за живот, една цел: Зебо. Виждах го неприкрит от никаква поза, той потриваше ръце. Беше отворил капана и чакаше зайчето да влезе. Омразата, желанието да причиня някакво зло на тоя човек растяха у мене.

Първия ден, в който се дигнах и излязох, тръгнах по неговите следи. Но от тоя ден се заредиха работи, които паметта ми мъчно може да възобнови. Зная положително, че непрекъснато търсех следи от дейността на Зебо. Не избягвах да срещна и самия него. Може би вече щях да сполуча в едното или другото, когато внезапно предизвикателство ме влуди. Получих писмо от нея. То беше сложено на масата ми и веднага разбрах от кого е. Един познат парфюм леко ухаеше в стаята. Бързо разкъсах плика. „Мили — пишеше тя, — исках да се сърдя и не мога. Ела пак. Това, което пробуди у мене, е по-силно от приличието и нужната сдържаност. Какво важи, че те зная от два дни. Ти ме докосна със своя жар и аз не мога вече без него. Ела, ще бъдем съвсем сами. Чакам те четвъртък три и половина.“

Тя сама казваше, че ме знае от два дни, а не бе сбъркала адреса ми, защото Зебо има агенти, които проучват всичко. Яростно смачках писмото и го захвърлих. Тоя ден излязох, за да намеря Зебо. Исках да му се изсмея в лицето, да му кажа, че виждам всичките му уловки, да го зашлевя. Да, да го ударя, исках вече да го ударя! Цялото ми същество търсеше някакво удовлетворение, и то стръвно.

Никъде го нямаше. Може би затова минах край дома му. Тоя ден беше четвъртък. По-късно забелязах и часа — беше точно три и половина — определеният от нея час. Това ме накара да мина

повторно. Тогава на един от прозорците я видях. Тя беше облегнала челото си на стъклото. Изглеждаше тъжна и дълбоко замислена. Прикрит наблюдавах. За какво мислеше тя, за какво тъгуваше?

Тръгнах през околните улици, почти избягах. Настъпваше вечерта. Стигнах до най-оживени кръстопътища, без да виждам някого. Не се уморявах. Минах от единия край на града до другия. Пред очите ми светкаха фарове на автомобили, в ушите ми гърмеше глъчката от уличното движение. Нищо не можеше да заглуши въпроса, който ме мъчеше. За какво тъгуваше тя? В душата си вече носех отговора. Но несмело, свенливо и с безграничната жажда дано не се лъжа. Подлудявах. Отбих се в бюфета на парка. Един негър от оркестъра подскачаше на стола си, крещеше и ожесточено биеше тъпан и чинели. Исках тоя тътнеж с неговия възбуждащ ритъм непрекъснато да гърми в ушите ми. Пратих банкнота на музиканта с молба да не спира вакханалията. Поръчах си да пия и пих много.

Тая нощ нищо не ми действуваше. Оставах трезвен, вслушан в себе си. Две неща се блъскаха в мене. Едното за, другото против. В същото време непрекъснато я виждах на прозореца с нейното бяло чело, облегнато на стъклото.

Когато се върнах вкъщи, потърсих писмото ѝ и отново го четох. Не беше ли искрено? Премълчавах отговора, но писмото вече не захвърлих. Легнах с очи, впити в рисунките на тавана.

Сутринта отпътувах, сякаш цяла нощ бях обмислял това решение. Знаем, че се събудих с нейното писмо в шепите си. Едно малко птиче, което галювно държах! Засрамах се от себе си. Нямах ли вече ум, нямах ли очи? Заслепен, сякаш бях забравил примките на Зебо! Оглупял, повярвал бях в нейната искреност. Побягнах от стаята. Хвърлих се в първия файтон. Исках да замина, да скъсам с всичко.

Тъй се намерих край морето.

Лятото беше отдавна отминало, но курортният сезон във Варна не бе стихнал. Още първата вечер чух военната музика в морската градина. Скоро се намерих сред блъсканицата там. Смятах, че ще ме увлече потокът на веселите, празни хора с техните забави и любовни интрижки. Напразно. Прибрах се в хотела. Самотата ми се видя помъчителна. Едва преспах. Сутринта с крайбрежния параход отпътувах за стария Созопол.

От всички страни тука шумеше морето. То биеше дори в прозорците на стаята, която наех. От тези прозорци се виждаше градският плаж и откритият морски хоризонт. Плажът беше опустял. Не се мяркаше нищо и в безкрайната морска шир. Беше сезонът за риболов. Никой не се срещаше през деня и из улиците на града. Тоя град с полусрутени и изгнили дървени къщи, накацали по крайбрежните скали, с криви, тесни улички, постлани със стар калдъръм, изглеждаше мъртъв. Като призрак от някой прозорец, обкован с ръждясали жезла, ще се мерне тук-там жълтото набръчкано лице на някоя старица, сякаш в къщите не живееше никой друг. Но градът не беше пуст, нито къщите празни. През риболовния сезон той спеше през деня и работеше през нощта. Едва слънцето се скрива зад височините, ѝ всичко в града се оживява. В забутаните из сутерените кръчмички, както и в техните стихнали допреди час градинки замъждяват фенери. Почернели, разгърдени мъже минават край мене и отиват надолу към пристанището. Други се отбиват по масите в кръчмичките, дето някои вече отдавна седят и смучат от малки шишенца ободряващата ги ракия, като набождат хапки съблазнителни мезета, каквито майсторите готвачи правят тука в изобилие. Някъде просвирва латерна, чува се песен. На пристанището вече се разхождат повечето момичета на града. Те чакат или изпращат рибарите, които скоро ще тръгнат със своите аламани. Шествия от паламуди и скумрии минават през това време по крайбрежието. Рибарите ги пресрещат с мрежите, които раздиплят от лодките си. Сутринта те ще накачат по пясъчния бряг улова да се суши, след като са го изкормили и засолили и след като са изпратили още през нощта по-голямата част на борсата в Бургас. Въздухът мирише на солена риба. На срещните хълмове, отдето почват лозята, морският вятър едва поклаща крилете на вятърните мелници, които проскърцват тихо, задъхано, сякаш пет стари жени.

Аз преживявам мъчителни дни. Искам да бъда забравен и всичко да залича от паметта си. Почти постигам това, но нещо ме мъчи. В душата ми е загнездена скръб и копнеж.

Нощем или денем, както се случи, вземам лодка и гребя, докато брегът се загуби от очите ми. Аз не зная да плувам, нито имам силни мишци, за да устоя с лодката на неочаквано по-силно вълнение и противен вятър. Но морето ме увлича. Тая безкрайност от зеленикава,

неспокойна вода има скрита, гибелна хубост за мене. Тя ме притегля. Ако се продъни лодката, в която се люлея, и тръгна към водните бездни, ще остана с отворени очи.

Лягам по гръб, люлян от съблазнителната плът на морето, и гледам тихото безоблачно небе. Целият свят се е събрал в моята лодка. Градовете са изчезнали, хората са изчезнали, аз съм сам между небето и водата.

Скръбта не ме оставя. Сещам цялото си същество да моли и да зове. Понякога едни очи отварят клепки над мене и чувам в морето познат женски шепот. Край лодката ми за миг се показват два делфина и изчезват във водната бездна, прилепени един до друг, сякаш обезумели влюбени.

Излизам на брега и се люлея. От морето полъхва парфюм. Затварям очи и дишам дълбоко. Тоя парфюм ме е опивал, отварям очи. Виждам пустия бряг, постлан с мрежи и стойки за сушене на риба, лодките обърнати и накатранени, дрипави деца, които играят наоколо. Пътеката от кея ме отвежда към остарелия град. Той стои като черно петно в настъпващата вечер. Дочувам песента на рибар от някоя кръчма. Пее, сякаш оплаква удавен.

Прибирам се вкъщи. Тежко, тежко ми е. Нещо ми липсва, което няма да намеря в малкия град. Гони ме песента на рибаря и ми се плаче. До къщата, в скалите, на които е кацнала, започва да бушува морето. Разсърдило се в този вечерен час, иска да разбие скалата, да събори къщата. Вълните оплискват прозорците и се връщат с грохот. Поглеждам навън. Морето е черно. То стои като широк гръб на голям, силен мъж, разсърден за нещо. Рибарите тази вечер няма да посмеят да тръгнат срещу него.

Аз се хвърлям в леглото. Животът е мрачен, светът е черна бездна, няма небе, няма радости. Извъръщам се с лице към вратата. Тя се отваря и в стаята влиза... Протягам ръце. Това е тя. Не, тъй ми се е сторило! Вятърът е открехнал вратата. Никой не е влязъл в стаята. Но сега знам какво ми липсва, защо ме гнети тая мъка.

Нейният образ израства пред очите ми. Тя помръдва устни. Аз тръпна от жажда за нежността й...

Сутринта бурята бе отминала, небето гледаше засмяно, морските талази нежно галеха крайбрежните скали. Есенното слънце запари и дървените къщи заскърцаха. До моята къща на върлината на военния

пост се вееше трицветното знаме, а пред него един моряк предаваше сигнали на срещния фаров остров. На хоризонта се подава бяло облаче. Познавам крайбрежния параход, който иде.

Аз бързо събирам работите си. Не спирам да се замисля. На лицето ми гори нейната ласка. Не мога да мисля.

Тоя ден отпътувах.

Вкъщи заварих бележка. Викаха ме в министерството. От три дни началникът питал за мене. Отидох и бях веднага приет в кабинета със златните корнизи и портретите на старите мъже с бакенбардите. Те всички ме погледнаха сърдито.

Не беше много добре разположен и началникът. Той не се ръкува, нито ме покани да седна. Повдигна глава от преписките, над които работеше, едва когато приближих до писалището. Пътят от вратата до масата ми се стори много дълъг.

Аз вярвах — започна висшият служител и ме погледна със сурово лице, — че ще получа в обещания срок доклада ви. Изглежда, че не сте счели за необходимо да сторите това.

Не знаех какво да отговоря. През последните дни бях съвсем забравил истинската си работа. Помислих да направя признание. Да се извиня с болестта. Въздържах се. Бях вече започнал и спрях. Беше сутринта след пристигането ми от морето, преди да съм направил и крачка, за да я намеря. Щеше ли да ми остане време за нея, ако началникът ме върне в канцеларията. Ясно съзнавах, че не можех да забравя тая жена. Тя беше станала за мене по-важно от всичко друго. Никаква предпазливост не можеше вече да ме въздържи. Много лекомислено бях я обвинил, че е оръдие на Зебо. Какво можеше да спечели той чрез нея? Да, да ме отклони от някои мои цели. Но може ли нещо повече? А тя е невинна. Не се и убеждавах в това. Вярвах го вече и броях минутите, когато ще я видя. Но щеше ли да ми се отдаде лесно срещата? Аз трябваше да разполагам с времето си.

Стоях мълчалив пред шефа и бързо съобразявах. Касаяше се да спечеля свободата си за още няколко дни. А това можеше да стане само ако запазя задачата, с която бях натоварен. И започнах да лъжа.

— Смятам, че скоро ще мога да дам доклада. Намирам се по интересни следи. Сега би била прибързана всяка дума, но аз съм уверен, че накрая ще бъдете доволен от мене...

Лицето на големия началник поомекна.

— Да, да! — съгласяваше се той, но като че не ме слушаше. Мислеше нещо. Внезапно за голяма моя изненада каза: — Тази работа може да се изостави временно. Вас ви изпревариха събитията.

— Да се изостави?!

Гласът ми прозвуча високо из всички ъгли на кабинета. Трябва да съм изглеждал особен, защото началникът се усмихна. Но аз не се поколебах и добавих много настойчиво:

— Да се изостави — това значи да изпусна следите, по които тъй определено тръгнах. Това значи...

Дръзко исках да го изнудя и промени решението си. В страха да не загубя свободата си загубих срама и съзнанието за моето положение.

Той ме прекъсна:

— Разбирам, разбирам... Но защо не седнете? Седнете!

Посочи ми фотьойла до масата, без да спре да приказва.

— Въпросът е там, че се открива друга, по-важна работа. Вие ще трябва да отпътувате.

Щях да седна, без да ме покани, защото усетих да се подкосяват краката ми. Той извади от писалището грижливо и важно запечатан плик и каза:

— Много обстоятелства от политическото положение са измениха. Ще трябва да занесете тези книжа на нашия дипломатически представител в Х. За извършването на това се спрях на вас заради голямото доверие, което ви имам. Документите са срочни и от извънредно, бих казал, съдбоносно значение, затова не ги доверявам на обикновената куриерска служба. Бъдете предан и внимателен.

Не можех да възразя нищо. Съвършено сломен попитах кога трябва да замина.

— Утре. Още утре сутринта. Вече разпоредих за пътните ви документи и командировъчните. Ще ги получите след половин час.

Опитах се да го убедя за едно отлагане на пътуването поне с два дни. Началникът ме погледна учуден, но остана непоколебим. След половин час получих пътните документи и напуснах министерството със запечатания пакет в джоба си. Отидох вкъщи и започнах да си приготвям багажа. Вършех всичко с тъпото чувство на отвращение, гняв и отчаяние. Вървеше ми кучешки. Смятах се молепсан, прокълнат

да не изживея радостна минута. И все пак мислех за дълга си на чиновник. Трябваше да замина.

Заклучих се в стаята, легнах по очи, покрих главата си. Беше ме страх от предметите, от шумовете, от уханията исках да спра мислите си. Трябваше да забравя всичко и да изпълня дълга си...

Отдавна чувах да се звъни на етажния вход, отдавна чувах да се хлопа на вратата ми и гласът на слугинята на хазаите. Не ставах. Исках да не помръдна до сутринта. Да взема опиум, да оглушея за всичко, за да не се отклоня от дълга си. Трябваше да замина. Ако стана, ще изляза, ще обиколя града, ще ходя тридесет дни и ноци, забравил всичко, докато я намеря.

— Господине, господине! — викаше прислужничката.

И неочаквано чух друг познат глас. Скъп, мил глас, който можех да различа между всички гласове на земята. Като в просъница станах и отворих. На прага стоеше тя.

8

Едва мога да възстановя в паметта си всички подробности, цялата оная мрежа от събития и изживявания, които ме докараха до подсъдимата скамейка. От всичко едно е важно и това виждам сега. Аз умишлено затварях очи, за да вляза в клопката. Някои хора разправят, че когато гледат в бездна, дълбочината ги привлича — те трябва да употребяват насилие на волята и съзнанието си, за да не се хвърлят. На мене така действуваше морето, и тая жена, но аз избягнах от едната опасност, за да се хвърля в другата. В паметта ми ще остане незабравима вечерта, през която тя дойде при мене. Аз я гледах с доверие и думите ѝ ме вълнуваха. Тя ме убеждаваше, че се измъчвала за мене. Не могла да помисли отначало, че може да се измъчва за един чужд, едва познат човек, сетне разбрала. Била омагьосана от моята дързост и младост. След първата ни среща в дома на Зебо непрекъснато мислила за мене. Писала ми, молела да я посетя и ме чакала.

Слушах я, изтръпнал от радост, щастие, умиление. Не я ли видях със собствените си очи, скръбна и чакаща, с чело върху стъклото на нейния прозорец! Тя ме чакала и следващия ден. Страдала, загдето не съм отишъл. Говореше и ме обсипваше с нежности. Беше в рокля с голи ръце, тялото ѝ ухаеше и караше кръвта ми да бие в слепите очи. В пулса на това увлечение все по-голяма тревога ме обземаше. Вземах ръката ѝ, галех я, докосвах се до нейните коси, притисках се до тялото ѝ. Не бяха ли това минути, мигове, които ще свършат утре? Тя сякаш разбра страха ми. Неочаквано попита:

— Сварих слугинята да събира багаж. Кой ще пътува?

Целунах ръцете ѝ и дълго не вдигнах глава. Можех ли да отложа пътуването? Какво щеше да стане тогава с мене! Тя погали косите ми. Усетих ръката ѝ да трепери.

— Вие ли ще пътувате?

Не отговорих, но тя разбра. Притисна ме силно и замоли да кажа, че това няма да стане. Взе в двете си ръце главата ми, загледа ме, като

настояваше развълнувана:

— Кажи, кажи!

— Да — казах аз. — Трябва да замина. По дълг.

Посочих запечатания плик, който бях оставил на масата. Тя отпусна ръце, наведе глава. В очите ѝ видях сълзи. Така би изглеждала самата скръб. Най-сетне проговори.

— Това е ужасно!

— Но защо? — учудих се аз. — Какво има? Аз няма да се бавя повече от две седмици.

— И два дни са много! — възпротиви се тя. — Моят живот е ад! Аз имам нужда от вас!

— Не разбирам...

— Да, възможно е да не ме разбирате. Тогава вземете ме със себе си. Не ме оставяйте сама.

— Това би било за мене истинско щастие. Но аз трябва да замина още утре сутринта, а документите да тръгнете и вие изискват време.

— Господи, толкова ли е невъзможно друго! — едва не проплака тя.

— За съжаление. Но трябва ли да мислим за това! Аз ще се върна толкова скоро...

Тя се посъвзе.

— Да, да! Извинете, че бях тъй настойчива! Вие казахте, че трябва да заминете. Разбирам. Заминете.

Усмихна се през сълзи и се приласка до мене.

— Но преди това подарете ми една нощ.

Огледа стаята...

— Тука е невъзможно. Елате у дома. Нека занесат багажа ви на гарата, а вие елате. Утре сутринта ще заминете.

Сложих бялата ѝ топла ръка на лицето си, затворих очи, произнесох най-гальовни думи.

— Мила, нежна, скъпа!

Тя стана.

— Ще ви чакам след два часа...

Изпратих я до вратата. Тука зададох въпрос, който отдавна покосяваше радостта ми:

— А Зебо?

Тя се усмихна, поколеба се и ме целуна.

— Ревнивец!

Сетне каза сдържано:

— Не ми споменавайте това име! Но хубаво, че ме подсетихте. Ето моя адрес.

Аз взех картичката, която ми даде. Разбрах, Зебо беше пожертвуван заради мене. Ако му е била любовница, изгонила го е, ако му е била оръдие — напуснала го. Тя не живееше при него. Още веднъж целунах ръцете ѝ.

Тя отиде...

Казах, че разбрах кое бе я накарало да дойде при мене и да се държи така подкупващо. Може ли да се лъже толкова съвършено, със сълзи, да се играе със скръбта и радостта като с топката за тенис! Аз ѝ вярвах. Наредих да се занесе багажът ми на гарата, облякох се за път и в джоба на самото си грижливо прикопчах запечатания плик. Най-сигурно беше да не се разделям от него. След като се приготвих, не можех да остана повече вкъщи, часовете там минаваха така бавно. Дългите два часа, докато я видях отново!

Излязох възбуден, нетърпелив и радостен.

Настъпваше тиха ясна нощ. От край до край, като изписан черковен купол, над града се бе разтворило звездното небе. По върховете на Витоша горяха големи огньове, сякаш благодарствени жертвеници. Булевардът стоеше безлюден от двореца чак до алеята с кестените. Срещу министерството Цар Освободител замислен държеше юздите на бронзовия си кон. Над него минаваше Млечният път и го обливаше в сребърна светлина. Царят изглеждаше беловлас и тъжен.

Аз погледнах адреса и извих зад паметника. Точно два часа от раздялата ни бях пред нейния дом. Спрях с вълнение. Тишината, светлата нощ и очакваната среща ме омайваха.

Тя сама ми отвори. Изглеждаше не по-малко развълнувана и плаха с очарованието на жена, която пристъпва към първата авантюра. Покани ме в малка стаичка, наредена ориенталски с пъстър килим, табуретка и възглавнички по пода. На табуретката вече бяха сложени две сребърни чашки за ликьор, цигари и бонбоньера. Над всичко това на четири пъстри шнура висеше от тавана сребърен кандилник, който едва осветяваше помещението. В ъгъла, върху един параван, бе хвърлено копринено кимоно. От тази стая, през завесата на преходна

рамка, ослепително бяло светеше една спалня с широко двойно легло. На нощната масичка до него във висока кристална ваза нежно се огъваха няколко стръка сини цветя.

Като насън играех героя от арабска приказка. Тя беше влюбената дъщеря на халифа, аз обреченият, когото стражите на двореца ще обезглавят след любовната нощ. Разбира се, така трагично не преценявах тогава положението си. Тя беше облечена в цветен пеньоар. Когато ходеше, виждах голото ѝ коляно. Покани ме да седна върху възглавничките до табуретката и веднага ласкаво нареди:

— За бога само преоблечете се. Ето онова кимоно чака вас!

Отидох зад паравана, дето бързо оставих пътничките си дрехи. Тая жена ме омагьосваше с маниера, по който устройваше нашата авантюра.

Седнахме под кандилницата и пихме ликьор. Тя изпиваше опиянителното питие, а сетне докосваше устните си, още сладки от ликьора, до моите. Аз галех голото ѝ коляно...

В тая нощ на наслаждения само за един миг в съзнанието ми мина тревожна мисъл. Тогава аз се измъкнах от бялата спалня, където ни завлече взаимното опиянение, отидох при дрехите си и проверих запечатания плик във вътрешния джоб на сакото: важното писмо стоеше там непокътнато...

Сутринта излязох, след като дадох клетва да се върна скоро. Тя искаше това. Изживяваше необяснима за мене тревога. Плачеше безпричинно и ме обсипваше с ласки. До вратата ме изпрати една прислужница, която, изглежда, цяла нощ се е таела из някоя от стаите на дома. Момичето беше чужденка и се смееше идиотски.

Без да се отбивам в квартирата си, същата сутрин заминах...

Върнах се много по-рано от обещания ден. Не изпуснах нито един влак. Не се отбих никъде из пътя. Когато стигнах в София, не потърсих никой друг, отидох право в нейния дом. О, никой съпруг не е бързал толкова много към своята жена, никой любовник не е бил толкова нетърпелив да види своята възлюблена. Но аз не бях нито съпруг, нито страстта на влюбения ме караха да бързам. Друго имаше и то ме ужасяваше, погубваше разума ми, убиваше ме.

Както и предполагам, тя не ме очакваше — беше отпътувала. И знаех — без да остави сведения къде отива. Тя имаше интерес да не я намеря. Страхуваше се от мене. Имаше защо: когато в легацията

получиха плика с документите, които носех, откриха, че възчнитите печати са отлепвани и доста неумело отново прикрепени. Някой беше преглеждал документите и оставил своите следи, след като научил тайното им съдържание. Несъмнено тя беше улеснила това.

Дълго не можех да повярвам. Пред нейния празен дом съмнението ми се изпари. Сега разбрах и защо беше тоя параван с кимоното, както и настойчивото искане да се преоблека. Разбрах и идиотския смях на скритата прислужница. Но тя и сама признаваше извършеното. Вкъщи ме чакаше записка от нея, написана набързо във файтона или автомобила на път за гарата, небрежно, нечетливо: „Сега навярно ме проклинате. Причиних ви голямо зло. Бог да ви закриля. Аз не можех да сторя друго. Защо вие не ме взехте? Нашата нощ няма да забравя. М.“

Какъв бог имаше тая жена, на когото ме оставяше? Или и демоните тачат бога за всеки случай? Това беше първото ми избухване, предизвикано от нейното писмо. Сетне по-спокойно се спрях на фразата — „защо не ме взехте“. Какво искаше да каже тя с това? Дали продължаваше играта на отчаяно влюбена и загубена в мрежата на своя сложен живот, или имаше нещо, което аз все още не разбирах? Тука може би се криеше неясното за отношенията ѝ със Зебо. Но независимо каква роля играеха тя и прислужницата в поставената ми клопка, аз отново бях измамен от ловките ходове на проклетия унгарец.

В деня на пристигането ми потърсих и него. Той също бе отпътувал.

Но не без следа. Научих, че бил преместен неочаквано при тяхната легация в Швейцария. За жената никой нищо не знаеше. Преди да ме потърсят да отговарям — в нашата легация бяха съставили съвсем ясно обвиняващ ме протокол за участието на носените от мене документи, — реших и аз да замина. Продадох всичко, което ми бе останало, направих някои замени, тръгнах. От Женева трябваше отново да пътувам. Имаше един щастливец в последното действие. В легацията ми казаха, че Зебо отишъл на почивка в алпийски курорт.

Аз едва виждах, че макар да настъпваше есента, в непознатата страна грееше още топло слънце, че полетата бяха позлатени и от градините ухаеха зрели плодове. Чакаше ме нов път с трена. От една малка гара пътуването трябваше да продължи с автобус десетина

километра. Автобусът беше заминал. Нямах търпение да чакам друг. Тръгнах пеша. Четиринадесет километра. Пътят водеше сред планински процеци, край пропасти и снежни върхове. Чувствах сили да измина сто пъти разстоянието. Накрая ме чакаше разплатата. Всичко, което Зебо пося, беше разцъфнало в страшен цвят. Броях стъпките си и усиливах хода. Все повече приближаваше минутата, упоителната минута на срещата. Бях сляп за доброто и опрощението. Познавате ли онова състояние, в което човек гледа пред себе си и вижда границата на света и на своя живот, границата, дето всичко свършва? Аз нямаше да имам нищо повече за отбелязване върху листа на моя живот, след като срещнех Зебо, а може би и жената. Дали тя беше с него? Защо не? Тя е още млада и хубава. Би ли се отказал той да я използва за нова работа? В последното действие на играта бяха останали двама щастливци, не един!

Аз бях съдбата, която ще нанесе удара си неочаквано накрая. Познавате ли подлеца, който ви омотава в примката, а когато вие си счупите главата, той отива на курорт? Аз виждах злите му очи и доволната усмивка. Той е внимателен към здравето си, избира яденето и чистия въздух. Той има червени бузи и блъска с лакти хората, край които минава. Плесницата най-хубаво звъни върху неговата буза. Пръстите, които биха го удушили, биха се опиянили от мекото му месо. Да се стреля по него, значи да се изхаби куршумът и да не се изпие насладата от възмездието. Обезумявах.

В курорта разпитах за него. Познавах само Зебо. Тя оставаше винаги отзаде му неизвестна. Знаеше ли я някой в София. Никой. Жалка комедиантка, която нямаше смелост и да се назове. Аз душех въздуха и усещах, че двамата са заедно. Казаха ми, че живее с някаква жена.

Наех стая в един хотел срещу вилата, в която ми посочиха, че се е настанил! Пристигнах при залез, сетне бързо се здрачи и потъмня. Вилите и хотелите, разположени в подножието на планината, блестяха като карнавални фенери. От една тераса засвири музика. Звездното небе беше прегърнало черните върхове на планината и ги целуваше.

Изправих се на моя прозорец и дълги часове наблюдавах вилата отсреща. Нищо не видях. Не бяха ли отпътували? Отишли са из планината. Тези, които обичат чистия въздух, правят всичко, за да вкарат другите сред страшната задуха на затворите. Срещу дробовете,

които гният из каменните зандани, те строят своето благоденствие. Ето как се устройват комедиите в живота. Нагоре се отива по гърбовете на излъганите. Моят гръб бе станал по-жилав и по-здрав от удара. Аз можех да се надигна, аз се надигах. Как се пада от висините — ето приятно зрелище! Това исках да видя!

През деня едва се държах от умора, но намерих сили да обиколя всички по-люксови ресторанти. Никъде не ги срещнах. Късно през нощта пак се изправих пред прозореца. Вилата отсреща тънеше в мрак. На широките прозорци в приземния и горния етаж висяха дантелени завеси, които стояха в тъмното като правоъгълни бели петна. Аз ги преброих — горе осем и долу осем.

Дълго във вилата не се мярна никаква светлина, никакъв белег на живот. Очите не издържаха вече. Втора нощ не спях. Но ето, чу се далечен тропот на конски копита. Отнякъде идеше кола с железни шини. По каменната настилка на улицата загърмяха колелата и подковите на тежки коне. Приближаваха, чух ги съвсем близо под хотела или до вилата, и спряха. Отворих прозореца и се наведох да погледна. Един кабриолет, с каквито швейцарците уреждат пътувания на своите гости из планината, стоеше пред входа на вилата. В същия миг светна електричество. Първо в сутеренния етаж, сетне и горе. Прозорците блеснаха. През дантелените завеси се разкри цялата уредба на стаите. Аз видях съвсем хубаво обстановката на срещната голяма стая — едно високо огледало с масичка пред него, настрана двойна бяла врата, широко отворена.

Сънят и умората изчезнаха, сякаш поех някакви сили. Чух гърма на отминаващия кабриолет, без да наведе глава. През срещната стая премина тя. Свали шапката, остави я на масичката пред огледалото. Доближи до прозореца, повдигна ръка да отмести завесата и застана между дантелата и стъклото. Изглеждаше уморена и сякаш тъжна, облегна челото си на прозореца. Тъй както някога я бях видял! В София! В дома на Зебо! Познах я веднага и си спомних, че тъй я бях видял някога. Не отмахвах поглед от нея. Тя криеше лицето до студеното стъкло, сякаш искаше да виждам само златото на косите ѝ. Влезе едно момче в стаята и посегна да угаси електричеството, видя я и се отказа. Тя се отдръпна от прозореца. Отиде пред огледалото. Започна да се разсъблича и да оправя косата си...

Аз останах на моя прозорец. Тя беше замайващо хубава. Може би затова се бе появила в осветлената стая. Не се стесняваше да я гледат. Аз жадувах да разкъсам маската на тая красота, зад която се криеше лъжата. Сутринта ме завари на прозореца. Чаках да излезе той или тя, или двамата.

От камбанарията на близкия хълм часовник удари десет пъти. Отворих очи. Бях заспал на прозореца, без да се помня от умора. Но дали камбанният звън ме събуди, или... От прозореца насреща втренчено ме гледаше Зебо. Аз видях изненадата в очите му, но той ме позна, когато се изправих. Дали изненада или страх се появиха в очите му? Не! Той махна с ръка, отвори прозореца, повика нещо, направи знаци да почакам и изчезна.

Останах като смъртник на прозореца. Така, с притворени очи, изтръпнал в очакване или от някакво непознато смущение. През паметта ми минаваше като светкавично бърз филм моят живот. Без да разчитам на никакви покровителства, аз учих, завърших, взех изпити и постъпих в министерството, дето не назначаваха съвсем лесно. Постигнах всичко със способностите си. Достигнал доста бързо донякъде в кариерата, замечтах да ме пратят в чужбина, в някоя легация. Малко ме делеше от това, а дните ми течаха от успех на успех. Аз бях белязан от щастието, както слънцето позлатява хубавите дни. Зебо разруши всичко, използвайки увлечението ми по неговата агентка. Но слабост и грешка ли е любовта? Да, могат да се кажат хиляди мъдрости за предпазливостта, задължителна особено за човек с моята длъжност, и все пак аз не осъждам своето увлечение, а оня, който мръсно използва свящото човешко чувство. Мислех това и кръвта ми лудееше и ме замайваше. Стоях като прикован. Сега бях станал един, когото очаква съд, а оттука нататък непрогледен живот. Слънцето и щастието като че не са били! Но виновникът за всичко съществува. И той идеше, даде ми знаци, че ще дойде при мене.

На вратата се почука. Без да дочака отговор, той влезе в стаята.

— Драги приятелю!

Спря наблизко и сякаш никога не бе изричал приятелския поздрав или му трябваше за нещо да подчертае, че това е поза, сложи монокъла и изгледа стаята ми с досада. Не му хареса. Наистина тя беше една от евтините, в каквата той не би слязъл. Аз стоях прикован до прозореца и го гледах.

Той заговори небрежно, бавно:

— Ех, драги, радвам се, че ви виждам. Може би аз ви причиних при нашата игра в България известни неприятности, но...

Повдигна очи към мене, намести монокъла си.

— Какво да се прави! Такава професия сме си избрали — или аз вас, или вие мене...

Имаше доволен, надменен израз. Той ликвидираше с една дреболия, без да скрива обидното си снизхождение към мене.

— За в бъдеще, всеки случай, пазете се от жените, драги...

Аз стисках ръце зад гърба си, пръстите ми се гърчеха. Той протакаше лениво думите си, неочаквано се засмя:

— Спомняте ли си алеята с японските рози. Наистина вие излязохте твърде доверчив. Мици имаше за задача да седне при вас на скамейката, а вие се уловихте и само от един поглед...

Не отмахвах очи от него и до пречупване стисках ръцете си. Едва дишах. Идеше буря. Той тръгна из стаята, като сложи ръка в джоба си.

— Но знаете ли, едно обстоятелство остана и за мене не съвсем изяснено. Обясненията на Мици ми се струват някак непълни. Как успя тя да проникне до съдържанието на документите, които вие носехте. Разбира се, тайната на документите, поне за мене, вече не представляваха никаква стойност, след като българското правителство определи най-сетне на коя страна ще отиде във войната, но успехът на Мици истински ме интригува, как тя успя...

Думите му все повече ме освобождаваха от железния обръч, с който жаждата за мъст притискаше разума ми. Разбрах съвсем ясно мисълта му. Може би той не беше осведомен за ходовете на Мици и го мъчеше някакво подозрение. Изненадата ми беше голяма. Дали той не лъжеше, дали не ме подвеждаше в някаква посока, или наистина не знаеше как ме изигра жената. Доловил възможността да увеличи сладостта от отмъщението си, казах дръзко:

— Питате как? Като ме покани у дома си и ми се отдаде! Платено добре, както разбирате!

Чаках да се изсмее. Какво можеше да значи за него постъпката на някаква си Мици, навярно платена негова агентка! Но той изведнъж сякаш изсъхна, изправи се на пръсти, удължи се и погледна страшно.

— Това не е вярно! Вие лъжете!

Гласът му хриптеше, задавен от изблик на голямо вълнение. Така можеше да се държи само един измамен мъж, в когото подозрението се вмъква като заредена, бомба. Не знаех какво да мисля. Възможно ли беше той да не знае хитрия план на жената? Не е ли бил този план ръководен от него? Неочаквана радост изпълни сърцето ми. Предизвикателно добавих:

— Срещу такова плащане аз давам всичко, когато жената е от някакво качество. А вашата Мици съвсем не е лоша!

Той беше извън себе си. Тропна крак.

— Вие лъжете! Лъжете, глупак!

Лицето му се раздираше от бяс. Той не можеше да понесе удара. Но аз не гледах вече това. Без да се помня, прекрачих до вратата, отворих я, изкрясках да излезе.

Зебо дишаше тежко. Свиваше пестници.

— Нищожество! Аз ще ви унищожа, аз ще ви смажа...

Разбеснял плюеше думите. Във втреченото му око зад монокъла гореше познатият зъл огън. Като вихър аз се извърнах, грабнах стола, който попадна в ръцете ми, и го хвърлих. Зебо се строполи. Монокълът му се търколи на пода. Аз яростно го настъпих. Стъклото прасна под обувката ми...

Упоителната минута на отмъщението беше дошла и аз я усещах с цялото си същество. Не ме ли влуди кръвта, потекла от главата на Зебо. Изтичах от стаята, през коридора на хотела, през улицата, вмъкнах се в срещната вила. Знаех кого диря там. Но аз не я дирех сега само за да ѝ нанесе удар, а и да чуя от нея онова, което тъй неочаквано подслади моето отмъщение. Една прислужница се изпречи на пътя ми, извика изплашена и сама се отдръпна. Аз се отправих нагоре. Тичах и се качвах по стълбите, ловък като пантера. Спомням си, че помислих това, без да мога да се въздържа. Не знаех какво щях да направя — водеше ме жаждата да я срещна, да я видя, да ѝ задам въпрос, да попитам човек ли е тя, смята ли се човек. Но преди всичко исках да изтръгна от нея признанието ѝ за нашата любовна нощ.

Блъснах някаква врата и влязох в голямата стая с огледалото, която виждах от прозореца на хотела. Смятах, че е там, и наистина я намерих в тая стая. До една от стените имаше диван. Отпреде му на пода — бяла мечешка кожа. Тя лежеше на дивана по гърди, притиснала глава между белите си голи ръце и втречила поглед в една точка.

Аз се облегнах на вратата. Няколко мига тя сякаш не ме чуваше и не ми обърна никакво внимание. Вън от улицата се чу глъчка на хора, които се събираха от всички страни. Тя не обърна внимание и на това, но внезапно, сякаш пронизана от погледа ми, дигна очи към мене и изписка леко. Погледите ни се срещнаха. Тя стана, онемяла от учудване, очите ѝ станаха големи. Сините ѝ очи под короната от патинирано злато.

Не проговорих. Гледах я мълчалив и едва дишах. Въздухът в стаята гореше. Тя се усмихна тъжно, в очите ѝ проблеснаха сълзи.

— Мой мили, бедни приятелю.

Протегна ръце и пристъпи към мене, готова да се хвърли в прегръдката ми. При движението дрехата ѝ се разтваряше и аз видях пак розовото коляно. Там я бях целувал. Тя сложи ръце на раменете ми и обезсилена падна до нозете ми. Хванах пръстите на белите ѝ голи ръце и яростно я отблъснах.

— Комедиантка!

Тя легна на пода, като скри лицето си между ръцете. Виждаше се само бледата страна около едното ухо, открито от косите. Диво, жестоко желание ме обхвана. Спомних си за оная чудовищна жена, която бе настъпила лицето на своя любим. Паметта ми възстановяваше спомена за случилото се някога във входа на моя дом в София и жадно исках да настъпя и аз лицето на жената, която лежеше в нозете ми и която някога така много обичах. Сега разбирах какво значи една такава постъпка. Това беше удовлетворението на излъгания, на подиграния...

Дигнах крак и спрях. Нейната дреха се бе отместила и открила белия гръб, който някога целувах. Усетих сладостта от докосване на красивата ѝ плът. Завладяваше ме споменът за нашата любовна нощ. Тя пиеше ликьор и ме целуваше с още подсладените си устни, а в спалнята съблече дрехата си, за да ме подлуди съвсем. Аз обичах тая жена, все още я обичах и желяех.

— Комедиантка! Комедиантка! — толкова по-яростно виках.

Тя се дигна бавно и така облегната на ръцете си, извърна глава към мене, очите ѝ бяха станали стъклени.

— Аз тъгувах за вас...

Задушавах се от вълнение.

— Комедиантка!

— Може би ви обичах — продължаваше тя. — Аз бях жертва в ръцете на Зебо и трябваше да върша каквото ми нареди. Той ми даваше средства да живея. Когато вие не пожелахте да тръгна с вас, аз трябваше да извърша още нещо, за да заслужи признателността му...

Уличната глъчка се чуваше вече под прозорците. Вън беше станало нещо необикновено и разтревожени хора викаха. Тя продължаваше:

— Но аз си отмъстих същевременно. Той не знае за нашата любовна нощ и би дал всичко, за да не се е случила. Той ми дава пари и любовта си. Слага ме за примка, като разчита на моята хитрост. Но той не подлага тялото ми, което ревниво пази само за себе си. Аз извърших подлото към вас, като ви измамих, но оная нощ ви обичах и ви принадлежах...

Уличният шум изведнъж изпълни къщата. Идеха много хора, чиито стъпки гърмяха по стълбите и коридорите. Дали Зебо не бе ме предал, или ударът върху главата му го бе убил и сега търсеха убиеца. Аз не се интересувах от нищо. Слушах само какво говори тя. Значи беше истина. Тя е мамила и Зебо. Дори повече него, отколкото мене. Тя му е продавала услугите си за пари и го е лъгала, за да покаже, че не е била бездушна машина. Адска и сладка жена!

Жаждата за мъст гаснеше у мене. Виждах разбеснелия поглед на Зебо и се чувствавах удовлетворен. Тя се изправи и тръгна към дивана, седна там и проговори тъжна:

— Можех ли да бъда толкова паднала да лъжа и него, и вас! Но какво ми се налагаше, останала сама! Защо вие бяхте сляп за чувствата ми!

Пристъпих крачка към нея и силите ме напуснаха. Коленичих, прегърнах коленете ѝ. Може би тя имаше право. Помъчих ли се аз да проникна в душата ѝ. Галех я и се мъчех да я утеша.

— Кажете, обичате ли ме сега и аз ще простя всичко!

Помислих за бъдещето с надежда. Тя не отговори, почувствах само как трепна. Аз шепнех за възможното още наше общо щастие, ако ме обича. Неочаквано тя силно, нервно ме отблъсна. Стана много възбудена. В същия миг чух я да вика:

— Защо не ме взе, защо тогава не ме изтръгна от моето робство! Защо сега, защо сега ти иде това на ума, когато от мене не остана нищо! Иди си! Остави ме на мира.

В думите ѝ имаше сълзи и гняв. Гневът на обидения и унижения. Сега, като помисля за нейната постъпка и за всичко, което извърши тая жена, разбирам драмата ѝ. Тогава не можех да сторя нищо. На вратата се похлопа шумно и няколко гласа извикаха. Сетне стражари нахълтаха в стаята. Те ме взеха и отвялякоха насила. Доведоха ме тука между четирите стени. Скоро разбрах защо. Намерили Зебо мъртъв в хотелската стая. Мене ме съдиха и осъдиха. Петнадесет години ще остана между тези каменни зидове. Аз мисля само за нея. Няколко седмици, след като ме затвориха, получих писмо. Тя ми пишеше: „Не се разкайвам, че ви отблъснах. Не се разкайвам и за всичко, което казах. Мразя ви, мразя ви! Убиец!“

По-късно тя отново ми писа: „Аз бях младо, бедно момиче от крайните квартали на София. Той ме взе и обсипа с разкош и нежности. От любовта му няхах никаква нужда, но богатството ме правеше по-хубава и аз му бях послушна. Вие сте първият, когото обикнах, без да имам право на това. Скришом аз си откраднах вашите ласки, но трябваше да ги платя. Защо вие не бяхте мъж да ме разберете, да ме вземете, да ме отнесете. Аз горчиво плача за страданията, които ви причиних, и се радвам, защото ги заслужавате. Какво ми остава сега, загубила и него, и вас! Не зная, не зная. Проклинам и него, и вас...“

След това не ми се обади. Аз и не чакам да ми се обади. Какво остана от живота ми. Тука трябва да лежа петнадесет години, а когато се върна в родината, да бъда съден за безотговорния начин, по който се отнесох с поверените ми държавни книжа.

Не, аз вече нищо не чакам. В живота веднъж се хвърля добър зар. Шмид е прав, колкото и просташки да звучи тая негова мъдрост. Ако винаги хвърлях, нямаше да бъда в затвора. В живота се играе с отворени очи. Аз го минах сляп...

Късцето небе, което гледам, е твърде много. Аз искам да остана в мрак. Да се загубя и за себе си! Нейното обвинение ме мъчи. Аз не я мразя, че ме обвини. Тя ме отбеляза. В живота се играе с отворени очи. Аз хвърлих веднъж добре. Една скъпа, любима жена можеше да бъде само моя и вместо да стана убиец и бъда съден като предател, можех да разчитам на някакво щастие. Играех със затворени очи и загубих всичко. Тя ме отбеляза. Нека се знае, че аз съм от ония, които губят.

Един Шмид, комуто е трябвало само да не носи бръснач в джоба си, за да бъде щастлив...

МАСКИ

Чу се писък. При ъгъла един трамвай се разклати, колелетата му застъргаха релсите, хванати от внезапната спирачка. В прозореца на предната платформа замръзна с гримасата на обезумял лицето на ватмана. В миг пред колата се струпаха стотици хора. Улицата стихна.

— Какво стана?

— Смазаха човек.

— Какво стана?

— Смазали човек.

— Смазали човек?

В навалищата всички се надигаха, протягаха глави, гледаха с изплашени очи. През няколко гърбове на любопитни и полицаи се виждаше раздробеното тяло на непознат мъж, паважът смучеше още топлата кръв, по колелетата на трамвая стояха остатъци от месо, сякаш това бяха зъби на хищник.

— Страшно.

Тръпки пълзяха по тялото ми.

— Да вървим — повика Риллов.

Погледнах го: спокоен, безчувствен.

— Върви — повтори, — ще закъснеем.

Отивахме на кино. Той не беше забравил...

Още треперех от страшното зрелище, когато седнах срещу бялото платно. Чарли представяше „Треска за злато“. Бързо забравих всичко. При сцената в бара залата ехтеше от несдържан смях. Наистина в сцената има и нещо трагично, но Чарли, в лапите на грубите търсачи на злато, не иска да изглежда жалък и прави всичко, за да разсмее. Погледнах Риллов. Той единствен не се смееше, лицето му се гърчеше в мъка да задържи плача си.

— Какво ти е?

Дълго не ми отговори. Гледаше пред себе си, но нищо не виждаше от филма.

— Какъв ужас.

— Кое? Филмът ли?

— Оня нещастник под трамвая.

Останах смаян.

— Сега ли се сети?

— Помисли, до трупа имаше пакетче, той си купил нещо, което сега чакат вкъщи.

Просветна ми. По какви пътища идеше чувството у Риллов! Чарли във филма носеше пакетчета за коледната си елха...

После се заредиха други случки и винаги забелязвах: Риллов имаше тая особеност да възприема зрелищата, каквито и да са те, само с очите си, чувството идваше после, след час или след месец, пробудено от съвсем друго. Какво беше това — мудност на чувствата или дисциплина за прикриване на истинския му образ, който все пак се издаваше, когато прелееше чашата на стаените чувства?

Сега питам това, когато е вече късно, когато мога само да обмислям и да гадая тайнствения живот на тоя младеж. Безполезен би бил разказът ми, ако състоянието, в което ме остави Риллов, не ме наведе на ужаса да видя тоя маскарад, в който проиграваме живота си. Днес е на мода типът на безстрастния кавалер и всички са наложили восъчната му маска: влюбените вече не пишат любовни писма; съпругът, който сварва любовник при жена си, се покланя и моли двойката друг път да заключва вратата; когато пламне къща, домакинът изважда часовника си и любопитствува за колко минути ще дойде пожарната; в тъмното скъперник търси загубен лев, като вместо свещ е запалил хилядолевова банкнота. Какво става под маската?

Риллов обикна. После се случиха различни отвратителни истории и трябваше да се помири, че е излъган. Той изживя много тежко това. Почти не смеех да му говоря, още по-малко да го разпитвам. Не мога да забравя оная гримаса, под която той искаше да прикрие страданията си. Това беше една измъчена усмивка, която оголваше два от зъбите му, като повдигаше горната устна, докато долната се гърчеше, а очите стояха стъклено неподвижни, бляскави, но мъртви.

Истински се плаших за приятеля си. Напразно. Всичко мина много бързо.

След един месец той беше отново същият, сияещ от младост и жажда за живот младеж. Последния ден го срещнах и се зарадвах.

Започнах дори да го закачам:

— Ти отново си се влюбил и си разбрал приказката, че царът на всяка загиваща любов е една нова.

Той се смееше.

— Ти как си? Накъде отиваш?

Беше слънчев предобед. Поразходихме се. Аз му говорих:

— Чудесно е да си млад. Всичко минава.

— О, да — усмихваше се той.

— А новата?

— Засега няма да ти я кажа.

Той беше в нови, светлосиви дрехи, изглежда, че идеше от шивача.

Когато се разделяхме, обеща ми да се видим на следния ден.

— Чакай ме в сладкарницата.

— Довиждане.

Аз останах и го гледах, докато отминаваше. На ъгъла той се спря с позната дама и весело поговори. После зави по улицата и изчезна.

Само един час след това аз чух за страшното и изтичах у дома му.

Риллов лежеше в леглото си — един куршум беше пронизал сърцето му. Един куршум, който той сам си отправил. В стаята бяха още полицаите и следователят. До леглото плачеше майка му.

Какво беше станало? Кое беше подтикнало моя приятел към безумието да се самоубие? Никакво обяснение. Той не беше оставил нищо.

Но когато погледнах лицето му — разбрах. Върху мъртвото лице лежеше познатата маска, зад която някога той прикриваше мъката си по загубената любов. Оная усмивка, която оголваше двата му зъба, като сгърчваше устните, докато очите му стояха стъклено неподвижни, бляскави, но мъртви.

Издание:

Владимир Полянов. Дябoлични повести и разкази

Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1990

Библиотека „Галактика“, №102

Редакционна колегия: Любен Дилов, Светозар Златаров, Елка Константинова,

Агоп Мелконян, Георги Марковски, Димитър Пеев, Светослав Славчев, Христо Стефанов

Съставител: Владимир Полянов

Рецензент: Георги Марковски

Редактор: Светлана Иларионова

Оформление: Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев

Рисунка на корицата: Текла Алексиева

Художествен редактор: Иван Кенаров

Технически редактор: Добринка Маринкова

Коректори: Паунка Камбурова, Янка Енчева

Българска, първо издание

Дадена за набор на 16.X.1989 г. Подписана за печат на 16.I.1990

г.

Излязла от печат м. февруари 1990 г. Изд. № 2290. Формат 70×100/32.

Тираж 60111 екз. Печ. коли 17,50. Изд. коли 11,33. УИК 12,44

Страници: 280. 061/90. Цена 2 лв. ЕКП 95361 15431/5506-3-90

Книгоиздателство „Георги Бакалов“ — Варна

Държавна печатница „Георги Димитров“ — София

Б–32

© Владимир Полянов, 1990

© Атанас Свиленов, предговор, 1990

© Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев, библиотечно оформление, 1979

© Текла Алексиева, рисунка на корицата, 1990

c/o Jusautor, Sofia

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.